KONINKRIJK BELGIE
MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN
ALGEMENE DIRECTIE VOOR STUDIEN EN DOCUMENTATIE

DE BELGISCHE ECONOMIE

in

1989

BRUSSEL
1990

België - Ministerie van Economische Zaken

De Belgische economie in 1989.
Brussel: Ministerie van Economische Zaken, Algemene Directie voor Studiën en Documentatie

1989- XVI, 120 p. 20,5x28,5 cm.
I.S.S.N. 0771-7385
D/1990/1226/4
Prijs: BF 400; PCR. 000-2005876-13.

Gegevens uit deze publicatie mogen overgenomen worden mits duidelijke bronvermelding.

VOORWOORD

Het jaarverslag over het Belgisch economisch verloop in 1989 wordt U voorgesteld in één volume. U vindt hierin vier grote delen: de belangrijkste macro-economische aggregaten, de vraagcomponenten en produktie, de sociale aspecten en tenslotte de monetaire en financiële factoren. Elk hoofdstuk start met een bondige vergelijking van het Belgisch verloop met dat bij de belangrijkste industrielanden. Het aantal statistieken en grafieken in deze analyse werd uitgebreid vergeleken met het eerste volume van de voorgaande jaargang.

Brussel, augustus 1990.

INHOUD

Voorwoord VII
Inhoudstafel IX
Lijst van tabellen XII
Lijst van grafieken XIV
Lijst van de gebruikte afkortingen XV

1. MACRO ECONOMISCHE SYNTHESE

1.1 INTERNATIONALE OMGEVING 3

1.2. HET BELGISCH ECONOMISCH VERLOOP 5

A. Basistendens 5
B. De uitvoer 6
C. De invoer 6
D. De handelsbalans 7
E. De gezinsbestedingen 7
F. De investeringen 8
G. De woningbouw 9
H. De overheidsbestedingen 9
I. Het prijsverloop 9
I.1. De consumptieprijzen 9
I.2. De produktieprijzen 11
J. De inkomens 11
J.1. De factorinkomens 11
J.2. De particuliere inkomens 12
K. Tewerkstelling 13
L. De overheidsrekening 13

2. VRAAG EN PRODUKTIE

2.1. INVESTERINGEN 17

2.1.1. Internationaal overzicht 17
2.1.2. De produktieve investeringen 18
Kader 2.1. De investeringen in de jaren 80 19
2.1.3. De bouw 22

2.2. GEZINSVERBRUIK 24

2.2.1. Internationale vraaggroei verzwakt 24
2.2.2. Toenemend gezinsverbruik in België 25
Kader 2.2. Gezinsverbruik 1980-1989 26
A. Goederenverbruik 27
B. Dienstenverbruik 29
C. Conjunctuurenquêtes 29

2.3. BUITENLANDSE HANDEL 31

2.3.1. Algemene tendens van de wereldhandel 31
A. Verloop van de wereldhandel in volume 31
B. Verloop van de prijzen en van de ruilvoet 32
C. De wereldhandel in waarde 34
D. Handelssaldi 35
2.3.2. Buitenlandse handel van de BLEU en betalingsbalans 37
A. Algemene ontwikkeling van het goederenverkeer 37
Kader 2.3. Buitenlandse handel van de BLEU tussen 1980 en 1989 38
B. Samenstelling van de buitenlandse handel naar bedrijfstak 40
C. Geografische spreiding van de buitenlandse handel 43
D. Buitenlandse prestaties van de BLEU en concurrentievermogen 47
E. Betalingsbalans van de BLEU 49
a. Algemeen overzicht 49
b. De balans van de lopende verrichtingen 50
c. Kapitaalbalans 51

2.4. INDUSTRIELE PRODUKTIE 54

2.4.1. Internationaal produktieverloop 54
2.4.2. Produktieverloop in België 55
A. Industriële produktie per goederengroep 55
Kader 2.4. Industriële produktie 1980-1989 56
B. Industriële produktie per bedrijfstak 57
C. Regionale opsplitsing van de industriële produktie 61
D. Synthetische conjunctuurcurve 61

3. ARBEIDSMARKT

3.1. TEWERKSTELLING 67

3.1.1. In de OESO-regio 67
3.1.2. Tewerkstelling in België 68
A. Beroepsbevolking 68
B. Tewerkstelling 68
a. Algemeen verloop 68
Kader 3.1. Tewerkstelling 1980-1989 69
b. Deeltijdse tewerkstelling 71
c. Tijdelijke tewerkstelling 72

3.2. WERKLOOSHEID 73

3.2.1. Daling van de werkloosheid in de OESO-zone 73
3.2.2. Aanhoudende daling van de werkloosheid in België 74
Kader 3.2. De werkloosheid van 1980 tot 1989 75

3.3. LOONVERLOOP 81

3.3.1. Loonverloop in de OESO-landen 81
3.3.2. Het loonverloop in België 82

4. FINANCIELE FACTOREN

4.1. OVERHEIDSFINANCIEN 87

4.1.1. De Belgische financieringsbehoefte internationaal vergeleken 87
4.1.2. De financieringsbehoefte van de Belgische Schatkist 89
A. Het begrotingsbeleid in 1989 89
Kader 4.1. De overheidsfinanciën 1980-1989 90
B. De totale schatkistontvangsten 91
C. De schatkistuitgaven 93
D. Het netto te financieren saldo 96
E. Het verloop van de Rijksschuld 98
F. De stand van de Rijksschuld 100

4.2. MONETAIRE FACTOREN 103

4.2.1. Internationaal monetair beleid in de ban van de inflatiebestrijding 103
4.2.2. De Belgische geld en kapitaalmarkt 105
A. De wisselmarkt: een stabiele BEF 105
B. De geldmarkt: omgekeerde rentestructuur en structurele hervormingen 106
C. De obligatiemarkt: in de ban van de concurrerende beleggingsmogelijkheden 110
D. De aandelenmarkt: een goed jaar 111

4.3. PRIJZEN 114

4.3.1. Internationale ontwikkelingen 114
4.3.2. Belgisch prijsverloop 115
A. Industriële produktieprijzen 115
B. Landbouwprijzen 115
C. Consumptieprijzen 116
Kader 4.3. Prijsverloop 1980-1989 117

VOETNOTEN 119

LIJST VAN TABELLEN

1- BBP en inflatie in de OESO 4
2- Middelen en bestedingen; België 5
3- Bijdrage aan de BNP-groei 5
4- Geografische en categoriële indeling van de buitenlandse handel van de BLEU 1989 7
5- Consumptieprijzen 10
6- Lopende verrichtingen van de particulieren 12
7- Verrichtingen van de gehele overheid 14
8- Private bruto vaste kapitaalvorming, zonder woningbouw, in de OESO 17
9- Investeringen volgens de BTW-aangiften 21
10- Bouwvergunningen en begonnen bouwwerven 22
11- Aantal afbetalingscontracten 25
12- Afbetalingscontracten: verleende bedragen 25
13- Omzet in volume 27
14- Uitrustingsgraad van de Belgische gezinnen inzake huishoudapparatuur 28
15- Inschrijving van wagens 28
16- Percentsgewijs aantal gefinancierde nieuwe wagens en gemiddeld bedrag per contract 28
17- Dienstenomzet in volume 29
18- Wereldproduktie en -handel van goederen per regio 31
19- Wereldhandel per goederengroep 32
20- Prijsverloop van de wereldgoederenhandel per regio 32
21- Prijzen van de wereldhandel per goederengroep 33
22- Grondstoffenprijzen 33
23- Handelsbalanssaldi (FOB-FOB) 35
24- Saldi op de lopende rekening van de betalingsbalansen 36
25- Buitenlandse handel van de BLEU 39
26- Internationale vergelijking van het prijs- en volumeverloop van de buitenlandse handel 39
27- Handelsbalans van de BLEU en dekkingscoëfficient 39
28- Opsplitsing van de buitenlandse handel van de BLEU per bedrijfstak 42
29- Geografische opsplitsing van de buitenlandse handel van de BLEU 43
30- Marktaandelen voor de globale goederenhandel 49
31- Marktaandelen voor de produkten van de verwerkende nijverheid 49
32- Algemene betalingsbalans op kasbasis 50
33- Goederen- en dienstenverkeer op kasbasis 51
34- Kapitaalverkeer 52
35- Indexcijfers van de industriële produktie per goederengroep 55
36- Indexcijfers van de industriële produktie per bedrijfstak 58
37- Verwerkte en afgewerkte produkten van de ijzer- en staalnijverheid 59
38- Sector van de metaalverwerking 60
39- Actieve bevolking en tewerkstelling in de OESO 1988 en 1989 67
40- Actieve bevolking en tewerkstelling in 1988 en 1989 70
41- Werkloosheidsgraad in de OESO 1988 en 1989 73
42- Volledig uitkeringsgerechtigde werklozen 74
43- Aantal vrijstellingen van stempelcontrole verleend aan vrouwen in Vlaanderen 76
44- Werklozen per regio 76

45- Werklozen volgens de inschrijvingsbasis 76
46- Werklozen volgens de duur 77
47- Werklozen per bedrijfstak 77
48- Werkzoekenden per beroep: arbeiders 78
49- Werkzoekenden per beroep: bedienden 78
50- Werkzoekenden per leeftijdsgroep 78
51- Werkzoekenden volgens verrichte studies 79
52- Begunstigden van het programma tot opslorping van de werkloosheid 80
53- Nominale bezoldigingen per werknemer in de particuliere sector 81
54- Loonkost per eenheid/produkt in de particuliere sector in de OESO 81
55- Loon- en inflatieverloop 82
56- Conventionele lonen van arbeiders en bedienden volgens bedrijfstak 83
57- De Belgische overheidstoestand in EEG-perspectief 87
58- De Belgische totalle overheidsschuld in EEG-perspectief 88
59- Financieringsbehoeften van de schatkist 91
60- Totale Schatkistontvangsten 92
61- Schatkistuitgaven van de nationale overheid 93
62- De kasuitgaven van gewesten en gemeenschappen 94
63- Intrestlasten van de rijksschuld 95
64- Groepering van een aantal departementele begrotingen 97
65- Het nationaal netto te financieren saldo 97
66- Het netto te financieren saldo van gewesten en gemeenschappen 97
67- Verdeling van het NFS per gewest en gemeenschap 98
68- Gecumuleerd NFS van gewesten en gemeenschappen 98
69- Het netto te financieren saldo en het schuldverloop 98
70- Het thesaurietekort en de financiering ervan 99
71- Verloop van de schuld in deviezen in 1989 99
72- Stand van de rijksschuld 101
73- Stand eind 1989 van de schuld in deviezen 102
74- Korte-termijn rentevoeten in de voornaamste landen 103
75- Reële effectieve wisselkoersen 104
76- Nieuwe obligatieleningen van de overheid 110
77- Returnindexen per sector van de Belgische waarden op de Brusselse contantmarkt in 1989 112
78- Prijsindexcijfers van de industriële produktie 115
79- Marktprijzen van land- en tuinbouwprodukten en index van de aankoopprijzen van produktiemiddelen 115
80- Consumptieprijzen 116
81- Aandeel per verbruiksgroep in de verandering van het algemeen indexcijfer van de consumptieprijzen 118

LIJST VAN GRAFIEKEN

1- Inflatieverloop in de OESO 3
2- Investeringsratio 8
3- Industriële produktieprijzen 10
4- Verdeling van de factorinkomens 11
5- Oorsprong van de inkomens van de particulieren 13
Aandeel van de investeringen in het BNP 19
6- Bruto en netto investeringsgraad 18
7- Kleinhandelsomzet in volume 24
Kleinhandelsomzet in volume en inschrijvingen van wagens 26
8- Financiële toestand van de gezinnen en belangrijke aankopen 30
9- Belangrijkste uitvoerders in 1989 34
10- Handelssaldi EEG, Verenigde Staten, Japan 36
11- Industriële produktie in de OESO-zone 54
Industriële produktie van 1980 tot 1989 56
12- Indexcijfers van de industriële produktie per goederengroep 57
13- Synthetische conjunctuurindicator van de NBB 62
14- Vergelijking tussen de produktie van de verwerkende nijverheid en de conjunctuurindicator; met een timelag van 6 maand 63
Tewerkstellingsverloop tussen 1980 en 1989 69
15- Werkloosheidsgraad in de EEG, de Verenigde Staten en Japan 74
Volledige werkloosheid 75
16- Rijksschuld in internationaal perspectief 88
Netto te financieren saldo nationale overheid 90
17- Inkomsten en uitgaven zonder rentelast 95
18- Nominale effectieve wisselkoersen van USD, JPY en DEM 104
19- Officiële wisselkoersen te Brussel 105
20- Verschil tussen de Belgische en Duitse rente 106
21- Verschil tussen korte en lange termijnrente: internationale vergelijking 107
22- Korte en lange termijnrente in België 108
23- Beurs van Brussel, algemene indexen 111
24- Maandelijkse omzet op de termijnmarkt 113
25- Verloop der consumptieprijzen in de OESO 114
Verloop indexcijfer der consumptieprijzen 1980-1989 117

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

ADSD : Algemene Directie voor Studiën en Documentatie van het Ministerie van Economische Zaken
ASLK : Algemene Spaar- en Lijfrentekas
BBL : Bank Brussel Lambert
BBP : Bruto Binnenlands Produkt
BDBH : Belgische Dienst voor de Buitenlandse Handel
BLEU : Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
BNP : Bruto Nationaal Produkt
BTW : Belasting op de Toegevoegde Waarde
CLIO : Input-output classificatie
CRB : Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
EEG : Europese Economische Gemeenschap
EEG(10) : Europese Economische Gemeenschap, tien landen
EEG(12) : Europese Economische Gemeenschap, twaalf landen
EMF : European Management Forum
EMS : Europees Monetair Stelsel
EOGFL : Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw
GATT : General Agreement on Tariffs and Trade
HORECA : Hotels, restaurants en cafés
IMF : Internationaal Monetair Fonds
IRES : Institut de Recherches Economiques et Sociales
MEZ : Ministerie van Economische Zaken
NACE : Nomenclatuur van de Bedrijvigheid van de Europese Gemeenschap
NBB : Nationale Bank van België
NIL : Nieuwe Industrielanden
NILA : Nieuwe Industrielanden van Zuid-Oost Azië
NIS : Nationaal Instituut voor de Statistiek van het Ministerie van Economische Zaken
NMKN : Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid
NMP : Netto Materieel Produkt
OESO : Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OL : Ontwikkelingslanden
OPEC : Organization of Petroleum Exporting Countries
Paribas : Bank van Parijs en de Nederlanden
RIZIV : Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering
RSZ : Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RTT : Regie voor Telegraaf en Telefonie
RVA : Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
STR : Speciale trekkingsrechten van het IMF
USSR : Unie van de Sovjet-Socialistische Republieken
UVW : Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen inclusief oudere vrijgestelde werklozen
UVW-WZ : Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen exclusief de oudere vrijgestelde werklozen

De afkortingen van de landennamen en van de munten van die landen zijn deze die voorgesteld zijn door de Internationale Organisatie voor Standaardisatie:

BE	België	BEF	Belgische frank.
CA	Canada	CAD	Canadese dollar
CH	Zwitserland	CHF	Zwitserse frank
DE	Duitse Bondsrepubliek	DEM	Duitse mark
DK	Denemarken	DKK	Deense kroon
ES	Spanje	ESP	Spaanse peseta
FR	Frankrijk	FRF	Franse frank
GB	Verenigd Koninkrijk	GBP	Pond sterling
GR	Griekenland	GRD	Griekse drachme
IE	Ierland	IEP	Iers punt
IT	Italië	ITL	Italiaanse lire
JP	Japan	JPY	Japanse yen
LU	Groothertogdom Luxemburg	LUF	Luxemburgse frank
NL	Nederland	NLG	Nederlandse gulden
PT	Portugal	PTE	Portugese escudo
US	Verenigde Staten	USD	Amerikaanse dollar

1. MACRO-ECONOMISCHE SYNTHESE

1.1. DE INTERNATIONALE OMGEVING

In 1989 nam de bedrijvigheid in de Westerse landen voor het zevende opeenvolgende jaar toe, meteen de langste groeiperiode sinds wereldoorlog II.

Volgens de ramingen van het OESO-secretariaat in de herfst van 1989 (1), groeide het BNP in de OESO-zone met 3,6 %, tegen 4,4 % in 1988. Deze beperkte groeivertraging is in hoofdzaak toe te schrijven aan het zwakkere activiteitsverloop in de Verenigde Staten en Japan. In de Europese landen daarentegen was de economische groei even levendig als het voorgaande jaar: het BBP van de EEG-landen steeg met 3,5 % in 1989 tegen 3,7 % in 1988.

De prijshausse was evenwel veel sterker dan tijdens de voorgaande vijf jaren. De impliciete stijging van de BBP-prijzen in de OESO-zone beliep 4,3 %, tegen 4,0 % in 1988 en slechts 3,3 % in 1987. Aan de hand van de indexcijfers kon worden vastgesteld dat in de gezamenlijke OESO-landen de consumptieprijzen met 6,0 % stegen (maar met 4,7 % indien de landen met een hoog inflatiepeil buiten beschouwing worden gelaten), tegen 4,8 % in 1988 en 3,8 % in 1987. In de EEG beliep de prijshausse 5,3 % in 1989, 3,6 % in 1988 en 3,4 % in 1987.

GRAFIEK 1- INFLATIEVERLOOP

Wijziging in %, t/t-1.

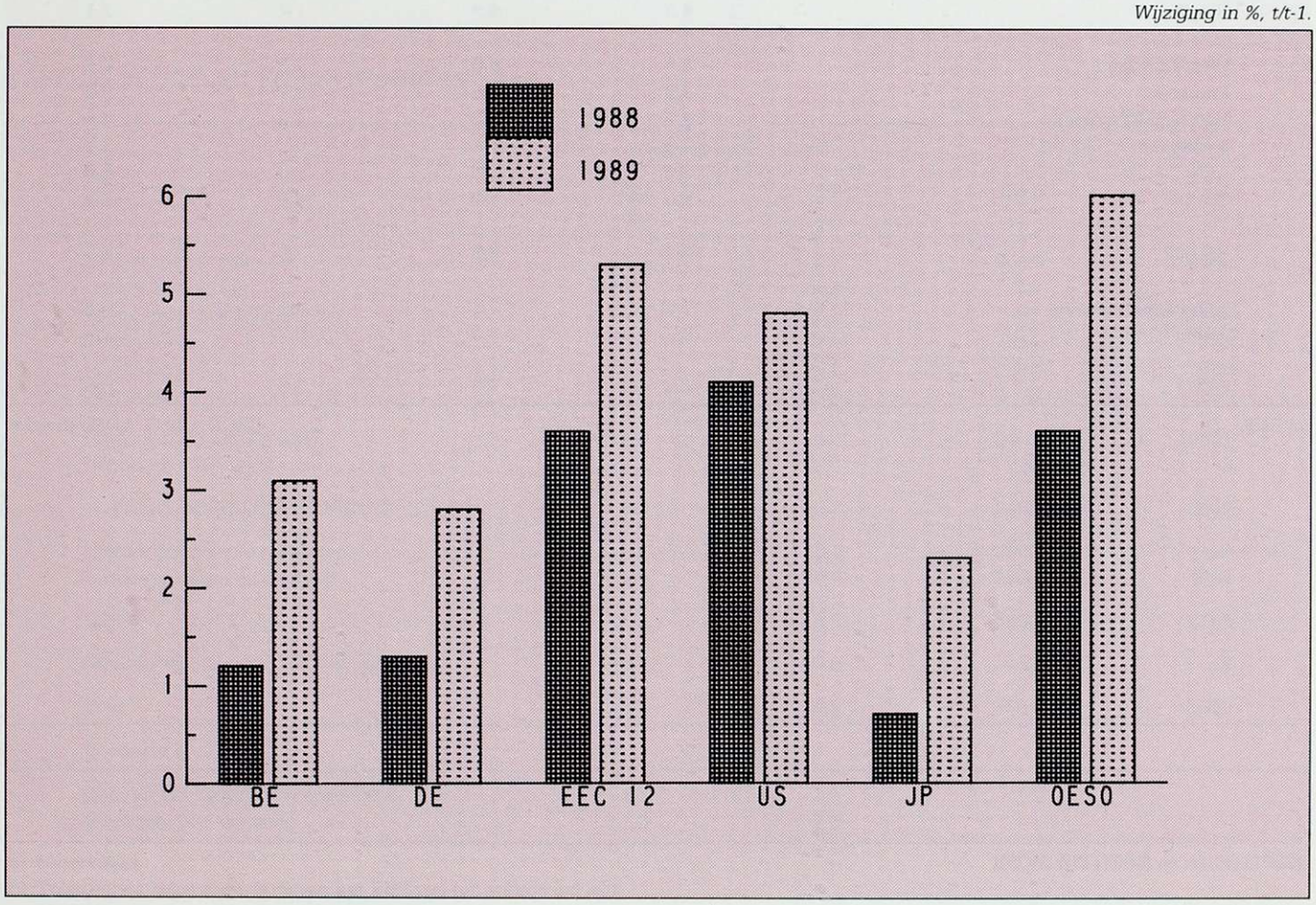

BRON: OESO,MEZ (België).

Deze opflakkering van de inflatie is evenwel grotendeels te wijten aan hogere energieprijzen, na de spectaculaire daling ervan in 1986-1987 en de stabilisering op een matig peil in de daaropvolgende jaren. Een oorzaak ervan lag ook wel in de ontoereikende produktiecapaciteit die de spanningen als gevolg van de levendigere particuliere vraag niet aankonden. Na een lange periode van sluimering kwam de opleving van de investeringen in de industrie te laattijdig om paal en perk te stellen aan de inflatoire gevolgen van een verstoord evenwicht tussen vraag en aanbod van goederen.

Zoals in het voorgaande jaar werd in 1989 de economische ontwikkeling in de OESO-zone gekenmerkt door een forse toename van de produktieve investeringen. De bijdrage van de investeringen tot de globale groei was evenwel geringer dan het dynamisme dat van het gezinsverbruik uitging.

Hoewel de expansie van de wereldhandel iets verzwakte (+7,6 % in 1989, tegen +9,0 % in 1988 volgens het OESO-secretariaat) was de handel onder de OESO-landen nog steeds zeer levendig en steeg aan hetzelfde hoge tempo als in het voorgaande jaar: +8,1 % in 1988 en +8,0 % in 1989. Daarbij was het aandeel van de goederen- en diensteninvoer doorslaggevend bij de groei in een aantal lidstaten zoals voor België dat eens te meer bij uitstek model stond als voorbeeld van een kleine open economie.

TABEL 1- BBP EN INFLATIE IN DE OESO

Wijziging in %, t/t-1.

LAND	BBP in volume		Consumptieprijzen	
	1988	1989	1988	1989
België	4,3	4,5	1,2	3,1
West-Duitsland	3,6	4,0	1,3	2,8
Frankrijk	3,9	3,6	2,7	3,6
Verenigd Koninkrijk	4,2	2,3	4,9	7,8
Nederland	2,9	4,2	0,7	1,1
Italië	3,9	3,3	5,0	6,6
Spanje	5,0	4,9	4,8	6,8
EEG 12	3,7	3,6	3,6	5,3
Verenigde Staten(a)	4,4	2,8	4,1	4,8
Japan (a)	5,7	4,8	0,7	2,3
OESO	4,4	3,6	3,6	6,0

(a) BNP.

BRON: OESO, ADSD (België).

1.2. HET BELGISCH ECONOMISCH VERLOOP

A. BASISTENDENS

De Belgische economie haalde voordeel uit de goede internationale conjunctuur en meer bepaald die van de Europese landen. De uitvoer groeide sterk aan en dat heeft, samen met de dynamiek van de binnenlandse gezinsvraag, de bedrijvigheid, vooral in de nijverheid, naar een hoog niveau gestuwd. Daardoor verbeterde de tewerkstelling en als nieuw feit sedert het midden van de jaren '70 kan worden opgemerkt dat dit vooral de sector van de verwerkende nijverheid ten goede kwam.

Het BNP zou met 4,5 % in volume gestegen zijn, iets meer dan in 1988 (+4,3 %). De bijdrage van de gezinsconsumptie tot de BNP-groei was in 1989 veel opmerkelijker dan in 1988 (zie tabel 3): +2,3 %, tegen +1,6 % in 1988. Het aandeel van de investeringen in de globale prestatie was gelijk aan dat van het jaar voordien (+2,6 %).

TABEL 3- BIJDRAGE AAN DE BNP-GROEI

Wijziging in % van het BNP van het voorgaand jaar.

	1988	1989
Private consumptie	1,6	2,3
Overheidsverbruik	- 0,1	- 0,1
Bruto vaste kapitaalvorming	2,6	2,6
- bedrijven	1,7	1,9
- woningen	0,8	0,8
- overheid	0,1	- 0,1
Binnenlandse bestedingen	4,4	4,8
Uitvoer goederen en diensten	6,5	6,9
Totale bestedingen	10,6	11,7
Invoer goederen en diensten	- 6,6	- 7,2
BBP-toename	4,3	4,5
Netto factorinkomens van het buitenland	- 0,1	0,0
BNP-toename	4,2	4,5

BRON: NIS (1988) en ADSD (1989).

TABEL 2- MIDDELEN EN BESTEDINGEN

	Wijziging in %, volume		Waarde mrd BEF	
	1988 (a)	1989 (c)	1988 (a)	1989 (c)
Private consumptie	2,4	3,4	3588	3824
Overheidsverbruik	- 0,7	- 0,6	898	931
Bruto vaste kapitaalvorming	15,9	14,1	981	1156
- bedrijven	16,2	15,8	655	782
- woningen	22,3	20,8	230	288
- overheid	2,9	- 11,6	96	86
Binnenlandse bestedingen	4,0	4,7	5467	5911
Voorraadwijziging (b)	0,3	0,0	30	32
TOTALE BINNENLANDSE VRAAG	4,3	4,7	5496	5942
Uitvoer goederen en diensten	8,2	8,4	3868	4459
Invoer goederen en diensten	8,3	8,7	3708	4294
BBP	4,3	4,5	5656	6108
Netto factorinkomens van het buitenland	- 0,1	0,0	- 52	- 58
BNP	4,2	4,5	5604	6050
Prijsverloop				
Deflator van de private consumptie	1,7	3,1		
Impliciete BBP-deflator	1,9	3,3		

(a) Observaties
(b) Twee eerste kolommen: in % van het BNP van het voorgaand jaar.
(c) Ramingen.

BRON: NIS (1988) en ADSD (1989).

Het aandeel van de goederen- en dienstenuitvoer tot de BNP-aangroei vergrootte (+6,9 % tegen +6,5 % in 1988), maar ook het beroep op buitenlandse goederen en diensten werd sterker omdat de binnenlandse eind- en intermediaire vraag sterker toenam dan in 1988. Bijgevolg veranderde de bijdrage van de buitenlandse handel in goederen en diensten tot de BNP-groei van neutraal in 1988 naar licht negatief in 1989.

B. DE UITVOER

De goederen- en dienstenuitvoer zou met 8,4 % in volume toegenomen zijn, een iets sneller tempo dan in 1988 (+8,2 %). De prijsstijging van de uitgevoerde goederen en diensten wordt op 6,3 % geschat. Het aandeel van deze uitvoer in het BNP liep op tot 73,7 % (waarvan 57,7 % voor de goederen alleen) tegen 69 % in 1988 (54 % voor goederen).

Volgens de douanegegevens steeg de BLEU-uitvoer in 1989 met 16,5 % in waarde. Uit berekeningen van de NBB blijkt het aandeel van volume en prijzenwijzigingen in deze stijging: 7,6 % in volume en 7,8 % in prijs.

De grootste stijging van de BLEU-afzet ging naar de EEG-lidstaten. Zodoende nam het aandeel van deze landen in de uitvoer van de BLEU toe, behalve dat van Nederland, waarbij de relatieve belangrijkheid van de uitvoer naar dit land verminderde. Dit is te wijten aan een lagere uitvoer van verwerkte energieprodukten naar de noorderburen en dat zou dan weer het gevolg zijn van een gewijzigde statistische boeking van de handelsstromen met Nederland en niet van slechtere reële economische prestaties van de BLEU t.a.v. de Beneluxpartner.

C. DE INVOER

Niettegenstaande een forse stijging van de binnenlandse vraag (+4,7 % in volume volgens voorlopige ramingen, tegen +4,3 % in 1988), was de invoeraangroei betrekkelijk beheerst. Voor goederen en diensten zou hij met 8,7 % in volume opgelopen zijn, zoals voor de uitvoer iets meer dan in het voorgaand jaar. De elasticiteit t.o.v. de totale vraag (binnenlandse vraag plus uitvoer) was even gematigd als in 1988: 1,37.

De invoerprijzen van goederen en diensten zouden met 6,6 % gestegen zijn, veel meer dan in 1988 (+2,7 %). Deze hausse was grotendeels het gevolg van duurdere energieprijzen en een hogere dollarkoers. Volgens het «Institut für Wirtschaftsforschung» te Hamburg stegen de prijzen van energieprodukten uitgedrukt in de USD met 16,3 % in 1989 (+18,5 % voor ruwe olie alleen), terwijl de andere grondstoffenprijzen nauwelijks duurder werden.

In 1989 vertegenwoordigde de goederen- en diensteninvoer 71 % van het BNP (56,3 % voor de goederen alleen), tegen 66,2 % in 1988 (52,6 % voor de goedereninvoer).

De beschikbare gegevens van de douanestatistieken geven een stijging aan met 14,3 % van de waarde van de BLEU-goedereninvoer in 1989. De opsplitsing in volume en prijswijziging geeft een stijging met 6,3 % in volume en met 7,1 % in prijs.

Uit deze waarnemingen blijkt dat de forse toenamen in waarde van de in- en uitvoerstromen het gevolg zijn van nagenoeg even grote bijdragen van de prijs- en volumebewegingen. De aangroei lijkt iets groter bij de uitvoer dan bij de invoer, waarvan, althans in enkele sectoren, de doordringing op de Belgische markt afgeremd lijkt.

Deze bewegingen beïnvloeden de handelsbalans, de dekkingscoëfficiënt en de ruilvoet in gunstige zin.

D. DE HANDELSBALANS

Volgens de definitie van de douanestatistieken, die voor de gezamenlijke Belgisch-Luxemburgse Economische Unie worden opgemaakt en tevens de uitvoer in FOB (waarde van de levering aan de grens) en de invoer in CIF (inclusief de vervoer- en verzekeringskosten) boeken, sluit de handelsbalans af met een overschot van 60,7 miljard BEF in 1989, tegen een tekort van 11,3 miljard in 1988. De dekkingscoëfficiënt steeg dus van 99,7 % in 1988 naar 101,6 % in 1989.

De verzwaring van het energietekort als gevolg van de duurdere olieprijzen is de oorzaak dat het handelsoverschot niet nog groter uitvalt (zie tabel 4). De handelssaldi met de EEG-landen, tenslotte, verbeterden opmerkelijk, ofwel omdat het overschot nog aangroeide (o.m. met Frankrijk en Spanje), ofwel omdat het tekort inkromp (Bondsrepubliek).

TABEL 4: GEOGRAFISCHE EN CATEGORIELE INDELING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU in 1989

LAND OF REGIO	UITVOER			INVOER			Saldo (mrd BEF)	
	Waarde (mrd BEF)	% verschil (a)	In % van totaal	Waarde (mrd BEF)	% verschil (a)	In % van totaal	1988	1989
EEG (12)	2899,4	15,5	73,6	2771,1	11,9	71,4	34,3	128,3
waaronder:								
Frankrijk	804,1	19,0	20,4	578,6	10,8	14,9	153,3	225,5
Nederland	540,3	8,5	13,7	682,3	13,2	17,6	- 104,5	- 142,0
West-Duitsland	744,5	13,3	18,9	912,4	10,0	23,5	- 172,0	- 167,9
Italië	251,0	19,3	6,4	164,5	13,9	4,2	66,0	86,3
Verenigd Koninkrijk	370,1	17,3	9,4	306,0	18,1	7,9	56,5	64,1
Spanje	92,0	26,2	2,3	55,0	7,3	1,4	21,6	37,0
Rest wereld	1040,6	19,4	26,4	1108,3	20,8	28,6	- 23,0	- 62,8
waaronder:								
Verenigde Staten	189,7	12,7	4,8	178,8	18,8	4,6	17,8	10,9
Japan	51,5	29,4	1,3	88,2	14,4	2,3	- 37,3	- 36,7
TOTAAL	3940,1	16,5	100,0	3879,4	14,3	100,0	- 11,3	60,7
Energieprodukten	154,9	25,5	3,9	313,8	20,3	8,1	- 137,5	- 158,9
Andere produkten	3785,2	16,2	96,1	3565,6	13,8	91,9	126,3	219,6

(a) Vergeleken met 1988. BRON: MEZ, NIS en ADSD.

E. DE GEZINSBESTEDINGEN

Naar schatting steeg het gezinsverbruik in 1989 met 3,4 %, ten gevolge van een aanhoudende groei van het beschikbaar reële gezinsinkomen (+ 4,0 %, eenzelfde reële toename als in 1988).

De omzet, door de handelaars bij de BTW aangegeven, was omvangrijk op het eind van het jaar en nam in het vierde kwartaal van 1989 in volume met 7,4 % toe. Over het gehele jaar bedraagt de groei 5,6 %.

De omzet van duurzame goederen zoals huishoudelijke uitrusting, voertuigen en uitgaven voor vrijetijdsbesteding (sport, fotografie, enz...) steeg met meer dan 10 %. De omzet van diensten aan particulieren, die wordt geraamd via een indicator die de rubrieken in verband met de vraag van de gezinnen bundelt, vertoonde in 1989 een flinke stijging van 10,4 %, onder invloed van de sectoren «horeca» en «recreatieve en culturele diensten».

De inschrijvingen van wagens namen nog redelijk sterk toe (+3 %) hoewel het percentage lager lag dan in 1988 (+4,8 %), een jaar waarin een autosalon plaatsvond, dat altijd de verkoop stimuleert.

Volgens macro-economische schattingen steeg de spaarquote van de gezinnen (het sparen van de gezinnen in verhouding tot het beschikbaar inkomen) van 13,3 % in 1988 naar 13,8 % in 1989.

F. DE INVESTERINGEN

Door de levendige vraag en in sommige sectoren door de noodzaak de knelpunten wegens de ontoereikende produktiecapaciteit uit te schakelen, namen de produktieve investeringen tegen ongeveer hetzelfde tempo toe als in 1988: +15,8 %.

Volgens de kwartaalenquête van de Nationale Bank bedroeg de benuttingsgraad van de produktiecapaciteit in de verwerkende nijverheid 82 % in december jl. tegen 79,9 % in december 1988. Volgens de kwartaalenquête over de investeringen van dezelfde instelling, beoogden bovendien 56 % van de in 1989 in de verwerkende nijverheid verwezenlijkte investeringen een verruiming van de produktiecapaciteit en 28 % een vervanging ervan. Volgens de enquête-antwoorden zouden de rationalisatie-investeringen slechts 8 % van de totale investeringen uitmaken.

GRAFIEK 2- INVESTERINGSRATIO

Productieve investeringen in % van de bruto toegevoegde waarde van de ondernemingen.

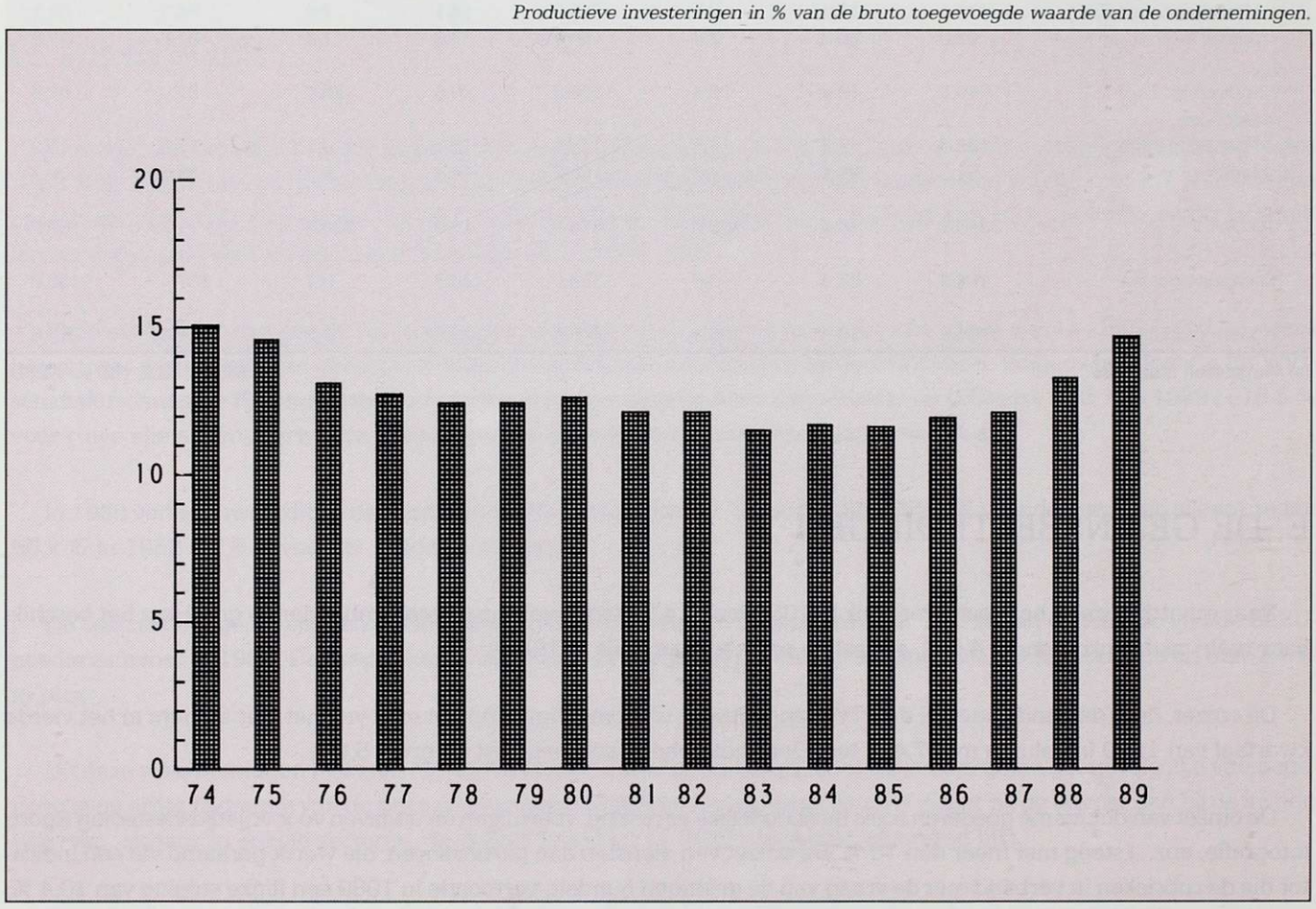

BRON: MEZ,ADSD.

De financiering van de investeringen werd de laatste jaren overigens vergemakkelijkt door de verbetering van de bedrijfswinsten. In 1989 bereikte de bruto-marge der ondernemingen (bruto-exploitatieoverschot in % van de toegevoegde waarde) 42,7 % tegenover 42,3 % in 1988 en het aandeel van de gereserveerde vennootschapswinsten in het BNP (definitie van de nationale rekeningen) haalde met 5,8 % een historisch record; in 1988 bedroeg dit 5,0 %. De investeringsenquête van de Nationale Bank bevestigt dat 37 % van de investeringen in de verwerkende nijverheid gefinancierd werd door een beroep op de interne besparing van de onderneming.

De investeringsgraad (het relatief aandeel van de produktieve investeringen in de toegevoegde waarde van de ondernemingen en derhalve een maatstaf voor het vermogen van de economie tot toekomstige groei) is teruggekeerd tot het peil meestal bereikt in de tweede helft van de jaren zestig, d.w.z. tot zo'n 15 %. Dit peil begon vanaf 1973 te slinken en de waarden ervan schommelden gedurende 15 jaren slechts tussen 11,5 % en 12,5 %.

De daling van de investeringsgraad gedurende deze sombere periode weerspiegelt de langdurige industriële crisis waarin de Belgische economie toen verkeerde.

Sedert 1987 namen de nijverheidsinvesteringen opnieuw krachtig toe. Volgens de BTW-statistieken stegen ze in 1989 met 19,6 % in volume (+24,1 % in 1988) waarvan 13,6 % voor de industriële ondernemingen (+15,4 % in de verwerkende nijverheid) en 25,6 % voor de niet-industriële ondernemingen. Voor een correcte duiding van deze cijfers, mag niet uit het oog worden verloren dat heel wat nijverheidsinvesteringen gebeuren door leasingbedrijven of coördinatiecentra en bij de BTW-aangiften statistisch ondergebracht worden bij de niet-industriële ondernemingen. Tenslotte komt een andere bevestiging uit de halfjaarlijkse enquête van de Nationale Bank die een toename van de investeringen in de verwerkende nijverheid met 12,3 % in waarde vermeldt, inclusief de investeringen via leasing of coördinatiecentrum.

G. DE WONINGBOUW

Het volume van de in 1989 voltooide nieuwe woningen boekte opnieuw een recordaangroei van iets meer dan 20 %, gelijkaardig aan die welke in 1988 werd opgetekend.

Ongeacht de omvang van de toename tijdens de jongste drie jaren vertegenwoordigen de investeringen in woningen slechts een beperkt aandeel van het BNP (4,8 % in 1989), opmerkelijk minder dan het gemiddelde in de jaren zeventig (6,0 % of zestig (5,8 %).

H. DE OVERHEIDSBESTEDINGEN

De overheidsconsumptie en de investeringen van de overheidsadministraties vertoonden in 1989 in volume een daling, waarbij die van de investeringen zeer opmerkelijk was (-11,6 %) na een toename met 2,9 % in 1988).

I. HET PRIJSVERLOOP

I.1. De consumptieprijzen

De stijging van het indexcijfer der consumptieprijzen bedroeg 3,1 % tegen 1,2 % in 1988. Zoals blijkt uit tabel 5 was de opflakkering van de inflatie in 1989 grotendeels te wijten aan de prijsverhoging van de (ingevoerde) energieprodukten en van de voedingsmiddelen. Hoewel de accijnsverhoging onmiskenbaar de prijshausse van deze produktengroepen

TABEL 5- CONSUMPTIEPRIJZEN

Wijziging in %, t/t-1 en bijdrage aan de totale stijging van het indexcijfer.

	Wijziging		Bijdrage	
	1988	1989	1988	1989
Voedingsprodukten	0,0	3,1	0,00	0,69
Niet-voeding	1,1	3,4	0,49	1,45
- energie	- 3,4	6,5	- 0,43	0,82
- andere	2,5	2,5	0,92	0,63
Diensten	1,5	2,6	0,44	0,73
Huur	3,6	3,7	0,23	0,24
ALGEMEEN INDEXCIJFER	1,2	3,1	1,16	3,11

BRON: MEZ, Administratie voor de Handel, berekeningen: ADSD.

beïnvloedde bleef het gevolg toch veeleer beperkt. De onderliggende inflatie, d.w.z. met uitsluiting van de energie- en landbouwprodukten (OESO-definitie) bedroeg 2,7 % in 1989, tegen 2,2 % in 1988. Van dit oogpunt was de opleving van de inflatie van jaar tot jaar beperkter.

GRAFIEK 3- INDUSTRIELE PRODUKTIEPRIJZEN

Wijziging in % t.o.v. hetzelfde kwartaal van het vorig jaar.

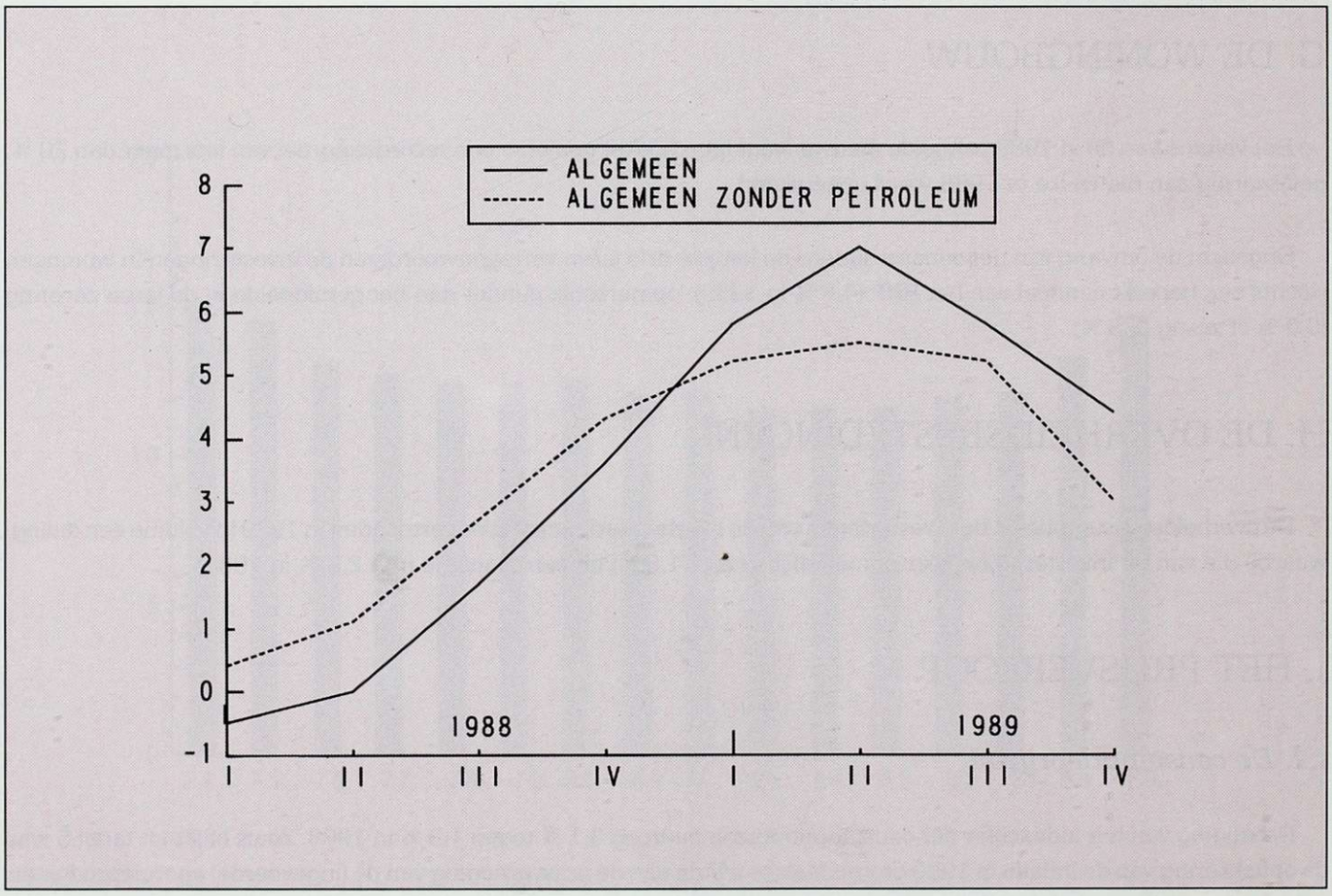

BRON: MEZ, ADSD.

I.2. De produktieprijzen

Hoewel volgens het indexcijfer dat wordt opgemaakt door de Administratie van de Handel van het Ministerie van Economische Zaken, de prijsstijging bij de industriële produkten in 1989 hoger lag dan in het voorgaand jaar (gemiddeld +5,7 %, tegen +1,2 % in 1988), keerde deze opwaartse beweging om in het derde kwartaal van 1989, zoals blijkt uit grafiek 3.

Wanneer de prijzen van de aardolieprodukten niet worden meegerekend, blijkt de stijging van de produktieprijzen van het ene jaar op het andere heel wat trager te verlopen dan wanneer de prijzen van die produkten wel in aanmerking worden genomen.

Of dit nu geldt voor de produktieprijzen of voor de consumptieprijzen, het zijn vooral de energieprijzen en vooral die van de aardolie, die de binnenlandse inflatie sterk bepalen.

J. DE INKOMENS

J.1. De factorinkomens

Het herstel van de bedrijvigheid heeft voor een aanzienlijke verruiming van de tewerkstelling gezorgd in 1989 (zie verder). Samen met een verdubbeld inflatiepercentage in vergelijking met 1988 en zijn geïnduceerd effect op de loonkosten

GRAFIEK 4- VERDELING VAN DE FACTORINKOMENS *In % van het BNP.*

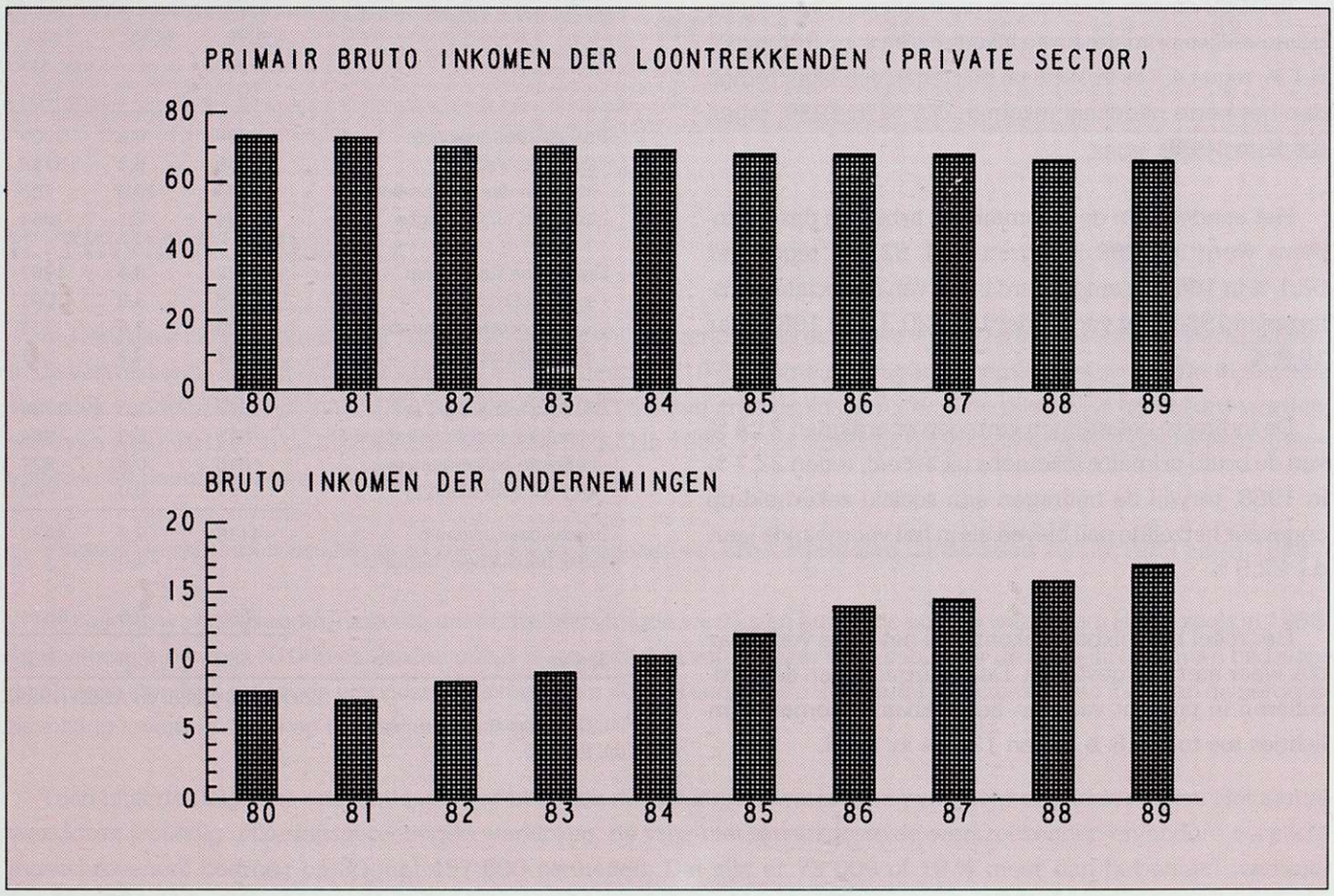

BRON: MEZ, NIS en ADSD.

d.m.v. de indexering, leidde dit tot een toename van de gezamenlijke bezoldigingen van de loontrekkende werknemers: +6,1 %, tegen 3,3 % in 1988. De loonsom van de ondernemingen waar de tewerkstelling uitbreiding nam, steeg met 6,6 % in 1989 tegenover 4,2 % in 1988.

De invloed van de indexering op de bezoldiging van de loontrekkenden kan worden benaderd aan de hand van het indexcijfer van de conventionele loonkost. De jaarstijging ervan klom van 2,02 % in 1988 naar 4,38 % in 1989; 0,95 % van de loonsverhoging in 1988 was het gevolg van de indexering, terwijl deze 2,74 % van de stijging van de uurloonkost in 1989 vertegenwoordigde.

De loonkost per werknemer, volgens de macro-economische benadering, steeg in 1989 met naar raming 5 %, tegen 2,8 % een jaar voordien; de nominale loonkost per eenheid produkt liep op met 2 %, tegen een daling met 0,7 % in 1988.

De vennootschapsinkomens stegen tegen een nauwelijks minder hoog tempo dan in 1988 (+16 %, tegen +18,6 % in 1988).

Gezien het BNP in 1989 in waarde met 8 % steeg, daalde het aandeel in het BNP van de door de ondernemingen uitgekeerde lonen, terwijl dat van het vennootschapsinkomen aangroeide. Bijgevolg viel de opdeling van de toegevoegde waarde meer ten gunste van de ondernemingen uit.

J.2. De particuliere inkomens

In 1989 stegen de door de particulieren ontvangen, gezamenlijke primaire bruto inkomens en transferten met 6,1 %, tegen 4,7 % in 1988 en dus tegen een lager tempo dan het netto nationaal inkomen (7,7 % in 1989, tegen 6,5 % in 1988).

Het aandeel van de inkomens uit arbeid in deze inkomens werd in 1989 iets groter, nl. 62,5 % tegenover 62,1 % in 1988 en omgekeerd is dat van de sociale transferten in 1989 licht verminderd van 20,3 % in 1988 naar 19,8 %.

De indirecte belastingen vertegenwoordigden 21,4 % van de bruto primaire inkomens uit arbeid, tegen 22,7 % in 1988, terwijl de bijdragen aan sociale zekerheid op ongeveer hetzelfde peil bleven als in het voorgaande jaar, d.i. 22,5 %.

Het reëel beschikbaar inkomen is net zoals vorig jaar ook weer met 4 % gestegen. De spaarquote van de particulieren in procent van hun beschikbaar inkomen nam lichtjes toe tot 13,8 %, tegen 13,3 % in 1988.

TABEL 6- LOPENDE VERRICHTINGEN VAN DE PARTICULIEREN

	1988 mrd BEF (a)	89/88 %	1989 mrd BEF (b)
Primair bruto inkomen	4594	6,8	4907
- lonen en wedden	2969	6,1	3149
- inkomen der zelfstandigen	641	10,0	705
- inkomen uit vermogen	984	7,1	1054
Ontvangen transferten	1222	3,4	1263
- sociale zekerheid	1053	3,6	1091
- andere overheidstransferten	126	3,6	131
- uit het buitenland	42	- 2,4	41
Gestorte transferten (-)	- 1678	3,3	- 1734
- bijdragen sociale zekerheid (-)	- 813	6,3	- 964
- indirecte belastingen (-)	- 818	0,6	- 824
- aan het buitenland (-)	- 47	0,0	- 47
Beschikbaar inkomen	4138	7,2	4436
Reëel beschikbaar inkomen	-	4,0	
Consumptie (-)	3588	6,6	3824
Sparen	550	11,3	612

BRON: NIS (1988) en ADSD (1989).

(a) Observaties.
(b) Raming.

GRAFIEK 5- OORSPRONG VAN DE INKOMENS VAN DE PARTICULIEREN

In % van het totaal inkomen van de particulieren

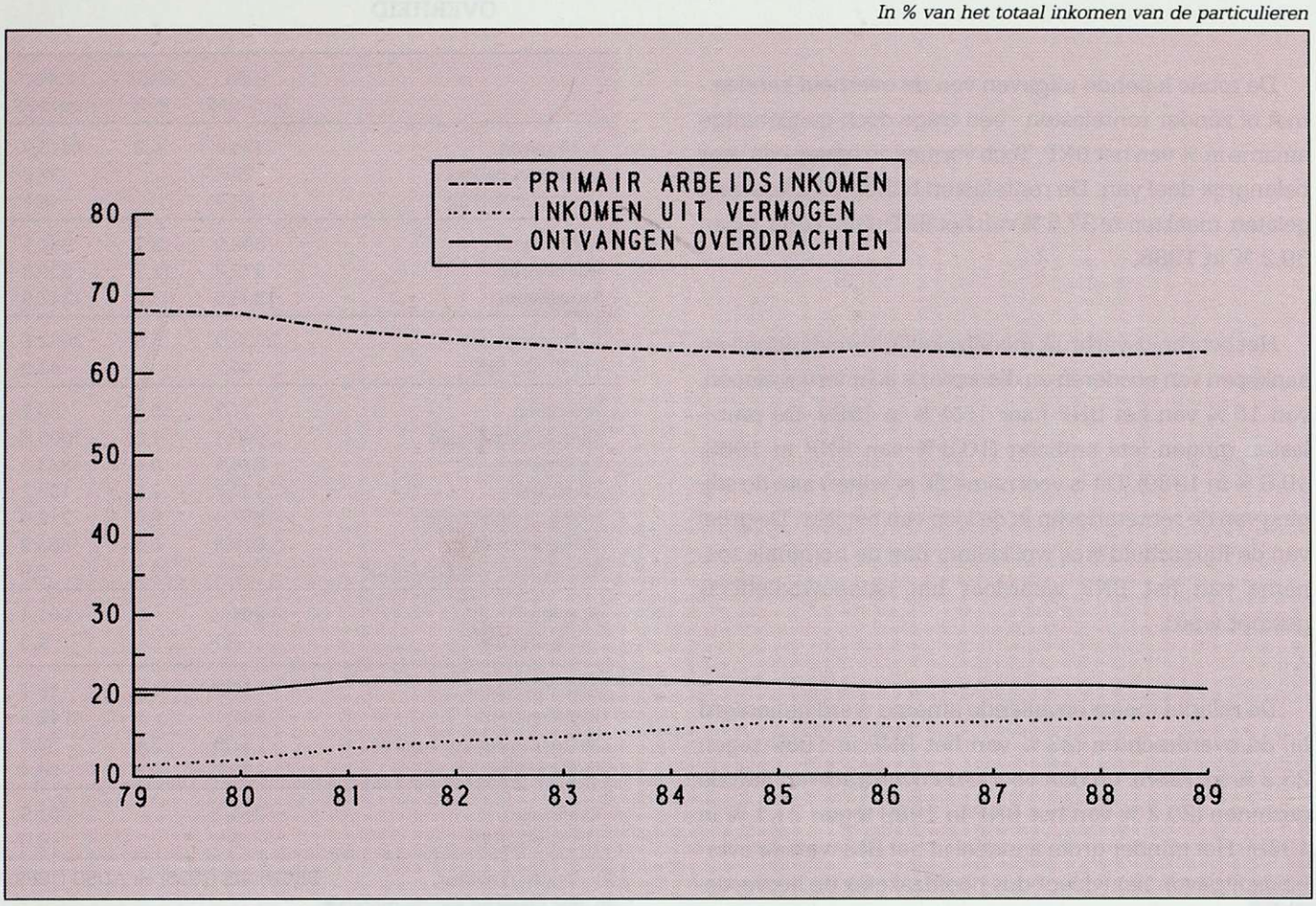

BRON: MEZ, NIS et ADSD.

K. TEWERKSTELLING

In 1989 deed zich een ommekeer voor in het tewerkstellingsverloop van de laatste vijftien jaren: het aantal arbeidsplaatsen in de verwerkende nijverheid - dat sinds de eerste olieschok (1975) alsmaar terugliep - nam opnieuw toe. De industriële statistiek van het NIS telde half 1989 ongeveer 30 000 nieuwe arbeidsplaatsen die in de nijverheid gecreëerd werden, waarvan weer 15 000 in de bouwsector, na reeds 10 000 in 1988. Deze statistiek maakt echter geen onderscheid tussen voltijdse en deeltijdse tewerkstelling.

Volgens de ramingen zouden er in totaal minstens evenveel arbeidsplaatsen bijgekomen zijn in 1989 als in 1988.

Het aantal werkzoekenden (volledig uitkeringsgerechtigde werklozen buiten de oudere werklozen) is, net zoals in 1988, sterk afgenomen: met 40 000 eenheden of 9,5 % ten opzichte van het jaar voordien. Voor de twee jaren samen bedraagt de afname van deze categorie werklozen iets meer dan 80 000 eenheden. Het aantal werkzoekenden in % van de beroepsbevolking kwam in 1989 op 9 % tegen 10 % in 1988.

Toch blijft de Belgische economie nog ver beneden de volledige tewerkstelling van haar arbeidskrachten. Het aantal werklozen (volledig uitkeringsgerechtigde werklozen, de vrije niet-tewerkgestelde werkzoekenden en andere verplicht ingeschrevenen) bedroeg op 30 juni 457 000 eenheden. Dat zijn er 73 000 of 19 % meer dan het aantal werkzoekenden (384 000). Volgens deze berekeningen bedraagt het werkloosheidspercentage 10,6 %.

L. DE OVERHEIDSREKENING

De totale lopende uitgaven van de overheid kenden - met of zonder rentelasten - een trage doch gelijkmatige afname in % van het BNP. Toch vormen ze er nog een zeer belangrijk deel van. De rentelasten buiten beschouwing gelaten, maakten ze 37,6 % van het BNP uit in 1989, tegen 39,2 % in 1988.

Het overheidsverbruik (hoofdzakelijk bezoldigingen en aankopen van goederen en diensten) is licht teruggelopen, van 16 % van het BNP naar 15,4 % in 1989. De rentelasten gingen iets omhoog (10,2 % van BNP in 1988, 10,6 % in 1989). Dit is voornamelijk te wijten aan de stijging van de rentetarieven in de loop van het jaar. De groei van de Rijksschuld was wel kleiner dan de nominale toename van het BNP waardoor het «sneeuwbaleffect» gestopt werd.

De relatief meest opvallende afname werd genoteerd bij de overdrachten (22 % van het BNP in 1989 tegen 23,2 % in 1988), en dan vooral de overdrachten aan de gezinnen (20,2 % van het BNP in 1989 tegen 21,1 % in 1988). Het minder grote aandeel in het BNP van de overheidsuitgaven beïnvloedt dus hoofdzakelijk de herverdelende rol van de overheid.

TABEL 7- VERRICHTINGEN VAN DE GEHELE OVERHEID

	1988 mrd. BEF	89/88 in %	1989 mrd. BEF
1. Uitgaven	2770,6	5,2	2913,9
- in % van BNP(a)	39,2		37,6
- in % van BNP(b)	49,4		48,2
Consumptie	898,0	3,7	931,1
Rentelasten	572,8	11,7	639,9
Transferten	1299,8	3,3	1342,9
2. Ontvangsten	2505,9	5,8	2652,5
- in % van BNP	44,7		43,8
Eigendom	37,7	59,6	60,2
Directe belastingen	996,1	1,0	1005,6
- gezinnen	818,4	0,6	823,5
- bedrijven	177,7	2,5	182,2
Indirecte belastingen	653,4	9,6	715,9
Bijdragen S.Z.	812,6	6,3	863,9
Transferten van buitenland	6,1	13,1	6,9
3. Saldo	- 264,7		- 261,4
- in % van BNP	- 4,7		- 4,3
Afschrijvingen	17,6		19,1
Bruto sparen	- 247,1		- 242,3
Netto transferten kapitaal	- 31,9	2,8	- 32,8
Investeringen	- 95,7	- 9,8	- 86,4
4. NFS (c)	- 374,7		- 361,5
- in % van BNP	- 6,7		- 6,0

(a) Zonder rentelast. BRON: NIS (1988) en ADSD (1989).
(b) Met inbegrip van de rentelast.
(c) Definitie der nationale rekeningen.

Het aandeel van de totale fiscale en parafiscale heffingen van de overheid is licht afgenomen van 43,9 % van het BNP in 1988 naar 42,7 % in 1989. Het aandeel van de directe belastingen daalde tot 16,6 % van het BNP tegen 17,7 % een jaar voordien. Het aandeel van de indirecte belastingen bleef nagenoeg stabiel (11,8 % van het BNP in 1989, 11,7 % in 1988).

De investeringen van de openbare overheidsadministraties (het onderwijs inbegrepen) namen opnieuw af en vertegenwoordigden slechts 1,4 % van het BNP.

Volgens de definitie van de nationale rekeningen zakte de financieringsbehoefte van de globale overheid van 6,7 % van het BNP naar 6,0 % in 1989. Uiteindelijk moet worden vastgesteld dat deze wijzigingen van het ene jaar op het andere aan de magere kant blijven.

2. VRAAG EN PRODUKTIE

2.1. INVESTERINGEN

2.1.1. INTERNATIONAAL OVERZICHT

De meeste OESO-landen kenden gelijktijdig een opleving van hun produktieve investeringen wat, door de ontwikkeling van de produktiecapaciteit, zowel rechtstreeks als onrechtstreeks bijdroeg tot een stevigere groei.

Naast het welgekende dynamische effect van de groei en de voortreffelijke winstpositie van een aantal ondernemingen, is deze te danken aan een matige prijshausse van de investeringsgoederen en aan een omvangrijkere afschrijving dan voorheen. Dit wijst op een grondige vernieuwing van het produktieapparaat, wellicht in verband met het verschijnen van nieuwe produkten en een intensere technische vooruitgang.

TABEL 8- GROEI VAN DE PRIVATE BRUTO VASTE KAPITAALVORMING, ZONDER WONINGBOUW

Wijziging in %, t/t-1.

LAND/ZONE	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989 (a)
Verenigde Staten	- 1,5	17,7	6,7	- 3,3	3,9	8,4	4,1
Japan (b)	2,7	11,5	12,7	5,8	8,0	16,0	18,0
West-Duitsland	5,0	0,7	5,5	4,3	4,2	7,3	11,2
Frankrijk	- 4,1	- 2,1	4,4	5,0	4,8	10,4	6,7
Verenigd Koninkrijk	- 0,8	14,5	13,6	0,6	14,2	19,3	7,0
Italië	- 4,6	6,7	3,8	3,1	11,3	7,3	7,6
Canada	- 6,3	1,9	9,0	4,1	4,1	18,9	10,1
Totaal grote landen	- 0,5	11,4	8,0	1,2	6,4	11,1	8,8
Totaal kleine Europese landen	1,6	2,9	6,0	10,0	6,5	8,6	9,5
Totaal OESO	- 0,4	10,3	7,8	2,1	6,4	10,8	8,9
Totaal EEG	- 0,5	3,4	6,4	4,9	7,7	10,4	9,1
BELGIE	*- 5,8*	*6,6*	*2,5*	*7,0*	*6,2*	*16,6*	*16,6*

BRON: OESO.

(a) OESO-ramingen, *Economic Outlook*, nr. 46.

(b) Japan is het enige OESO-land dat sinds 1977 een ononderbroken investeringsgroei kende.

2.1.2. DE PRODUKTIEVE INVESTERINGEN

Voor het tweede opeenvolgende jaar namen de produktieve investeringen in volume sterk toe. Volgens de ramingen van het Economisch Budget stegen ze tegen ongeveer hetzelfde tempo als tijdens het vorige jaar, nl. met 16 %. Dergelijke schommelingen zijn vrij uitzonderlijk en kunnen niet louter door de produktiebeweging worden verklaard (mechanisme van de accelerator).

De opleving van de produktieve investeringen in de laatste drie jaren is het gevolg van de grotere investeringsuitgaven in de verwerkende nijverheid met een bijdrage tot de groei van de produktieve investeringen van 2,5 % in 1987 en 6,2 % in 1988.

Deze expansie volgt op een lange periode van inactiviteit die de nijverheidsinvesteringen daags na de eerste oliecrisis en tot het slot van de tweede op het einde van 1986 kenmerkte, toen de olieprijzen fors gingen dalen: tussen 1975 en 1985 stegen de nijverheidsinvesteringen gemiddeld met slechts 0,2 % in volume per jaar. Waarschijnlijk was de bruto-investering zelfs nauwelijks voldoende om het produktieapparaat te vernieuwen.

GRAFIEK 6- BRUTO EN NETTO INVESTERINGSGRAAD

Produktieve investeringen van de gehele economie, index 1976 = 100.

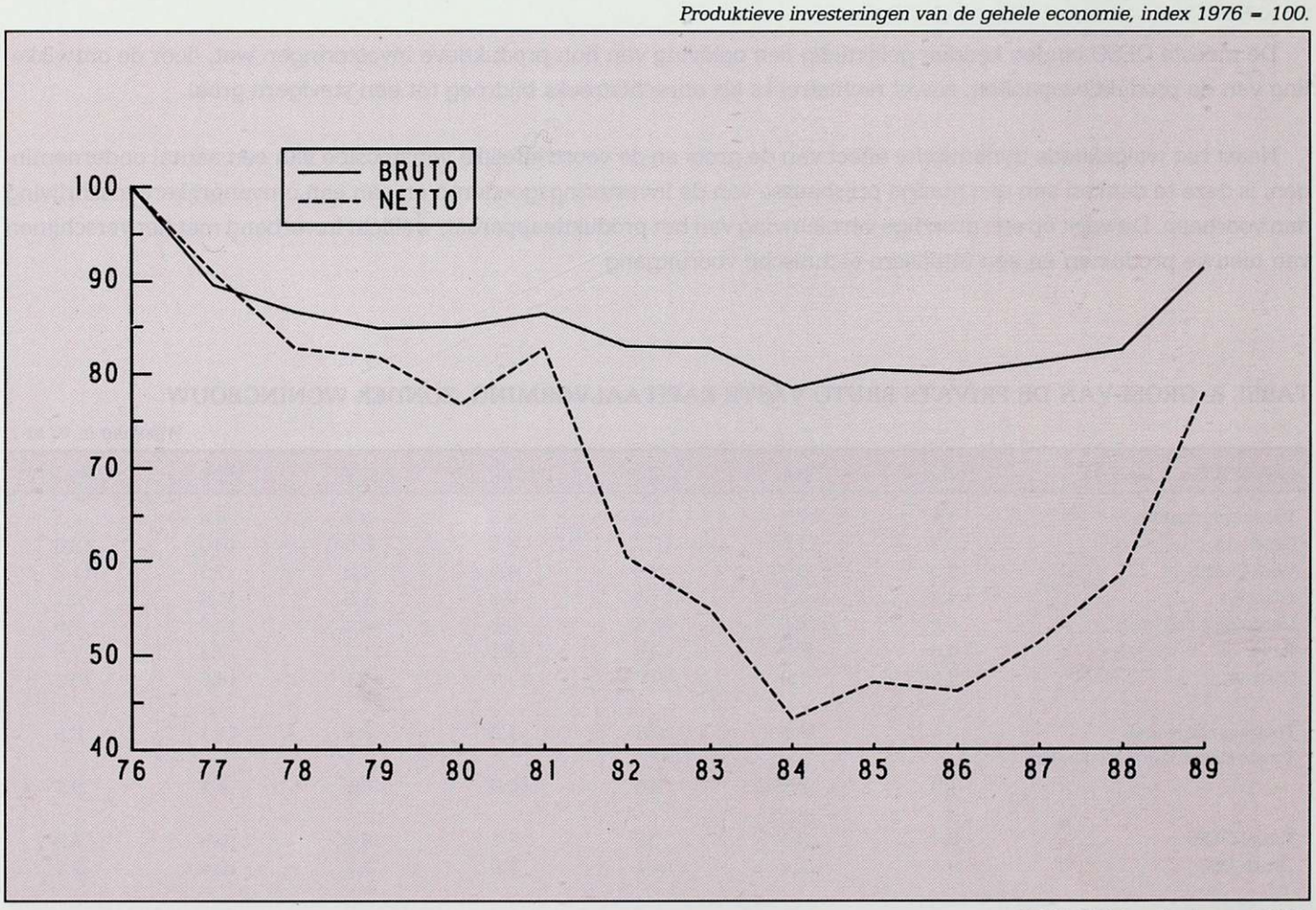

BRON: NIS, berekeningen ADSD.

Bovendien werd deze periode beheerst door een aanzienlijke herstructurering van het produktieapparaat, vooral in grote sectoren als de ijzer- en staalindustrie, de textiel, de scheepswerven en de mijnen. Als gevolg daarvan kreeg het

KADER 2.1.- DE INVESTERINGEN IN DE JAREN '80

Na de eerste olieschok in de tweede helft van de jaren '70, maakte België, zoals tal van landen met een oude industrialisatie, een industriële crisis door.

In 1975 liepen de nijverheidsinvesteringen - die tot dan voor de economische ontwikkeling instonden - voor het eerst aanzienlijk terug. Deze teruggang nam het jaar nadien nog toe en ging uiteindelijk over in een lange lethargische periode van economisch verval die tot de tweede helft van de jaren '80 zou aanhouden.

In 1987 herstelden de industriële investeringen opmerkelijk, hetgeen zich doorzette tijdens de laatste drie jaren van het decennium. Daags voor de crisis medio de jaren '70 - die in 1975 een dieptepunt bereikte met een BNP-daling van 3,1 % - zou het aandeel van de industriële investeringen in het BNP (dat in 1974 5,7 % bedroeg), in 1989 opnieuw een gelijkaardig peil als tijdens de gouden industriejaren bereiken (6,9 %).

In tegenstelling tot de industrie heeft de tertiaire sector eigenlijk nooit een investeringscrisis gekend. Het aandeel ervan in het BNP wijzigde nauwelijks. In 1974 vertegenwoordigden de investeringen van deze sector 6,6 % van het BNP en het laagste niveau werd bereikt in '86 met 6,2 % terwijl het gemiddelde tijdens de jongste vijftien jaren op 6,7 % van het BNP kwam. In '89 zouden zij 7 % van het BNP moeten uitmaken.

Het herstel van de nijverheidsinvesteringen houdt onbetwistbaar en in de eerste plaats verband met de opleving van de vraag, maar ook, ten gevolge daarvan, met de noodzaak tot aanpassing van het produktieapparaat. Het is immers zo, dat na de herstructureringen en de lange periode van kwijnende economie, deze nieuwe vraag moet worden beantwoord in omvang maar ook in gamma van aangeboden goederen. Naast deze beide verklarende en ook doorslaggevende factoren moet ook rekening worden gehouden met de fors verbeterde winstmarge van de bedrijven, waardoor in de tweede helft van de jaren '80 de financiering veel gemakkelijker via eigen middelen kon gebeuren.

GRAFIEK- AANDEEL VAN DE INVESTERINGEN IN HET BNP — *In % van het BNP, bij constante prijzen.*

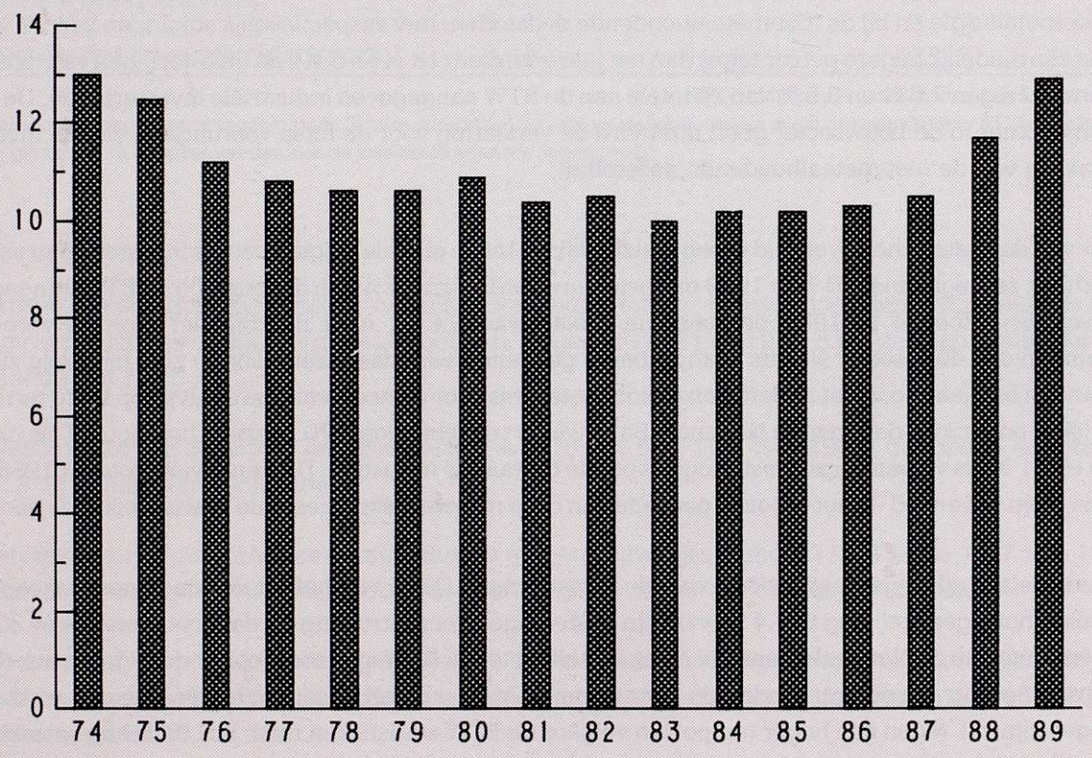

BRON: MEZ, NIS en ADSD.

aanbod een andere omvang in functie van een vraag die zowel inzake produktengamma als volume wijzigde. Dit leidde tot een snellere uitschakeling van de uitrusting. Zoals blijkt uit de grafiek is de investeringsgraad (verhouding tussen investering en toegevoegde waarde, uitgedrukt in %), berekend op basis van de netto-investering, duidelijk meer gedaald dan die welke werd berekend op basis van de bruto-investering.

Het halfjaarlijkse onderzoek naar de investeringen (Nationale Bank) toont bovendien aan dat in de verwerkende nijverheid in 1989 56 % van de investeringen bestemd waren tot uitbreiding en 28 % tot vervanging van het produktieapparaat. Het overwegende aandeel van de uitbreidingsinvesteringen is te verklaren door de ontoereikendheid van het produktieapparaat om het hoofd te kunnen bieden aan de forse opleving van diverse componenten van de particuliere vraag.

Een andere doorslaggevende factor voor de recente ontwikkeling van de produktieve investeringen is dat de ondernemingen opnieuw winst boeken. De bedrijfsmarge na belastingen (verhouding tussen de bruto bedrijfswinst na belastingheffing en de door de ondernemingen geproduceerde toegevoegde waarde) komt, historisch gezien, op een zeer hoog peil dankzij de opwaartse tendens sinds het midden van de jaren '80.

Sectorieel bekeken, was in 1989 de investeringsexpansie nog steeds aanzienlijk in de fabrieksnijverheid, +14,4 % in waarde, op basis van de BTW-aangiften, zelfs al is zij volgens dezelfde bron duidelijk geringer dan tijdens het voorgaande jaar (+28,1 %). Daarbij mag evenwel niet uit het oog worden verloren dat in deze statistiek onder de omschrijving «investeringen van diensten aan de ondernemingen» de investeringen worden vermeld die door tussenkomst van een coördinatiecentrum of een leasingvennootschap werden verwezenlijkt ongeacht de sector waarvoor deze bestemd zijn. Derhalve is het niveau van de nijverheidsinvesteringen wel degelijk iets onderschat. De investeringen van de niet-industriële ondernemingen stegen met 20,1 %.

Rekening houdend met het hiervoren geuite voorbehoud treedt de sterkste toename van de nijverheidsinvesteringen op bij de basismetallurgie en bij de niet-metaalhoudende delfstoffen, met respectievelijk stijgingen van 39 % en 31 % (in waarde). Dat zijn duidelijk hogere percentages dan het jaar voordien (18 % en 3 %); de investeringen van deze twee sectoren vertegenwoordigen 7,6 % en 5,5 % van de totale aan de BTW aangegeven industriële investeringen. De uitzonderlijk gunstige conjunctuur in de bouwsector geeft uiteraard de verklaring voor de forse vooruitgang van de investeringen in de bedrijfstakken van de niet-metaalhoudende delfstoffen.

De sector van de chemische nijverheid droeg aanzienlijk bij tot de globale stijging van de investeringen van de verwerkende nijverheid: ze stegen met 20 % in 1989 en vertegenwoordigden 19 % van de totale bij de BTW aangegeven nijverheidsinvesteringen. Hoewel in 1988 de toename forser was (74 %), mag daarbij niet worden vergeten dat de jaarinvesteringen van deze sector slechts - aanpasbare - gedeelten van meerjarenplannen zijn; bijgevolg zijn de schommelingen van het ene jaar t.o.v. het andere van weinig betekenis voor de economische analyse op korte termijn. Volgens het halfjaarlijkse onderzoek dat door de Nationale Bank wordt verricht, wordt 70 % ervan beschouwd als uitbreidingsinvesteringen en 21 % als vervangingsinvesteringen voor de bestaande uitrusting. Daarenboven - zoals in 1988 en in tegenstelling tot de jaren '83 en '86 - is het grootste gedeelte van deze nieuwe installaties in de basisscheikunde geconcentreerd.

Een tweede belangrijke nijverheidssector voor de investeringen (18 % van het totaal), de metaalverwerkende nijverheid,kende nagenoeg geen stijging (+1,4 %) van zijn bestedingen voor uitrusting na de forse toename (+23 %) in 1988. Volgens de enquête van de Nationale Bank die in tegenstelling tot de BTW-statistiek, onder deze groep ook de investeringen via coördinatiecentra opneemt, zouden de investeringen in de metaalverwerkende nijverheid in werkelijkheid met 7,5 % gestegen zijn, d.i. tegen een hoger tempo dan volgens de BTW-statistieken maar ook dit is nog betrekkelijk middelmatig. Deze relatief slechte prestatie is voornamelijk te wijten aan het feit dat in de automobielsector sommige projecten werden uitgesteld (-2,6 %). Twee eerder kleine deelsectoren, de niet-mechanische werken van metaal en de machinebouw, investeerden beduidend meer: +16 % en +20 % respectievelijk. In de elektrotechnische bedrijfstakken was de investeringsexpansie zeer beperkt (+2,2 %).

TABEL 9- INVESTERINGEN VOLGENS DE BTW-AANGIFTEN (a)

Wijziging in %, t/t-1.

BEDRIJFSTAKKEN	1986	1987	1988	1989
Splijt- en kweekstoffen, elektriciteit	- 22,7	2,8	24,0	- 0,9
FABRIEKSNIJVERHEID	11,4	9,5	28,1	14,4
Vervaardiging en eerste bewerking van metalen	10,8	- 7,0	13,6	38,8
Chemische nijverheid	3,9	14,3	74,4	19,9
Metaalverwerkende nijverheid:	7,6	- 6,8	22,9	2,6
- metaalprodukten	16,1	15,6	5,8	18,0
- machinebouw	23,0	14,0	20,0	18,6
- elektrotechnische industrie	15,0	- 10,4	11,7	3,8
- automobielbouw	7,9	- 26,8	30,0	- 4,5
Voedingsnijverheid	14,2	15,3	16,8	19,0
Textielnijverheid	5,8	27,5	6,7	1,4
Houtindustrie	39,9	43,9	15,0	0,9
Papierindustrie	15,3	33,0	10,6	16,1
Rubber- en plastiekverwerkende industrie	55,0	19,7	26,8	12,8
Bouwnijverheid	18,3	10,9	32,2	18,9
TOTALE NIJVERHEID	4,9	7,7	25,1	12,9
Handel	13,8	15,3	18,5	14,5
Vervoer en verkeer	4,1	- 1,7	10,3	18,4
Bank- en kredietwezen	- 5,2	22,5	5,2	26,5
Verhuur van roerende goederen	19,3	22,3	34,2	29,2
NIET-INDUSTRIELE ONDERNEMINGEN	12,5	11,5	19,4	20,1
TOTALE AANGEGEVEN BEDRIJFSINVESTERINGEN	*8,9*	*10,6*	*21,9*	*16,8*

BRON: Ministerie van Economische Zaken, ADSD en NIS.

(a) De in deze tabel opgenomen percentages kunnen lichtjes verschillen van die uit de tekst, waarin enkel de maandelijkse BTW-aangiften in aanmerking werden genomen. In de tabel werden ook de kwartaalaangevers opgenomen.

De produktieve bestedingen van de sector «voeding, dranken en tabak», die nagenoeg tien procent van de bij de BTW-aangegeven nijverheidsinvesteringen vertegenwoordigen, stegen in 1989 met 19 %, d.i. tegen een iets sneller tempo dan in het voorgaande jaar (+16 %).

Ook de investeringen van de papier- en kartonindustrie (+16,1 % na +10,6 % in 1988), de rubber- en kunststoffennijverheid (+12,8 %) namen aanzienlijk toe.

De investeringen van de gezamenlijke textielindustrie gingen nauwelijks omhoog (+1,4 %, na +6,7 % in 1988) en dat was ook het geval voor de hout- en meubelsector (+0,9 % in 1989 tegen +15 % het jaar voordien).

De bouwsector bleef zijn produktievermogen verder uitbreiden aangemoedigd door het opmerkelijk bedrijvigheidsniveau waar de hele sector, woning- en utiliteitsbouw, voordeel uit trok. Na de uitzonderlijke stijging in 1988 (+20 %), namen de investeringen nog met 18,9 % toe.

De investeringen van de energiesector, waaronder die van de elektriciteitscentrales waren minder omvangrijk dan in 1988 (-0,9 %). Deze bedrijfstak moet kiezen tussen een aantal strategieën op lange termijn, die gedeeltelijk door de overheid worden bepaald.

De investeringen van de dienstensector namen in 1989 opnieuw aanzienlijk toe. De investeringen van de handelssector die de helft van de investeringen van de verhandelbare diensten vertegenwoordigt, stegen met 14,5 %. Deze sterke aangroei houdt uiteraard verband, vooral voor de kleinhandel (+26,4 %), met het opmerkelijk levendige gezinsverbruik van de laatste twee jaren.

Bij de vervoer- en verkeerssector werd eveneens een forse toename waargenomen (+18,4 % na +10 % in 1988). Hierbij dient opgemerkt dat de investeringen van deze sector voor 80 % worden gevormd door uitrustingsuitgaven voor het luchtverkeer.

Ook de bank-, krediet- en verzekeringssectoren dreven hun investeringen flink op: +26,5 %; in 1988 waren zij met 5,2 % gestegen. Een weerspiegeling van het algemeen gunstig investeringsklimaat is ook de forse toename der uitrustingsuitgaven van ondernemingen gespecialiseerd in leasing van roerend goed: +29,2 % na een stijging van 34 % in 1988.

Uitgezonderd de energiesector en een of ander kleinere bedrijvigheid, zijn de meeste bedrijfstakken hun investeringen aanzienlijk blijven uitbreiden.

2.1.3. DE BOUW

In 1989 wekte de bouw van nieuwe woningen alweer verbazing. Terwijl menig analist van deze sector hoogstens een stagnatie op het hoge peil van 1988 verwachtte, was de toename van dezelfde omvang als tijdens het voorgaande jaar, dat zelf reeds zeer uitzonderlijk was. Er werd immers met de bouw van 42 700 nieuwe woningen gestart, 7 261 of 20,5 % meer dan het jaar voordien.

De aangroei was het sterkst in het eerste halfjaar (+23 %) en verslapte iets in de volgende zes maanden, alhoewel de toename nog aanzienlijk bleef (+18 %).

TABEL 10- BOUWVERGUNNINGEN EN BEGONNEN BOUWWERVEN

OMSCHRIJVING	1973 - 1979 (a)	1980 - 1987 (a)	1987	1988	1989
Begonnen woningen (b)	69 663	31 511	29 339	34 439	42 700
Begonnen niet-woongebouwen (c)	25 966	23 037	22 925	32 017	37 503
Toegestane woningen (b)	78 856	26 949	37 324	45 060	49 791
Toegestane niet-woongebouwen (c)	30 281	24 422	33 462	40 594	47 493

BRON: MEZ, NIS en ADSD.

(a) Gemiddelde van de beschouwde periode.
(b) Eenheden.
(c) In duizend kubieke meter.

De stijging van de rentetarieven kwam te laat in het jaar om nog enige invloed te kunnen hebben en de vertraging van het aangroeitempo is wellicht de uiting van een consolidering na de sterke stijgingen van de jongste twee jaren. In 1985 begon het aantal nieuwe woningen bescheiden te stijgen (+4,5 %), maar bereikte dan, volgens de definities van de nationale boekhouding, in 1988 en 1989 een piek met toenames van ruim 20 % per jaar.

De daling tijdens het tweede halfjaar kon worden afgeleid uit de beweging van het aantal bouwvergunningen die tijdens het eerste semester van het jaar werden uitgereikt: de jaartoename ervan beliep nog slechts 12,6 %, tegen 22 % in de eerste helft van het jaar. Voor de twaalf maanden samen van 1989 beliep het aantal bouwvergunningen 49 791 eenheden, 4 731 of 10,5 % meer dan in 1988.

Ook de bouw van niet-residentiële gebouwen kende een forse bloei en dat is een van de vele facetten van de toename der produktieve investeringen in het algemeen. Volgens de gegevens van de nationale rekeningen vertegenwoordigden in 1988 de investeringen in bouwwerken en burgerlijke bouwkunde 37 % van de totale bedrijfsinvesteringen. Weliswaar kan dit percentage nog iets verminderen, als de voorkeur uitgaat naar de eigenlijke uitrustingsgoederen, maar toch zou het aandeel van de bouw in de produktieve investeringen nog aanzienlijk kunnen blijven.

Het in duizend kubieke meter uitgedrukte volume van niet-residentiële gebouwen die in 1989 werden aangevat, steeg met 10,9 %, na een toename van 47,5 % in 1988. Volgens dezelfde schattingsmethode stegen de voor dit soort panden uitgereikte bouwvergunningen in aantal met 17 % t.o.v. het jaar voordien.

2.2. GEZINSVERBRUIK

2.2.1. INTERNATIONALE VRAAGGROEI VERZWAKT

In de meeste landen van de geïndustrialiseerde wereld verzwakte de groei van de gezinsbestedingen. In de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk was dit wellicht gedeeltelijk het gevolg van het strakke monetaire beleid, dat tot redelijk hoge rentetarieven leidde, zelfs in reële termen. De nadruk van de bewindvoerders op de bestrijding van de inflatie zette de gezinnen ertoe aan hun aankopen voorzichtig te plannen en liever hun spaarpot te spekken dan duurzame consumptiegoederen aan te kopen. Het is immers net die goederengroep die het sterkst beïnvloed werd door de lagere consumptiebereidheid.

Drie uitzonderingen op deze regel zijn het vermelden waard. Vooreerst Japan, waar de consumptieve bestedingen, althans volgens de kleinhandelsomzet in volume, nog iets sterker toenamen dan in 1988, toen ze ook reeds uitzonderlijk sterk stegen (+7,2 % in 1988, +8,1 % in 1989). De invoering van een BTW-belasting per 1 april 1989 verschoof weliswaar een aantal aankopen naar het eerste kwartaal van 1989, maar de inzinking in het tweede kwartaal die hieruit voortvloeide zette zich niet door in de tweede helft van het jaar.

GRAFIEK 7- KLEINHANDELSOMZET IN VOLUME

Wijziging in %, t/t-1, 1985 = 100.

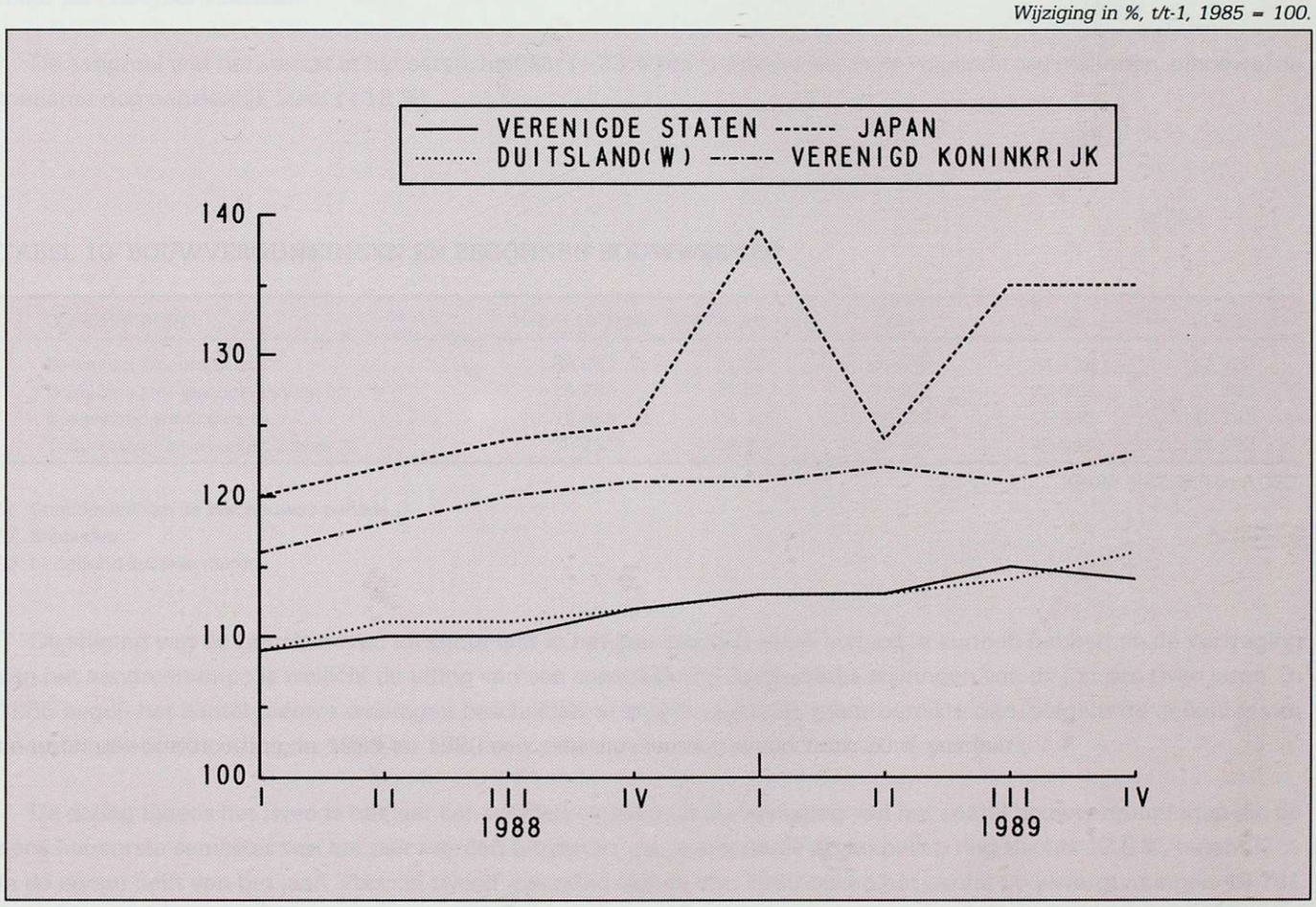

BRON: OESO, *Main Economic Indicators.*

De twee andere uitzonderingen situeren zich in Europa: in Nederland en België stegen de consumptieve bestedingen veel sterker dan in 1988. Vooral de duurzame consumptiegoederen en de diensten werden door de consumenten meer gegeerd.

2.2.2. TOENEMEND GEZINSVERBRUIK IN BELGIE

Het gezinsverbruik verliep in het jaar 1989 zeer gunstig met een toename die als het rekord van het decennium kan worden bestempeld. De sedert 1988 waargenomen hoogconjunctuur van de bedrijvigheid bevorderde fors de binnenlandse vraag, die volgens de ramingen van het Economisch Budget met 3,4 % toenam en waarvan de consumptie de hoofdcomponent was.

Volgens sommige indicatoren, zoals de BTW-aangiften die een zeer goede eindejaarsomzet laten zien (+ 7,4 % in volume in het vierde kwartaal van 1989), zou de reële verbruikstoename evenwel hoger kunnen zijn. De dynamische ontwikkeling van de particuliere inkomens is de belangrijkste ondersteuning van de binnenlandse vraag. Het reëel beschikbaar inkomen zou in 1989 met 4 % in volume gestegen zijn (tegen 3,4 % in 1988).

De stijging van het reëel beschikbaar gezinsinkomen was enerzijds te danken aan nieuwe arbeidsplaatsen als gevolg van de gunstige conjunctuurvooruitzichten en anderzijds aan de loontoename bovenop de loonindexering in toepassing van de collectieve overeenkomsten. De inkomens van de zelfstandigen en uit eigendom namen eveneens duidelijk toe.

Door die verschillende factoren stegen de gezinsbestedingen fors, zonder de spaarquote te verminderen. In 1989 vertegenwoordigde deze zelfs een groter aandeel van het beschikbaar gezinsinkomen: volgens het Economisch Budget steeg de spaarquote van 13,3 % naar 13,8 % van het beschikbaar inkomen.

TABEL 11- AANTAL AFBETALINGSCONTRACTEN: EENHEDEN

GOEDERENGROEP	1985	1986	1987	1988	1989
Wagens	145 906	181 479	184 961	187 698	198 953
Bedrijfsuitrusting	12 949	15 406	17 572	15 384	20 660
Meubilering	178 282	161 519	136 002	122 548	130 338
Huishoudtoestellen	480 194	493 037	526 003	479 750	436 819
Andere	624 836	691 696	759 519	785 782	801 910
TOTAAL	*1 442 877*	*1 543 127*	*1 624 057*	*1 591 162*	*1 588 680*

BRON: NIS.

TABEL 12- AFBETALINGSCONTRACTEN: VERLEENDE BEDRAGEN

In miljoen BEF en wijziging in %, t/t-1.

GOEDERENGROEP	1985	1986	1987	1988	1989	89/88 in %
Wagens	33 356	45 457	49 856	54 539	60 972	11,8
Bedrijfsuitrusting	4 404	5 357	5 489	5 722	6 581	15,0
Meubilering	2 451	2 647	2 886	2 962	3 208	8,3
Huishoudtoestellen	5 162	5 801	5 915	5 906	6 363	7,7
Andere	15 011	17 953	21 070	25 487	27 604	8,3
TOTAAL	*60 384*	*77 215*	*85 216*	*95 616*	*104 728*	*9,5*

BRON: NIS.

KADER 2.2.- GEZINSVERBRUIK 1980-1989

Een aantal ongunstige factoren hebben het begin van het decennium '80 gekenmerkt. Zij gingen gepaard met de nawerking van de tweede olieschok die inflatoire gevolgen had, welke dan weer een negatieve terugslag op het gezinsverbruik hadden. De vrees voor economische moeilijkheden (verlies van arbeidsplaatsen) heeft de gezinnen ertoe aangezet hun vraag naar goederen en diensten te beperken.

Vanaf 1982 nam de regering een reeks loonmatigingsmaatregelen teneinde het concurrentievermogen van de Belgische economie te herstellen en ook ter oplossing van de financieringsproblemen van de sociale zekerheid (de 3 indexsprongen van 2 % in 1984, 1985 en 1987). Het gevolg ervan was dat de koopkracht van de looninkomens niet langer toenam en zelfs verminderde; door de druk op het verloop van de gezinsinkomens was er slechts sprake van een zwakke toename van de gezinsbestedingen (waaronder consumptie) tijdens de jaren 1982-1985.

Door de geleidelijke opheffing van die inleveringen en ook door de verbetering van de globale conjunctuur verbeterde het reëel beschikbaar consumenteninkomen en steeg de gezinsvraag in 1986 opnieuw; de kleinhandelsomzet steeg toen met 3 %. Van dat tijdstip af gingen de gezinsuitgaven de groei van het BNP weer ondersteunen, zelfs vroeger dan de bedrijfsinvesteringen.

In 1986 nam de koopkracht van de particulieren vrij onverwacht toe. Enerzijds als gevolg van de deflatie wegens de prijsdaling voor de ingevoerde grondstoffen, en anderzijds door een opmerkelijk de stijging van het beschikbaar inkomen. Deze was vooral te danken aan een toename van de inkomens uit eigendom veeleer dan van de looninkomens. De besparing op de energierekening maakte het mogelijk andere goederen aan te kopen, met name de duurzame waarvan de omzet tussen 1982 en 1985 achterop was gebleven.

Begin 1987 begonnen de looninkomens opnieuw matig te stijgen als gevolg van nieuwe collectieve overeenkomsten. Deze laatsten voorzagen in jaarlijkse aanpassingen van de bezoldigingen, variabel naargelang de sectoren. Na de laatste inhouding van de indexaanpassing van 2 % in 1987 lag er voor de loonvorming geen strootje meer in de weg. Uit de resultaten van 1988 en 1989 blijkt duidelijk dat de jaren van hoogconjunctuur voor de gezinsvraag weer zijn aangebroken.

GRAFIEK- KLEINHANDELSOMZET IN VOLUME EN INSCHRIJVINGEN VAN WAGENS

Wijziging in %, t/t-1.

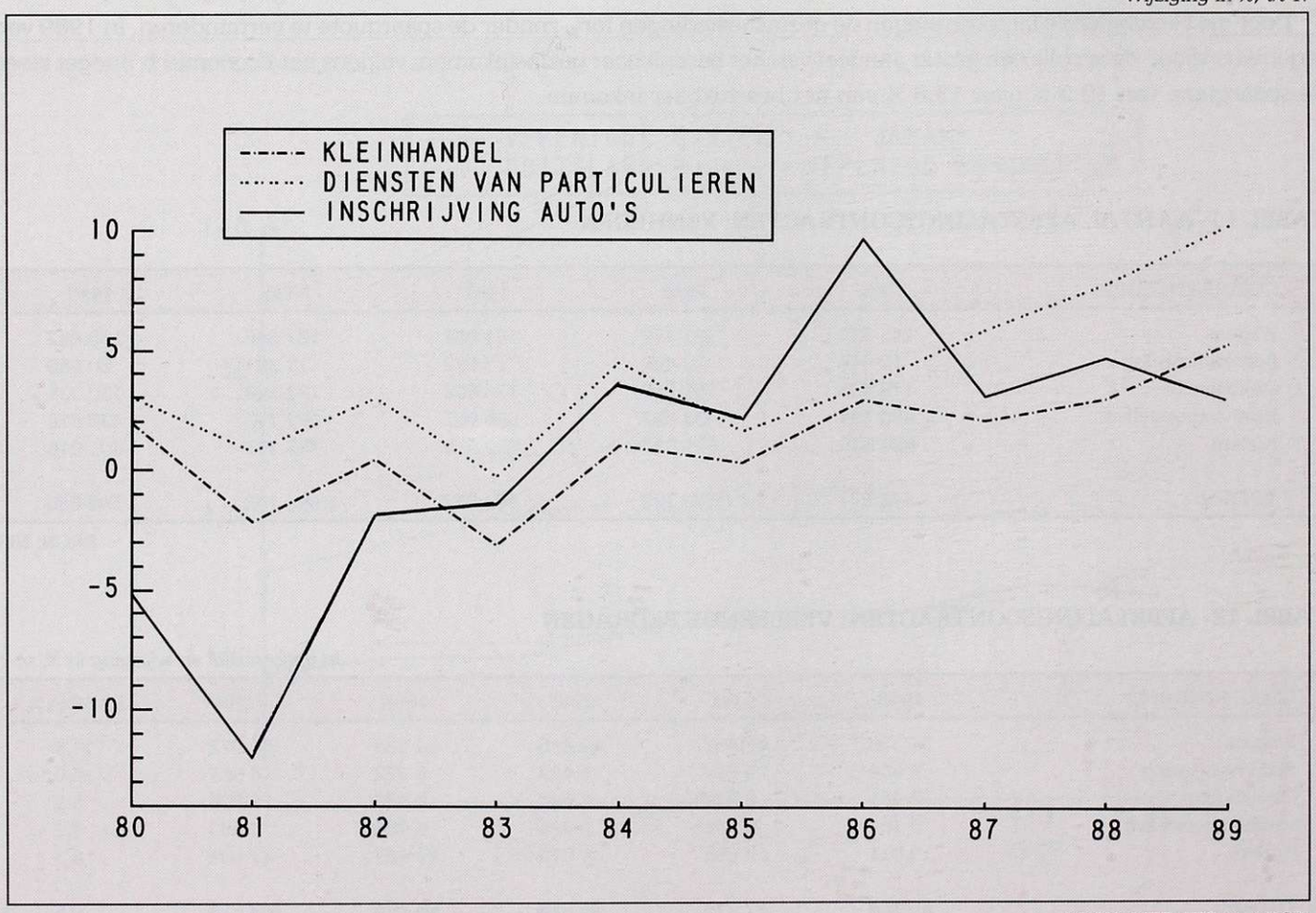

BRON: MEZ, NIS en ADSD.

De hogere inkomens en de aanhoudende toename van het consumptief krediet hebben een verdere verkoopexpansie van talrijke goederen in de hand gewerkt, in het bijzonder van de uitrustingsgoederen die één van de dynamische componenten blijven van de groei van de verbruiksvraag. De verhoging van de rentetarieven in het vierde kwartaal van 1989 had nauwelijks enige invloed op de omzet in die periode, want die nam sterk toe.

De tabellen 11 en 12 geven het verloop weer van de aankopen op krediet van verscheidene huishoudgoederen waaronder wagens.

Het aantal afbetalingscontracten nam licht af in 1989, maar de ontleende bedragen stegen met 9,5 %. Vooral het bedrag van de leningen voor de aankoop van professionele uitrusting (+15 %) en wagens (+11,8 %) nam toe. De rentestijging die in de tweede helft van 1989 opdook, heeft het leengedrag der consumenten blijkbaar niet beïnvloed. De «gratis» -kredieten voor de aankoop van elektrische huishoudtoestellen en van wagens kenden een groot succes, al vervingen zij de kortingen waarop contante betalers konden aanspraak maken.

De bloei in de woningbouw vormde een bijkomende impuls voor de omzet van duurzame goederen. Daardoor nam ook de vraag naar bepaalde goederen toe, zowel voor de nieuwbouw als voor de renovatie van oudere gebouwen.

A. GOEDERENVERBRUIK

Volgens de BTW-aangiften nam de kleinhandelsomzet in volume toe met 5,6 % in 1989, tegen 3,1 % in 1988. Dit is een uitzonderlijke score voor de jaren '80 (zie tabel 13).

Bij het nagaan van de diverse kleinhandelssectoren zijn de best verkochte categorieën van duurzame goederen: huishoudtoestellen (+9,3 %), vervoermiddelen (+7,2 %) en ook diverse «andere kleinhandel», die ondermeer sportartikelen, fotografie, bloemenhandel, enz. ... (+11,1 %) omvat en geniet van de toenemende vrijetijdsbestedingen. Voor het eerst sinds 1982 kent de omzet van voeding een duidelijk positief groeipercentage van 3 %. Toch blijft het gewicht van deze uitgaven van jaar tot jaar steeds meer teruggelopen (van 23,5 % van de omzet in 1985 naar 19,8 % in 1989) ten gunste van het aandeel van duurzame goederen dat een gevoelige vooruitgang boekt. Deze toename ving aan in 1986 toen er nood was aan vernieuwing en de vraag toenam, en werd sindsdien niet onderbroken.

TABEL 13- OMZET IN VOLUME

Volgens BTW-aangiften; wijziging in %, t/t-1.

RUBRIEKEN	1985	1986	1987	1988	1989 (a)
Voeding	- 0,4	0,7	0,0	- 3,1	3,0
Schoonheids- en onderhoudsprodukten	- 1,2	2,6	6,2	8,9	1,1
Textiel en kleding	2,3	2,1	1,7	1,4	3,1
Schoenen en leder	3,7	1,6	- 0,8	- 3,7	2,1
Meubileringsstoffen	- 3,6	5,2	0,7	0,3	11,4
Huishoudinrichting	2,1	3,9	6,4	10,1	9,3
Vervoermiddelen	2,8	2,6	2,5	4,9	7,2
Motorbrandstoffen en oliën	0,1	11,5	6,2	6,2	2,0
Boeken, papierwaren, burotica	6,1	12,8	2,2	0,9	6,0
Andere kleinhandel	4,6	7,3	9,1	9,0	11,1
Handel met ruim assortiment	- 5,7	- 1,6	0,3	- 0,1	4,4
TOTAAL KLEINHANDEL	0,4	3,0	2,2	3,1	5,6

(a) Voorlopige gegevens.

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS en ADSD.

De stijging van het gemiddelde uitrustingsniveau van de gezinnen blijkt uit de uitrustingsgraad van verschillende elektrische huishoudtoestellen in 1980 en 1988. Volgens een studie van het ICM (2), uitgegeven in het overzicht van het Belgische Distributiecomité, wordt de waaier van huishoudtoestellen met goede verkoopcijfers duidelijk groter. De jongste jaren steeg vooral de omzet van vaatwasmachines en diepvriezers, terwijl de wasmachines en de koelkasten hun verzadigingspunt bereikten, alhoewel zij nog altijd het grootste verkoopvolume vertegenwoordigen (tabel 14).

TABEL 14- UITRUSTINGSGRAAD VAN DE BELGISCHE GEZINNEN INZAKE ELEKTRISCHE HUISHOUDAPPARATUUR

GOERDEREN	Uitrustingsgraad	1980/1988 in %
Vaatwasmachines	22,9	+ 58
Diepvriezers	59,4	+ 23
Ijskasten	98,0	+ 8
Wasmachines	100,0	+ 2
Samenstel Ijskast- Diepvriezer	32,0	- 12
Microgolfovens	4,3	-

BRON: Informatiecentrum van de Media.

De handigheid van de fabrikanten om nieuwigheden aan de man te brengen, zorgt ook voor een nieuwe vraag naar produkten waarvan de markt verzadigd raakte: o.m. door het invoeren van technologische snufjes worden bestaande machines als «verouderd» afgedaan, voordat hun normale levensduur afloopt. De vooruitgang van de recenter verspreide produkten zoals vaatwasmachines en vooral de micro-golfovens verloopt regelmatig en is - steeds volgens het onderzoek van het ICM - afhankelijk van de bijzondere inkomensomstandigheden en de gezinsomvang.

TABEL 15- INSCHRIJVING VAN WAGENS

OMSCHRIJVING	1985	1986	1987	1988	1989
Nieuwe wagens:					
- aantal	359 932	395 039	407 630	427 142	439 757
- wijziging in %, t/t-1	2,2	9,8	3,2	4,8	3,0
Tweedehandswagens:					
- aantal	456 228	492 726	522 997	551 976	556 081
- wijziging in %, t/t-1	2,0	8,0	6,2	5,5	0,7
Verhouding tussen nieuwe en tweedehandswagens	0,79	0,80	0,78	0,77	0,79

BRON: Ministerie van Verkeerswezen, Dienst voor het Wegverkeer.

De elektrische huishoudtoestellen en het TV-, video- en klankmaterieel kenden sinds 1986 een snellere omzetstijging dan de gemiddelde gezinsaankopen, met een versnelling in 1988 en 1989. Oorzaken van deze ontwikkeling zijn de stijging van de levensstandaard, de agressievere handelsmethodes van de distributie (o.m. «kosteloos» krediet), de bouw van nieuwe woningen en de renovatie van oude woningen die tot een groeiende vraag naar deze produkten leidden.

Een ander luik van de uitgaven voor duurzame goederen is de aankoop van nieuwe wagens die in 1989 nog met 3,0 % toenam tot 439 757 inschrijvingen, dit zonder invloed van een autosalon. Dit wijst stellig op een bestendige hernieuwing van het wagenpark.

TABEL 16- PROCENTSGEWIJS AANTAL GEFINANCIERDE NIEUWE WAGENS EN GEMIDDELD BEDRAG PER CONTRACT

PERIODE	% gefinancierde nieuwe wagens	Gemiddeld bedrag per contract (in duizend BEF)
1984	35,4	215,2
1985	38,5	229,2
1986	44,4	250,5
1987	45,4	263,8
1988	44,9	290,6
1989	45,2	326,3

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS, ADSD.

TABEL 17- DIENSTENOMZET IN VOLUME

Volgens de BTW-aangiften, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1985	1986	1987	1988	1989 (a)
HORECA	0,0	0,3	1,8	5,2	7,3
Herstelling van consumptiegoederen en voertuigen	6,7	6,2	9,4	14,5	17,1
Reisbureau's	- 0,7	- 13,0	1,9	9,3	3,1
Reizigersvervoer over de weg (openbaar en particulier)	- 4,8	- 0,6	13,1	3,4	- 1,1
Ontspannings- en culturele diensten	0,9	7,7	12,3	11,0	19,5
Persoonlijke diensten	1,5	1,6	3,6	1,5	3,4
GEZAMENLIJKE DIENSTEN	1,7	3,5	6,0	7,9	10,3

(a) Voorlopige cijfers. BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS en ADSD.

Ondanks de toenemende verkeersproblemen omdat de wegeninfrastructuur niet voldoende overeenstemt met de ontwikkeling van het verkeer, ziet het er niet naar uit dat de automarkt op korte termijn zal verzwakken.

Het beroep op krediet is het voornaamste financieringsmiddel bij de aankoop van een wagen. Door de daling van de rentetarieven sedert 1986 gingen het aantal contracten en ook het geleende bedrag per contract voor de aankoop van een wagen gestaag omhoog. Tabel 16 toont aan dat in 1989 het gemiddeld gefinancierd bedrag per contract met 12,3 % steeg.

B. DIENSTENVERBRUIK

De dienstverlening aan particulieren kan gedeeltelijk benaderd worden via de statistiek van de BTW-aangiften. Behalve voor het openbaar vervoer, komen bij alle dienstenrubrieken opmerkelijke stijgingen voor. De diensten in verband met vrijetijdsbesteding leveren zeer goede prestaties (horeca, ontspanning) in overeenstemming met de gunstige conjuncturele evolutie.

Het zeer veranderlijk karakter van de resultaten op dit gebied wordt onderstreept door de weerkerende arbitrages door sommige verbruikers tussen uitgaven voor uiteenlopende doeleinden zoals de inkopen voor de zogenaamde eerste levensbehoeften (voeding, kleding, ...) en de uitgaven voor vrijetijdsbesteding (vakanties, restaurants ...) die een belangrijker aandeel van hun budget opslorpen in periodes van goede economische bedrijvigheid.

De gezamenlijke uitgaven aan diensten (tabel 17) stegen met 10,3 %, een gelijkaardig percentage als in de jaren zeventig. De sterke groei van de Belgische economie in 1989 verklaart deze goede resultaten, gezien het zeer conjunctuurgevoelige karakter van het grootste deel der dienstverrichtingen.

C. CONJUNCTUURENQUETES

De vergelijking van de resultaten van de twee voornaamste conjunctuurenquêtes die zich enerzijds tot de verbruikers en anderzijds tot de handelaars richten, veroorlooft een betere vergelijking van de motivering van beide consumptiepartners.

De enquête van de Europese Gemeenschap over de economische en financiële omstandigheden ondervraagt de gezinnen over de economische toestand, hun spaarquote, hun persoonlijke financiële situatie en hun neiging tot grote aankopen. De bekomen indicatoren vertegenwoordigen een gewogen gemiddelde van de antwoorden op elke vraag. Meer dan de absolute waarden zijn de wijzigingen van het indexcijfer veelbetekenend voor de beoordeling door de consumenten van de economische omstandigheden, van hun financiële keuzen en van hun aankoopbedoelingen.

Aan de hand van de resultaten van deze enquête in 1989 kan worden opgemerkt dat de gezinnen sedert 1986 hun financiële situatie steeds gunstiger inschatten. De beoordeling van de economische toestand tijdens de voorbije twaalf maanden werd weer positiever, wat wijst op een bepaald optimisme vanwege de verbruikers. Het spaarvermogen werd in de loop van 1989 door de gezinnen als veelbelovend beschouwd.

De intentie om een belangrijke aankoop te doen, blijkt in het jaar 1989 gunstiger uit de bus te komen dan de voorgaande jaren. Dit wordt bevestigd door de stijging van de vraag naar uitrustingsgoederen en voertuigen.

De synthetische handelscurve die door de Nationale Bank van België wordt uitgewerkt aan de hand van maandenquêtes bij de handelaars, geeft uitsluitsel over de trends in de kleinhandel. In het jaar 1989 steeg de curve voortdurend. In het vierde kwartaal is deze toename nog versneld en de curve bereikte in december 1989 een nooit voordien gekend hoogtepunt.

De beoordeling van de handelaars over hun omzet is in de loop van het jaar steeds gunstiger geworden, terwijl een aanhoudend beroep op de invoer van consumptiegoederen tot uiting komt in voortdurend goede vooruitzichten inzake bestellingen bij buitenlandse leveranciers, die in december 1989 een uiterst hoog niveau bereikten. De aanhoudende toename van de omzet van duurzame goederen, waarvan een behoorlijk gedeelte wordt ingevoerd (namelijk HI-FI-materieel, video's, burotica, enz.) verklaart dit verloop.

GRAFIEK 8- FINANCIELE TOESTAND VAN DE GEZINNEN EN BELANGRIJKE AANKOPEN

Saldi van de positieve en negatieve antwoorden.

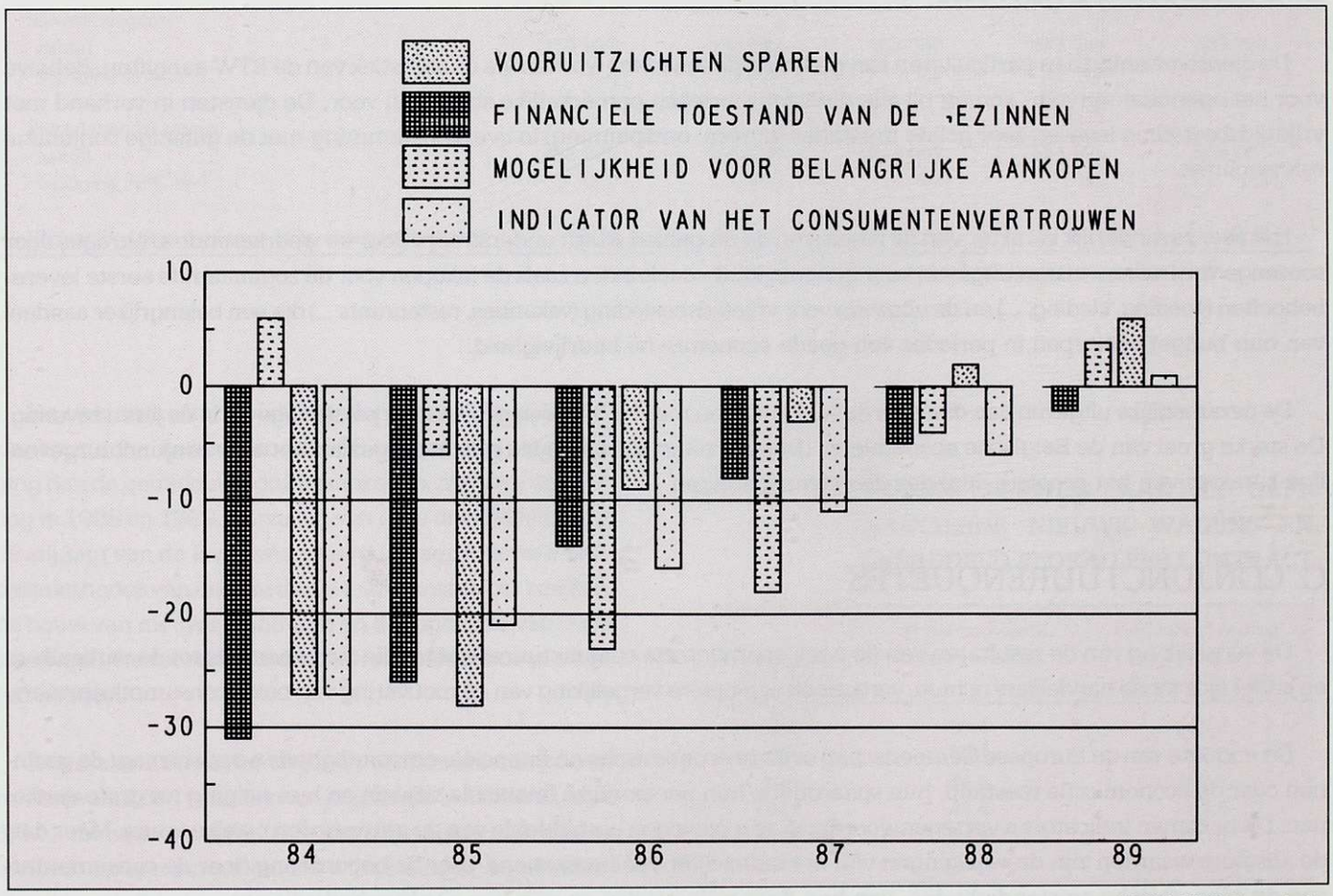

BRON: EEG-Commissie.

2.3. BUITENLANDSE HANDEL

2.3.1. ALGEMENE TENDENS VAN DE WERELDHANDEL

Het jaar 1989 werd gekenmerkt door een verdere groei van de wereldhandel, alhoewel het tempo iets lager was dan in 1988.

A. VERLOOP VAN DE WERELDHANDEL IN VOLUME

Op basis van de beschikbare gegevens eind februari schatte het GATT-secretariaat (3) dat de goederenhandel in 1989 met 7,0 % in volume aangroeide. In oktober 1989 (4) stelde het IMF een gelijkaardige aangroei voorop, terwijl de OESO zich in december 1989 (5) iets optimistischer toonde (zie tabel 18). In elk geval trad er enige vertraging op in vergelijking met de opmerkelijke en vrij onverwachte groei in 1988, maar de geraamde groei voor 1989 is niettemin de derde beste prestatie van het decenium (na 1988 en 1984). 1989 is ook het vierde opeenvolgend jaar waarin het volume van de wereldgoederenhandel sneller toenam dan de wereldproduktie, wat er duidelijk op wijst dat de wereldhandel niet enkel wordt gestimuleerd door de produktiegroei, maar dat hij ook een motor voor diens expansie is.

De dynamiek van de wereldhandel wordt sterk beïnvloed door de toenemende investeringen, waarvan de importinhoud over het algemeen aanzienlijker is dan voor andere vraagcomponenten, alsook door het opduiken van beperkingen die de produktiecapaciteit van sommige landen bezwaren. Zo is de handel in kapitaalgoederen bijzonder levendig, vooral voor de leidende landen op de wereldmarkten voor machines en vervoermaterieel. In Japan, de Duitse Bondsrepubliek en de Verenigde Staten stegen, zowel voor in- als uitvoer, de handelsstromen van investeringsgoederen sterker dan die van de andere goederen.

De expansie van de bedrijvigheid en van de wereldhandel wordt op langere termijn ook geschraagd door ander factoren, waaronder de technologische vernieuwing, de toenemende onderlinge afhankelijkheid van de nationale economieën, de inspanningen tot coördinatie van het economisch beleid.

Uit de geografische spreiding van de wereldhandel blijkt het verloop van de in- en uitvoer assymetrisch te zijn

TABEL 18- WERELDPRODUKTIE EN -HANDEL VAN GOEDEREN PER REGIO

Volumewijzigingen in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989
GATT			
Wereldproduktie	3,0	---	4,0
Wereldhandel (uitvoer)	5,0	8,5	7,0
IMF			
Wereldproduktie (a)	3,3	4,0	3,1
Wereldhandel (b)	6,6	9,0	6,9
Uitvoer:			
- Industrielanden	5,5	8,9	7,4
- Ontwikkelingslanden	11,2	10,9	6,6
. olie-uitvoerende landen	1,5	11,6	5,8
. niet olie-uitvoerende landen	15,0	10,7	6,8
Invoer:			
- Industrielanden	7,3	9,5	6,4
- Ontwikkelingslanden	5,7	10,2	8,7
. olie-uitvoerende landen	- 8,3	3,5	5,0
. niet olie-uitvoerende landen	9,8	11,9	9,5
OESO			
Produktie van de zone (c)	3,0	4,0	3,5
Wereldhandel (d)	5,6	9,0	7,6
Uitvoer door de zone (e)	1,7	9,8	8,5
Invoer in de zone (f)	6,3	9,9	5,8
Intra-OESO-handel (g)	6,6	8,1	8,0

BRON: GATT (1990), ***Rapport préliminaire sur le commerce international en 1989-1990***, maart, Genève; IMF (1989), ***World Economic Outlook***, oktober, Washington; OESO (1989), ***Economic Outlook***, nr. 46, december, Parijs.

(a) BNP of BBP voor de industrie- en ontwikkelingslanden en GNP voor de andere landen.

(b) Gemiddelde van de groeiwaarden van de wereld in- en uitvoer aan de hand van de gegevens voor de industrie- en ontwikkelingslanden en van gedeeltelijke geraamde gegevens voor de USSR en de landen van Oost-Europa die geen lid van het Fonds zijn.

(c) Reëel BBP gewogen door de invoer.

(d) Rekenkundig gemiddelde van de groeipercentages van de wereld in- en uitvoer in volume.

(e) OESO-uitvoer naar de rest van de wereld.

(f) OESO-invoer uit de rest van de wereld.

(g) Rekenkundig gemiddelde van de groeipercentages van de intra OESO-in- en uitvoer in volume.

(tabel 18). De exporttoename was vooral fors in de industrielanden, terwijl de stijging van de invoer vooral voor rekening kwam van de niet olie-uitvoerende ontwikkelingslanden. In de OESO-zone vertraagde het invoertempo in 1989 als gevolg van enerzijds een vervlakkende bedrijvigheid in de lidstaten en anderzijds een daling van de olie-invoer.

Uit een vergelijking van het verloop volgens goederengroepen (tabel 19) blijkt dat, zoals tijdens de voorgaande jaren, de goederen van de verwerkende nijverheid het sterkst stegen, o.m. als gevolg van de vermelde forse vraag naar uitrustingsgoederen. De goederen van de verwerkende nijverheid vertegenwoordigen ongeveer 70 % van de totale waarde van de wereldhandel en droegen voor 80 % bij tot de stijging van het handelsvolume. Er moet echter worden opgemerkt dat de afzwakking van de aangroei op het globale vlak van de handel voor alle produktengroepen geldt en overeenstemt met de waargenomen vertraging van het bedrijvigheidstempo.

TABEL 19- WERELDHANDEL PER GOEDERENGROEP

Volumewijziging in %, t/t-1.

UITVOER VAN:	1987	1988	1989
Landbouwprodukten	4,5	5,0	4,0
Minerale produkten (a)	1,0	6,0	4,5
Fabrieksprodukten	5,5	10,0	8,0

BRON: GATT (1990), ***Rapport préliminaire sur le Commerce international en 1989-1990***, maart, Genève.

(a) Inclusief de brandstoffen en de non-ferro metalen.

TABEL 20- PRIJSVERLOOP VAN DE WERELDGOEDERENHANDEL PER REGIO

Wijziging in %, t/t 1.

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989
IMF			
Eenheidswaarde van de wereldhandel, in USD	9,8	4,9	0,8
Eenheidswaarde van de wereldhandel, in STR	- 0,4	1,0	5,4
Indexcijfer van de ruilvoet:			
- Industrielanden	0,5	1,6	- 1,1
- Ontwikkelingslanden	1,8	- 3,5	2,1
. olie-uitvoerende landen	9,8	- 18,0	9,4
. niet olie-uitvoerende landen	- 1,1	1,5	0,2
OESO			
Prijzen buitenlandse handel, in nationale munt:			
- OESO-uitvoer	- 1,5	2,1	6,1
- OESO-invoer	- 0,1	1,4	5,8
Prijzen buitenlandse handel, in USD:			
- OESO-uitvoer	11,4	5,8	0,2
- OESO-invoer	11,1	4,3	0,4
Indexcijfer van de ruilvoet van de OESO t.a.v. de rest van de wereld (a)	1,5	8,4	- 3,9

BRON: IMF (1989), ***World Economic Outlook***, oktober, Washington; OESO (1989), ***Economic Outlook***, nr. 46, december, Parijs.

(a) Verhouding tussen de prijzen van de uitvoer naar de niet tot de OESO behorende streken en de prijzen bij de invoer uit die streken.

B. VERLOOP VAN DE PRIJZEN EN VAN DE RUILVOET

Een lichte versterking van de inflatoire spanningen kenmerkte het jaar 1989 (tabel 20). In 1986 leidde de baisse van de olieprijzen tot een prijsdaling van de handelsstromen en de gevolgen daarvan waren ook nog in het volgende jaar merkbaar. In 1988 echter deden de negatieve vertraagde gevolgen van de omgekeerde olieschok zich niet meer op wereldvlak voelen en het eenheidswaarde-indexcijfer van de wereldhandel, uitgedrukt in nationale munt of in STR, begon opnieuw te stijgen.

In 1989 werd dit verloop nog sterker. Het eenheidswaarde-indexcijfer van het handelsverkeer steeg voor de industrielanden en, in nog sterkere mate, voor de ontwikkelingslanden. Voor deze laatsten geldt de opwaartse trend voor de olieproducerende landen duidelijker bij de uitvoer, bij die welke geen olie uitvoeren meer bij de invoer.

Op wereldvlak zou de prijshausse van de wereldgoederenhandel ongeveer 5,5 % in STR belopen, maar in dollar zou dat 0,5 % tot1 % zijn, wegens de opwaardering van die munt.

Daar de invoerprijzen sneller stegen dan die van de uitvoer uit de OESO-zone, verslechterde de ruilvoet, wat ten goede kwam aan de ontwikkelingslanden en vooral aan de olie-uitvoerende landen. In 1989 stegen de energieprijzen immers uitzonderlijk snel, en dat was niet het geval voor de goederen van de verwerkende nijverheid of voor de niet-energiehoudende grondstoffen (tabel 21).

De noteringen voor aardolie waren stevig in 1989, hoewel de OPEC-landen de produktiemaxima die zij zichzelf sedert het vierde kwartaal van 1989 oplegden, overschreden. Het was niet zozeer de inkrimping van de produktie in de OESO-zone (als gevolg van technische incidenten in de Noordzee, de stillegging van niet meer rendabele projecten en de versnelde extractievermindering in de Verenigde Staten), dan wel de dynamische vraag die de prijzen de hoogte instuwde. Dat was o.m. het geval in de Stille Oceaan; bovendien neemt het gebruik van de ontwikkelingslanden van jaar tot jaar toe.

De niet-energiehoudende grondstoffen kenden een prijsvervlakking. Tussen de tweede helft van 1987 en het eerste halfjaar van 1989, werd de prijs van grondstoffen fors ondersteund door de herstellende economische groei en dus ook door de vraag naar ruwe produkten ten behoeve van de industrie, evenals door klimaatverstoringen zoals de droogte in de Verenigde Staten. Aan nagenoeg alle produkten kwam deze haussedynamiek ten goede, afgezien van enkele tropische produkten (koffie en cacao). In de eerste helft van 1989 waren de markten nog zeer veerkrachtig, maar brokkelden nadien langzaam af wegens een vraagvertraging en de aanpassing van de produktiecapaciteit die gestimuleerd werd door het prijsverloop; de hoge prijzen zetten de producenten aan tot een grotere produktie waardoor overschotten ontstonden.

TABEL 21- PRIJZEN VAN DE WERELDHANDEL PER GOEDERENGROEP

Wijziging in %, t/t

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989
IMF			
Prijs wereldhandel in USD (a)			
- afgewerkte produkten	12,0	6,1	- 0,8
- aardolie	28,2	- 19,9	18,5
- niet-aardolie grondstoffen	3,4	18,2	- 1,7
OESO			
Prijs buitenlandse handel in nationale munt			
- uitvoer van afgewerkte produkten			
- invoer van:	- 1,2	1,8	5,6
. energie	- 3,6	- 16,0	18,2
. andere grondstoffen	- 3,6	7,2	7,1
Prijs wereldhandel, in USD:			
- uitvoer van afgewerkte produkten			
- invoer van:	12,2	5,7	- 0,5
. energie	8,1	- 13,3	11,5
. andere grondstoffen	9,3	11,0	0,8

BRON: IMF (1989), ***World Economic Outlook***, oktober, Washington; OESO (1989), ***Economic Outlook,*** nr. 46, december, Parijs.

(a) De prijzen zijn respectievelijk vertegenwoordigd door het indexcijfer van de eenheidswaarde van de uitvoer van afgewerkte produkten van de industrielanden, door de eenheidswaarde van de door de olie exporterende landen uitgevoerde aardolie en door het indexcijfer van de marktnoteringen van de door ontwikkelingslanden uitgevoerde andere grondstoffen.

Bovendien waren er op het gebied van de landbouw geen belangrijke klimaatproblemen, terwijl de beperkingen van het landbouwbeleid versoepeld werden. Zo kwam er een lichte prijsdaling voor voedingsprodukten, uitgedrukt in USD, (-0,9 %), maar die van de dranken verliep in vrije val (-15,2 %). De prijzen van de landbouwgrondstoffen stagneerden (+0,4 %) en enkel die van de delfstoffen en ruwe metalen gingen iets omhoog (+4,4 %) (6) (zie tabel 22).

TABEL 22- GRONDSTOFFENPRIJZEN

Wijziging in %, t/t-1.

	1986	1987	1988	1989
Aardolie(a)	- 50,2	28,2	- 19,9	18,5
Niet energiehoudende grondstoffen				
- voedingsprodukten	- 12,0	7,4	25,3	- 0,9
- dranken	16,2	- 28,7	0,2	- 15,2
- landbouwgrondstoffen	- 1,1	29,4	8,2	0,4
- delfstoffen en metalen	- 9,0	17,2	40,3	4,4

(a) Eenheidswaarde van de uitvoer van de 12 voornaamste uitvoerders. BRON: IMF.

C. DE WERELDHANDEL IN WAARDE

Volgens het GATT-secretariaat steeg de wereldgoederenhandel in 1989 met 7,5 % in waarde en bereikte 3 100 miljard dollar. Deze toename is veel geringer dan in 1988 (+ 14 %) en volgens het GATT speelden ook verschillende factoren zonder rechtstreekse band met het handelsverkeer hierbij een rol: «Higher petroleum prices and moderate inflation in the prices of most traded goods were offset by the deflationary valuation effect of the dollar's appreciation against a number of currencies» (7).

Het inleidend GATT-verslag en de «Economic Outlook» van de OESO gaan ook dieper in op sommige kenmerken van het handelsverkeer van de grote gewesten en van de landen. De rangschikking van de grootste uitvoerlanden wijzigde enigszins. Dankzij de sterke toename van hun uitvoer namen de Verenigde Staten weer de eerste plaats in die zij drie jaar voordien aan de Duitse Bondsrepubliek hadden moeten afstaan (grafiek 9). Met hun drieën vertegenwoordigen de US, DE en Japan iets minder dan een derde van de werelduitvoer. De BLEU komt op de tiende plaats, net na Nederland.

GRAFIEK 9- BELANGRIJKSTE UITVOERDERS IN 1989

Procentueel aandeel in de wereldhandel.

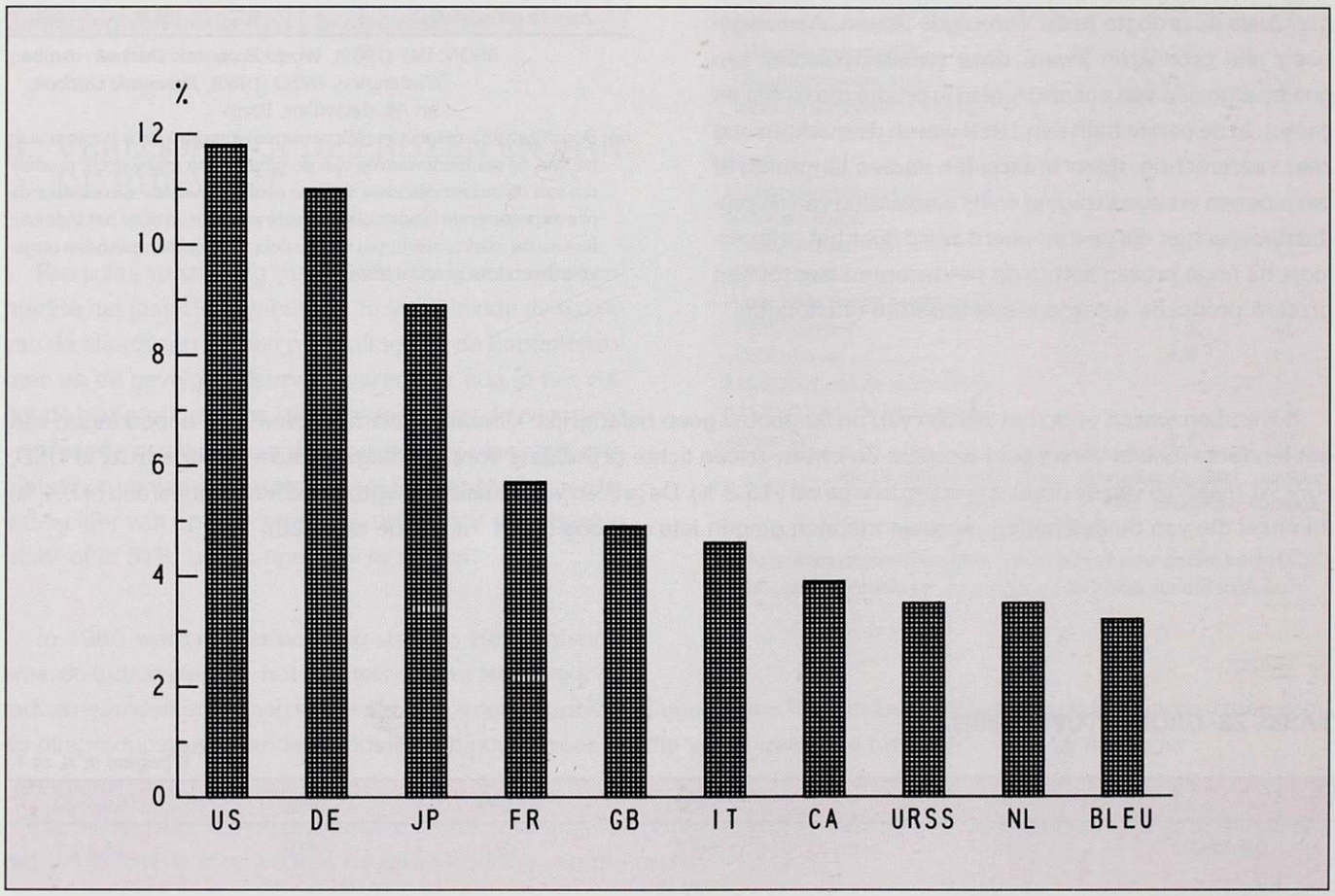

BRON: GATT (1990).

Een element dat in de ontwikkeling van de wereldhandel aandacht verdient is de opkomst van nieuwe partners («the new traders»). Het GATT vermeldt twaalf landen, de «dynamic traders», die tot de eerste veertig in- en uitvoerders in 1988 behoren en die sedert 1973 in de rangschikking van zowel in- als uitvoer opklommen met een winst van minstens

vier plaatsen (voor een van de beide schalen). Het ziet er naar uit dat deze landen in 1989 met een groeivertraging af te rekenen hadden, zij het in vrij geringe mate, want hun handel bleef sneller dan het gemiddelde stijgen. Onder deze twaalf landen boekten Thaïland en Malaysia in 1989 de hoogste handelsgroei. Deze twaalf landen zijn allen ontwikkelingslanden en het aandeel van de afgewerkte produkten in hun uitvoer loopt voortdurend op.

Daarentegen is de toestand zorgwekkend voor de ontwikkelingslanden waarvan de buitenlandse inkomsten sterk gebonden zijn aan grondstoffenprijzen en wier vooruitzichten op halflange termijn weinig gunstig zijn. De uitvoer van de vijftien «zware schuld-» landen (Argentinië, Bolivië, Brazilië, Columbië, Ivoorkust, Equator, Marokko, Mexico, Nigeria, Peru, Philippijnen, Uruguay, Venezuela en Joegoslavië) steeg met 8,5 % in waarde, tegen 17,5 % in 1988.

TABEL 23- HANDELSBALANSSALDI (FOB-FOB)

In miljard USD.

REGIO	1987	1988	1989 (a)
Verenigde Staten	- 157,4	- 127,1	- 108,1
Japan	95,5	96,2	80,5
Duitse Bondsrepubliek	68,9	76,7	82,7
EEG	36,1	20,7	9,3
Totaal OESO	- 26,0	- 10,1	- 18,5
OPEC	37,0	26,8	41,5
Andere ontwikkelingslanden waarvan:	18,0	7,0	1,4
- 4 NILA (b)	24,0	18,7	15,7
- andere uitvoerders van afgewerkte produkten(c)	13,0	18,1	18,5
- andere ontwikkelingslanden	- 19,0	- 29,7	- 32,7
Landen met staatshandel (d)	18,8	13,7	16,5

BRON: EEG.

(a) Ramingen september-oktober 1989.
(b) Hong-Kong, Zuid-Korea, Singapore, Taïwan.
(c) Argentinië, Brazilië, Israël, Philippijnen, Thaïland, Zuid-Afrika, Joegoslavië.
(d) Exclusief China (opgenomen bij de andere ontwikkelingslanden) en de intra-CAEM-handel.

Tenslotte zetten de recente gebeurtenissen de experten van de meeste internationale instellingen er toe aan zich te verdiepen in het handelsverloop van de Oosteuropese landen. Het GATT-secretariaat stelt vast dat de toename van de totale handel (uitvoer + invoer) van deze landen in 1989 verminderde, voor sommige landen voor de derde opeenvolgende keer. De uitvoervooruitzichten van deze regio blijven ofwel gebonden aan de grondstoffenmarkten (bijvoorbeeld aardolie in het geval van de USSR) ofwel, voor afgewerkte produkten, beperkt door de moeilijkheden om goederen te produceren die aan de technische en kwaliteitsnormen van de Westerse landen beantwoorden. Toch moet gewezen worden op het belang van de intra-regionale handel voor de Oosteuropese landen.

D. HANDELSSALDI

Het aanhoudend gebrek aan evenwicht der handelssaldi (tabel 23 en grafiek 10) blijft de overheid, zowel nationaal als internationaal, zorgen baren. Volgens de gegevens van de handelsbalans hebben de Verenigde Staten hun saldo in 1989 verder kunnen verbeteren, hoewel iets minder dan in 1988. De inkrimping van het tekort is te danken aan een verdere toename van de uitvoer, met inbegrip van landbouwprodukten (waarvan de stijging herbegon na de droogte van 1988), maar ook aan een vertraging bij de invoer van consumptiegoederen (o.m. autovoertuigen) als gevolg van het verloop van de binnenlandse vraag.

Het handelsoverschot van Japan verkleinde sterk in 1989, terwijl in 1988 geen aanpassing plaatsvond. De uitvoer nam trager toe, gedeeltelijk als gevolg van beperkingen in verband met de benutting van de produktiecapaciteit, maar ook van de strategie van sommige Japanse producenten, die liever in het buitenland gaan produceren dan verder uit te voeren (automobielsector). Ook de invoer steeg trager, maar veel minder dan de uitvoer, want de totale binnenlandse vraag bleef zeer levendig vooral dankzij de investeringen.

Het saldo van de Duitse Bondsrepubliek bleef onevenwichtig. Het uitvoervolume steeg duidelijk sneller dan de invoer, terwijl de hausse van de uitvoerprijzen een veeleer matig tempo aanhoudt. De invoerwaarde nam ongeveer even sterk toe als de uitvoer, maar gezien het niveauverschil tussen in- en uitvoer liep het overschot nog op. Ondanks de toename van het Duitse overschot kromp dat van de EEG in, als gevolg van de grotere tekorten van de andere landen (Frankrijk, Italië, Verenigd Koninkrijk, Spanje).

GRAFIEK 10- HANDELSSALDI EEG, VERENIGDE STATEN, JAPAN

In miljard USD.

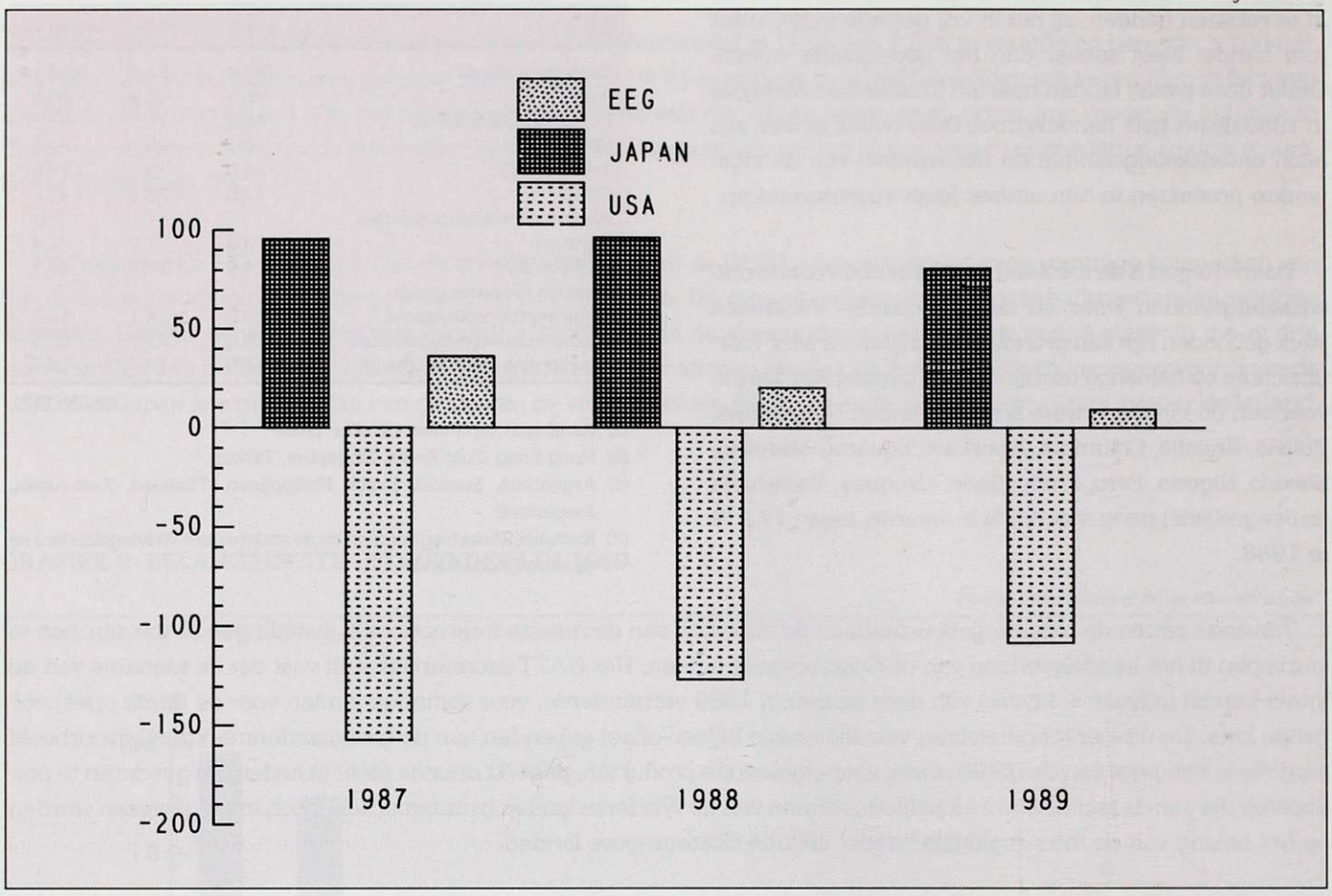

BRON: EEG.

De globale verslechtering van de handelsbalans van de OESO-lidstaten kwam voornamelijk de OPEC ten goede, die baat hadden bij de stijging van de olieprijzen waardoor hun ruilvoet verbeterde. Het handelsoverschot van de «vier tijgers» van Azië (Korea, Taïwan, Hong Kong en Singapore) verminderde, wat vooral te wijten lijkt aan de lagere uitvoergroei door produktie-onderbrekingen wegens stakingen. De externe positie van de «andere ontwikkelingslanden» (die geen afgewerkte produkten uitvoeren), verslechterde, wellicht als gevolg van het prijsverloop op de wereldmarkten van de grondstoffen.

Bij de meeste van de beschouwde landen of landengroepen evolueerden de lopende saldi van de betalingsbalans in dezelfde richting als de handelssaldi (tabel 24). Voor de Verenigde Staten verslechterde de post «inkomsten uit investeringen», maar dat werd gecompenseerd door een groter overschot op de «andere dienstverlening». In Japan vermeerderde het tekort op de dienstverlening (o.m. toerisme), waardoor het saldo nog sterker werd

TABEL 24- SALDI OP DE LOPENDE REKENING VAN DE BETALINGSBALANSEN

In miljard USD.

REGIO	1987	1988	1989 (a)
Verenigde Staten	- 154,2	- 117,5	- 97,8
Japan	87,1	80,6	65,1
Duitse Bondsrepubliek	43,7	49,4	61,9
EEG	42,4	16,1	4,2
Totaal OESO	- 41,3	- 41,1	- 52,7
OPEC	- 9,5	- 17,2	- 2,5
Andere ontwikkelingslanden	1,3	- 11,0	- 18,1
waaronder:			
- NILA (b)	29,1	25,2	23,7
- andere uitvoerders van afgewerkte produkten (c)	- 4,9	- 0,4	- 1,5
- andere ontwikkelingslanden	- 22,9	- 35,7	- 40,2
Landen met staatshandel (d)	7,7	13,2	15,5

BRON: EEG.

(a) Ramingen september-oktober 1989.
(b) Hong Kong, Zuid Korea, Singapore, Taïwan.
(c) Argentinië, Brazilië, Israël, Joegoslavië, Philippijnen, Thaïland, Zuid-Afrika.
(d) Exclusief China (opgenomen onder de andere ontwikkelingslanden) en de intra-CAEM-handel.

afgebouwd. In de Duitse Bondsrepubliek daarentegen groeide het lopende overschot verder aan door de stijging van het positief handelssaldo en het betere dienstsaldo als gevolg van de toenemende investeringsinkomens uit het buitenland.

Voorts moet er worden op gewezen dat, buiten de OESO-zone, een forse verbetering van het OPEC-tekort intrad (dankzij de olie-afzet), en ook dat het overschot van de NILA iets inkromp, als gevolg vooral van de - wellicht tijdelijke - daling van het Koreaanse handelsoverschot.

Bijzondere aandacht wekken de Oost-Europese landen wegens de recente gebeurtenissen aldaar. Het lijkt verbazend dat hun lopende balans tegenover de rest van de wereld aanhoudend een overschot vertoont, hoewel hun schuldenlast naar toename neigt. Volgens de OESO kan dit verschijnsel door tweeërlei oorzaken worden verklaard. Enerzijds is het globaal overschot van deze landengroep in hoofdzaak te danken aan het positief saldo van de USSR ten aanzien van landen met planeconomie buiten Europa. Anderzijds is er het dissymetrieverschijnsel: de Oost-Europese landen hebben een tekort ten aanzien van de industrielanden en een overschot ten aanzien van de ontwikkelingslanden. Hun vorderingen op deze laatstgenoemden zijn moeilijk in klinkende munt om te zetten, terwijl de schuldenlast in sterke valuta toeneemt, hetgeen het probleem nog bemoeilijkt.

2.3.2. BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU EN BETALINGSBALANS

A. ALGEMENE ONTWIKKELING VAN HET GOEDERENVERKEER

Volgens de NIS-douanestatistieken bereikte de BLEU-uitvoer 3 940,1 miljard BEF in 1989, tegen 3 382,3 miljard in 1988; bij de invoer was dat 3 879,4 miljard, tegen 3 393,6 miljard. De schommelingen in waarde beliepen respectievelijk +16,5 % en +14,3 % tegen +9,1 % voor de beide stromen in 1988. Er is dus een forse versnelling van het handelsverkeer vast te stellen die op gang kwam in het eerste kwartaal, vooral bij de uitvoer die in dat kwartaal met 20,8 % toenam, tegen 15,0 % voor de invoer. Tijdens het tweede kwartaal had deze echter het tempo reeds ingelopen: +19,1 % en +21,1 % voor de uitvoer. Rond medio 1989 vertraagde de stijging geleidelijk en kwam op 15,2 % voor de uitvoer en op 12,6 % voor de invoer tijdens het derde kwartaal en op respectievelijk 9,6 % en 10,7 % in het vierde kwartaal.

Deze expansie werd geschraagd door de wereldhandel die weliswaar minder snel aangroeide dan in 1988, maar toch een zeer gunstig verloop kende (+7,5 % volgens het GATT, zie punt 2.3.1). Een uitermate gunstige factor voor de BLEU was het dynamische handelsverkeer onder de lidstaten van de OESO-zone en vooral dat binnen de EEG, d.w.z. met de voornaamste handelspartners van België (zie verder).

Bij een beoordeling van de ontwikkeling van de buitenlandse handel moet steeds rekening worden gehouden met de moeilijkheden bij de invoering van de Nieuwe Samengevoegde Nomenclatuur van de Statistieken binnen de EEG (8). Sedert december 1987 publiceerde het NIS geen prijs- of hoeveelheidsindexcijfer meer. De NBB nam het evenwel op zich nieuwe indexijfers te berekenen aan de hand van door het NIS opgemaakte douanestatistieken. De waaier van in aanmerking genomen produkten is ruimer dan die welke voorheen door het NIS werd gehanteerd en omvat o.m. het diamant. De eenheidswaarde-indexcijfers zijn van het Fisher type en deze keuze werd ingegeven door hun relatief stabieler verloop, evenals door het feit dat zij ook in de nationale rekeningen worden gebruikt om de bestanddelen van de buitenlandse handel te deflateren. De volume-indexcijfers worden berekend door de waarde-indexcijfers te delen door de eenheidswaarde-indexcijfers.

KADER 2.3.- BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU TUSSEN 1980 EN 1989

Volgens de douanegegevens is de BLEU-goederenuitvoer tussen 1980 en 1989 opgelopen van 1 890,4 miljard naar 3 382,3 miljard; bij de invoer is dat van 2 100,8 naar 3 393,6 miljard. De gemiddelde jaarstijging in waarde bereikt in deze periode respectievelijk 7,5 % en 6,2 %.

De buitenlandse handel is de grote drijfkracht van de Belgische economie, die al de kenmerken van een «kleine open economie» vertoont. Tijdens de jaren '80 werd deze openheid nog ruimer: het aandeel van de uitvoer (goederen en diensten - bron nationale boekhouding) in het BNP steeg van 63,8 % in 1980 naar 81,8 % in 1988 en dat van de invoer van 67,1 % naar 79,9 %. De bijdrage van de buitenlandse handel tot de economische bedrijvigheid ligt dus ver boven die welke in de andere EEG-landen wordt opgetekend. Ondanks zijn klein formaat neemt België een niet te versmaden plaats in de wereldhandel in: volgens het GATT bekleedt de BLEU de tiende plaats in volgorde van belangrijkheid van goederen in- en uitvoer in waarde.

Uit de geografische spreiding van het handelsverkeer blijkt een sterke concentratie: de handel gebeurt voornamelijk met de EEG-landen en dan vooral met de drie dichtste buren, hetgeen trouwens te verklaren is door de gemakken van dit buurschap, de geringe vervoerkosten, de gelijkaardige consumentengedraging, de toegankelijkheid van de markten en ook de uitwerking van de Europese integratie. In 1980 beliep het EEG-aandeel 73,1 % van de BLEU-goederenuitvoer en 63,1 % van de invoer. Dit aandeel was in 1989 respectievelijk 73,6 % en 71,4 % hetgeen wijst op een versteviging van de concentratie, vooral bij de invoer. Het gecumuleerde aandeel van Frankrijk, Nederland en de DBR bedroeg in 1980 55,8 % van de BLEU-uitvoer en 50,5 % van de invoer. In 1988 was dat respectievelijke 53,0 % en 56,0 %.

Rond het midden van de jaren zeventig verslechterde de handelsbalans fors en deze ontwikkeling hield ook nog in het begin van de jaren tachtig aan. Van 210,4 miljard in 1980 liep het tekort op tot 247,4 miljard in 1981 en 260,2 miljard in 1982. Toen besliste de regering tot de devaluatie van de BEF en tot begeleidingsmaatregelen om de concurrentiekracht van de bedrijven te verbeteren. Er moest evenwel tot 1986 worden gewacht op een herstel van de handelsbalans als gevolg van de dalende olieprijzen en de val van de dollarkoers, waardoor de energierekening draaglijker werd. In 1986 boekte de handelsbalans een overschot van 5,1 miljard, dat echter in 1987 weer in een tekort van 9,9 miljard en van 11,2 miljard in 1988 omsloeg.

In 1989, genietend van een gunstig economisch klimaat in de EEG en van een stevige buitenlandse vraag, kende de BLEU een forse verbetering van haar handelsbalans met een overschot van meer dan 60 miljard.

Een vergelijking kan gemaakt worden tussen de NBB-ramingen en die van andere nationale en internationale conjunctuurinstellingen (zie tabel 25). Daarbij kan worden aangestipt dat alle instellingen voor 1989 uitgaan van een volumetoename van de handelsstromen die sneller verloopt dan door de NBB werd vooropgesteld: het gemiddelde der ramingen ligt op 8,6 % voor de uitvoer en op 7,9 % voor de invoer.

T.o.v. 1988 is er geen eenstemmigheid bij de beoordeling van de volumebewegingen; volgens de NBB, het Planbureau en de OESO versnelde de uitvoerstijging, maar volgens het Economisch Budget en de EEG deed zich een lichte vertraging voor. Alle instellingen, behalve de EEG, gaan uit van een sneller stijgingstempo voor de invoer.

Inzake de prijzen is de spreiding groter: naargelang van de bronnen schommelt de aangroei tussen 5 % en 8 %. Volgens alle bronnen is er een versnelling van de inflatie t.o.v. 1988. Dat kan uiteraard in verband worden gebracht met de geraamde forsere hausse van de internationale prijzen (zie hoger punt 2.3.1). Er kan op worden gewezen dat de OESO de prijshausse in 1989 op 6,1 % in nationale munt raamt voor de uitvoer van de zone en op 5,8 % voor de invoer, tegen respectievelijk 2,1 % en 1,4 % in 1988.

Voor een beter inzicht nopens de buitenlandse BLEU-prestaties werd geopteerd voor een vergelijking met die van de voornaamste EEG-handelspartners en de landen die een eersterangsrol in het internationaal gebeuren vervullen (Verenigde Staten, Japan en NILA) (zie tabel 26). Wat vooreerst de ontwikkeling in volume betreft, is het duidelijk dat de ontplooiing van de buitenlandse handel van de BLEU werd aangetrokken door de dynamiek bij de Europese partners.

Bij de uitvoer bleef enkel de toename in het Verenigd Koninkrijk en in Nederland beneden 7 %. In het Verenigd Koninkrijk had de totale uitvoer nog steeds af te rekenen met de moeilijkheden bij de olieproduktie in de Noordzee en de uitvoer van

TABEL 25- BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU

Wijziging in %, t/t-1.

BRON	Uitvoer				Invoer			
	Prijs		Hoeveelheid		Prijs		Hoeveelheid	
	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989
NBB (a)	2,7	7,8	6,2	7,6	3,0	7,1	5,9	6,3
Economisch Budget (b)	2,6	6,5	8,7	8,4	2,7	6,7	7,7	8,2
Planbureau (c)	0,3	5,1	7,7	8,8	1,5	4,9	7,3	8,0
EEG (d)	2,6	7,2	9,6	8,5	2,6	8,1	9,6	8,4
OESO (e)	3,1	8,0	5,8	8,7	3,7	6,9	5,2	6,9

(a) NBB, ***Tijdschrift van de NBB***.
(b) ADSD, ***Economisch Budget***.
(c) Planbureau, ***Vooruitzichten 1990-1994 februari 1990***.
(Prijs berekend met basis 1975 = 100.
(d) EEG, Ramingen van april-mei, 1989 et 1990.
(e) OESO, ***Economic Outlook***, n. 47, juni 1990.

TABEL 26- INTERNATIONALE VERGELIJKING VAN PRIJS- EN VOLUMEVERLOOP VAN DE BUITENLANDSE HANDEL

Wijziging in %, t/t-1.

BRON	Uitvoer				Invoer			
	Prijs		Hoeveelheid		Prijs		Hoeveelheid	
	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989
BLEU	3,1	8,0	5,8	8,7	3,7	6,9	5,2	6,9
D. Bondsrepubliek	0,8	4,3	7,1	8,8	0,6	7,3	6,6	7,9
Frankrijk	3,6	5,8	7,9	8,7	2,5	7,1	9,2	8,7
Nederland	0,8	6,0	8,2	5,4	-0,3	7,0	7,2	5,6
Italië	2,1	7,8	8,7	6,9	7,5	7,4	3,8	10,1
Verenigd Koninkrijk	0,3	8,6	1,2	5,5	-0,6	5,6	13,5	7,8
Spanje	4,4	4,5	7,4	7,3	-1,3	2,1	18,6	19,0
Verenigde Staten	4,7	2,0	20,5	12,5	2,7	1,0	6,0	5,8
Japan	-2,5	6,8	4,3	4,4	-5,4	11,9	16,7	7,9
NILA (a)	8,9	4,9	15,9	5,8	7,6	3,4	22,8	9,3

BRON: OESO, Ramingen uit ***Economic Outlook***, n. 47, juni 1990.

(a) Vier nieuwe industrielanden van Azië: Zuid-Korea, Taïwan, Singapore, Hong-Kong.

TABEL 27- BLEU-HANDELSBALANS EN DEKKINGSCOEFFICIENT

OMSCHRIJVING	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Handelsbalans							
TOTAAL (Mrd. BEF)	- 166	- 204	- 150	5	- 10	- 11,2	60,7
Energieprodukten	- 319	- 365	- 358	- 185	- 171	- 137,5	- 158,9
Andere goederen	153	161	208	190	162	126,3	219,6
Dekkingscoëfficient							
- TOTAAL	94,0	93,6	95,5	100,2	99,7	99,7	101,6
Energieprodukten	41,7	40,1	38,2	47,7	44,4	47,3	49,4
Andere goederen	106,6	106,2	107,6	107,0	105,8	104,0	106,2

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS, ADSD.

fabrieksprodukten lijkt marktaandelen te hebben verloren. In Nederland vertraagde de toename van de buitenlandse afzet, voornamelijk wegens de energieprodukten, maar ook als gevolg van spanningen inzake de produktiecapaciteit.

Bij de invoer vallen twee landen op: Nederland, waar de aankopen veel minder stegen dan elders, en Spanje, dat sedert zijn toetreding tot de EEG een forse invoerstijging kent, waaruit de sterke expansie van de binnenlandse vraag en de niet door de eigen produktie ingevulde behoeften blijkt.

Inzake de prijzen zit de BLEU bovenaan de uitvoerprijzenvork in de EEG, net onder het Verenigd Koninkrijk en dat is weinig gunstig vanuit het oogpunt van concurrentiekracht, maar het lijkt nochtans geen rem op de afzet in volume te hebben. De invoerprijzen verliepen daarentegen nagenoeg geheel in dezelfde trend als bij de voornaamste handelspartners van de BLEU (Duitsland, Nederland en Frankrijk). De versnelling t.o.v. 1988 kan grotendeels door de duurdere energieprijzen worden verklaard.

Tevens valt op te merken dat in sommige landen de hausse van de uitvoerprijzen bescheidener was dan die bij de invoer (Duitsland, Frankrijk, Nederland, Japan), maar in andere landen, waaronder de BLEU, dan weer versnelde. Het verloop van de ruilvoet verschilde dus van land tot land. Volgens de OESO verslechterde de ruilvoet van de gezamenlijke zone, maar boekte de BLEU toch nog enige winst.

De prijzen en volumes bij de uitvoer stegen iets sneller dan die bij de invoer en dat had voor de BLEU een gunstige weerslag zoals blijkt uit de handelsbalans en de dekkingscoëfficiënt. Op basis van de douanegegevens raamt het NIS dat het handelssaldo van een tekort van 4,2 miljard in 1988 omsloeg in een overschot van 60,7 miljard in 1989 (tabel 27). Dit opvallende herstel is te danken aan de niet-energiehoudende produkten waarvoor het overschot aanzienlijk steeg, terwijl de energierekening opliep door de duurdere olieprodukten.

De dekkingscoëfficiënt steeg voor de gezamenlijke produkten met nagenoeg 2 procentpunten en dat niet alleen voor de niet energiehoudende produkten, maar ook voor de energieprodukten, gezien de uitvoer meer toenam dan de invoer.

Op te merken valt dat er traditioneel een verschil is tussen het door de NBB in het kader van het algemene betalingsbalans berekende handelssaldo en dat berekend door het NIS (zie verder het punt over de betalingsbalans). Voor 1989 is dat verschil echter wel zeer groot (+29,0 miljard bij de NBB en +60,7 miljard bij het NIS).

B. SAMENSTELLING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL NAAR BEDRIJFSTAK

De kentering van het saldo van de BLEU-handelsbalans in 1989 is toe te schrijven aan de gunstige ontwikkeling van het handelsverkeer in minerale produkten, scheikundige produkten, voedingswaren, textiel en kleding en de produkten van de «overige nijverheidstakken».

In de tak «minerale produkten» liep het overschot in 1989 met 57,9 miljard op. Zijn aandeel in de totale uitvoer komt op de derde plaats en op de vierde voor de invoer. Binnen deze tak kwam het overschot (192,4 miljard) voor rekening van de subtak «ijzer- en staalprodukten EGKS». Er moge worden opgemerkt dat de ruwstaalproduktie in België met 2 % zakte t.o.v. 1988, maar zij was veel meer op de platte produkten met hoge toegevoegde waarde gericht (9). Overigens liep de uitvoer sneller op dan in de meeste andere bedrijfstakken, behalve de energie. De uitvoer ging voornamelijk naar de andere EEG-landen (82 % van de totale verzendingen, tegen 77 % in 1988) en werd aangetrokken door het algemeen gunstig economisch klimaat, door de toename van de investeringen en de aanzienlijke produktie van de automobielsector. Daarentegen liepen de leveringen aan de Verenigde Staten terug als gevolg van de stagnerende markt aldaar, evenals van deze in Azië.

Het overschot van de CHEMISCHE NIJVERHEID groeide met ruim 10 miljard en kwam op 115,0 miljard. De stijging is o.m. toe te schrijven aan de chemische produkten ten behoeve van de industrie en de landbouw (van 17,9 naar 23,0 miljard), de hygiëne- en huishoudprodukten (van 32,9 naar 36,9 miljard) en die van basisscheikunde (van 24,7 naar 26,7 miljard). Deze goede prestaties kaderen in het piekjaar van de scheikunde, die een omzetcijfer van 924 miljard BEF boekte, d.i. 11 % meer dan in 1988 en 20 % van het totale omzetcijfer van de Belgische verwerkende nijverheid (10). Deze tak is sterk op het buitenland en meer bepaald op de EEG (ruim 80 % van het totaal) gericht. In de komende jaren zouden evenwel andere buitenlandse markten verder worden ontsloten, o.a. die van de Oost-Europese landen.

Ook de VOEDINGSNIJVERHEID verwezenlijkte in 1989 een goed resultaat, waardoor haar overschot met nagenoeg 28 miljard toenam (van 58,2 naar 85,8 miljard). Een gunstig verloop kon worden opgetekend voor de vleessector (waarvan het surplus van 37,7 naar 47,9 miljard opliep), alsmede voor de sector «overige voedingsprodukten» (met een verdubbeling van het overschot: van 16,6 naar 34,3 miljard). De subsectoren met de beste prestaties zijn de nijverheid van de plantaardige en dierlijke vetstoffen, de vleesbereidingen en conserven, de chocolade en de suikerwaren.

Bij de TEXTIEL- EN KLEDINGSNIJVERHEID groeide het positief saldo met 17 miljard aan, vooral dankzij de subtakken «tapijten» (met een saldo van +64,3 miljard), «spinnerijen en weefsels» (saldo +25,2 miljard) en «kledingsprodukten» (saldo +16,4 miljard). De textielsector verkeerde in de jaren tachtig in goede doen, in tegenstelling tot de catastrofale toestand van de jaren zeventig en meer bepaald de jaren 1975-1976 en de weerslag van de eerste olieschok. Het herstelplan voor de sector, de investeringen in spitstechnologie en de kwaliteitsverbetering van de produkten zijn evenveel factoren die het de BLEU veroorloofden haar specialisatie in sommige gebieden te verstevigen. De huidige vooruitzichten inzake buitenlandse afzet ondergaan sterk de invloed van eensdeels de concurrentiekracht inzake loonkost (die sedert 1985 verminderde t.o.v. de voornaamste Europese concurrenten) en anderdeels van het Multivezelakkoord (MVA). Nopens dit laatste punt vragen FEBELTEX (11), evenals andere textielberoepsverenigingen van de Europese landen dat de EEG het voorstel tot ontmanteling van het MVA zou steunen op de slotvergadering van de Uruguay Round, gezien de opening van de markten van alle textielexporterende landen en de versterking van de GATT-regels waardoor verbod wordt gelegd op subventies voor uitvoer, produktie en investering, dubbelprijspraktijken, dumping, copie en namaak.

De sector «OVERIGE NIJVERHEID» is een restrubriek van de NACE-CLIO-classificering, waarin de subtakken «dranken en tabak» , «leder» , «hout en meubelen» , «papier» , «rubber en plastiek» en «edelsmeedkunst» en «diamant» zijn opgenomen. De resultaten zijn vrij uiteenlopend naargelang van de subtakken. Zo liep het overschot van «dranken en tabak» van 4,5 naar 8,1 miljard op, als gevolg van een nagenoeg stagnerende invoer in waarde (+1,2 %) en een toename van de uitvoer met 13,5 %. Aangaande de dranken kan worden gewezen op de stijgende omzet voor mineraalwater en limonades en een daling voor die van alcoholische dranken, gedeeltelijk onder invloed van de verhoging der accijnsrechten en van de anti-alcoholcampagnes.

De subtak «leder» is verlieslatend (-24,8 miljard in 1989 en -24,1 miljard in 1988). Sinds enige jaren loopt het zichtbaar verbruik van deze sector op, terwijl gelijktijdig de produktie aanzienlijk daalt wat leidt tot een aangroei van het marktaandeel van de ingevoerde produkten (12). Dit verloop kwam ten goede aan de invoer van buiten de EEG en vooral aan de landen van Zuidoost-Azië. China is een dominerend leveraar geworden, onmiddellijk na Italië en Frankrijk. Tevens kan worden opgemerkt dat ook de aankopen in India, Taiwan, Zuid Korea, Thailand en Brazilië uitbreiding nemen. Op het stuk van de export vertegenwoordigt de wederuitvoer een aanzienlijk aandeel dat vooral op de Europese markt is gericht.

Ook de subtak «hout en meubelen» is deficitair: -6,9 miljard in 1989 en -1,8 miljard in 1988. De aangroei van het tekort is te wijten aan een snelle toename van de invoer (+19,1 %). FEBELBOIS (Belgische Federatie van de Houtnijverheid) maakt zich daarover bezorgd, want de invoer nam in 1989, 2,5 maal sneller toe dan de binnenlandse afzet: de Belgische ondernemingen verliezen delen van de binnenlandse markt omdat zij aan concurrentiekracht

inboeten wegens de sterkere BEF-positie t.o.v. de andere munten (waaronder het GBP) en de stijging van de loonkost die hoger (2,6 %) ligt dan bij de vijf voornaamste concurrenten (13). Deze sector is zeer open: het aandeel van de uitvoer in de produktie bereikt 58 % en dat van de invoer in de consumptie 53 %.

Het tekort van de subtak «papier» dikte nog iets aan (van 17,2 naar 19,1 miljard).

De uitvoer, opgetekend door de douane, bedroeg 70 % van de produktie; als de afzet die gedekt wordt door het statistiekgeheim wordt meegerekend, loopt dat op tot 80 %. De invoer vertegenwoordigde 83 % van het schijnbaar verbruik (14). De aangewende grondstoffen zijn: harshoudend hout (uit de Ardeense bossen, versneden loofhout (vooral uit Oost-Frankrijk) en oud papier, maar omtrent deze laatsten dient te worden opgemerkt dat de Belgische nijverheid gericht is op de fabricage van papiersoorten waarin van technisch oogpunt uit geen oud papier kan worden verwerkt.

In de subtak «rubber en plastiek» steeg het overschot van 30,0 naar 35,2 miljard. Ook in de diamanthandel was er een lichte toename van het positief saldo: van 28,5 naar 31,2 miljard. De invoer van geslepen diamant uit de USSR verminderde, maar die uit Azië (India en de landen van het zuidoosten zoals Thailand) groeide aan. Het overgrote gedeelte van de Belgische uitvoer gaat naar de Verenigde Staten, Japan en Hong Kong, maar in 1989 viel ook een forse stijging naar andere bestemmingen in Europa (Duitsland, Italië, Verenigd Koninkrijk) te noteren (15).

Bij de takken met een globaal deficitair saldo kan een verslechtering van de buitenlandse positie worden vermeld voor de metalen en electrotechnische produkten, die nagenoeg 30 % van de totale uitvoer en bijna een derde van de BLEU-invoer vertegenwoordigen. In 1989 zwol het tekort met 24 miljard aan. Dat is vooral te wijten aan de subtakken «kantoormaterieel, optische en precisietoestellen» (van 46,1 naar 54,9 miljard),de «electrische installaties en toebehoren» (van 29,7 naar 36,7 miljard) en de «overige metaalverwerking» (van 11,2 naar 16,2 miljard). De invoer groeide iets sneller aan dan de uitvoer als gevolg van de sterke binnenlandse vraag (+ 13,9 %). Aangaande de prijzen viel de ontwikkeling gunstig uit: de grondstoffenprijzen waren betrekkelijk stabiel maar met een weerslag op de afzetprijzen van afgewerkte produkten door de prijshausses van grondstoffen in 1988. Overigens onderstreept FABRIMETAL een doorbraak van de afzet op de Britse en op de Spaanse markt en,buiten de EEG, op de Zweedse en Amerikaanse (16).

TABEL 28- OPSPLITSING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU PER BEDRIJFSTAK IN 1989

	Uitvoer			Invoer			Saldo (mrd. BEF)	
	Waarde (mrd. BEF)	Verschil in % (a)	Relatief belang	Waarde (mrd. BEF)	Verschil in % (a)	Relatief belang	1988	1989
Land-, bosbouw en visvangst	85,8	12,8	2,2	199,5	4,3	5,1	- 115,2	- 113,7
Energie	154,9	25,5	3,9	313,8	20,3	8,1	- 137,5	- 158,9
Mineralen	671,6	21,6	17,0	471,5	15,0	12,2	142,2	200,1
Chemie	601,0	12,4	15,3	486,0	13,0	12,5	104,7	115,0
Metaal- en electrotechnische goederen	1 148,8	13,9	29,2	285,4	14,7	33,1	- 112,3	- 136,6
Voeding	296,8	18,3	7,5	211,0	9,5	5,4	58,2	85,8
Textiel en kleding	263,0	13,0	6,7	204,9	6,8	5,3	40,9	58,1
Andere	718,3	19,0	18,2	707,3	18,7	18,2	7,8	11,0
TOTAAL	3 940,1	16,5	100,0	3 879,4	14,3	100,0	- 11,3	60,7

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS, ADSD.

(a) Vergeleken met 1988.

C. GEOGRAFISCHE SPREIDING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL

Uit de geografische spreiding van de buitenlandse BLEU-handel blijkt dat het herstel van de handelsbalans te danken is aan de handel met de ontwikkelde landen, waarvoor het overschot van 9,7 naar 92,9 miljard klom, terwijl het tekort ten aanzien van de ontwikkelingslanden nog vergrootte (voornamelijk tegenover de olieproducerende landen) en het tekort t.a.v. de landen met zogenaamde staatshandel inkromp (tabel 29).

De gunstigste ontwikkeling werd opgetekend voor de intra-communautaire handel, dankzij een snellere toename in waarde van de BLEU-invoer en dat kwam tot uiting in een verruiming van het overschot van nagenoeg 100 miljard.

TABEL 29- GEOGRAFISCHE OPSPLITSING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL VAN DE BLEU IN 1989

LAND OF REGIO	UITVOER			INVOER			SALDO (mrd. BEF)	
	Waarde (Mrd. BEF)	Verschil in % (a)	Relatief belang	Waarde (Mrd. BEF)	Verschil in % (a)	Relatief belang	1988	1989
EUROPA	3 211,8	15,5	81,5	3 082,0	11,9	79,4	24,5	129,8
Landen van West-Europa	3 162,8	15,5	80,3	3 011,6	12,1	77,6	50,9	151,2
- EEG (12)	2 899,4	15,5	73,6	2 771,1	11,9	71,4	34,3	128,3
- Frankrijk	804,1	19,0	20,4	578,6	10,8	14,9	153,3	225,5
- Nederland	540,3	8,5	13,7	682,3	13,2	17,6	- 104,0	- 142,0
- Bondsrepubliek Duitsland	744,5	13,3	18,9	912,4	10,0	23,5	- 172,0	- 167,9
- Italië	251,0	19,3	6,4	164,5	13,9	4,2	66,0	86,5
- Verenigd Koninkrijk	370,1	17,3	9,4	306,0	18,1	7,9	56,5	64,1
- Spanje	92,0	26,2	2,3	55,0	7,3	1,4	21,6	37,0
- Portugal	25,6	26,7	0,6	14,9	21,9	0,4	7,9	10,7
Landen van Oost-Europa	49,0	16,2	1,2	70,4	2,7	1,8	- 26,4	- 21,4
- USSR	21,2	9,8	0,5	46,5	1,3	1,2	- 26,6	- 25,3
AMERIKA	242,0	14,0	6,1	274,1	17,7	7,1	- 30,6	- 31,1
- Verenigde Staten	189,7	12,7	4,8	178,8	18,8	4,6	17,8	10,9
- Canada	19,0	10,7	0,5	25,8	11,0	0,7	- 6,1	- 6,8
AZIE	338,5	25,1	8,6	312,0	28,0	8,0	26,7	26,5
- Japan	51,5	29,4	1,3	88,2	14,4	2,3	- 37,3	- 36,7
Nieuwe industrielanden van Azië (b)	71,9	25,8	1,8	47,3	12,7	1,2	15,3	24,6
AFRIKA	101,8	19,8	2,6	181,0	30,3	4,7	- 53,9	- 79,2
OPEC	65,0	16,7	1,6	116,0	35,5	3,0	- 29,9	- 51,0
INDUSTRIELANDEN	3 453,8	15,6	87,7	3 360,9	12,8	86,6	9,7	92,9
ONTWIKKELINGSLANDEN	392,4	24,3	10,0	435,2	29,8	11,2	- 19,5	- 42,8
Ontwikkelingslanden, maar petroleumproducent	287,6	22,3	7,3	324,2	26,8	8,4	- 20,5	- 36,6
Niet-olieproducerende ontwikkelingslanden	104,8	29,9	2,7	111,0	39,3	2,9	1,0	- 6,2
LANDEN MET STAATSHANDEL	64,5	15,2	1,6	80,7	3,9	2,1	- 21,6	- 16,2
ALGEMEEN TOTAAL	3 940,1	16,5	100,0	3 879,4	14,3	100,0	- 11,3	60,7

(a) Vergeleken met 1988.
(b) Zuid-Korea, Taïwan, Singapour, Hong-Kong et Macao.

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS en ADSD.

Dat is vooral toe te schrijven aan een aangroei van het overschot t.a.v. Frankrijk, Italië, het Verenigd Koninkrijk en Spanje.

Het BLEU-overschot t.a.v. FRANKRIJK overschrijdt ruim de tweehonderd miljard en steeg met meer dan 70 miljard in vergelijking met 1988, dankzij een felle stijging van de uitvoer. De BLEU-positie verstevigt van jaar tot jaar: het overschot beliep iets meer dan honderd miljard in 1985 en verdubbelde dus ruim in vier jaar tijd. Frankrijk is de eerste afnemer van de BLEU en vertegenwoordigt ruim 20 % van de uitvoer. Overigens bedraagt het BLEU-aandeel op de Franse markt 10,6 % (17).

De totale invoer in waarde van Frankrijk nam in 1989 met 16,6 % toe (volgens de Eurostat-statistieken), daar de aangroei van de BLEU-afzet aan Frankrijk sterker was (18 %), zou dit er op wijzen dat het BLEU-marktaandeel uitbreidde.

De stijging in waarde van deze afzet wordt voor alle produktengroepen waargenomen. De voornaamste groep (TCIH classificering) is die van de fabrieksprodukten gerangschikt volgens grondstof: 30,5 % van het totaal. Zij bestaan in hoofdzaak uit ijzer- en staalprodukten, non-ferrometalen, garens, weefsel en textielprodukten en werken van papier en karton; t.o.v. 1988 bereikte de stijging 21,5 %. Daarna komen de machines en het vervoermaterieel: 22,3 % van het totaal en een stijging met +14,2 %. Op te merken valt dat op het globale vlak de verslechtering van de buitenlandse positie van Frankrijk te wijten is aan de fabrieksprodukten, o.m. bedrijfsuitrustingsgoederen en intermediaire goederen. Op de derde plaats komen de voedingswaren (12,6 % van het totaal), waarvan de toename in 1989 18,7 % bedroeg, vooral dankzij de afzet van vlees, zuivelprodukten, groenten en fruit.

Frankrijk komt als BLEU-leverancier op de derde plaats, met ongeveer 15 % van de totale invoer. De afzet aan de Unie vertegenwoordigt 7 % van de Franse uitvoer. De groeirata van de BLEU-invoer uit Frankrijk (10,8 %) was veel geringer dan die van de BLEU-uitvoer naar Frankrijk (19 %) en ook veel lager dan die van de totale Franse uitvoer (+16,2 % volgens Eurostat).

Onder de door de BLEU ingevoerde produkten kunnen in hoofdzaak worden vermeld: machines en vervoermaterieel (25,5 % van het totaal, een toename met 15,4 %) en fabrieksprodukten voornamelijk gerangschikt volgens grondstof (20 % van het totaal en een toename met 13,3 %).

Volgens de rangschikking naar belangrijkheid in de BLEU-uitvoer komt DUITSLAND op de tweede plaats als afnemer met nagenoeg 19 % van het totaal. Het BLEU-aandeel van de Duitse markt bereikt 7,8 % (in 1989 volgens Eurostat). De Belgische uitvoer naar Duitsland steeg met ongeveer 13 %, d.i. iets minder snel dan de totale invoer van Duitsland (+15,5 %). De Duitse vraag werd vooral gesteund door de produktieve investeringen, want de gezinsconsumptie steeg slechts matig. Ook hier zijn de belangrijkste groepen van de BLEU-uitvoer de voornamelijk volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten (31,5 % van het totaal en +17 % t.o.v. 1988) en de machines en het vervoermaterieel (29 % van het totaal en +10,4 %).

Daarentegen is Duitsland de eerste leverancier van de BLEU met 23,5 % van de totale invoer. De BLEU-aankopen in Duitsland stijgen met 10 %, d.i. minder snel dan de BLEU-afzet (+13,3 %) en dan de totale Duitse uitvoer (+13,1 % volgens Eurostat).

De aanzienlijkste aankopen hebben betrekking op machines en vervoermaterieel (32,1 % van het totaal en +13,3 %), waarvan vooral wegvoertuigen die zowat 40 % van deze produktengroep vormen. Dan komen de voornaamste volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten (18,7 % van het totaal en +11,5 % t.o.v. 1988) en de scheikundige produkten (12,5 % van het totaal en +8,4 %), daarbij geen rekening houdend met de speciale elders niet gerangschikte transacties (149,5 miljard BEF in 1989 of 16,4 % van het totaal).

Daar de aankopen niet even snel stegen als de afzet kromp het BLEU-tekort t.a.v. Duitsland iets in (met ca 4 miljard), hoewel het in 1988 fors was gestegen (met ruim 30 miljard) door de aankopen ten behoeve van industriële uitrusting en in machines onder impuls van de investeringsexpansie in België.

NEDERLAND is het derde land dat meer dan 10 % van de BLEU-uitvoer opneemt. De positie van de BLEU t.a.v. Nederland verslechterde, het tekort steeg met 37,5 miljard in 1989 terwijl het BLEU-handelssaldo t.a.v. de andere Europese partners verbeterde.

Deze ongunstige ontwikkeling is te wijten aan een slechts geringe toename van de uitvoer, waarvan het percentage ver beneden dat van de BLEU-aankopen aan Nederland blijft. Daarbij valt echter op te merken dat de prestaties weliswaar aan de lage kant waren voor bijna al de meest geëxporteerde produktencategorieën (volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten: +11,1 %, scheikundige produkten: +8,9 %, machines en vervoermaterieel: +7,0 %, andere fabrieksprodukten +6,7 %). Ook de uitvoer van energieprodukten (aardolie en derivaten: -0,7 %) liep iets terug. Het blijkt evenwel dat deze beweging enkel aan wijzigingen in de douaneregistratie is toe te schrijven).

De aangroei in waarde van de BLEU-invoer uit Nederland is evenwel groter dan die van de beide andere voornaamste leveranciers van de BLEU. De invoer van de voornaamste groep, die van de voornamelijk volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten (20,7 % van het totaal) steeg met 13 %. De stijging in waarde beliep 14,1 % voor de scheikundige produkten (die 17,5 % van de totale invoer vertegenwoordigen) en 17 % voor de machines en vervoermaterieel (17 % van het totaal). Er moet echter vooral worden gewezen op de zeer forse toename van de aankopen van energieprodukten: +31,3 % in waarde bij 11,3 % van het totaal. Zij is te danken aan de olieprodukten met een toename van 40 %, vooral als gevolg van het prijsverloop want de hoeveelheden stegen met slechts 10 %.

Het gecumuleerde aandeel van Frankrijk, Duitsland en Nederland vertegenwoordigt 53 % van de BLEU-uitvoer en 56 % van haar invoer.

Het BLEU-overschot t.a.v. ITALIE vergrootte met ruim 20 miljard wegens de constante toename van de uitvoer,die zelfs iets sneller opliep dan de gezamenlijke invoer van Italië, hetgeen op een lichte terreinwinst voor de BLEU zou wijzen. In 1989 was de binnenlandse vraag in Italië verder nog zeer levendig, maar de produktie liep iets minder snel op, zodat de invoer een forse opwaartse stuwing kende, die dan weer door de Belgische ondernemingen werd te baat genomen. Bij de BLEU-uitvoer komen twee produktengroepen op kop: machines en vervoermaterieel (30 % van het totaal en +15 %) en de volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten (26 % van het totaal en +24 %).

Ook het overschot met het VERENIGD KONINKRIJK dikte met nagenoeg 8 miljard aan, hoewel de aankopen iets sneller stegen dan de afzet, wegens het peilverschil van de beide stromen. Op te merken valt dat de invoerstijging vooral ten goede kwam aan de fabrieksprodukten (en dan voornamelijk de niet metalen minerale fabrieksprodukten: +21 miljard, d.i. +28 %) en de machines en vervoermaterieel (+11 miljard, d.i. +24 %). Daarentegen liep de post «minerale brandstoffen en smeermiddelen» terug (met 4 miljard, d.i. 23 %), ondanks het verloop van de olieprijzen, wegens de moeilijkheden bij de winning in de Noordzee.

De BLEU-uitvoer naar het IBERISCH SCHIEREILAND verloopt verder opvallend gunstig. De BLEU-afzet aan Spanje steeg met respectievelijk 25 % in 1985, 34 % in 1986, 36 % in 1987, 28 % in 1988 en 26 % in 1989. De weerslag van de toetreding van Spanje tot de EEG lijkt dus over zijn piek heen te zijn, maar beïnvloed de uitvoer naar dit land nog steeds gunstig. De totale invoer van Spanje steeg in 1989 trouwens met 29,5 % in waarde (volgens Eurostat). De Spaanse uitvoer kent daarentegen een trager verloop: 17,7 % voor de gezamenlijke bestemmingen en het tempo is nog lager wat de BLEU betreft, waardoor het Belgisch-Luxemburgs overschot ten belope van 15 miljard BEF vermeerderde. Het verloopverschil van de buitenlandse handelsstromen is minder uitgesproken in het geval van Portugal, maar ook daar werd toch een (bescheidener) aangroei van het BLEU-overschot opgetekend.

De handel met de landen van OOST-EUROPA vertegenwoordigt slechts een klein gedeelte van de buitenlandse handel van de BLEU, nl. minder dan 2 %. Tijdens de jongste jaren bleef het vrij stabiel en ligt in de buurt van dat van de EEG (iets minder dan 3 %). Volgens het GATT is Oost-Europa een van de zones met het minst dynamische handelsverkeer. De handel gebeurt voor het leeuwenaandeel binnen de zone en tijdens de jaren tachtig leek hij nog in te krimpen als gevolg van de dalende olie- en grondstoffenprijzen, waarvan het gewicht in de uitvoer vrij zwaar is, vooral voor de USSR, maar ook wegens het ontoereikende produktieapparaat en de financiële moeilijkheden.

In 1989 liep de BLEU-afzet aan Oost-Europa vrij hoog in waarde op, ondanks de gebeurtenissen die dit deel van Europa schokten. Daarentegen werd de invoer uit deze zone - die al beperkt is door de onmogelijkheid voor deze economieën om goederen die aan de Westerse vraag beantwoorden te produceren - afgeremd door moeilijkheden bij de produktie.

Bij het nagaan van de Oost-Europese landen als geheel, blijkt dat de BLEU-uitvoer voor nagenoeg een derde bestaat uit voornamelijk volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten (w.o. ijzer- en staalprodukten, metaalwaren, nonferrometalen, enz.), voor bijna 30 % uit scheikundige produkten en voor iets minder dan 15 % uit machines en vervoermiddelen.

Bij de invoer schommelt de samenstelling naargelang van het land. In het geval van de USSR - veruit de voornaamste handelspartner van de BLEU onder de Oost-Europese landen - is de concentratie van het invoerpakket zeer sterk. Nagenoeg een derde zijn brandstoffen (aardolie) en hun handel was nog groter voor de olie-tegenschok. Aangaande Polen moet worden gewezen op het belang van de brandstoffen (kolen) en de fabrieksprodukten (iets meer dan 20 % van het totaal). Bij de invoer uit Hongarije gaat het in de eerste plaats om voedingswaren en bij de DDR zijn dat vooral scheikundige produkten en volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten. De andere landen van Oost-Europa (Tchekoslovakije, Bulgarije, Hongarije,Roemenië, Albanië) komen slechts voor een zeer gering aandeel in het BLEU-handelsverkeer voor (in totaal minder dan 10 % van de uitvoer naar deze zone).

Buiten Europa was het verloop van de BLEU-handelspositie minder gunstig. Het overschot met de VERENIGDE STATEN slonk. De toename van de invoer was groter dan die van de uitvoer en zodoende oorzaak van het slechtere handelssaldo en dat is in de eerste plaats toe te schrijven aan een prijseffect. De invoer in waarde steeg met 18,8 %, maar de hoeveelheid verminderde (benaderd via het gewicht) met 7,3 %. De stijging van de eenheidswaarden houdt verband met de versnellende hausse van de internationale prijzen en ook met de stijgende dollarkoers (van 36,81 BEF in 1988 naar 39,43 BEF in 1989).

In AZIE daarentegen waren de BLEU-uitvoerprestaties uitstekend. De toename met bijna 30 % van de uitvoer naar JAPAN kan echter maar een zeer gering gedeelte van het tekort goedmaken (met minder dan 1 miljard), omdat het peilverschil van de beide stromen zo groot is. Aan de andere kant was er een verbetering van het BLEU-overschot met de NILA, iets minder dan 10 miljard, als gevolg van een ruimere Belgische uitvoer, maar vooral van een betrekkelijk zwakke aangroei van de invoer. Tijdens de jongste jaren lagen de rata immers hoger: +18,7 % in 1986, +23,3 % in 1987 en +18,0 % in 1988 terwijl de schommeling van de totale BLEU-invoer op respectievelijk -7,6 %, +1,5 % en +8,9 % kwamen).

Deze vertraging lijkt vrij algemeen: de inkrimping van het NILA-handelsoverschot is grotendeels aan Korea toe te schrijven, gedeeltelijk als gevolg van het exportverlies wegens stakingen. Het is ook zo dat de opwaardering van de Taiwan- en de Korea-munten, evenals de verbetering van de reële inkomens in die landen, hun comparatief voordeel bij de intensieve uitvoer van arbeidskracht afzwakte. Maar deze economieën willen ook hun produkten aanpassen en zich meer op export met hogere technologische inhoud toespitsen. Het is dus te verwachten dat hun uitvoer zich zal herstellen en de samenstelling ervan zal gewijzigd worden.

Het deficit van de BLEU t.a.v. de ONTWIKKELINGSLANDEN steeg met 23,3 miljard BEF, waarvan 16,2 miljard tegenover de olieproducerende landen. De toename van het tekort is te wijten aan de stijgende energie-invoer, voornamelijk

in verband met de duurdere olieprijzen, die voor de OESO van 14,84 dollar/barrel in 1988 naar 17,44 dollar/barrel in 1989 opliepen, maar ook, weliswaar in mindere mate, door een stijging van de hoeveelheden.

T.o.v. de andere ontwikkelingslanden was er ook een snelle waardestijging van de invoer, o.m. voor de grondstoffen en de voornamelijk volgens grondstof gerangschikte fabrieksprodukten (vooral niet metaalhoudende minerale produkten en non-ferrometalen). Deze ontwikkeling kan worden in verband gebracht met het prijsverloop van de industriële grondstoffen (19). Het prijsindexcijfer van de non-ferrometalen (basis 1975 = 100) liep op van 216,4 in 1988 naar 223,5 in 1989 en dat van ijzer en staal van 115,5 naar 125,5. Daarentegen viel het prijsindexcijfer van landbouwprodukten met industriële bestemming licht terug en dat van de voedingsprodukten kwam in vrije val.

D. BUITENLANDSE PRESTATIES VAN DE BLEU EN CONCURRENTIEVERMOGEN

Volgens de wet van 6 januari 1989 gebeurt de beoordeling van de concurrentiepositie van België door de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven die tegen 31 maart een jaarverslag en tegen 30 september een tussentijds verslag opstelt, die aan de Regering en de Wetgevende Kamers overhandigd worden. Deze verslagen bevatten de recentste raming van de aanwijzigingen van de concurrentiekracht (zie verder) en een advies.

Ingeval deze concurrentiekracht in gevaar komt (wanneer de gebruikte criteria verslechteren) dient de regering een met redenen omklede verklaring bij de wetgevende kamers in, waarover deze stemmen. Dan kunnen maatregelen worden genomen bij in Ministerraad overlegd besluit om het concurrentievermogen te herstellen. Tevens is een dringende procedure voor «uitzonderlijke omstandigheden» voorzien, d.w.z. wanneer externe factoren het concurrentievermogen aantasten (bijvoorbeeld bij brutale wisselkoerswijzigingen).

Het concurrentievermogen wordt aan de hand van volgende criteria beoordeeld:

- het verloop van de uitvoerprestaties (marktaandelen);
- de ontwikkeling van de arbeidskost per tewerkgestelde in de particuliere sector;
- het verloop van de financiële kosten;
- de ontwikkeling van de energiekosten en
- het verloop van enkele structurele determinanten.

Als de concurrentiekracht in gevaar komt kunnen de volgende tijdelijke maatregelen worden genomen:

- beperking van de nominale groei van de lonen evenals van de andere inkomensvormen;
- vastlegging van het kader waarbinnen loononderhandelingen moeten gebeuren met gelijkaardige maatregelen voor andere inkomensvormen;
- maatregelen tot verlaging van de financiële kosten;
- vermindering van de werkgeversbijdragen tot de sociale zekerheid in sectoren onderhevig aan internationale mededinging;
- verhoging van de belastingaftrek voor investeringen en voor R en D uitgaven.

In zijn advies van 28 maart 1990 vermeldt de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven de jongste, op die datum beschikbare gegevens in verband met de beoordelingscriteria.

De door de Centrale Raad gehanteerde methodologie bestaat erin de BLEU-resultaten te vergelijken met die van de vijf voornaamste Europese handelspartners (Duitsland, Frankrijk, Nederland, Verenigd Koninkrijk en Italië) en met die van de zeven voornaamste partners (de voormelde landen en de Verenigde Staten en Japan).

Aangaande de uitvoerprestaties put de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven uit de EEG- en OESO-ramingen. Volgens de EEG zou de BLEU in 1989 goederenmarktaandelen in volume ten belope van 0,5 % verloren hebben t.o.v. 1988, terwijl het gemiddelde van de vijf landen met 0,3 % steeg en het gemiddelde van de zeven landen met 0,6 %. Volgens de OESO zou de BLEU 0,5 % gewonnen hebben, terwijl de toestand bij de overige landen vrijwel gelijk bleef (-0,1 % voor de vijf en +0,1 % voor de zeven). De in het verslag van de CRB opgenomen ramingen zijn die van het in maart 1990 afgesloten statistiekdossier.

De ramingen inzake marktaandeelwinst of -verlies zijn evenwel zeer gevoelig voor herziening van de statistiekgegevens over de buitenlandse handel. Sedertdien werden andere ramingen gemaakt (zie tabellen 30 en 31).

Volgens de berekeningen van het OESO-secretariaat ten behoeve van de «Economic Outlook» van juli 1990 en enkel rekening houdend met de marktaandelen voor fabrieksprodukten,zou de BLEU in 1989 een verlies van 0,5 % hebben geboekt.

Het tweede criterium wordt vooreerst beoordeeld op basis van de loonkost per tewerkgestelde in de verwerkende nijverheid. Volgens de EEG-statistiek steeg het indexcijfer voor België (basis 1987 = 100) met 5,9 indexpunten (van 102,9 in 1988 naar 108,8 in 1989), dat van het gemiddelde der vijf met 5,3 punten en dat van het gemiddelde der zeven met 6,2 punten. De verschillen zijn dus niet zeer groot. Een andere factor die wordt gebruikt om de arbeidskosten te ramen, is de bezoldiging per tewerkgestelde in de particuliere sector; het gaat hierbij om een OESO-berekening. Het indexcijfer (basis 1987 = 100) steeg voor België met 5,3 punten (van 102,2 naar 107,5), voor de vijf met 5,1 punten (van 105,5 naar 110,6) en voor de zeven met 5,9 punten (van 105,7 naar 111,6). De stijgingen in de vergeleken landen liggen dus in elkaars buurt.

Het derde criterium, de financiële kosten, wordt beoordeeld op basis van de rente op korte en lange termijn. Het gekozen kortlopend tarief is dat van de Eurodeviezen op drie maanden; in België liep het op van 6,75 % in 1988 naar 8,70 % in 1989. Voor de «vijf» was deze stijging gemiddeld iets sterker (van 6,84 % naar 9,12 %) evenals voor de «zeven» (van 6,83 % naar 8,95 %). Het gebruikte langlopend tarief is het rendement van de overheidsobligaties dat in België forser steeg (van 7,85 % in 1988 naar 8,64 % in 1989) dan het gemiddelde van de «vijf» (van 7,84 % naar 8,42 %) en van de «zeven» (van 7,78 % naar 8,27 %).

Het verloop van de energiekosten (vierde criterium) viel voor België gunstig uit: in 1989 was de hausse van de fuelprijs t.o.v. 1988 kleiner dan in de partnerlanden, de elektriciteitsprijzen daalden terwijl zij bij de handelspartners iets opliepen en de verlaging van de aardgasprijs was het grootst in België.

Als structurele determinant komen o.a. de investeringen aan bod: het aandeel van de bruto vorming van vast kapitaal van de bedrijven in het BBP in waarde steeg in België van 11,6 % naar 13,0 %, te vergelijken met een stijging van 12,4 % naar 12,9 % voor de «vijf» en van 12,4 % naar 13 % voor de «zeven». In België was de aangroei dus iets sterker.

De gegevens over R en D- uitgaven konden niet worden bijgewerkt; na 1987 zijn er geen meer beschikbaar.

Binnen de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven kon op basis van dit verslag geen gemeenschappelijk standpunt worden bereikt, hoewel in 1988 de Raad een eenstemmig advies uitbracht waarin de verbetering van België's concurrentiepositie werd onderstreept. Dit gebrek aan eenstemmigheid kan worden verklaard door de ontoereikendheid van de statistische gegevens, maar ook door de uiteenlopende meningen onder de sociale partners. Zo waarschuwden de werkgeversvertegenwoordigers voor een al te gunstige beoordeling van de situatie inzake concurrentiekracht in het licht van de goede groeiprestaties van België (20).

Deze betrekkelijk pessimistische visie van de werkgevers vindt zijn oorzaak in het onderzoek van het verlies van exportmarktaandelen, en in de vrees voor een snellere stijging van de loonkost dan bij de partners (in 1989 en vooral 1990).

TABEL 30- MARKTAANDELEN VOOR DE GLOBALE GOEDERENHANDEL

Wijziging inn %, t/t-1.

LANDEN	Aangroei van de uitvoermarkten (a)		Uitvoer in volume		Uitvoerprestatie (3) = (2) - (1)	
	(1) 1988	1989	(2) 1988	1989	1988	1989
BLEU	9,3	8,6	9,1	8,5	- 0,2	- 0,1
Bondsrepubliek Duitsland	9,5	8,4	5,9	10,0	- 3,3	1,5
Frankrijk	9,3	8,5	7,4	8,1	- 1,7	- 0,4
Nederland	7,6	7,5	9,0	5,4	1,3	- 1,9
Italië	9,3	9,1	7,0	9,1	- 2,1	0
Verenigd Koninkrijk	8,1	8,3	0,5	5,5	- 7,0	- 2,6
Verenigde Staten	12,0	8,3	22,0	12,3	9,1	3,7
Japan	11,0	8,9	4,4	4,5	- 6,0	- 4,0

BRON: EEG, ramingen van april-mei 1990.

(a) Invoer van de afzetmarkten, gewogen met hun aandeel in de uitvoer van een land.

TABEL 31- MARKTAANDELEN VOOR DE PRODUKTEN VAN DE VERWERKENDE NIJVERHEID

Wijziging in %, t/t-1.

LANDEN	Aangroei van de uitvoermarkten (a)		Uitvoer in volume		Uitvoerprestatie (3) = (2) - (1)	
	(1) 1988	1989	(2) 1988	1989	1988	1989
BLEU	10,8	9,8	5,8	9,2	- 4,5	- 0,5
Bondsrepubliek Duitsland	10,6	9,0	8,2	9,2	- 2,2	0,2
Frankrijk	10,4	9,2	7,4	8,4	- 2,7	- 0,8
Nederland	10,4	9,6	10,6	6,5	0,1	- 2,8
Italië	10,5	9,2	9,5	6,5	- 0,9	- 2,5
Verenigd Koninkrijk	9,3	9,0	6,6	11,0	- 2,5	1,8
Verenigde Staten	15,0	8,9	24,5	13,2	8,3	3,9
Japan	10,5	8,0	4,2	4,3	- 5,7	- 3,4

BRON: OESO, ***Economic Outlook***, juni 1990.

(a) De aangroei is gelijk aan de gemiddelde aangroei in volume van de invoer van elke afzetmarkt van het beschouwde land, gewogen met het aandeel ervan in de handelsstromen van 1985.

Deze leden van de Raad leggen de klemtoon op de verantwoordelijkheid van de overheid (op het gebied van het indexeringsmechanisme der inkomens en de accijnsverhogingen). Zij zetten dus aan tot grote omzichtigheid, daar waar de vertegenwoordigers van de werknemers en de gecoöpteerde leden het hebben over de uitstekende resultaten tijdens de jongste drie jaren, vooral inzake groeiprestatie en handelssaldo.

E. BETALINGSBALANS VAN DE BLEU

a) Algemeen overzicht

In 1989 verslechterde het saldo van de algemene betalingsbalans enigszins volgend op een lange periode van betere cijfers na 1982 die vooral in de beide jaren 1987 en 1988 merkbaar waren, toen het saldo een ruim overschot begon te boeken (respectievelijk +94,1 en +162,2 miljard). Deze ontwikkeling is toe te schrijven aan de ommekeer in het balanssaldo van de kapitaalverrichtingen, dat van een overschot in 1988 omsloeg in een tekort in 1989. Aan de ene kant daalde

TABEL 32- ALGEMENE BETALINSBALANS OP KASBASIS

Saldi in miljard BEF.

OMSCHRIJVING	1988	1989
1. Goederenverkeer	+112,8	+110,9
2. Dienstenverkeer	+70,7	+87,0
3. Transferten	- 66,6	- 72,2
3.1. Particuliere	+1,7	+1,7
3.2. Overheid	- 68,3	- 73,9
TOTAAL LOPEND VERKEER (1 + 2 + 3)	+116,9	+125,7
4. Kapitaalverkeer van de overheid	+86,3	+72,8
5. Kapitaalverkeer van bedrijven en particulieren	- 40,6	- 113,9
TOTAAL KAPITAALVERKEER (4 + 5)	+45,7	- 41,1
6. Vergissingen en weglatingen	- 0,4	- 7,3
7. Tegenpost monetisatie/demonetisatie monetair goud	0,0	- 2,6
TOTAAL (1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7)	+162,2	+74,7

BRON: NBB.

de netto toevoer van overheidskapitaal met 13,5 miljard en aan de andere kant steeg de netto uitvoer van particulier kapitaal met 73,3 miljard (hij verdrievoudigde nagenoeg). Er deden zich zeer aanzienlijke bewegingen voor van aankopen van buitenlandse roerende waarden door Belgisch-Luxemburgse ingezetenen, hoofdzakelijk tijdens de eerste drie kwartalen, en die konden niet worden goedgemaakt door de netto kapitaalaanvoer in het laatste kwartaal.

Daarentegen verbeterde het overschot op de lopende verrichtingen: het steeg met 8,8 miljard, dankzij de transacties op goederen en diensten. Het overschot liep immers op van 183,5 miljard naar 197,9 miljard. Het tekort op transferten steeg evenwel met 5,6 miljard als gevolg van stijgende overheidstransferten aan het buitenland.

b) De balans van de lopende verrichtingen

De aanzwelling van het overschot op de lopende verrichtingen is te danken aan de transacties op diensten, want op goederenverrichtingen steeg het overschot, en op transferten het tekort (tabel 32).

De transacties op goederen omvatten de eigenlijke uit- en invoer, het werk voor rekening van derden en de arbitrageverrichtingen. De daling van het surplus van 112,8 naar 110,9 miljard is in de eeste plaats het resultaat van een inkrimping van het positief saldo van de uit- en invoer. Het liep met 10,2 miljard terug, terwijl het overschot op het werk voor rekening van derden met 10 miljard aanzwol en het overschot op arbitrageverrichtingen slechts licht daalde. Het verloop van het saldo uit- en invoer is moeilijk te verklaren. De handelsbalans die het NIS op basis van douanestatistieken opmaakt, verloopt immers volslagen tegengesteld, er duikt namelijk een overschot op van 60,7 miljard in 1989, na een tekort van 11,2 miljard in 1988. Ook het in februari 1990 opgesteld jaarverslag van de NBB, steunend op gegevens voor de eerste tien maanden, gewaagt nog van een opmerkelijke verbetering van de handelsbalans, samen met een behoorlijke uitvoerexpansie en een afremming van de invoer in volume. Uiteindelijk en rekening houdend met de aldus beschreven diverse ontwikkelingen in volume en in prijs, zou het saldo van de goederenverrichtingen over het gehele jaar met 9 miljard opgelopen zijn en 133 miljard bedragen (21). Wij beschikken niet over enige informatie om een verklaring te geven voor de in de laatste maanden van 1989 opgetreden tegenstrijdigheden.

De verrichtingen op diensten leverden een overschot van 87,0 miljard op, tegen 70,7 miljard in 1988. Deze stijging is voornamelijk toe te schrijven aan de netto inkomens uit beleggingen en investeringen die van 11,7 op 42,2 miljard kwamen. Het verloop van de netto inkomens is afhankelijk van dat van de netto vorderingen op het buitenland, alsmede van

dat van de rentetarieven. In 1989 werden de netto inkomens uit beleggingen en investeringen gunstig beïnvloed door structuurwijzigingen tussen verbintenissen en tegoeden. Bij de voornamelijk door de overheid aangegane verbintenissen, lijkt het aandeel van de schulden in munten met laag rentetarief immers te vergroten, terwijl aan de kant van de tegoeden, aanzienlijke beleggingen gebeurden door de agenten van de particuliere sector in munten met hoge rentetarieven.

Tevens groeide het overschot op vracht en verzekering voor goederenvervoer met nagenoeg 10 miljard aan en verbeterde ook het saldo op elders niet voorkomende overheidstransacties met bijna 4 miljard. Deze rubriek is een restpost waarin de betalingen aan het buitenland of aan internationale instellingen of ontvangsten uit het buitenland of van internationale instellingen aan de Belgische en Luxemburgse overheid zijn opgenomen, alsmede de betalingen vanwege of aan buitenlandse regeringen of internationale instellingen. Het gaat daarbij voornamelijk om ontvangsten van werkingskosten van de Europese instellingen en van de NAVO die in de loop der jaren groter neigen te worden.

TABEL 33- GOEDEREN EN DIENSTENVERKEER OP KASBASIS

Saldi in miljard BEF

OMSCHRIJVING	1988	1989
1. Goederenverkeer		
1.1. Uit- en invoer	+39,2	+29,0
1.2. Loonwerk	+53,2	+63,2
1.3. Arbitrage	+20,4	+18,7
2. Dienstenverkeer		
2.1. Vracht- en verzekeringskosten voor goederenverkeer	+44,0	+53,1
2.2. Andere vervoerskosten	- 1,9	- 12,9
2.3. Reisverkeer	- 43,5	- 47,6
2.4. Opbrengsten uit beleggingen en investeringen	+11,7	+42,2
2.5. Niet elders vermelde overheidstransacties	+80,4	+84,3
2.6. Andere		
2.6.1. Grensarbeiders	+3,1	+1,4
2.6.2. Overige	- 23,1	- 33,5
TOTAAL GOEDEREN EN DIENSTEN	+183,5	+197,9

BRON: NBB.

Daarentegen verslechterde het saldo van de post «andere vervoerskosten» , «reizen naar het buitenland» en «andere diensten» . Volgens de NBB werd het tekort op «vervoerkosten» groter wegens de stijging van de materieelhuur in het buitenland door lucht- en zeevaartmaatschappijen.

De post «reizen in het buitenland» omvat de toerisme-ontvangsten en -uitgaven en van jaar tot jaar nemen de toerismebestedingen in het buitenland toe zonder compensatie door een gelijklopende toename van ontvangsten uit het verblijf van niet-ingezetenen in de BLEU.

De rubriek «andere diensten» omvat de transacties van de grensarbeiders en een restpost met bedrijfscontracten, rechten voor cinematografische films, octrooien en auteursrechten, makelaarslonen, commissielonen en diverse handelskosten, verzekeringspremies en -vergoedingen, bankkosten en -commissielonen, diensten voor technische bijstand, enz. Het saldo van deze post is gewoonlijk negatief en het tekort liep in 1989 met 10 miljard op.

c) Kapitaalbalans

Het saldo op de kapitaalbewegingen werd in 1989 sterk deficitair (-41,1 miljard), hoewel het in 1988 nog positief was (+45,7 miljard). De kapitaalbewegingen zijn immers zeer wisselvallig en hun omvang kan opmerkelijk groot zijn; in 1988 kwam het overschot voort van een forse toename van de netto kapitaalaanvoer van de overheid en in 1989 is het tekort voornamelijk te wijten aan de toename van de netto uitgang van bedrijfs- en particulier kapitaal (zie tabel 34).

Het tekort van de particuliere sector (post 2.2.3. van de tabel) werd groter, nl. van 67,5 miljard BEF in 1988 naar 89,2 miljard in 1989. Deze verslechtering is vooral toe te schrijven aan een stijging van de netto uitgaven inzake roerende waarden (van -89,0 naar -118,5 miljard) en aan een daling van het positief saldo op rechtstreekse investeringen (van 50,8 naar 7,6 miljard).

Over de verrichtingen op roerende waarden geeft het NBB-verslag nadere informatie, die evenwel steunt op gegevens die slechts over de eerste tien maanden strekken. Tijdens die periode kwam er een kentering in het saldo op aandelen wegens de omvang van de aankopen, door ingezetenen, van aandelen in buitenlandse vennootschappen, die hoger zouden liggen dan de aankopen van aandelen in Belgische of Luxemburgse vennootschappen door niet-ingezetenen. Deze aankopen werden ingegeven door het rendementsverschil bij beleggingen in aandelen op diverse beursmarkten.

De jaarstudie van PARIBAS (22) geeft het rendement van vijftien internationale beurzen, aan de hand van het verloop van het beursindexcijfer, na correctie voor wisselkoersschommelingen. Voor een Belgische belegger stond de beurs van Frankfort aan de kop met een return van 34,6 %, gevolgd door Parijs (33,2 %) en Kopenhagen (32,8 %). Brussel kwam op de zevende plaats met 16,4 %. Bij het nagaan van de beursrendementen van het oogpunt van de beleggers uit kan overigens worden vastgesteld dat 1989 een zeer gunstig jaar was, daar geen enkele negatieve return werd opgetekend.

Volgens de Paribas-berekeningen bood Brussel een rendement tussen 16,4 % voor de Duitse belegger en 40,7 % voor de Japanse, terwijl de minimumreturn 3,3 % beloopt voor een Canadese belegger te Madrid en het maximum 63 % bedraagt voor een Japanse belegger te Frankfort.

Volgens het NBB-verslag over de eerste tien maanden van 1989, zou het tekort op de aandelenverrichtingen in 1989 22 miljard bedragen, tegenover een overschot van 29 miljard in 1988. Op de obligaties steeg het tekort voor de eerste tien maanden van -151 miljard in 1988 naar -202 miljard in 1989. Twee factoren verklaren het belang van dit soort transacties. Vooreerst gebeuren de aankopen van buitenlandse obligaties, o.m. in Italiaanse lire, door Belgische ondernemingen, omwille van fiscale voordelen. Deze verrichtingen zijn gewoonlijk kortlopend, maar kunnen van de ene maand op de andere forse saldoschommelingen veroorzaken. Voorts kunnen andere verrichtingen worden verklaard door de toepassing van beleggingsstrategieën in overeenstemming met een financieel internationaliseringsproces en de wens de obligatieportefeuilles te diversifiëren. Omgekeerd is de aantrekkingskracht van beleggingen in BEF vrij gering voor niet-ingezetenen.

TABEL 34- KAPITAALVERKEER

Saldi in miljard BEF.

OMSCHRIJVING	1988	1989
1. Kapitaalverkeer van de overheid	+86,3	+72,8
1.1. Staat		
1.1.1. Verplichtingen	+92,3	+84,6
1.1.2. Tegoeden	- 3,6	- 10,3
1.2. Andere overheid	- 2,4	- 1,5
2. Kapitaalverkeer bedrijven en particulieren	- 40,6	- 113,9
2.1. Handelskredieten	-	-
2.2. Andere:		
2.2.1. Overheidsbedrijven	- 3,2	- 9,7
2.2.2. Financiële instellingen overheidssector	+30,1	- 15,0
2.2.3. Particuliere sector		
2.2.3.1. Belgisch-Luxemburgse investeringen en beleggingen in het buitenland		
2.2.3.1.1. Effecten	- 379,7	- 559,9
2.2.3.1.2. Directe investeringen	- 132,7	- 256,8
2.2.3.1.3. Onroerende goederen	- 5,8	- 10,3
2.2.3.1.4. Overige	+14,6	- 12,7
2.2.3.2. Buitenlandse investeringen en beleggingen in de BLEU		
2.2.3.2.1. Effecten	+290,7	+441,4
2.2.3.2.2. Directe investeringen	+183,5	+264,4
2.2.3.2.3. Onroerende goederen	+2,9	+11,9
2.2.3.2.4. Overige	- 41,0	+32,8

BRON: NBB.

Het positief saldo op rechtstreekse investeringen slonk van 50,8 miljard BEF in 1988 naar 7,6 miljard in 1989. De Belgisch-Luxemburgse investeringen in het buitenland liepen vlugger op (met ruim 120 miljard) dan de buitenlandse investeringen in de BLEU (+81 miljard). De buitenlandse investeringen in België waren vooral afkomstig uit de drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland) en vrij gediversifieerd onder de bedrijfstakken, maar met een aanzienlijk aandeel voor de coördinatiecentra van multinationale bedrijven. De investeringen van ingezetenen in het buitenland gingen vooral naar Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten.

De verrichtingen op gebouwen bleven veel beperkter, althans wat de omvang van de saldi betreft en dat geldt ook voor de «andere» kapitaalverrichtingen. Deze omvatten de vorming en repatriëring van deposito's, inschrijvingen op verzekeringen, pandstellingen, borgstellingen en waarborgen in verband met kapitaalverrichtingen en de leningen van financiële instellingen (andere dan de Belgische en Luxemburgse banken).

De netto overheidsverbintenissen daalden enigszins in 1989, na de zeer sterke stijging in 1988. Op te merken valt dat de overheidsschuld in 1989 met 421,2 miljard toenam (of 6,7 %), waarvan 377,6 miljard in BEF en 43,7 miljard in vreemde munt. In 1988 beliep de stijging 487,6 miljard, waarvan 446,2 miljard in BEF en 41,5 miljard in vreemde munt. Het aandeel van de vreemde munt in de reële staatsschuld bedraagt 16,8 % (tegen 17,3 % in 1988) (23).

De netto wisselreserves van de Nationale Bank groeiden in 1989 met 12,3 miljard aan, tegen 25,2 miljard in 1988. Terzelfdertijd werd de samenstelling van de reserves gewijzigd: het aandeel van de tegoeden in goud in het totaal, dat hoog was t.o.v. de andere vergelijkbare industrielanden, werd verlaagd, o.m. als gevolg van de goudarbitrages tegenover vreemde munten.

2.4. INDUSTRIELE PRODUKTIE

2.4.1. INTERNATIONAAL PRODUKTIEVERLOOP

Na de zeer forse groei in 1988, verzwakte de toename van de industriële produktie in de geïndustrialiseerde landen enigszins in 1989. Toch bleef de groei vrij behoorlijk, vooral in Japan en in sommige EEG-landen. In de Duitse Bondsrepubliek en Nederland was de produktietoename zelfs sterker dan in 1988.

Die aanhoudende sterkte van de output van het produktieapparaat is in de eerste plaats te danken aan de forse investeringsinspanningen die in vrijwel alle landen de jongste drie jaar geleverd werden. Ruim één derde van die investeringen diende (in de EEG) voor capaciteitsuitbreiding. Daardoor ontstonden er vrij weinig knelpunten aan aanbodzijde en kon, zonder veel inflatoir gevaar, aan de aanhoudende sterke gezinsvraag tegemoet gekomen worden.

GRAFIEK 11- INDUSTRIELE PRODUKTIE IN DE OESO-ZONE

Wijziging in %, t/t-1.

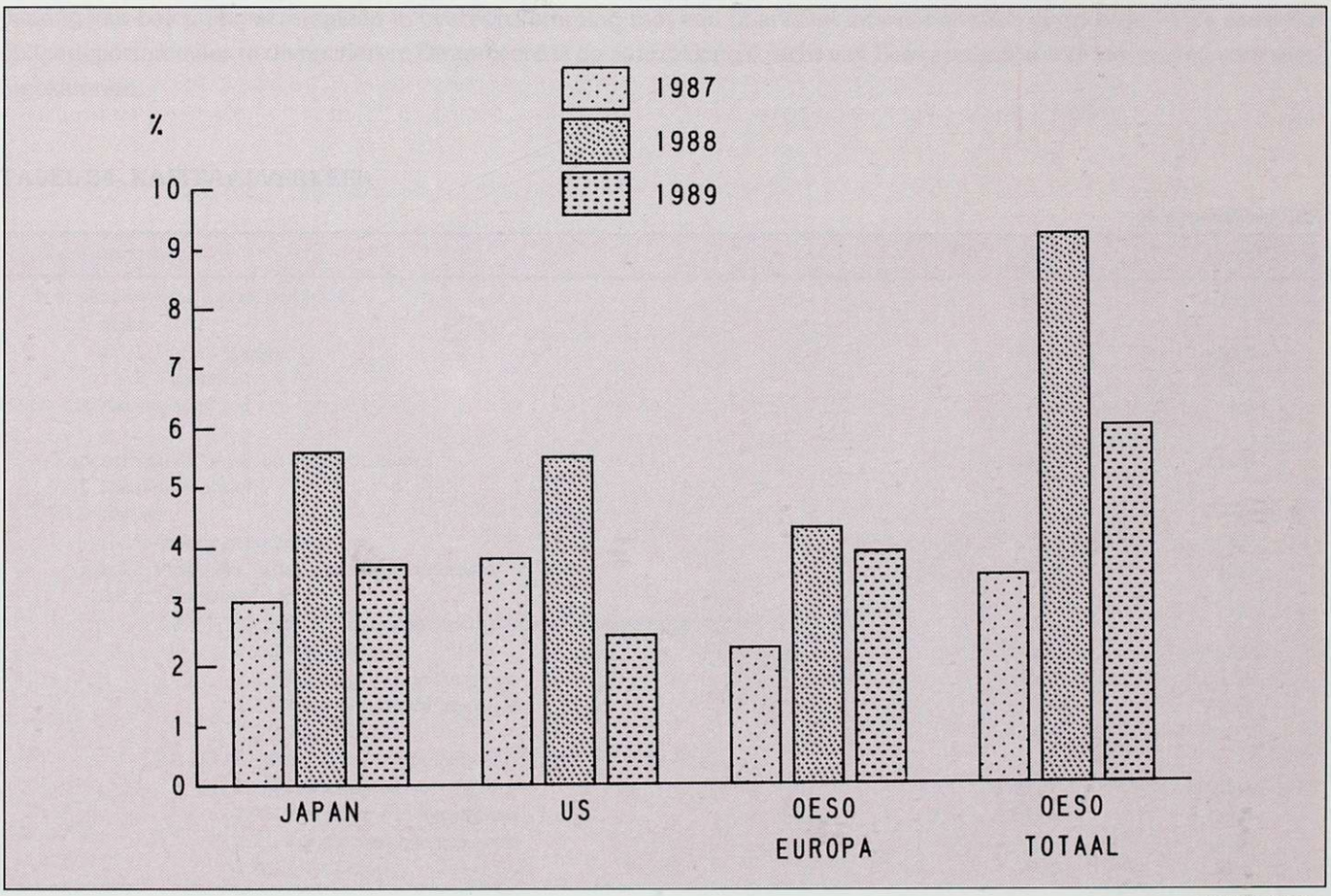

BRON: OESO.

2.4.2. PRODUKTIEVERLOOP IN BELGIE

Na een stagnatie in 1985 en 1986 hernam de groei van de industriële produktie in 1987 en bereikte zelfs een toename van 6 % in 1988 en nog 3,7 % in 1989. Het feit dat in 1989 de benuttingsgraad van de produktiecapaciteit op het maximumpeil van 81,6 %, of 2,6 % meer dan in 1988 bleef, wijst erop dat de produktie in de meeste sectoren weer aangroeit. Onder de factoren die tot deze kentering bijdroegen kan worden gewezen op de zeer forse expansie van de investeringen, de uitstekende prestaties inzake gezinsbestedingen, de bloei in de bouwnijverheid, de gunstige ontwikkelingen bij onze voornaamste handelspartners en de toename van het internationaal handelsverkeer.

A. INDUSTRIELE PRODUKTIE PER GOEDERENGROEP

De voornaamste bijdrage tot de verbetering van de nijverheid in 1989 komt van de duurzame consumptiegoederen (+8,5 %) en de investeringsgoederen (+7,1 %). Uit de vergelijking van de stijging van de investeringen in zowel België als de Gemeenschap blijkt dat België weinig gespecialiseerd is in de produktie van investeringsgoederen en een belangrijk deel ervan moet invoeren.

Bij de niet-duurzame consumptiegoederen steeg de produktie slechts matig (+1,2 %), bij de grondstoffen en intermediaire goederen bedroeg de toename 3,2 %, voornamelijk dankzij de levendige bedrijvigheid in de bouwsector en de aanzienlijke investeringen in tal van bedrijfstakken.

TABEL 35- INDEXCIJFER VAN DE INDUSTRIELE PRODUKTIE PER GOEDERENGROEP

1980 = 100.

OMSCHRIJVING	Jaargemiddelden			1989: groei in % t.o.v.		
	1987	1988	1989	1979	1984	1988
Algemeen indexcijfer (exclusief bouw)	107,2	113,6	117,8	35,2	15,5	3,7
Algemeen indexcijfer (inclusief bouw)	92,8	99,0	103,4	10,5	14,5	4,3
NAAR BESTEMMING DER GOEDEREN:						
- grondstoffen en halffabrikaten	104,3	112,1	16,4	38,9	16,4	3,8
- niet duurzame consumptiegoederen	117,8	120,7	121.7	35,5	14,3	1,2
- duurzame consumptiegoederen	107,2	110,4	119,8	24,4	20,3	8,5
- investeringsgoederen (exclusief bouw)	104,4	110,5	118,3	28,4	16,2	7,1

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS.

De beste resultaten werden geboekt door de sectoren afgestemd op de sterkst groeiende vraagcomponenten, evenals door de leveranciers van de bouwnijverheid dankzij de aanzienlijke opleving in die sector, ook in 1989, vooral dan voor de bouw van bedrijfspanden. Zoals in 1988 was het toenemend gezinsverbruik voornamelijk gericht op de duurzame consumptiegoederen (wagens, elektrische huishoudtoestellen), veeleer dan op de niet-duurzame produkten. In het spoor van een volop bloeiende wereldhandel was de vraag vanwege onze handelspartners een stevige ondersteuning voor de produktie.

KADER 2.4- INDUSTRIELE PRODUKTIE 1980-1989

In het begin van de jaren tachtig had de crisis, voornamelijk veroorzaakt door de tweede olieschok, een negatieve invloed op de Belgische competitiviteit. Die situatie leidde tot zwakke prestaties voor de industriële produktie, waarvan het grootste deel wordt uitgevoerd. Het herstelplan van de regering van 1982 en de aan de gang zijnde herstructurering van de staalsector begonnen vanaf 1983 hun vruchten af te werpen: de produktie van de verwerkende nijverheid nam opnieuw toe.

De verzwakking van de inflatie, die voor de eerste keer sinds de jaren zestig onder 2 % zakte in 1986 dankzij de inzinking van de prijzen der energieprodukten en de zwakke dollar, die de prijs der ingevoerde inputs drukten versterkten de competitiviteit van de Belgische uitvoerende bedrijven vanaf 1987, waardoor een relance van de industriële produktie op gang kwam.

Het duurde ook tot 1986 alvorens de verbetering van de gezinsvraag de produktie van duurzame goederen ondersteunde en tot 1988 alvorens de produktie van investeringsgoederen opnieuw aantrok, onder invloed van de toenemende vraag tot herstructurering van het produktieapparaat en van de ontwikkeling van nieuwe investeringen.

Vanaf 1988 zorgde ook de goede bouwconjunctuur voor betere industriële produktiecijfers in de sectoren die instaan voor materialen en goederen voor de bouwsector.

GRAFIEK - INDUSTRIELE PRODUKTIE 1980 - 1989

Wijziging in %, t/t-1.

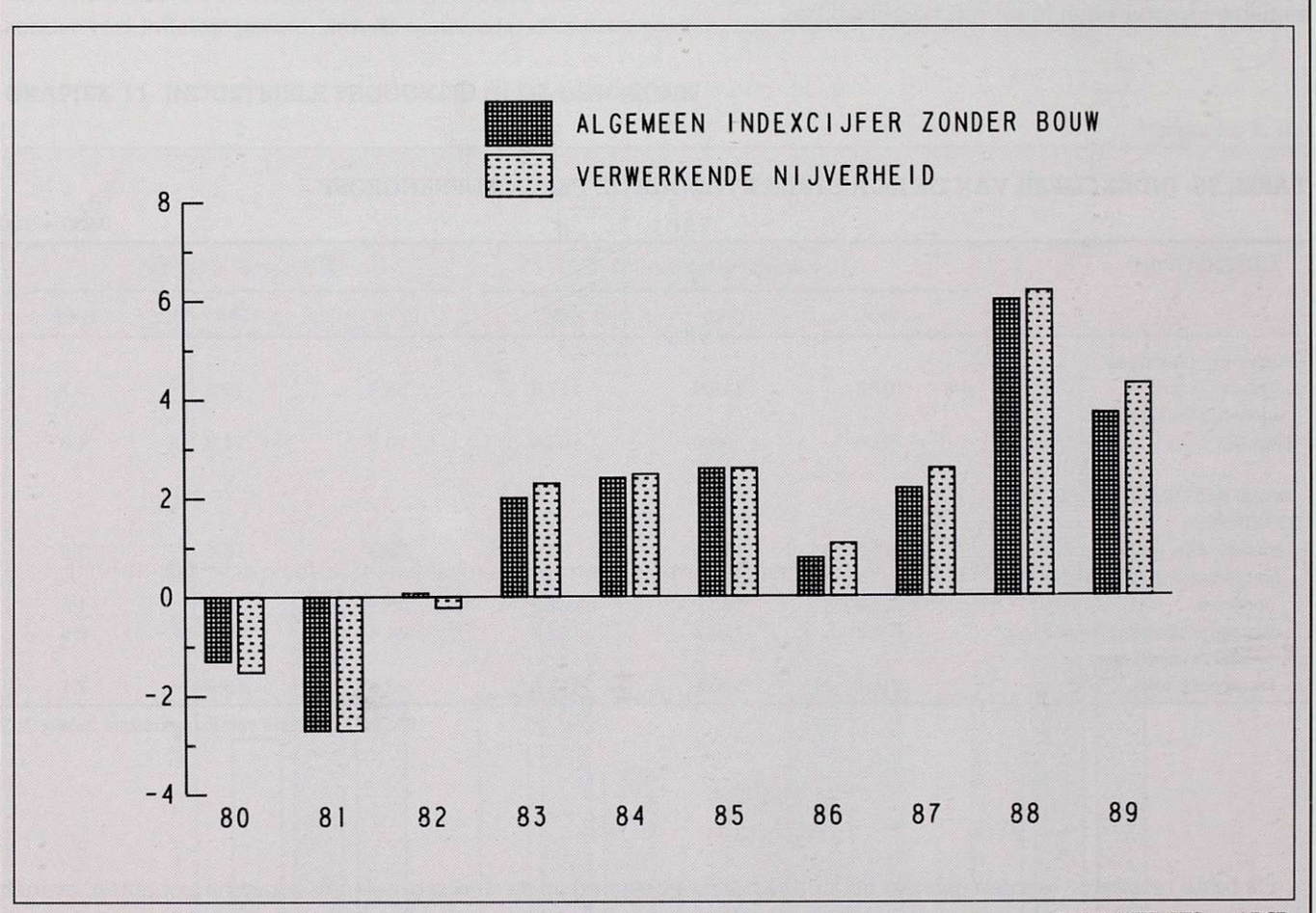

BRON: MEZ, NIS en ADSD.

GRAFIEK 12- INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIELE PRODUKTIE PER GOEDERENGROEP

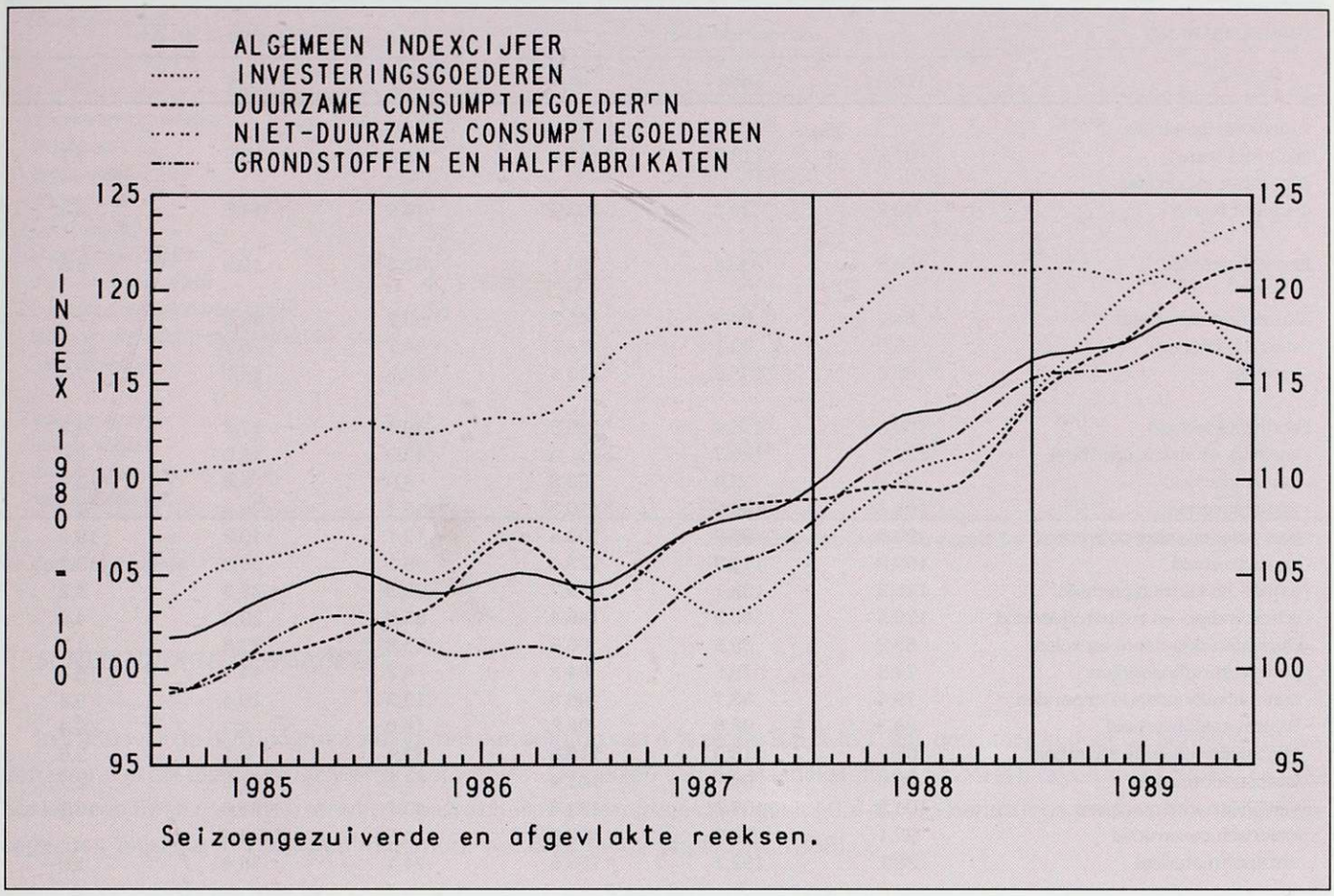

BRON: MEZ, NIS en ADSD.

B. INDUSTRIELE PRODUKTIE PER BEDRIJFSTAK

Globaal gezien was de ontwikkeling in de voornaamste nijverheidssectoren positief, dankzij de forse groei van de Belgische economie en het overdrachtseffect van de gunstige internationale conjunctuur.

In 1989 werden sectorsgewijs de beste prestaties geleverd door de confectie en het schoeisel (+19,3 %), de houtnijverheid (+13,2 %), de niet-minerale delfstoffen (+9,3 %) en de niet-elektrische machines (+15,1 %) behorend tot de metaalverwerkende nijverheid.

Minder goede resultaten werden opgetekend in de takken van de extractienijverheid (-17,8 %), tabak (-0,1 %), de basismetallurgie (-0,4 %), en het vervoermaterieel (slechts +1 % tegen +6,2 % in 1988).

De analyse van de prestaties van de voornaamste sectoren veroorlooft een beter inzicht in de industriële bedrijvigheid van 1989.

TABEL 36- INDEXCIJFER VAN DE INDUSTRIELE PRODUKTIE PER BEDRIJFSTAK

1980 = 100.

OMSCHRIJVING	Jaargemiddelden			1989: wijziging in % t.o.v.		
	1987	1988	1989	1979	1984	1988
Algemeen indexcijfer (exclusief bouw)	107,2	113,6	117,8	35,2	15,5	3,7
Algemeen indexcijfer (inclusief bouw)	92,8	99,2	103,4	10,5	14,5	4,3
Bouwnijverheid	53,5	60,3	63,1	- 52,3	10,5	5,8
Extractieve nijverheid:	64,7	56,3	46,3	- 63,3	- 48,6	- 17,8
- steenkoolmijnen	55,0	33,1	22,2	- 84,7	- 75,7	- 32,9
- groeven	86,8	105,6	113,4	22,2	34,0	7,3
Fabrieksnijverheid	108,6	115,4	120,3	39,4	17,6	4,3
- voeding- en dranknijverheid	122,2	124,7	131,0	43,3	15,0	5,0
- tabaknijverheid	94,7	93,9	93,8	- 8,9	- 8,6	- 0,1
- textielnijverheid	104,8	106,0	110,3	16,1	5,9	4,1
- confectie- en schoennijverheid	90,8	86,7	103,5	- 13,1	10,2	19,3
- houtnijverheid	109,9	114,3	129,4	49,1	36,2	13,2
- papier- en kartonnijverheid	125,8	138,1	139,7	65,3	25,3	1,2
- scheikundige- en rubbernijverheid	129,5	140,8	146,4	85,6	29,2	4,0
- Derivaten petroleum en kolen:	83,2	89,5	90,6	- 5,8	27,8	1,2
. petroleumraffinaderijen	74,5	79,5	84,8	- 4,2	44,7	6,6
. niet-metaalhoudende mineralen	79,4	88,7	96,8	13,3	19,4	9,2
- Basismetaalnijverheid	88,3	98,6	98,2	18,0	3,3	- 0,4
- Metaalverwerkende nijverheid	105,7	113,9	118,0	37,4	- 0,1	3,6
. werken uit metaal	96,5	98,7	101,4	62,5	21,5	2,7
. niet-elektrische machines	104,8	107,2	123,4	40,7	21,6	15,1
. elektrisch constructie	96,1	96,8	100,0	4,5	7,5 3,4	
. transportmaterieel	128,1	152,1	153,6	74,1	36,4	1,0
Elektriciteit	117,5	121,3	125,2 71,5	23,2	3,2	

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS.

BASISMETAALNIJVERHEID

De produktiedaling in de basismetaalnijverheid is zeer gering (-0,4 %) en komt volledig voor rekening van de ijzer- en staalnijverheid. Na een stabilisatie in het eerste halfjaar, vertraagde de vraag in de tweede helft van het jaar omdat de heraanvulling der voorraden bij de gebruikers op zijn einde liep. De grote uitvoervooruitzichten volstonden evenwel niet om deze lichte teruggang te overbruggen. De benutting van de produktiecapaciteit is nagenoeg volledig en de ijzer- en staalproduktie in 1989 zou rond 10,9 miljoen ton liggen, d.i. 2,8 % minder dan in 1988.

Op het gebied van de produktsoorten (tabel 37) wordt vastgesteld dat de produktie van band- en profielstaal aanzienlijk vooruitgaat, terwijl de markt van de platte produkten veeleer op de dunne staalplaat is gericht. De produktie van non-ferrometalen steeg met 6 %, dankzij de koper- (+12,6 %), de tin- (+26 %) en de aluminiumfabricage.

TABEL 37- VERWERKTE EN AFGEWERKTE PRODUKTEN VAN DE IJZER- EN STAALNIJVERHEID

OMSCHRIJVING	Wijziging in % t/t-1			Relatief aandeel		
	1987	1988	1989 (a)	1979	1988	1989 (a)
Afgewerkte produkten:	0,8	18,3	17,6	100,0	100,0	100,0
- Staafstaal	- 32,1	15,8	0,0	10,9	3,1	2,7
- Profielstaal	- 3,5	18,8	29,3	10,9	3,4	3,9
- Walsdraad	- 10,1	- 2,7	4,4	7,7	3,9	3,6
- Dikke platen	0,0	25,4	7,1	16,7	19,6	18,4
- Middeldikke platen	2,6	34,4	- 18,0	9,7	10,1	7,0
- Fijne en zware plaat	4,7	15,4	30,1	42,9	57,0	62,2
- Bandstaal en band voor pijpen	12,5	- 55,1	47,5	0,3	0,8	0,2
- Rond en vierkantig staafmateriaal voor buizen	- 2,1	69,9	15,8	0,6	2,2	2,1
Eindprodukten:	- 4,5	21,7	26,7	100,0	100,0	100,0
- Stalen buizen	- 63,7	0,0	- 100,0	19,2	4,0	0,0
- Gegalvaniseerde, verlode en vertinde platen	2,6	22,6	26,7	80,8	96,0	100,0

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS; berekeningen ADSD.

(a) Voorlopige cijfers.

SCHEIKUNDIGE NIJVERHEID

In 1989 was de bedrijvigheid stevig,met een stijging van 4 % tegen 8,5 % in 1988, een jaar dat door de beroepsverbonden evenwel als uitzonderlijk wordt bestempeld. De takken van de plastiekstoffen (+12,9 %), rayonne en rubber (+5 %) boeken een forse toename, terwijl de basisscheikunde enigszins terugvalt (-0,8 %). De benuttingsgraad van de produktiecapaciteit bereikte in 1989 een maximum van 82,5 (+1,7 punt t.o.v. 1988).

BOUWMATERIALEN

Het opzienbarend herstel van de bouwsector kwam uiteraard de bedrijvigheid van zijn leveranciers ten goede, behalve dan de openbare werken (wegen, enz.). In 1989 was de produktie van cement (+14,2 %), plat glas (+5,7 %) en keramiek (+26,1 %) een afspiegeling van de goede gezondheid waarin de bouwnijverheid verkeert.

Ook de bedrijvigheid van de steengroeven (+7,4 %) onderging de gunstige invloed van de uitstekende bouwconjunctuur op de binnenlandse markt en bij de uitvoer; dat geldt meer bepaald voor het porfier (+11,5 %) en het klein graniet (+8 %).De baksteenproduktie steeg eveneens: +18 % t.o.v. 1988. Ook de kalksteen- en kalkproduktie nam toe.

TEXTIEL- EN KLEDINGINDUSTRIE

Zonder de kledingnijverheid steeg de textielproduktie in 1989 met 4,1 % en dat is het eerste jaar dat werkelijk een vooruitgang wordt geboekt, maar t.o.v. 1984 bedraagt de toename toch slechts 5,9 %. De verbetering komt voornamelijk voor rekening van de spinnerijen en weverijen (+6,2 %) dankzij de opleving van het textielgebruik voor meubilering en kleding. Daarentegen houdt de in 1987 ingezette neerwaartse trend bij de breigoederen ook in 1989 aan (-4,5 %).

In de kleding- en confectienijverheid is het pas sedert 1989 dat het hoge peil van de gezinsconsumptie in de meeste Europese landen, waaronder België, een gunstige weerslag op de bedrijvigheid heeft. Na de dalingen in 1987 en 1988 boekt deze tak een spectaculaire toename van 18,8 %. Het ziet ernaar uit dat deze stijging sterker ondersteund werd door de uitvoer dan door de omzet op de binnenlandse markt.

ENERGIE

Zoals in 1988 steeg de elektriciteitsproduktie in 1989 met 3,2 %, hoewel de consumptie slechts 2,9 % toenam. Het produktieaandeel per energiebron ziet er als volgt uit: 22,3 % voor de vaste brandstoffen, 12 % voor de gasachtige brandstoffen, 2 % voor de vloeibare brandstoffen, 1,7 % voor de waterkrachtenergie en 61 % voor de kernenergie. In alle economische sectoren steeg het elektriciteitsverbruik, behalve in de kolenmijnen en de non-ferrometalen. Het hoogspanningsverbruik liep met 3,4 % op, maar bij de laagspanning (vooral huishoudelijk verbruik, was dat slechts ongeveer 2 %).

De bedrijvigheid in de kolenmijnen liep verder terug naarmate mijnen gesloten werden, het geproduceerde volume (in ton) daalde met 32,9 %.

In de aardoliesector steeg de raffinagebedrijvigheid met 6,7 % als gevolg van het toenemende vervoer, alsmede van de grotere leveringen aan de scheikundige nijverheid.

METAALVERWERKENDE NIJVERHEID

In 1989 namen de sectoren van de metaalverwerkende nijverheid de gunstige nationale en internationale conjunctuur te baat om het in 1988 geboekte herstel te verstevigen. Volgens FABRIMETAL steeg de zeer levendige binnenlandse vraag met 8,5 % in reële termen, terwijl ook de buitenlandse vraag met 4 % toenam. Het gevolg daarvan was dat het globaal indexcijfer van de sector met 3,6 % steeg, tegen +7,8 % in 1988. Het hoge investeringspeil in België en bij de handelspartners had een gunstige invloed op de bedrijvigheid van de leveranciers van uitrustingsgoederen en hun toeleveringsbedrijven.

Sectorgewijs gezien behaalden de voornaamste takken van de metaalverwerkende nijverheid volgende resultaten. Bij de eerste metaalverwerking is er een gunstige ontwikkeling bij de gieterijen (+7,5 %), terwijl de bedrijvigheid in de draadtrekkerijen iets terugloopt wegens de geringere bestellingen uit het buitenland.

De lichte metaalprodukten haalden voordeel uit de forse stijging van de consumptie met een grotere produktie van huishoudartikelen, die zowel op de binnenlandse markt als bij uitvoer vlot afgezet werden. De produktie van de tak «verpakkingen» stagneerde terwijl deze van de leveranciers van metalen goederen voor de bouwnijverheid met ca 5 % toeneemt. De produktie van verwarmingstoestellen ondergaat de negatieve invloed van de jongste zachte winters.

Inzake de zware metaalbouw was het herstel in 1989 algemeen door de aanzienlijke nijverheidsinvesteringen en de grotere uitvoer. Zelfs aan de scheepsbouw (zonder de herstellingen) komt de opleving op wereldvlak ten goede en bij de producenten van spoorweg- en stadsvervoermaterieel lopen bestellingen binnen in verband met de modernisering van metro's (Londen, Amsterdam) en met de Kanaaltunnel. Deze opleving komt nog slechts gedeeltelijk tot uiting in de NIS-statistieken.

TABEL 38- SECTOR VAN DE METAALVERWERKING

Wijziging in produktie in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1986	1987	1988	1989	1989 (a)
Metaalverwerkende nijverheid	0,8	- 0,5	7,8	3,5	100,0
- Niet-mechanische produkten	- 4,4	1,8	2,3	2,7	19,8
- Machinebouw	- 3,9	1,1	8,1	9,1	16,1
- Werktuigen	7,3	8,6	1,8	6,7	2,3
- Elektronische industrie	3,1	- 1,2	0,7	3,3	24,5
- Automobielbouw	1,9	6,0	4,2	6,7	36,5
- Fijnmechaniek en optische industrie	- 9,9	- 16,8	- 0,8	9,9	3,1

(a) Relatief gedeelte van het totaal, voorlopige cijfers.

BRON: Ministerie van Economische Zaken, NIS; berekeningen ADSD.

Ook de machinebouwnijverheid haalde ten volle voordeel uit het gunstige investeringsverloop met een aangroei van 7 % voor de gezamenlijke sector. De drijfkrachtmachines, het koelmaterieel en de werktuigmachines hielden goed stand, maar de tak «wapens en munitie» kwam in moeilijkheden door de beëindiging van de conflicten in het Nabije Oosten en door de Oost-West ontspanning.

De resultaten van de elektrische constructie zijn gunstig (+3,3 %) dankzij toegenomen binnenlandse bestellingen. De produktie van elektrische toestellen en elektronisch materieel voor het ruime publiek blijft stabiel, wat inhoudt dat het ingevoerde aandeel in de omzet van duurzame goederen toenam. Het elektrisch uitrustingsmaterieel en de kabels volgen de oplevende tendens in de bouwnijverheid op de voet.

Met 1,25 miljoen voertuigen breekt de automobielconstructie (en montage) haar produktierecord, maar heeft te kampen met overhittingsproblemen, hetgeen de expansie afremt. Globaal steeg het produktie-indexcijfer van deze sector met 6,7 % bij +1,5 % geproduceerde voertuigen. Dit verschil is te verklaren door het feit dat sommige constructeurs hun gamma voertuigen met hogere toegevoegde waarde verruimden.

VOEDING

In de voedingsnijverheid bedroeg de groei 5,1 %, hoger dan tijdens de jaren 1985-1988, ondanks een daling van de drankproduktie (-2,6 %).

C. REGIONALE OPSPLITSING VAN DE INDUSTRIELE PRODUKTIE

In 1988 nam de industriële produktie sterker toe in Wallonië dan in het Vlaamse landsgedeelte, maar in 1989 was het verloop omgekeerd: +5,5 % in Vlaanderen en +1,9 % in Wallonië. Indien evenwel de bouwsector wordt in aanmerking genomen krimpt dit verschil: 5,6 % in Vlaanderen en 4,6 % in Wallonië. In het Brusselse ontstond een vervlakking (-0,9 %) na de forse vooruitgang in 1988 (+8,9 %).

In Vlaanderen werden de beste resultaten bereikt bij de kleding- en schoenindustrie (+9,2 %), de houtnijverheid (+19,1 %), de metaalverwerking (+9,7 %), de constructie van vervoermaterieel (+9,3 %). De gezamenlijke verwerkende nijverheid vertoont een bevredigende balans (+6,1 %), behalve voor de papier- en kartonnijverheid waar de resultaten minder gunstig waren (-18,9 %).

In Wallonië steeg de produktie van de verwerkende nijverheid slechts met 1,7 %. Sommige bedrijfstakken kenden evenwel een gunstig produktieverloop: +6,9 % voor de kledingnijverheid, +11,2 % voor de bouwnijverheid, +38,9 % voor de tabaksindustrie en +19,6 % voor de elektrische machines. Daarentegen was het een minder goed jaar voor de metaalverwerking (-6,3 %), de basismetaalverwerking (-5,7 %) en de constructie van vervoermaterieel (-8,7 %).

D. SYNTHETISCHE CONJUNCTUURCURVE

De synthetische conjunctuurindicator, opgesteld door de Nationale Bank en waarin ook de bouw en de handel worden opgenomen, bleef sinds midden 1987 quasi onafgebroken stijgen en bereikte een toppunt van 128,7 einde 1989. Het jaargemiddelde over 1989 beliep 126,6 punten, 6,8 punten meer dan in 1988. In grafiek 13 wordt het verloop van de diverse conjunctuurcurves over de periode 1985-1989 weergegeven.

De synthetische conjunctuurcurve van de verwerkende nijverheid loopt gewoonlijk vier à zes maand voor op het verloop van het indexcijfer van de industriële produktie. In grafiek 14 wordt deze tendens voor de jaren 1987 tot 1989 geïllustreerd.

GRAFIEK 13- SYNTHETISCHE CONJUNCTUURCURVE VAN DE NBB

Juni 1974 - juni 1981 = 100.

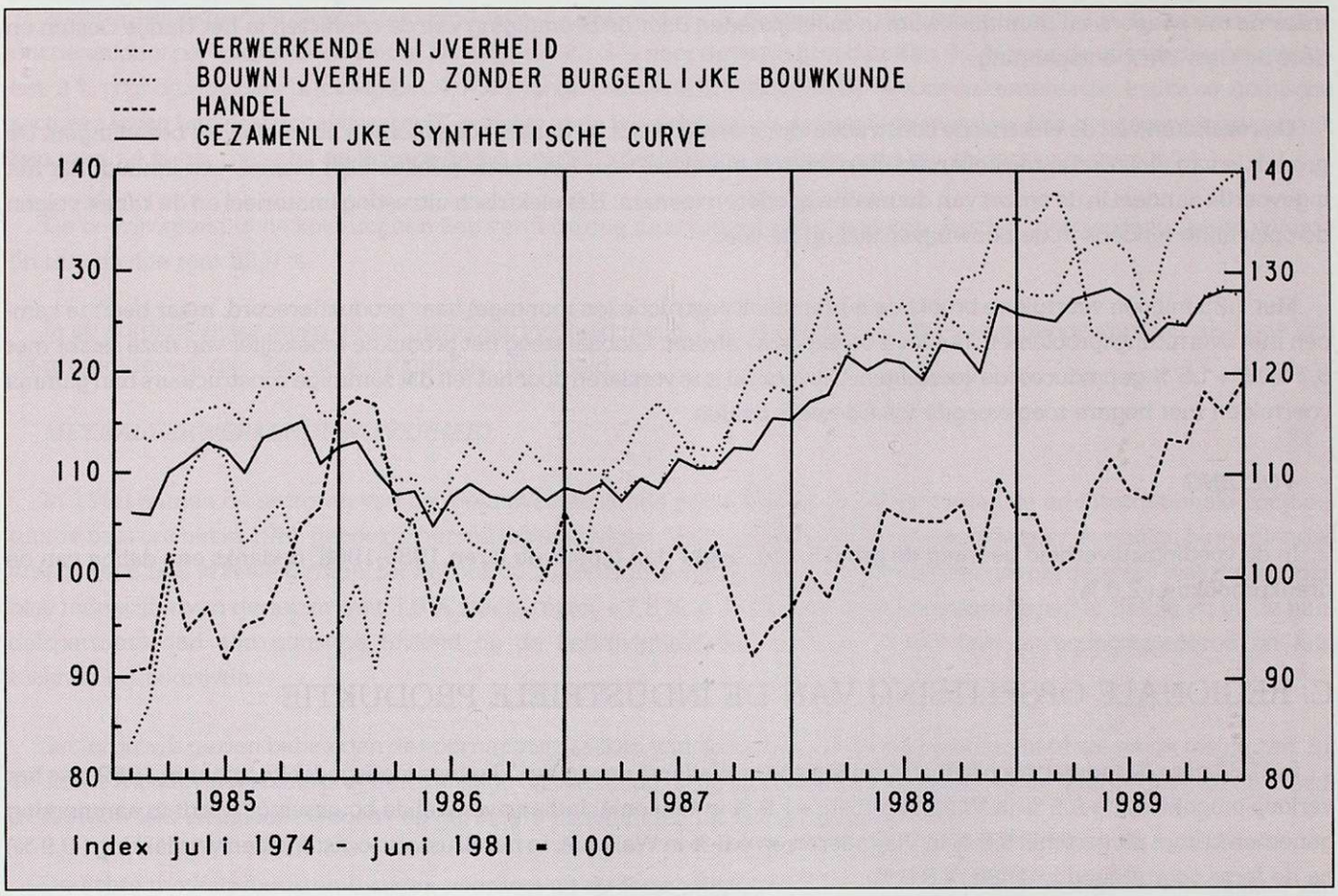

BRON: NBB.

De stijging van de indicator voor de verwerkende nijverheid (+4,1 punten in 1989) was minder sterk dan die van de synthetische conjunctuurindicator, want de piek van deze curve werd in mei 1989 bereikt. Sedertdien liepen sommige componenten betreffende de beoordeling van de export-bestelboekjes en van de binnenlandse bestellingen wel iets terug. De intensiteit van de industriële bedrijvigheid komt tot uiting in de toename van de benuttingsgraad van de produktiecapaciteit, waarbij in het vierde kwartaal van 1989 81,6 % werd opgetekend, tegen 79,1 % een jaar voordien. Het produktietempo bereikte zijn maximum in juni 1989, nl. 6 punten meer dan in 1988.

GRAFIEK 14- VERGELIJKING TUSSEN DE PRODUKTIE VAN DE VERWERKENDE NIJVERHEID EN DE CONJUNCTUURINDICATOR; MET EEN TIME-LAG VAN 6 MAAND

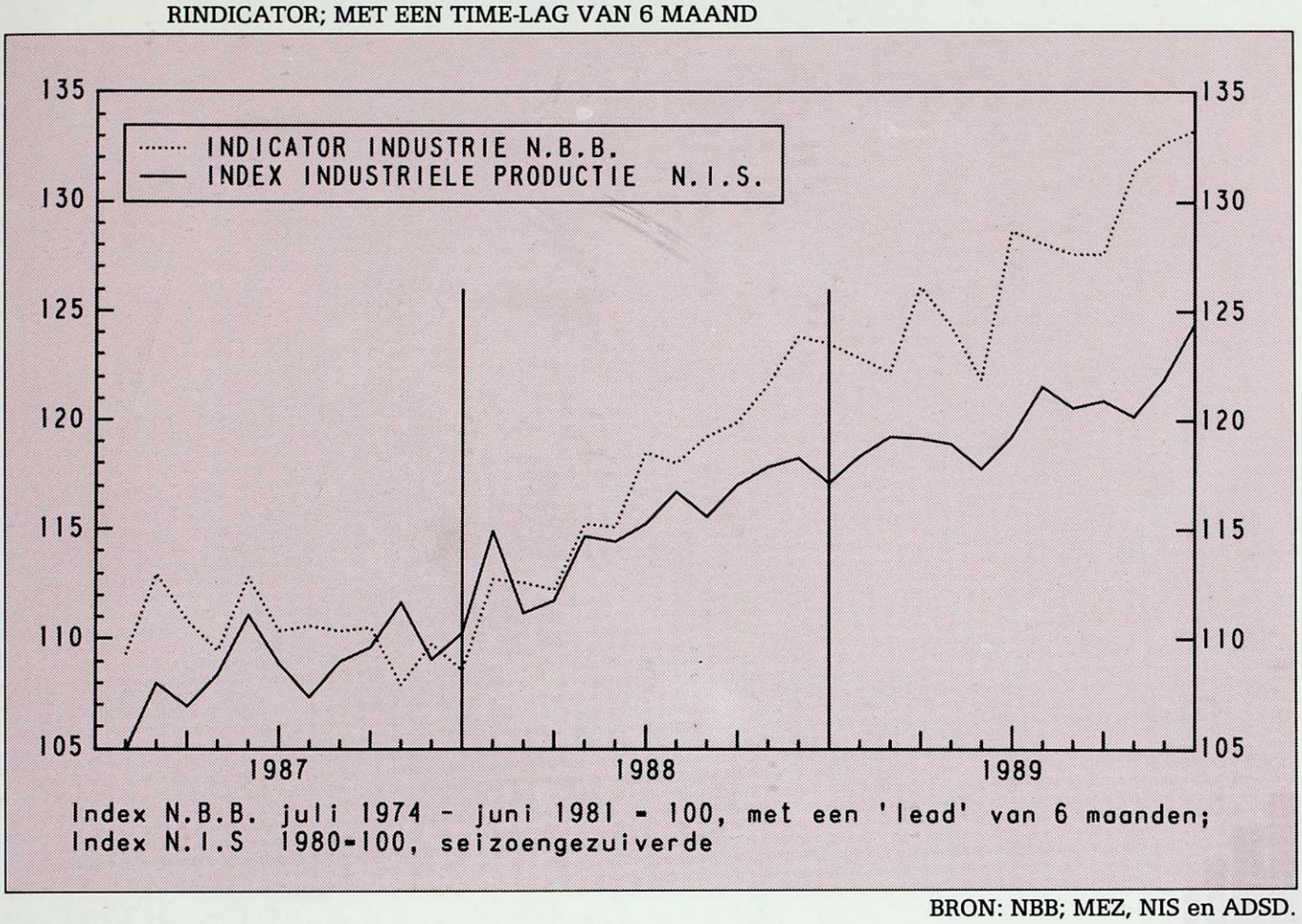

BRON: NBB; MEZ, NIS en ADSD.

3. ARBEIDS-MARKT

3.1. TEWERKSTELLING

3.1.1. IN DE OESO-REGIO (24)

De tewerkstelling bleef in 1989 in de meeste OESO-landen toenemen, met uitzondering van Denemarken, Noorwegen en Nieuw-Zeeland waar zich een achteruitgang voordeed. Het aantal nieuwe banen in de dienstensector overtrof in het algemeen duidelijk dat in de industrie, als gevolg van de gestegen vraag naar onder andere financiële diensten en diensten verleend door banken en verzekeringen. In vele landen ging deze toename van de tewerkstelling gepaard met een stijging van overuren, evenals van het aantal vacante betrekkingen en een vermindering van het aantal deeltijdse banen. Uit het aantal vacant blijvende betrekkingen en de conjunctuurenquêtes blijken de arbeidsmarkten meer gespannen te zijn.

De totale beroepsbevolking van de OESO-zone steeg in 1989 niet sneller dan het jaar daarvoor, alhoewel ze in de Verenigde Staten, Japan, Duitsland (onder invloed van de toevloed van de Oost-Duitsers en van staatsburgers uit andere oostelijke landen), Oostenrijk, België, Finland, Frankrijk en Ijsland sterker toenam.

TABEL 39- ACTIEVE BEVOLKING EN TEWERKSTELLING IN DE OESO 1988 EN 1989

Wijziging in %, t/t- 1.

LAND	Actieve bevolking		Tewerkstelling	
	1988 / 87	1989 / 88	1988 / 87	1989 / 88
Canada	2,3	2,0	3,5	2,0
Verenigde Staten	1,5	1,5	2,3	1,8
Japan	1,3	1,0	1,7	1,0
Oostenrijk	0,1	0,8	0,4	1,0
België	0,1	0,3	1,3	0,8
Frankrijk	0,4	0,8	0,8	0,8
West-Duitsland	0,6	0,8	0,6	1,3
Ierland	- 0,5	- 0,3	0,6	1,0
Luxemburg	2,8	2,8	3,0	2,8
Nederland	0,6	1,0	1,0	1,3
Zwitserland	1,2	1,0	1,3	1,0
Verenigd Koninkrijk	0,8	0,0	3,2	1,3
Griekenland	1,7	1,3	1,4	1,0
Italië	1,4	0,8	1,4	0,5
Portugal	1,0	1,0	2,6	1,0
Spanje	1,6	1,0	2,9	2,5
Turkije	1,4	1,5	0,5	0,5
Denemarken	0,5	0,5	- 0,3	- 0,5
Finland	- 0,3	0,0	0,3	0,5
Ijsland	0,9	1,0	0,3	1,0
Noorwegen	0,6	0,8	- 0,6	- 0,3
Zweden	1,1	0,8	1,4	0,8
Australië	2,8	2,8	3,7	3,3
Nieuw- Zeeland	- 1,5	- 0,8	- 3,5	- 1,8
OESO Europa	0,9	0,8	1,4	1,0
EEG	0,9	0,5	1,6	1,0
TOTAAL OESO	1,2	1,0	1,8	1,3

BRON: OESO, ***Perspectives de l'emploi***, juli 1989, Parijs.

3.1.2. IN BELGIE

A. BEROEPSBEVOLKING

Op basis van de NIS-vooruitzichten van de bevolking bedroeg het aantal personen in de leeftijdsklassen der werkenden in juni 1989 6 338 000, waaronder 3 326 000 mannen van 15 tot 65 jaar en 3 012 000 vrouwen van 15 tot 60 jaar. De potentiëel actieve bevolking liep dus terug in vergelijking met juni 1988 (6 361 000; -20 000 mannen, -3 000 vrouwen).

De inkrimping van de potentiëel actieve bevolking is grotendeels toe te schrijven aan de daling van het aantal actieven in de groep der 15 tot 24-jarigen en vooral der 20 tot 24-jarigen. Ook aan het andere uiteinde van de leeftijdsklassen doet die daling zich voor, maar ze is wel beduidend minder omvangrijk voor de groepen van de 45-jarigen en ouderen.

Op basis van een stabilisatie van de mannelijke activiteitsgraad op het peil van het voorgaande jaar en een stijging van de vrouwelijke activiteitsgraad, zou de beroepsbevolking 4 136 000 personen omvatten, een toename met 10 000 personen vergeleken met het nieuwe cijfer van de beroepsbevolking van het MAT voor 1988 (4 126 000).

B. TEWERKSTELLING

a. Algemeen verloop

Bij gebrek aan officiële cijfers over de tewerkstelling in 1989 evenals aan voorlopige RSZ-statistieken die tot hiertoe de ramingen van de ADSD ondersteunden, berust de beoordeling van het tewerkstellingsverloop in 1989 op verschillende indicatoren.

Over het algemeen genomen geven deze een gelijklopend beeld van het tewerkstellingsverloop: er zou zich in 1989 een aanzienlijke toename hebben voorgedaan van zowat 50 000 personen in vergelijking met juni 1988, een iets lager cijfer dan het voorgaande jaar (+53 000).

Het aantal gesalarieerde tewerkgestelden zou met 42 000 toegenomen zijn, uitsluitend in de privé-sector, want voor de openbare sector wordt een stabilisatie van het aantal werknemers verondersteld. Het aantal zelfstandigen zou opnieuw met 8 000 personen gestegen zijn. Het aantal grensarbeiders zou hetzelfde gebleven zijn als in 1988, toen ze, volgens de MAT-statistieken van de beroepsbevolking, met 49 000 waren.

De tewerkstellingsgroei in de privésector was hoogstwaarschijnlijk vrij evenredig verdeeld tussen mannen en vrouwen. Bij de mannen zou nochtans vooral het aantal arbeiders toenemen, bij de vrouwen eerder het aantal bedienden.

Belangrijk is dat de industrie voor de eerste keer sinds 1974 een positieve en belangrijke bijdrage heeft geleverd tot de tewerkstelling: wij schatten deze op ongeveer 25 000 personen waarvan 80 % arbeiders. Meer dan de helft van dit aantal nieuwe banen zou te situeren zijn in de bouwsector, terwijl in de metaalverwerkende nijverheid het aantal arbeiders met bijna 4 000 eenheden zou gestegen zijn.

KADER 3.1.- TEWERKSTELLING 1980-1989

In het begin van het decennium daalde de tewerkstelling fors. In 1981 was het verlies aan arbeidsplaatsen het grootstmet ongeveer 69 000 jobs minder dan in 1980. Nadien vertraagde het tempo waaraan arbeidsplaatsen verloren gingen tot iets meer dan 5 000 in 1984, waarna opnieuw een positief verloop werd opgetekend. Het laatste officiëel beschikbaar cijfer strekt over 1988 toen de tewerkstellingsaanwas op 53 210 personen sloeg. Volgens verscheidene indicatoren zou in 1989 een gelijkaardige toename van de tewerkstelling opgetreden zijn.

Bij de binnenlandse tewerkstelling verminderde vooral de gesalariëerde arbeid terwijl het aantal zelfstandigen, na een afname in 1980, gestaag toenam. De stijging van deze laatsten verschilde van jaar tot jaar,maar zou ook nu nog niet onderbroken worden.

Het is vooral dankzij de tertiaire sector dat de gesalariëerde tewerkstelling toenam tussen 1985 en 1988. Ook de bouwsector droeg vanaf 1986 bij tot nieuwe jobs, maar in de secundaire sector werd pas in 1989 een positieve bijdrage aan de tewerkstelling opgetekend. Die nieuwe arbeidsplaatsen werden vooral gecreëerd in de bouwsector, de metaalconstructie en de winning en eerste verwerking van niet-energiehoudende mineralen + de scheikundige sector; de tewerkstelling in de energie- en watersector nam nog af, terwijl in de andere takken van de verwerkende nijverheid geen duidelijke ontwikkeling werd waargenomen.

In de tertiaire sector doken de eerste tekenen van een positief verloop van de tewerkstelling op in 1984. Die ontwikkeling werd mede ondersteund door de niet te verwaarlozen bijdrage van het programma tot opslorping van de werkloosheid in de overheidssector, die reeds vanaf het einde van de jaren zeventig begon en waarbij zich vanaf 1984 de tertiaire sector voegde. De voortrekkers waren de kredietinstellingen, de verzekeringen en de diensten aan ondernemingen, waarna ook de netto-aanwerving in de handel en de «andere diensten» begon te stijgen. Naar het einde van het decennium steeg ook de tewerkstelling in de sector vervoer en verkeer, onder invloed van het goed economisch verloop.

GRAFIEK - TEWERKSTELLING 1980-1988 — *Wijziging in %, t/t-1.*

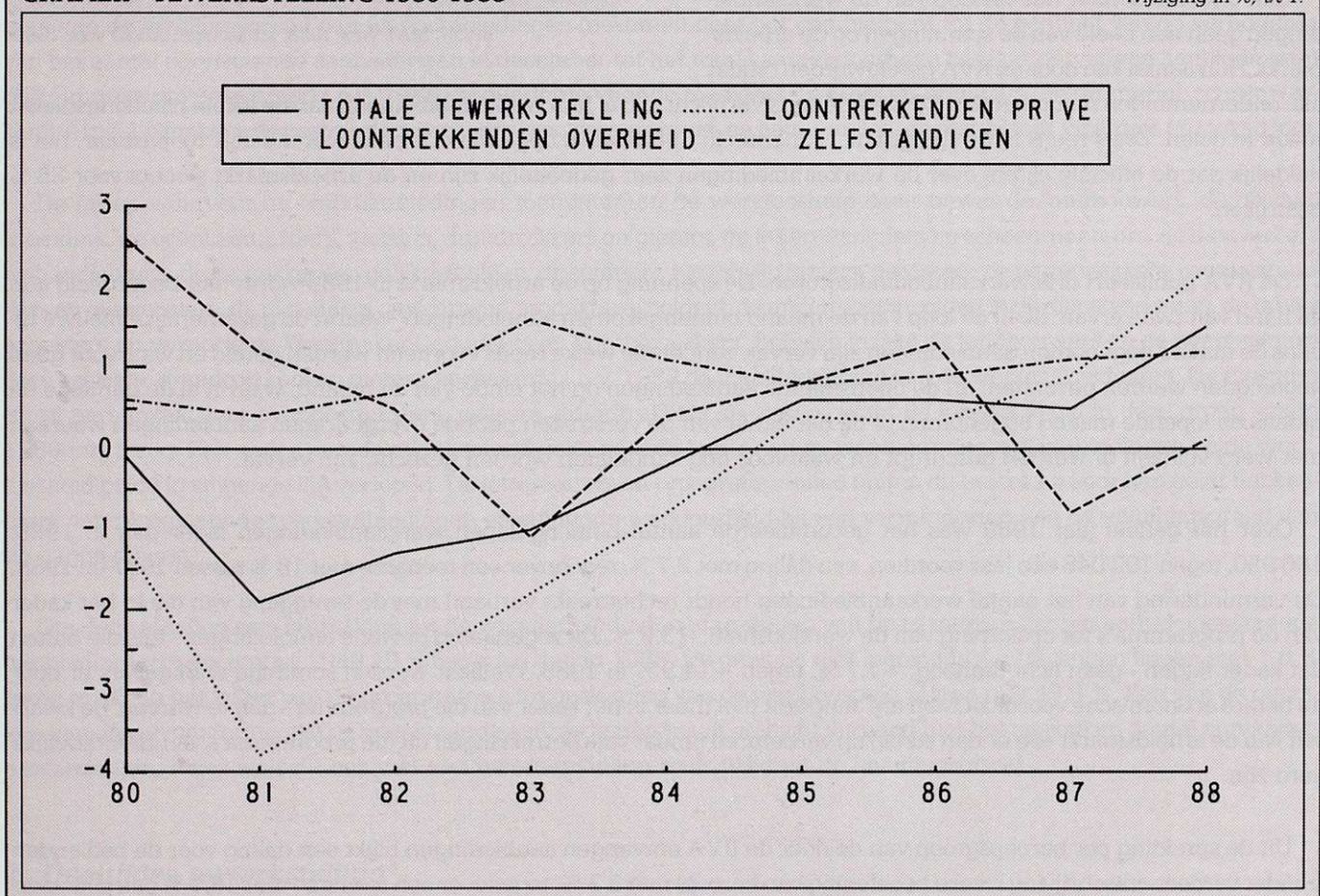

BRON: MAT.

Wij veronderstellen dat de tewerkstelling in de primaire sector ongewijzigd is gebleven ten opzichte van een jaar daarvoor of slechts met enkele honderden personen toenam.

In de tertiaire sector bleef de groei behouden, maar wel in een vertraagd tempo: 17 000 personen tegen meer dan 48 000 in 1988, dit onder invloed van een vrij algemene vertraging in de schepping van nieuwe banen in de verschillende takken van de tertiaire sector. Deze toename is wellicht onderschat. De schatting berust inderdaad niet op indicatoren eigen aan het tewerkstellingsverloop in deze sector (behalve de onderverdeling in bedrijfstakken ontleend aan de NIS-enquête naar de arbeidskracht), maar vloeit voort uit de ramingen over de beroepsbevolking, uit de werkloosheidscijfers, uit de schatting van het aantal zelfstandigen, uit de bezoldigde tewerkstelling in de openbare sector en in de industrie, waarover betrekkelijk betrouwbare indicatoren beschikbaar zijn.

TABEL 40- BEROEPSBEVOLKING EN TEWERKSTELLING IN 1988 EN 1989

In duizendtallen.

	1988	verschil	1989
BINNENLANDSE TEWERKSTELLING	3 653	+50	3 703
- Bezoldigde tewerkstelling	2 998	+42	3 040
. privé-sector	2 028	+42	2 070
. openbare sector	970	0	970
- Zelfstandigen	655	+8	663
- Grensarbeiders	49	0	49
WERKLOOSHEID	424	-40	384
- Volledig uitkeringsgerechtigde werklozen	385	-37	348
- Verplicht ingeschreven niet tewerkgestelde werklozen	29	-2	27
- Vrije niet-ingeschreven werkzoekenden	10	-1	9
BEROEPSBEVOLKING	4 126	+10	4 136

BRON: MAT voor 1988, schattingen ADSD voor 1989.

Een onderzoek naar het verloop van de werkaanbiedingen geeft een beeld van de spanningen op de arbeidsmarkt. Hun aantal kan door de RVA geteldworden omdat alle ondernemingen met meer dan 20 werknemers verplicht zijn al hun werkaanbiedingen aan de lokale plaatsingsdienst mede te delen. Zoals reeds in de «Belgische economie in 1988» werd opgemerkt is deze wet moeilijk toepasbaar; het is duidelijk dat de officiële cijfers over de werkaanbiedingen zeer gedeeltelijk zijn en de arbeidsmarkt slechts voor 25 % bestrijken.

De RVA publiceert drie werkaanbodindicatoren. De spanning op de arbeidsmarkt in 1989 wordt hier beoordeeld aan de hand van twee ervan: de in de loop van de maand binnengekomen aanbiedingen, waarin de gezamenlijke nieuwe tijdens de maand opgenomen aanbiedingen zijn vervat, zonder die welke reeds voorheen werden geteld en waarvoor geen gegadigden werden gevonden, en de openstaande aanbiedingen op het einde van de maand, waarin al de gemelde en tijdens de lopende maand opgenomen of bij het einde van de verstreken periode overgedragen aanbiedingen waaraan niet werd voldaan of werden geschrapt en waarvoor nog kandidaten worden gezocht, zijn vervat.

Over het gehele jaar 1989 was het gecumuleerde aantal binnengelopen werkaanbiedingen lager dan in 1988: 186 950, tegen 192 048 een jaar voordien, een daling met 2,7 %, tegenover een toename met 18 % tussen 1987 en 1988. De vermindering van het aantal werkaanbiedingen houdt rechtstreeks verband met de teruggang van die in het kader van de programma's tot opslorping van de werkloosheid: -13,3 %. De zogenaamd gewone aanbiedingen - dus die buiten dat kader liggen - gaan licht omhoog: +1,7 %, tegen +14,8 % in 1988. Wellicht werden sommige werkgevers er door de betere economische vooruitzichten toe aangezet niet meer in het kader van die programma's aan te werven; de kwaliteit van de arbeidsmarkt zou er dan stellig op verbeteren omdat vele betrekkingen uit die programma's van zeer tijdelijke aard zijn.

Uit de spreiding per beroepsgroep van de door de RVA ontvangen aanbiedingen blijkt een daling voor de bedienden (zonder verdere omschrijving inzake beoefening van beroep) met 3,3 %, tegenover een toename met 18,1 % een jaar voordien. Ook hun aandeel in de totale aanbiedingen slinkt: 37,8 % tegen 38,1 % in 1988. Het groot aantal werkaanbiedingen voor bedienden in het programma tot opslorping van de werkloosheid verklaart een groot deel van de teruggang van de gezamenlijke soortgelijke aanbiedingen.

Het aantal werkaanbiedingen voor arbeiders verminderde met 2,2 %, tegenover een stijging met 18,1 % in 1988. Voor deze groep zijn wel gegevens per beroep beschikbaar waaruit blijkt dat de grootste dalingen in procent opgetekend worden voor mijnwerkers (-62,2 %), werknemers in de chemische nijverheid (-19,0 %), bestuurders van vaste machines en graaf- en heftoestellen (-17,2 %) en diamantbewerkers (-16,0 %). Bij de koks wordt de grootste daling in absolute termen vastgesteld: -2 917. Aanzienlijke stijgingen van het aantal werkaanbiedingen werden opgetekend voor beroepen zoals «elders niet omschreven produktie-arbeiders» (+48,7 %), lederuitsnijders, schoen- en lederbewerkers (+47,7 %), steengroevenarbeiders (+38,8 %), kleermakers, coupeurs en bontbewerkers (+23,9 %), tabakarbeiders (+20,0 %) en vissers (+18,5 %).

Uit de vergelijking van het verloop der werkaanbiedingen met dat van de werkloosheid blijken twee situaties. Voor tal van beroepen dalen zowel aanbiedingen als werkloosheid, terwijl voor andere beroepen de aanbiedingen verder toenemen bij een dalende werkloosheid.

Tot de eerste groep behoren de maalders, bakkers en brouwers, de arbeiders in de scheikunde, de timmerlui, schrijnwerkers en meubelmakers, de diamantbewerkers, de electriciens, de bestuurders van vaste machines, graaf- en heftoestellen, de metselaars, vloerders en stukadoors, de mecaniciens, werktuigmakers, loodgieters en lassers, de schilders en behangers en tenslotte de vervoer- en verkeersarbeiders. Dat zou er kunnen op wijzen dat voor die beroepen geen gevaar voor spanning op de arbeidsmarkt meer bestaat, omdat de vrije plaatsen werden ingenomen door werklozen, maar het zou er ook kunnen op wijzen dat de werkgevers eerst uit de arbeidskrachtreserve, die de werkloosheid is, hebben geput en daarna naar andere wervingsvormen hebben gekeken dan de aangifte van vrije betrekkingen bij de RVA en in dat geval dreigt er toch een zekere spanning. Dat lijkt het geval te zijn voor sommige van de voormelde beroepen. Uit de berekening van de invullingsgraad van werkaanbiedingen (bekomen door het complement tot de eenheid van de verhouding van het aantal openstaande aanbiedingen in december tot het totaal aantal doorheen het jaar ontvangen aanbiedingen) blijkt immers dat deze graad t.o.v. 1988 verminderde voor de maalders, bakkers en brouwers, de timmerlui, schrijnwerkers en meubelmakers, de bestuurders van vaste machines en graaf- en heftoestellen, de metselaars, vloerders en stukadoors.

De groep waarvoor de werkaanbiedingen toenemen en de werkloosheid daalt omvat de landbouwers, de groevearbeiders, de ovenbestuurders, walsers, draadtrekkers en gieters, de lederuitsnijders en schoenmonteurs, de dakwerkers en handlangers, de verpakkers en gelijkgestelden, de spinners, wevers en breiers, de vissers, de pottenbakkers, ovenbestuurders en glasvormers, de niet elders omschreven produktie-arbeiders, de andere geschoolden in de dienstverlening, de tabakarbeiders en tenslotte de kleermakers, coupeurs en bontbewerkers. Behalve inzake de landbouwers en de ovenbestuurders, walsers, draadtrekkers en gieters, verbeterde t.o.v. 1988 de invullingsgraad van de werkaanbiedingen. De toestand is vrij paradoxaal voor ovenbestuurders, walsers, draadtrekkers en gieters, want de werkloosheid in deze groep liep in 1989 fors terug. Een ander paradoxale toestand geldt voor de kunstenaars, waarvoor de werkaanbiedingen en de werkloosheid beide in stijgende lijn verlopen. De letterzetters en typografen vallen buiten dit bestek en voor hen geldt het kenmerk van teruglopende werkaanbiedingen en stijgende werkloosheid bij een vermindering van de invullingsgraad van de aanbiedingen.

Om deze afdeling met betrekking tot de werkaanbiedingen af te sluiten valt op te merken dat het aantal openstaande aanbiedingen in december 1989 19 % lager lag dan in 1988. De gewone niet ingevulde aanbiedingen liepen met 1,6 % terug en die in het kader van de programma's tot opslorping van de werkloosheid zakten met 43,9 %. Een van de oorzaken van de vermindering van de openstaande aanbiedingen houdt wellicht verband met het geslonken aantal ontvangen aanbiedingen, maar wellicht ook met een betere invulling zoals blijkt uit de invullingsgraad.

b. Deeltijdse tewerkstelling

Volgens de NIS-enquête naar de arbeidskracht, zou de totale tewerkstelling in 1989 voor 10,2 % uit deeltijdse jobs bestaan, tegen 9,8 % een jaar voordien. Daarbij zou vooral de deeltijdse arbeid voor vrouwen zijn toegenomen - van 23,3 % in 1988

naar 24,9 % van de totale tewerkstelling van vrouwen - terwijl het aandeel van de deeltijdse arbeid voor mannen in de totale tewerkstelling van mannen van 2 % naar 1,7 % zou zijn gezakt.

In de opgegeven redenen om deeltijds te werken kunnen een aantal belangrijke verschuivingen vastgesteld worden: een forse vermindering van het aantal deeltijdsen die geen voltijdse baan kunnen vinden, terwijl het aantal werknemers met een deeltijdse betrekking op vrijwillige basis wegens gezins- of andere redenen aanzienlijk toeneemt.

c. Tijdelijke tewerkstelling

Volgens dezelfde peiling zou de tijdelijke tewerkstelling zowel in absolute (-7 000 ongeveer) als in relatieve termen (-0,3 percentpunt t.o.v. de totale tewerkstelling) teruglopen. Deze afname komt voor rekening van de tewerkstelling van mannen, gezien de tijdelijke tewerkstelling van vrouwen op hetzelfde peil blijft als in 1988. Het kleinere aantal tijdelijke banen zou voornamelijk het gevolg zijn van de vermindering van het aantal betrekkingen in het kader van het programma tot opslorping van de werkloosheid. Het statuut van gesubsidiëerd contractueel personeelslid in het kader van dit programma kan wellicht dit verloop verklaren omdat een aantal van dergelijke banen van onbepaalde duur zijn.

3.2. WERKLOOSHEID

3.2.1. DALING VAN DE WERKLOOSHEID IN DE OESO-ZONE

De in 1984 of 1985, al naargelang van het land, opgenomen dalende tendens van het werkloosheidscijfer zette zich in 1989 in de meeste OESO-landen voort, met uitzondering van Denemarken waar een stijging met een procentpunt werd waargenomen. In bepaalde landen werd een stagnatie van het werkloosheidscijfer geboekt: Griekenland, Italië, Japan (volgens de EG-bron). Wat de gezamenlijke EEG-landen betreft, daalde de werkloosheid in verhouding tot de beroepsbevolking van 10 % in 1988 naar 9 % in 1989. Ondanks het gunstige verloop van de werkloosheid, blijken zowel de EG als de OESO bezorgd te zijn over de omvang en het aanhouden van de langdurige werkloosheid die slechts uiterst flauw op de conjunctuurverbetering reageert. De OESO en de EG zijn dienvolgens voorstander van een reeks specifieke maatregelen om dit soort werkloosheid uit te schakelen. Ook de werkloosheid onder de jongeren en de vrouwen zijn nog steeds zorgwekkend.

TABEL 41 - WERKLOOSHEIDSGRAAD IN 1988 EN 1989

Volgens de EG en de OESO (a)

LAND	Werkloosheids percentage			
	EEG		OESO	
	88	89 (b)	88	89 (b)
België	*10,4*	*9,4*	*10,0*	*9,1*
Denemarken	6,4	7,4	8,6	9,4
Duitsland	6,4	5,6	7,9	7,3
Griekenland	8,5	8,5	7,7	7,8
Spanje	19,6	17,6	19,5	17,3
Frankrijk	10,2	9,5	10,0	9,5
Ierland	17,8	16,7	16,7	16,0
Italië	10,6	10,5	12,2	12,0
Luxemburg	2,2	1,8	1,5	1,4
Nederland	10,3	9,9	8,3	7,6
Portugal	5,6	5,2	5,8	5,4
Ver. Koninkrijk	8,7	6,8	8,2	6,5
EEG	10,0	9,0	10,3	9,5
US	5,4	5,1	5,5	5,2
Japan	2,5	2,5	2,5	2,3
OESO	–	–	7,0	6,6

BRON: EEG, ***Economisch jaarverslag 1989-1990***, november 1989; OESO, ***Economic Outlook***, december 1989.

(a) De waargenomen verschillen tussen de werkloosheidspercentages voor eenzelfde jaar worden door verschillen in de methodologie veroorzaakt (EG: bron enquête naar de arbeidskrachten, OESO: niet geharmoniseerde nationale bronnen op grond van enquêtes of van administratieve gegevens).

(b) Ramingen.

GRAFIEK 15- WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE EEG, DE VERENIGDE STATEN EN JAPAN

In % van de beroepsbevolking, 1980-1989.

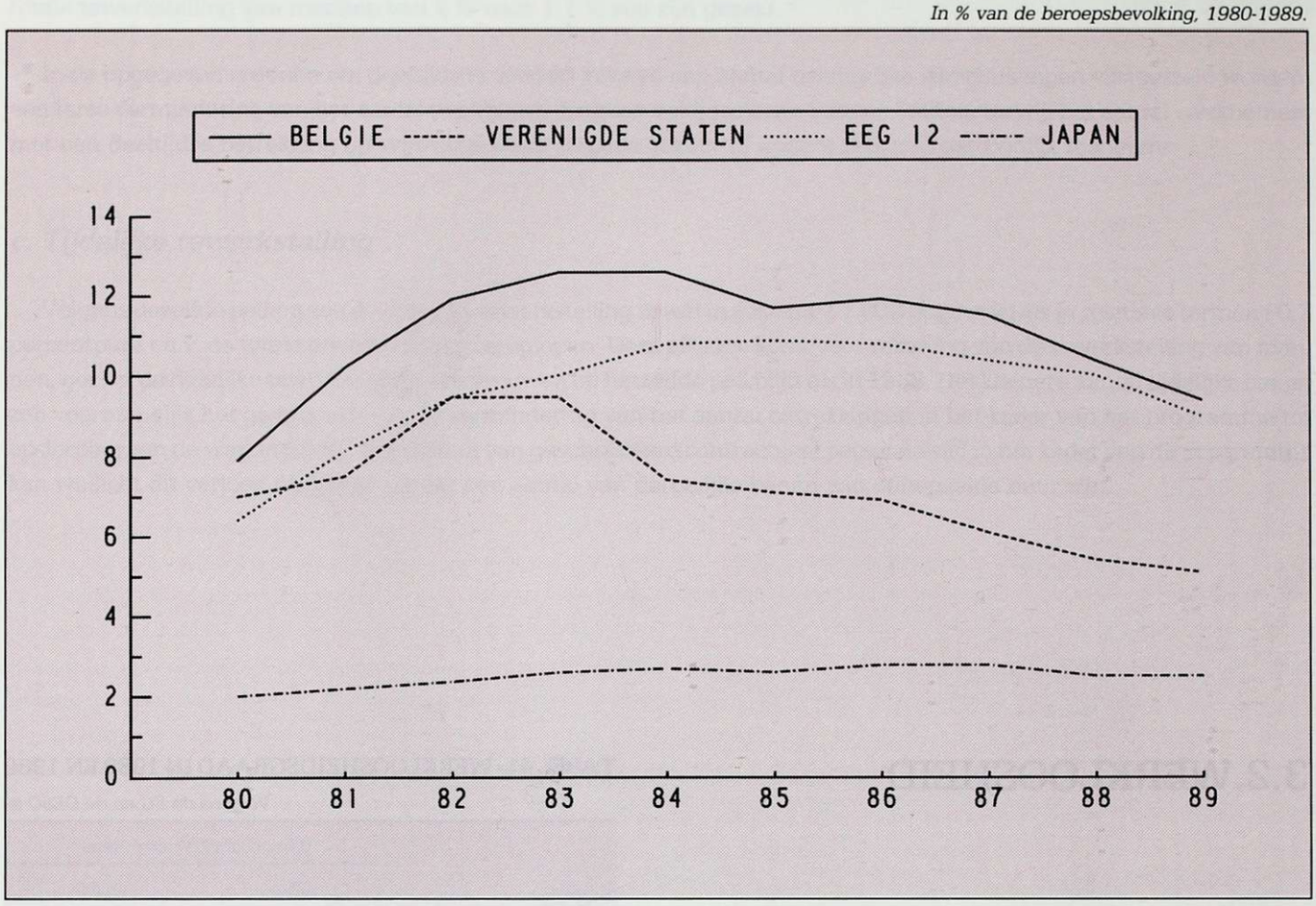

BRON: EEG

3.2.2. AANHOUDENDE DALING VAN DE WERKLOOSHEID IN BELGIE

De in 1985 begonnen daling van de werkloosheid hield ook in 1989 aan. Gemiddeld genomen is het resultaat op dit gebied hetzelfde als in 1988, nl. een afname met 8,5 %. Doorheen het jaar valt evenwel een verschillend verloop waar te nemen: in de loop van 1989 vertraagde het dalingstempo, terwijl het van januari tot december 1988 versnelde (t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar verschoof het van -6,4 % in januari naar -10,3 % in december 1988, terwijl het in 1989 van -9,9 % in januari terugliep tot -6,9 % in december). De dalende beweging van de werkloosheid onder de mannen vertraagde lichtjes in vergelijking met het voorgaande jaar (-10,4 % tegen -10,8 % in 1988), terwijl die van de werkloosheid der vrouwen iets versnelde (-6,8 % tegen -6,4 %).

TABEL 42- VOLLEDIG UITKERINGSGERECHTIGDE WERKLOZEN

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1988	1989
TOTAAL	- 8,5	- 8,5
- mannen	- 10,8	- 10,4
- vrouwen	- 6,9	- 7,3

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

Het is duidelijk dat de verbeterde conjunctuur een gunstige invloed had op het verloop van de tewerkstelling en dus ook van de werkloosheid, maar het valt moeilijk uit te maken wat daarbij de invloed was van het conjunctuurklimaat enerzijds en anderzijds die van de gezamenlijke maatregelen in het kader van de werkloosheidswetgeving. Wegens het gebrek

KADER 3.2.- DE WERKLOOSHEID VAN 1980 TOT 1989

In het begin van de jaren 1980 vertoonde de tewerkstelling, na een onderbreking van twee jaar (1978 en 1979), opnieuw een negatieve tendens. Dat had een rechtstreekse uitwerking op de werkloosheid: +18 014 werkzoekenden tussen 1979 en 1980, + 93 245 werkzoekenden tussen 1980 en 1981. In vergelijking met 30 juni 1980 nam het aantal werkzoekenden op 30 juni 1984 met 223 410 eenheden toe (+91 289 vrouwen, +132 121 mannen).

Er moet tot 1985 gewacht worden om weer een positief verloop van de werkloosheid te kunnen vaststellen. Vanaf dat jaar wordt een ononderbroken dalende trend ingezet, gedeeltelijk onder de invloed, vooral in 1985 en 1986, van de invoering van de vrijstelling van stempelcontrole voor de langdurige werklozen die hierom verzoeken. Van 455 530 werkzoekenden op 30 juni 1985 vermindert dit aantal tot 348 626 op 30 juni 1989, d.i. -106 904. Tijdens diezelfde periode zakte het aantal mannelijke werklozen met 61 274 eenheden, en het aantal vrouwelijke met 45 630.

De beweging van de werkloosheidsgraad verliep op dezelfde wijze: van 7,9 % in 1980 steeg hij tot 13,2 % in 1984 om van dan af te verminderen tot 9,3 % in 1989 (in % t.o.v. de beroepsbevolking in 1988, laatste beschikbaar cijfer op het tijdstip van de redactie van deze tekst).

GRAFIEK - VOLLEDIGE WERKLOOSHEID

Verschil tussen t en t-1, in eenheden.

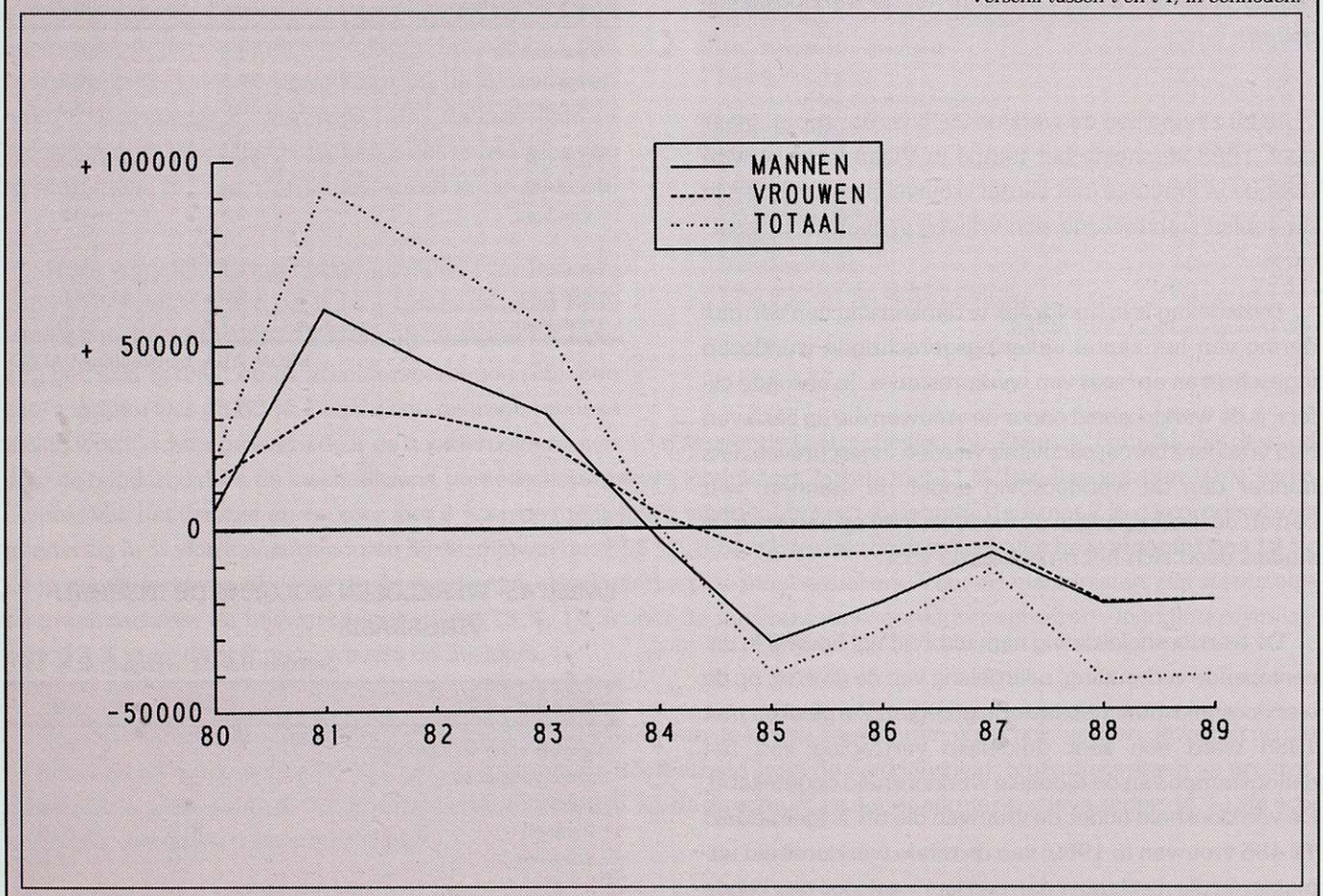

BRON: RVA.

aan echte statistieken over het verloop, volgens de oorsprong en de bestemming, van de in- en uitschrijvingen uit de werkloosheid, is het niet mogelijk te meten welke weerslag het economisch herstel van de jongste jaren op het werkloosheidsverloop had, aangezien niet bekend is hoeveel uitschrijvingen uit de werkloosheid overeenstemden met een wederinschakeling in de arbeidsmarkt. Het is echter de vraag hoe groot die invloed wel was, meer bepaald bij het nagaan van de cijfers over de vrijstelling van controle wegens sociale of familiale redenen. Onmiskenbaar spelen deze een niet te verwaarlozen rol in het gunstig werkloosheidsverloop in Vlaanderen, waar, in tegenstelling tot de andere gewesten, het dalend tempo van de werkloosheid versnelt; in Vlaanderen is de toename van het aantal vrijstellingen van stempelcontrole om sociale of familiale redenen met een uitschrijving uit de werkloosheid tot gevolg, verreweg het hoogst, en is 76 % van dit soort vrijstellingen geconcentreerd. De eenvoudige tegenoverstelling van de cijfers noopt tot een genuanceerde definitie van de oorzaken van de werkloosheidsdaling.

In elke regio liep de werkloosheid verder terug, maar t.o.v. 1988 versnelde het tempo in Vlaanderen en vertraagde in Wallonië (het aantal vrouwelijke werklozen in dit gebied stabiliseerde zich vrijwel) evenals in Brussel.

Deze daling is in hoofdzaak te danken aan een vermindering van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen ingeschreven op basis van werkprestaties. In absolute cijfers, is de werkloosheid onder de vrouwen die op basis van hun vroegere beroepsactiviteit worden ingeschreven, iets minder dan de werkloosheid onder de mannen; wat betreft de inschrijving in de werkloosheid op basis van de studies deed zich het omgekeerde voor.

De werkloosheidsdaling nam uitbreiding, hoewel in uiteenlopende verhouding, naargelang van de diverse, op de werkloosheidsduur gebaseerde groepen. Vergeleken met 1988 werd een zeer duidelijke vertraging van het dalingstempo van de tijdelijke werkloosheid opgetekend. De werkloosheid onder de vrouwen die 56 % (gemiddeld 72 485 vrouwen in 1989) van de totale werkloosheid uitmaken en die niet langer dan een jaar werkloos zijn, kende zelfs geen enkele verbetering. De werkloosheid onder de mannen die een tot twee jaar werkloos zijn, verloopt opmerkelijk gunstig, wat gepaard gaat met een procentuele vermindering van bijna 20 % vergeleken met iets

TABEL 43- AANTAL VRIJSTELLINGEN VAN STEMPELCONTROLE VERLEEND AAN VROUWEN IN VLAANDEREN

PERIODE	Aantal vrouwelijke werklozen	Aantal vrijgestelde vrouwen
januari 1989	122 505	11 510
december 1989	103 484	21 292
Verschil	+ 19 021	- 9 782

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 44- WERKZOEKENDEN PER REGIO

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1988	1989
Vlaanderen	- 11,6	- 14,3
- mannen	- 14,4	- 16,3
- vrouwen	- 10,0	- 13,3
Wallonië	- 5,6	- 3,1
- mannen	- 8,4	- 6,6
- vrouwen	- 3,3	- 0,2
Brussel	- 4,1	- 2,9
- mannen	- 6,5	- 4,9
- vrouwen	- 1,7	- 1,0

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 45- WERKLOZEN VOLGENS DE INSCHRIJVINGSBASIS

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1988	1989
Ingeschreven op basis van arbeidsprestaties		
Totaal	- 8,4	- 8,6
- mannen	- 10,3	- 10,8
- vrouwen	- 7,0	- 7,0
Ingeschreven op basis van studies		
Totaal	- 10,0	- 8,2
- mannen	- 14,7	- 7,1
- vrouwen	- 9,1	- 8,7

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

meer dan 10 % in 1988. Bij de vrouwen die in diezelfde periode werkloos waren, vertraagde het dalingstempo in aanzienlijke mate. De langdurige werkloosheid zowel bij de mannen als bij de vrouwen gaat opnieuw iets achteruit, maar dit gunstig verloop houdt ongetwijfeld verband met de verschillende manieren van uitschrijvingen uit de werkloosheid, die deze categorie werklozen (van stempelcontrole vrijgestelde oudere werklozen, vrijgestelden wegens sociale en familiale redenen, ...) kenmerken.

De dalingstendens van de werkloosheid breidde zich uit tot alle bedrijfstakken. In de tak «energie en water» was dit evenwel omgekeerd, nl. van een stijging naar een daling van de werkloosheid tussen 1988 en 1989. Een verbetering viel echter waar te nemen in diverse bedrijfstakken, hoewel tot op verschillende hoogten. Een stijging met bijna een procentpunt kwam voor in de «land- en bosbouw en visserij», de «winning van niet-energiehoudende delfstoffen + chemische nijverheid», de «andere verwerkende nijverheid», het «vervoer en verkeer», de «banken en verzekeringen», en met iets minder dan een half procentpunt in de «metaalverwerking». In de «bouwnijverheid», daarentegen, verzwakt de daling met 1 procentpunt, in de «dienstverlening» is de verzwakking nog sterker, maar ze is minder uitgesproken in de «handel».

TABEL 46- WERKLOZEN VOLGENS DE DUUR

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1988	1989
Minder dan een jaar	- 6,6	- 3,5
- mannen	- 13,2	- 7,3
- vrouwen	- 0,2	- 0,3
Van 1 tot 2 jaar	- 9,4	- 12,3
- mannen	- 10,5	- 19,9
- vrouwen	- 8,5	- 6,7
Meer dan 2 jaar	- 9,4	- 10,6
- mannen	- 8,6	- 9,3
- vrouwen	- 9,9	- 11,5

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 47- WERKLOZEN PER BEDRIJFSTAK

Jaargemiddelde, wijziging in %, t/t-1.

BEDRIJFSTAKKEN	1988	1989
Landbouw, bosbouw, visserij	-6,5	- 7,3
Energie en water	34,0	- 31,8
Winning van niet- nergiehoudende delfstoffen, chemische nijverheid	- 8,7	- 9,6
Metaalbewerking	- 9,5	- 9,9
Andere verwerkende nijverheid	- 10,4	- 11,3
Bouwnijverheid	- 13,1	- 12,1
Handel	- 5,5	- 5,2
Hotels, horeca	- 1,6	- 2,8
Vervoer en verkeer	- 7,6	- 8,4
Banken en verzekeringen	- 4,1	- 5,2
Dienstverlening	- 9,0	- 6,7
Vaag omschreven bedrijvigheden	- 9,0	- 7,9

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

Uit de vergelijking van het gemiddelde over 9 maanden van de werkloosheid per beroep tussen de jaren 1988 en 1989 blijkt dat in 1989 72 % van de werkloosheidsdaling betrekking heeft op de arbeidersberoepen (25). Een jaar voordien was dit 60 %. De sterkste bijdrage tot deze daling wordt echter geleverd door de hoofdarbeiders, met 13,6 % voor de kantoorbedienden, evenwel onmiddellijk gevolgd door de handarbeiders: de mechaniciens, gereedschapsmakers, loodgieters, lassers met 11 %, handlangers met 10 %, werknemers van het vervoer en verkeer met 9 % en de metselaars, vloerleggers em plafonneerders met 7 %. De grootste vermindering in % wordt waargenomen bij de mijnwerkers (-56 %). Bij de groevenarbeiders bedraagt deze afname bijna 18 %. Ze is van de orde van 16 % bij de timmerlieden, schrijnwerkers en meubelmakers. Voor de machinisten van stationaire en graafmachines en hijswerktuigen, is dat 15 %, 14 % voor de mechaniciens, gereedschapmakers, loodgieters en lassers, 13 % voor de spinners, wevers en breiders.

Naast de aanzienlijke bijdrage tot de werkloosheidsdaling van de kantoorbedienden moet ook worden gewezen op die bij het verzorgingspersoneel: 6 %. Voor diverse soorten hoofdarbeid stijgt de werkloosheid: bibliothecarissen en archivarissen (12 %), de juristen (6 %), de directiesecretarissen (5 %), de directeurs en hoger administratieve kaders (4 %), de economisten, actuarissen en statistici (3 %).

Uit het onderzoek van het werkloosheidsverloop per leeftijdsgroep blijkt dat de sterkste daling in percent wordt vastgesteld bij de jongste beroepsbevolking: 19,6 % voor die beneden de 20 jaar, 16,2 % voor de 20- tot 25-jarigen (gemiddelde voor de eerste negen maanden van 1989). In 1988 bedroeg de respectievelijke daling 29,6 % en 15,5 %. De demografische factor mag zeker niet worden verwaarloosd in dit verloop: volgens het Planbureau (26) wordt van juni 1988 tot juni

TABEL 48- WERKZOEKENDEN PER BEROEP: ARBEIDERS

Wijziging in %, t/t-1 (gemiddelde over 9 maanden).

BEROEPEN	1988	1989
Artiesten	- 0,9	1,3
Landbouwers	- 0,4	- 2,8
Jagers, bosarbeiders	- 7,9	- 8,9
Vissers	- 8,5	- 7,3
Mijnwerkers	113,5	- 55,6
Groevenarbieders	- 9,5	- 17,8
Werknemers van het vervoer en van de televerbindingen	- 6,2	- 9,4
Spinners, wevers, breiders	- 11,4	- 12,8
Kleermakers, snijders, bontwerkers	- 7,1	- 10,8
Ledersnijders, snijders, marokijnwerkarbeiders	- 5,9	- 9,2
Bedieners van metaalovens, walsers, draadtrekkers, vormers	- 3,8	- 11,3
Mechaniciens, gereedschapmakers, loodgieters, lassers	- 9,8	- 13,7
Electriciens	- 5,4	- 11,7
Diamantbewerkers	- 3,3	- 11,4
Timmerlieden, schrijnwerkers, meubelmakers	- 17,3	- 16,3
Schilders, behangers	- 5,7	- 7,7
Metsers, vloerleggers, plafonneerders	- 9,5	- 12,8
Letterzetters, drukkers	- 7,1	6,9
Pottenbakkers, ovenbedieners, glasvormers	- 9,7	- 12,2
Molenaars, bakkers, brouwers	- 8,1	- 11,5
Arbeiders van scheikundige bedrijven	- 5,2	- 7,8
Tabaksarbeiders	- 5,5	- 12,7
Ambachtslieden en arbeiders niet elders vermeld	- 9,8	- 9,9
Inpakkers en soortgelijke arbeiders	- 0,6	- 2,7
Machinist: stationaire en graafmachines, hijswerktuigen	- 7,6	- 14,7
Havenarbeiders en warenbehandelaars	- 1,4	- 2,0
Handlangers	- 21,5	- 15,7
Koks, kamermeisjes, zaalkelners, serveerders	- 1,6	- 3,0
Andere gespecialiseerde arbieders in de diensten	- 0,2	- 2,9

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 49- WERKZOEKENDEN PER BEROEP : BEDIENDEN

Wijziging in %, t/t-1 (gemiddelde over 9 maanden).

BEROEPEN	1988	1989
Architecten, landmeters	- 25,5	- 32,9
Burgerlijke ingenieurs	2,5	- 18,6
Technisch en industrieel ingenieurs	- 9,5	- 6,1
Specialisten natuurwetenschappen, scheikunde	- 2,6	- 16,2
Andere specialisten natuurwetenschappen	- 6,3	- 3,2
Verzorgingspersoneel	- 17,3	- 17,8
Onderwijzend personeel	- 29,3	- 14,5
Juristen	- 4,2	5,7
Tekenaars en industriële technici	- 15,4	- 13,9
Boekhouders	- 1,9	- 0,7
Sociaal werkers	- 19,2	- 14,3
Bibliothecarissen en archivarissen	- 17,1	12,2
Economisten, actuarissen en statistici	- 3,3	3,4
Sociologen, psychologen, vertalers	- 10,5	- 6,5
Directeurs en hoger administratieve kaders	- 0,8	3,6
Directiesecretarissen	- 17,7	4,9
Kantoorbedienden	- 7,5	- 7,6
Verkopers	- 2,0	- 1,8
Opvoeders	- 7,5	- 5,8

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

TABEL 50- WERKZOEKENDEN PER LEEFTIJDSGROEP

Wijziging, t/t-1, (gemiddelde over 9 maanden).

LEEFTIJDSKLASSEN	1988	1989
Jonger dan 20 jaar	- 29,6	- 19,6
20 tot 25 jaar	- 15,5	- 16,2
25 tot 30 jaar	- 9,2	- 12,6
30 tot 35 jaar	- 4,4	- 8,5
35 tot 40 jaar	- 1,7	- 6,2
40 tot 45 jaar	4,7	- 0,6
45 tot 50 jaar	- 1,6	- 5,4
50 tot 55 jaar	- 4,0	12,7
55 tot 60 jaar	- 3,8	- 1,4
Ouder dan 60 jaar	- 10,3	- 3,5

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

1989 de werkloosheidsdaling bij de 15- tot 20- jarigen geschat op 15 822 eenheden, bij de 20- tot 25-jarigen op 22 281 eenheden. De demografische factor is duidelijk geen afdoende verklaring voor de werkloosheidsdaling bij de jongeren. De conjunctuurverbetering, het toegenomen aantal jongeren dat ingeschakeld wordt in het kader van jongerenstages en de lichte relatieve verbeterde integratie van jongeren in de arbeidsmarkt hebben daar ook toe bijgedragen. Het gaat hier om jongeren die na hun studies niet onmiddellijk werk vinden. (Gemeten door het verschil tussen het aantal werklozen in wachttijd in december en hun gemiddeld aantal tijdens de vorige maanden juli tot september).

De dalende werkloosheid komt nog steeds meer ten goede aan mannen dan vrouwen, ongeacht hun leeftijdsgroep. Dit verschil wordt groter naarmate het oudere leeftijdsgroepen betreft. Tussen 1988 en 1989 nam de werkloosheid onder de 40- tot 45-jarige vrouwen met zowat 3 % toe. Met een recordcijfer van 26,5 % voor de 50- tot 55-jarigen. Bij de mannen, is deze leeftijdsgroep de enige die een stabiliteit vertoont: de werkloosheid nam er met +0,2 % toe.

De voornaamste bijdrage tot de daling van de werkloosheid komt voor rekening van de groep van 20- tot 25-jarigen met 39 %, gevolgd door de 25- tot 30-jarigen met 28 % en de 30- tot 35-jarigen met 15 %. De werkloosheid daalt met 89 % voor de categorie «jonger dan 35» waarvan 53 % voor de vrouwen en 36 % voor de mannen van deze leeftijdsgroep.

Uit het onderzoek van het werkloosheidsverloop volgens het studieniveau van de werklozen blijkt dat er zich een uiteenlopende evolutie voordoet naargelang van het geslacht enerzijds en volgens het studieniveau anderzijds. Onder de werkloze mannen daalt bij die met een lagere secundaire onderwijsopleiding de werkloosheid sneller. Het hoger secundair onderwijs, uitsluitend als gevolg van de ontwikkeling van het algemeen onderwijs, en het technische en beroepsonderwijs vertonen een tegengesteld verloop. In het hoger universitair en niet-universitair onderwijs verzwakt de daling duidelijk. De omvang van de werkloosheid onder de vrouwen met lager onderwijsniveau is van dezelfde orde als in 1988. De daling van het aantal vrouwelijke werklozen met een secundair onderwijsdiploma is twee procentpunten sterker dan voorgaand jaar. Dit was hoofdzakelijk te danken aan een gunstiger verloop van het technische, kunst- en beroepsonderwijs, zowel op lager als op hoger niveau. Net zoals voor de mannen daalt voor het hoger onderwijs de werkloosheid minder snel en dit valt dan nog meer op voor het niet-universitair onderwijs dan voor het universitair onderwijs.

De sterkste bijdragen tot de werkloosheidsdaling zijn toe te schrijven aan het secundair onderwijs met 45 % (waarvan 38 % betrekking heeft op het technische, kunst- en beroepsonderwijs) en aan het lager onderwijs met 44 %. Deze percentages tonen aan dat het niet de best geschoolde werklozen zijn die in 1989 aan de slag konden, want de bijdrage tot de werkloosheidsdaling geleverd door het lager onderwijs en door het gehele lager secundair onderwijs komt in totaal neer op 70,5 %.

TABEL 51- WERKZOEKENDEN VOLGENS VERRICHTE STUDIES

Wijziging in %, t/t-1 (gemiddelde over de eerste negen maand).

VERRICHTE STUDIES	Mannen		Vrouwen	
	1988	1989	1988	1989
Lager onderwijs	- 9,7	- 12,2	- 6,5	- 6,6
Secundair onderwijs	- 10,8	- 12,3	- 6,1	- 7,8
Lager secundair onderwijs	- 11,9	- 14,4	- 4,5	- 6,0
- algemeen	- 4,6	- 7,9	- 3,4	- 3,6
- technisch en kunstonderwijs	- 16,7	- 20,4	- 9,6	- 9,9
- beroepsonderwijs	- 11,9	- 14,0	- 3,6	- 6,0
Hoger secundair onderwijs	- 8,3	- 7,3	- 8,0	- 10,0
- algemeen	- 8,3	- 3,8	- 7,0	- 7,9
- technisch en kunstonderwijs	- 9,9	- 11,0	- 8,0	- 10,7
- beroepsonderwijs	- 5,2	- 6,3	- 8,5	- 10,4
Hoger onderwijs	- 13,7	- 2,4	- 17,1	- 9,6
- niet-universitair	- 15,7	- 3,1	- 18,4	- 9,7
- universitair	- 9,4	- 1,0	- 11,2	- 9,3
Voltooide leertijd	- 12,2	- 14,3	- 2,7	- 5,5
Andere studies	2,5	- 8,2	10,2	- 2,0

BRON: RVA, berekeningen ADSD.

Een nieuw stelsel van «gesubsidiëerde contractuele personeelsleden» werd op 1 januari 1987 opgericht door de Staat bij bepaalde lokale machten in het kader van een programma tot opslorping van de werkloosheid. Deze werknemers worden tewerkgesteld op basis van een arbeidscontract van bepaalde of onbepaalde duur. Zij worden uitbetaald door de gemeenten, OCMW's of provincies die de werkgeversbijdrage voor de sociale zekerheid niet moeten betalen terwijl aan de tewerkgestelden toch een volledige sociale bescherming verzekerd wordt.

De programmawet van 30.12.1988 omvat een stelsel van gesubsidiëerde contractuelen bij bepaalde openbare machten, parallel met het stelsel dat al van kracht was voor de gesubsidiëerde contractuelen bij bepaalde lokale machten

(K.B. 474 van 28.10.1986). Door die wet verdwijnen in de loop van 1989 de TWW- en de BTK-statuten geleidelijkaan. Het Derde Arbeidscircuit wordt enkel behouden in de privé-niet-handelssector. Zich alleen beperkend tot die statuten die in 1989 bestonden bracht het Ministerie van Arbeid en Tewerkstelling informatie samen over de begunstigden van de maatregelen tot wedertewerkstelling. Deze informatie staat in tabel 52.

TABEL 52- BEGUNSTIGDEN VAN HET PROGRAMMA TOT OPSLORPING VAN DE WERKLOOSHEID

In eenheden.

STATUTEN	1987	1988	1989
Derde Arbeidscircuit	20 975	20 112	22 424
Stage der jongeren	35 088	34 950	36 019
- particulaire sector	24 261	23 894	25 304
- overheidssector	10 827	11 056	10 714
Gesubsidieerde contractuelen	35 764	39 767	41 500
- lokale machten	35 764	39767	41 175
- anderen	0	0	325

BRON: Ministerie van Arbeid en Tewerkstelling.

3.3 LOONVERLOOP

3.3.1. LOONVERLOOP IN DE OESO-LANDEN

Volgens de OESO-ramingen (27) zou in 1989, in bijna alle landen die in de tabel voorkomen het loonverloop een sterkere groei hebben gekend dan in 1988 (tabel 53).

Volgens een eerste indicator, nl. de bezoldigingen van de werknemers in de particuliere sector, zou de aangroei in nominale termen gestegen zijn van 4,8 % in 1988 naar 5,6 % in 1989. In reële termen zou de toename echter bescheidener zijn geweest: van 1,1 % tegen 1,5 % het jaar voordien als er rekening wordt gehouden met het impliciet gestegen prijsindexcijfer van het gezinsverbruik (3,3 % in 1988 en 4,4 % in 1989).

Dit globale cijfer vindt zijn oorsprong in verschillende evoluties naargelang van de landen. Zo in nominale als in reële termen onderscheidt Nederland zich van de andere landen door een geringere stijging van de bezoldigingen in 1989 dan in 1988, terwijl in Griekenland het verloop overeenstemt met dat van het jaar voordien. België is koploper bij de landen waar de loonsverhoging versnelde: 3 procentpunten in nominale termen, gevolgd door Ierland (2,4 procentpunten) en Portugal (2 punten). In het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Japan zou de aangroeiversnelling 1,5 procentpunt belopen. In de andere landen zou dit niet meer bedragen dan 0,5 procentpunt. In reële termen moet België (+1,3 punt) met een minimaal verschil de eerste plaats afstaan aan Ierland (+1,4 punt), maar t.o.v. de landen waar in reële termen de toename forser was dan in 1988, gaat België het Verenigd Koninkrijk (+0,7 punt) en Denemarken (+0,5 punt) vooraf.

Over het geheel genomen benaderen deze ramingen sterk de berekeningen die voor de globale economie in het jaarlijks rapport van de Europese Gemeenschappen staan, dit is in reële termen 1,3 % voor de gezamenlijke EEG-landen tegen 1,9 % in 1988 (28). Binnen deze beperktere landengroep kent België een relatief hoge toename van 2 % in 1989.

De tweede in aanmerking genomen indicator in het kader van deze vergelijkingen op internationale basis is de kost per eenheid/produkt van de particuliere sector, die

TABEL 53- NOMINALE BEZOLDIGINGEN PER WERKNEMER IN DE PARTICULIERE SECTOR IN DE OESO

Wijziging in %, t/t-1.

LANDEN	1988	1989
België	*2,2*	*5,2*
Denemarken	3,4	3,7
Duitse Bondsrepubliek	3,4	3,7
Griekenland	19,1	19,1
Spanje	6,2	7,7
Frankrijk	4,0	4,1
Ierland	1,4	3,8
Italië	8,4	8,9
Nederland	1,6	1,4
Portugal	11,0	13,0
Verenigd Koninkrijk	7,6	9,1
Verenigde Staten	4,7	5,2
Japan	3,4	4,8
OESO	4,8	5,6

BRON: OESO, ***Economic Outlook***, december 1989.

TABEL 54- LOONKOST PER EENHEID PRODUKT IN DE PARTICULIERE SECTOR IN DE OESO

Wijziging in %, t/t-1.

LANDEN	1988	1989
België	*- 0,9*	*1,6*
Denemarken	2,4	1,1
Duitse Bondsrepubliek	0,1	0,6
Griekenland	15,9	17,4
Spanje	3,8	6,2
Frankrijk	1,1	1,5
Ierland	- 2,8	- 0,6
Italië	5,4	5,7
Nederland	- 0,1	- 1,4
Portugal	8,8	9,2
Verenigd Koninkrijk	6,0	8,0
Verenigde Staten	3,4	4,9
Japan	- 0,6	- 0,7
OESO	2,5	3,8

BRON: OESO, ***Economic Outlook***, december 1989.

het voordeel biedt rekening te houden met het produktiviteitsverloop dat wordt gekenmerkt door een hogere toename in 1989 dan in 1988 (3,8 % tegen 2,5 %). Twee landen maken een uitzondering op deze algemeen stijgende trend: Nederland met een opmerkelijke daling (van grotere omvang dan in 1988) van de kost per eenheid/produkt en Japan waar de dalende beweging zich iets duidelijker aftekende. In de meeste landen is de toename van de kost per eenheid/produkt 1989 groter dan in 1988, behalve in Denemarken waar de stijging geringer is. Bij onderzoek van deze cijfers blijkt dat het loonverloop in België minder gunstig was in 1989 dan in 1988 en dan vooral ten opzichte van zijn voornaamste handelspartners.

3.3.2. HET LOONVERLOOP IN BELGIE

De loonontwikkeling verliep in het kader van de toepassing van het interprofessioneel akkoord 1989-1990. De invloed van de in paritaire commissies gesloten akkoorden op de gemiddelde loonkost werd voor de twee jaren op 3,5 tot 4 % geschat (29). Uit het onderzoek van het loonluik van de inhoud van de akkoorden blijkt dat in sommige sectoren een compensatie tot stand kwam tussen enerzijds een sterkere doch latere stijging in 1989 en anderzijds een zwakkere doch in het begin van het jaar 1990 toegekende stijging (30). De loonsverhogingen zijn soms aangepast (en dat geldt meestal voor de arbeiders) aan de omvang van de onderneming (voedingshandel), de bedrijfsresultaten (metaal-, mechanische en elektrische constructie in Brabant), de streek (metaal-, mechanise en elektrische constructie: de loonsverhogingen in het noorden van het land bedragen ongeveer het dubbele van die welke in het zuiden werden toegekend), overeenkomstig het gedeelte van de dag waarin er in teamverband wordt gewerkt (drukkerijen, grafische kunsten en kranten), en de arbeidsduur (klein graniet - Henegouwen, de metaal-, mechanische en elektrische constructie in Charleroi en Namen). De toekenning van premies houdt aan waarbij deze steeds meer diverse benamingen krijgen. De niet aan de sociale zekerheid onderworpen premies zijn niet meer te tellen.

In tabel 55 is het verloop van meerdere loonindicatoren en van het indexcijfer van de consumptieprijzen opgenomen. Al de indicatoren vertonen een sterkere stijging dan in 1988 die is te vergelijken met die van in het begin der jaren '80, maar die afsteekt tegen die van het einde der jaren '80 waarvoor een zeer duidelijke loonmatiging kenmerkend was. De sterkere loonsverhoging in 1989 dan in 1988 werd niet alleen veroorzaakt door een gunstigere economie, maar ook door een neiging tot grotere inflatie. Zodoende speelt de inflatie de hoofdrol in het verloop van de conventionele lonen. Van de totale loonstijging van de bedienden die 4,7 % bedraagt, is 2,8 % toe te schrijven aan de indexering, terwijl de overige 1,9 % te wijten is aan de toename van de overeenkomstlonen. Bij de arbeiders is de bijdrage van de indexering enerzijds en de overeengekomen stijging anderzijds in de totale stijging van 4,1 % respectievelijk 2,7 % en 1,4 %.

TABEL 55- LOON- EN INFLATIEVERLOOP

Wijziging van het jaargemiddelde in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Indexcijfer consumptieprijzen	7,7	6,3	4,9	1,3	1,6	1,2	3,1
Bruto uurloon volwassen mannelijke arbeiders nijverheid	5,2	4,7	2,9	1,7	1,4	2,0	4,3
Gemiddeld bruto uurloon in de nijverheid	3,9	4,8	4,1	2,5	1,9	0,6	5,6
Conventioneel uurloon bedienden	5,5	4,6	2,7	1,1	0,8	1,9	4,7
Conventioneel uurloon arbeiders	5,8	5,2	2,9	1,5	0,8	2,1	4,1
Uurloonkost nijverheid	6,4	8,5	6,2	1,8	3,1	1,5	5,7

BRON: NBB, IRES, MAT, MEZ, NIS en ADSD.

TABEL 56- CONVENTIONELE LONEN VAN ARBEIDERS EN BEDIENDEN VOLGENS BEDRIJFSTAK

Wijziging van jaargemiddelde in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	ARBEIDERS	BEDIENDEN
Land- en bosbouw, visserij	3,8	6,7
Energie en water	2,8	5,0
Winning en verwerking niet-energiehoudende delfstoffen - chemie	4,0	3,1
Metaalverwerkende nijverheid	4,3	3,0
Andere verwerkende nijverheid	4,2	5,3
Bouwsector	3,9	6,7
Handel, horeca, herstellingen	4,7	5,9
Vervoer en verkeer	4,1	6,6
Kredietinstellingen, verzekeringen, dienstverlening aan bedrijven	2,2	4,3
Andere diensten	4,0	4,2

BRON: MAT, berekeningen ADSD.

De gemiddelde toename in de verschillende bedrijfstakken vertoont geen grote spreiding bij de arbeiders. Niettemin wijken de volgende takken door hun zwakke groei zeer duidelijk van het gemiddelde af: «energie en water» met 2,8 % en «kredietinstellingen,verzekeringen en dienstverlening aan bedrijven» met 2,2 %. Een grotere versnippering doet zich wel voor bij de bedienden, waar de loonsverhogingen tussen 3 en 6,7 % schommelen. De takken «metaalverwerkende nijverheid» en «winning en verwerking niet-energiehoudende delfstoffen - chemie» onderscheiden zich door een zwakkere toename dan het gemiddelde, terwijl de loonstijgingen in de takken «land- en bosbouw, visserij» , «bouwsector» en «vervoer en verkeer» veel hoger scoren dan in de andere bedrijfstakken.

4. FINANCIELE FACTOREN

4.1. OVERHEIDSFINANCIEN

4.1.1. DE BELGISCHE FINANCIERINGSBEHOEFTE INTERNATIONAAL VERGELEKEN

Uit de opgetekende resultaten voor 1989 bleek de financieringsbehoefte van de Belgische overheidssector binnen de perken van de verwachtingen te vallen. Dit was o.m. te danken aan de effecten van de doorgedreven saneringsplannen van de jongste jaren op het vlak van de uitgaven en van de investeringen en aan de nominale groei van het Bruto Nationaal Produkt dat in 1989 bijzonder hoog lag.

De bevredigende toestand in 1989 van de overheidsfinanciën deed echter geen afbreuk aan de noodzaak om ook in de toekomst de sanering van de overheidsfinanciën onverminderd voort te zetten. Vergeleken met andere EEG-landen blijft België wat betreft zowel het financieringstekort als de omvang van de rijksschuld een zorgenkind.

TABEL 57- DE BELGISCHE OVERHEIDSTOESTAND IN EEG-PERSPECTIEF

In % van het BNP.

OVERHEIDSVERRICHTINGEN	België			Overige EEG-landen		
	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Ontvangsten	48,3	46,9	45,6	41,8	41,5	41,4
Uitgaven	55,6	53,9	52,1	45,7	44,7	43,8
Rentelasten	10,7	10,2	10,5	4,5	4,4	4,4
Overige	44,9	43,6	41,6	41,2	40,3	39,4
Financieringsbehoefte	- 7,3	- 7,0	- 6,5	- 3,9	- 3,2	- 2,4

BRON: Jaarverslag NBB.

Alhoewel de Belgische overheid haar financiële behoefte de jongste jaren fel heeft verminderd, bleek het resultaat van de inspanningen kleiner dan dat van de andere EEG-landen die hun netto financieringstekort nog iets meer terug schroefden. Het verschil tussen het financieringstekort in % van het BNP van België en de andere EEG-landen is hierdoor vergroot van 3,4 % in 1987 tot 4,1 % in 1989.

Uit de tabel inzake de Belgische overheidstoestand in EEG-perspectief kan worden afgeleid dat in België de rentelasten verzwaarden, terwijl dit ondanks de internationale rentestijging, voor de andere EEG-landen niet het geval was. De Belgische overheid was dus enkel bij machte haar totale uitgavenpeil dichter bij het EEG-gemiddelde te brengen via extra besparingen op de uitgaven exclusief rentelasten en op de overheidsinvesteringen.

Langs de ontvangstenzijde werd voor België het meest afwijkend verloop ten overstaan van de EEG-landen opgemerkt. Terwijl de ontvangsten in % van het Bruto Nationaal Produkt nauwelijks veranderden in de meeste EEG-landen daalden ze in België.

Ook de omvang van de rijksschuld stak torenhoog boven het EEG-gemiddelde uit. De rijksschuld, in feite de som van

TABEL 58: DE BELGISCHE TOTALE OVERHEIDSSCHULD IN EEG-PERSPECTIEF

In % van het BBP.

EEG-LANDEN	1987	1988	1989
EEG-gemiddelde	59,6	59,3	58,6
België	*128,8*	*130,9*	*130,0*
Ierland	119,8	116,6	112,1
Italië	92,7	95,9	98,2
Nederland	75,1	77,3	78,2
Portugal	71,7	74,5	75,2
Griekenland	63,8	63,9	61,6
Denemarken	63,3	70,3	78,1
Verenigd Koninkrijk	55,5	49,9	44,8
Spanje	48,3	44,1	43,8
Bondsrepubliek Duitsland	43,9	44,6	43,3
Frankrijk	35,2	35,8	35,5
Luxemburg	12,1	10,1	9,0

BRON: Europese Commissie.

GRAFIEK 16- DE RIJKSSCHULD IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

In % van het BBP.

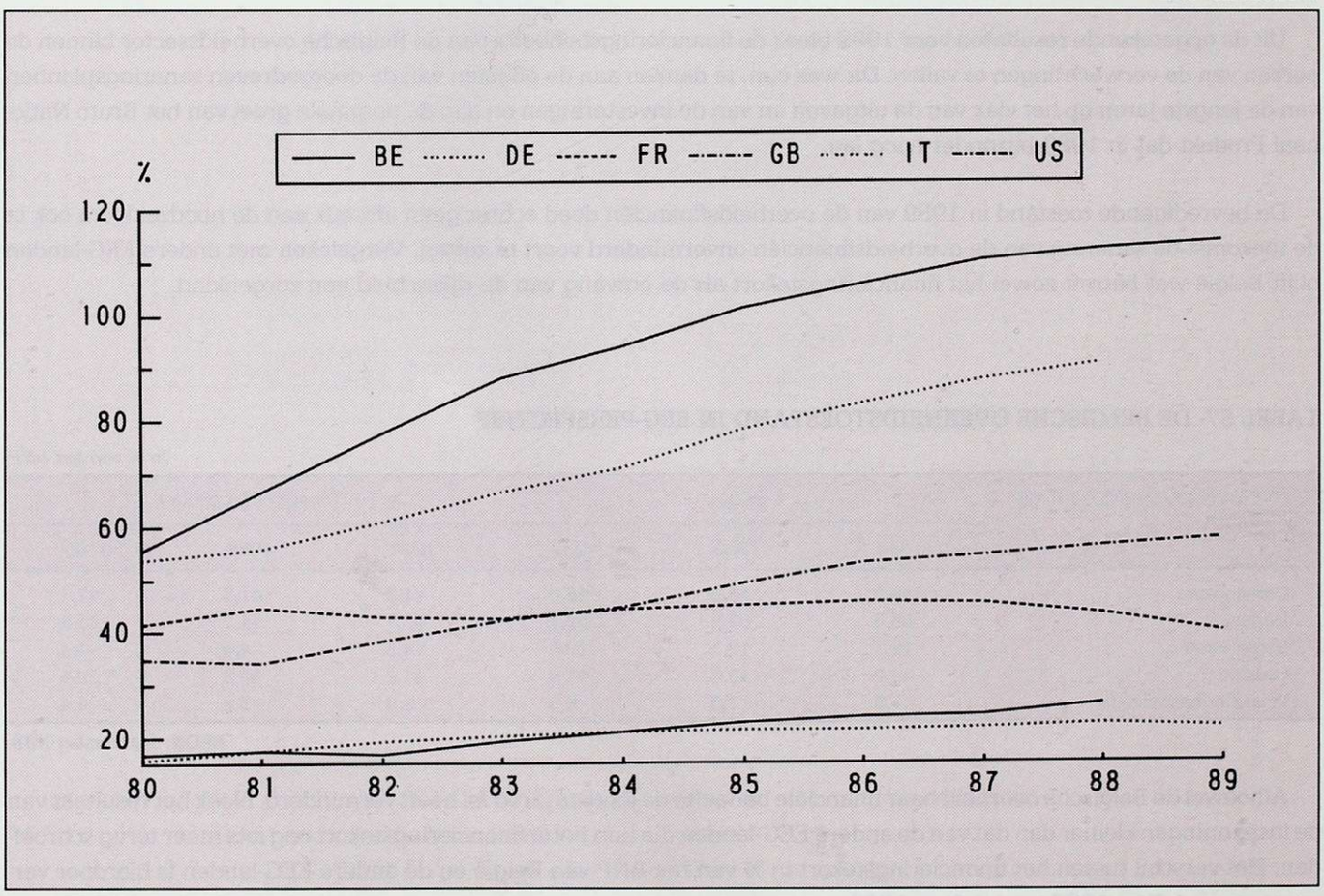

BRON: Europese Commissie.

de gecumuleerde begrotingstekorten uit het verleden, oversteeg in België het Bruto Nationaal Produkt. Om de verhouding ten overstaan van de andere EEG-landen binnen redelijke proporties te brengen is het nodig de schuldverzwaring bij alle geledingen van de overheid - nationale overheid, gewesten en gemeenschappen, lokale overheden en sociale zekerheid - binnen de gewenste perken te brengen.

4.2.2. DE FINANCIERINGSBEHOEFTE VAN DE BELGISCHE SCHATKIST

A. HET BEGROTINGSBELEID IN 1989

Het begrotingsbeleid van de Regering is sinds enkele jaren gericht op de stelselmatige vermindering van het financieringstekort, zodat op termijn het sneeuwbaleffect van de rentelasten kan worden gestuit. Een belangrijke stap in die richting was de beperking van het financieringstekort voor het jaar 1989 tot 7 % van het BNP. Deze optie werd geschraagd door in het Regeerakkoord voor de periode na 1989 een dubbele begrotingsnorm te hanteren:

- de stijging van het geheel van de uitgaven, exclusief de rentelasten, zal niet hoger mogen liggen dan het inflatiepercentage;
- het nominaal tekort mag in geen enkel jaar hoger uitvallen dan het jaar tevoren.

De strikte beperking van de uitgaven in de dubbele begrotingsnorm impliceerde dat het netto te financieren saldo nog in grotere mate zou verminderen naarmate de economische conjunctuur gunstiger evolueerde. Om het netto te financieren saldo terug te brengen tot 7 % van het BNP werd een extra besparingsplan opgezet, dat voorzag in enerzijds een vermindering van de rentebetalingen via een marktconforme schuldherschikking en een beter schuldheer en anderzijds een vermindering van de uitgaven exclusief de rentelasten.

Het begrotingsbeleid van 1989 werd niet alleen gekenmerkt door de vooropgestelde regeringsdoelstelling maar ook door twee ingrijpende structurele hervormingen.

De institutionele hervormingen vervat in de wet van 8 augustus 1988 leidden tot de verdere uitbreiding van het bevoegdheidsdomein van de drie gewesten en van de Franse en Vlaamse Gemeenschap, die van kracht werden op het moment als ook de nieuwe financieringswet van kracht werd. Deze financieringswet verscheen op 17 januari 1989 in het Belgisch Staatsblad als «de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de gemeenschappen en gewesten» en voorzag een verschuiving van ongeveer een derde van de ontvangsten en uitgavenbegroting van de nationale overheid naar de gewesten en gemeenschappen (31). De Schatkist neemt voorlopig nog de kasverrichtingen waar van zowel de nationale overheid als van de gewesten en gemeenschappen.

Behalve de financieringswet zorgde ook de wet van 7 december 1988 inzake de fiscale hervorming voor een verandering van de ontvangstenstructuur. De fiscale hervorming bracht een verlies aan ontvangsten met zich, hoofdzakelijk te wijten aan het volledig afzonderlijk belasten van de bedrijfsinkomsten van de echtgenoten en het invoeren van een geplafonneerd huwelijksquotiënt. De maatregelen die werden getroffen om het ontvangstenverlies te compenseren waren o.a. een beperking van de aftrekken inzake de bedrijfslasten en de investeringen zowel voor de particulieren als de vennootschappen en een verhoging van de indirecte belastingen onder impuls van de Europese harmonisatie.

KADER 4.1.- DE OVERHEIDSFINANCIEN 1980-1989

De ontsporing van de overheidsfinanciën werd reeds duidelijk in de tweede helft van de jaren zeventig. Vanaf 1972 stijgt het tekort op de lopende verrichtingen van de centrale overheid quasi continu. De minder gunstige economische prestaties deden een aantal overheidsuitgaven uit de pan rijzen. De stijgende rentetarieven, veroorzaakt door de oplopende inflatie, verzwaarden de rentelast. De toenemende werkloosheid verminderde de inkomsten en verhoogde de uitgaven, mede omdat de wetgeving i.v.m. de sociale uitkeringen steunde op de impliciete hypothese dat de economie zou blijven groeien zoals in de jaren zestig.

In 1976 werd een eerste «soberheidsplan» opgesteld dat het tekort op de lopende verrichtingen in drie jaar tijd tot een «substantiëel positief spaarsaldo» moest ombuigen. In 1980 bedroeg het tekort op de lopende verrichtingen echter 147,4 miljard BEF en het NFS bijna 300 miljard BEF, een verdubbeling op vijf jaar tijd. Op dat ogenblik begon ook het effect van de hoge stand van de Rijksschuld op het saldo te drukken en werd de «rentesneeuwbal geboren».

In 1981 verslechterde het NFS spectaculair, wellicht mede veroorzaakt door het machtsvacuum dat ontstond na het ontslag van de regering Martens, die struikelde over de afkeuring van een door de NBB geïnspireerd besparingsplan. Het NFS bedroeg 455 miljard BEF, een stijging met 150 miljard BEF op één jaar tijd.

Vanaf 1982 begon de regering aan een reeks opeenvolgende besparingsronden, die tot op heden een jaarlijks weerkerend zomerwerk zijn geworden. Tot 1985 bleef het tekort echter verder oplopen, vooral onder invloed van de rentesneeuwbal. Vanaf 1986 verkleinde het NFS stilaan, maar in 1989 lag het nog steeds één derde hoger dan in het beginjaar van dit «tunneldecennium».

GRAFIEK - NETTO TE FINANCIEREN SALDO NATIONALE OVERHEID

In miljard BEF.

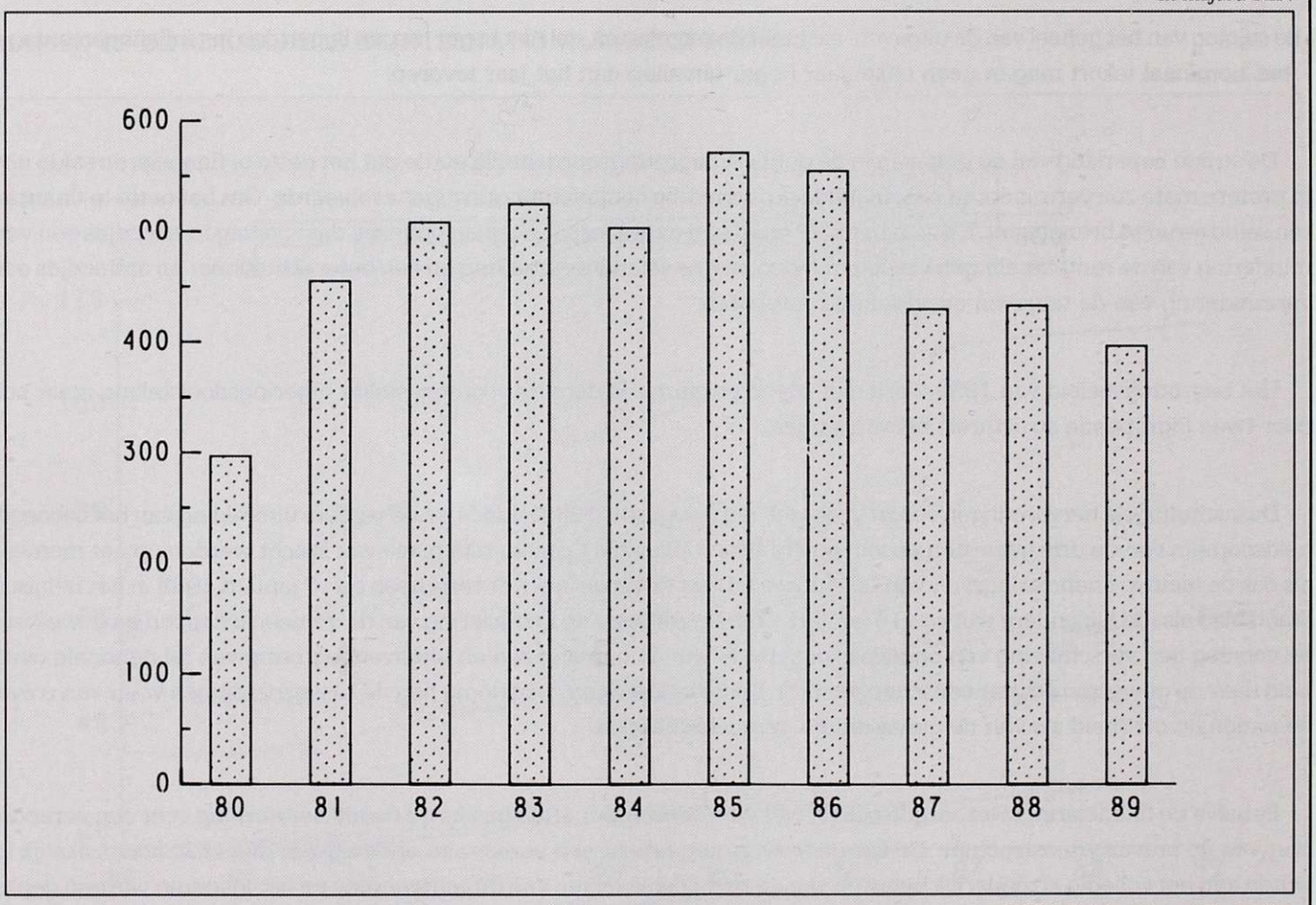

BRON: Ministerie van Financiën.

TABEL 59- FINANCIERINGSBEHOEFTEN VAN DE SCHATKIST

In miljard BEF.

OMSCHRIJVING	1986	1987	1988	1989
1. Ontvangsten nationale overheid	1 408,1	1 452,8	1 505,5	1 055,0
- Lopende ontvangsten	1 404,1	1 448,4	1 500,0	1 052,8
- Kapitaalontvangsten	4,2	4,4	5,5	2,2
2. Uitgaven nationale overheid	1 956,2	1 911,2	1 901,6	1 526,2
- Lopende uitgaven	1 759,6	1 740,6	1 749,2	1 410,2
- Kapitaaluitgaven	196,6	170,4	152,4	116,0
3. Saldo begrotingsverrichtingen (1-2)	- 547,9	- 458,2	- 396,1	- 471,2
4. Saldo schatkistverrichtingen	- 4,3	+6,9	- 20,3	+28,8
5. NFS nationale overheid (3+4)	- 552,2	- 451,2	- 416,4	- 442,4
6. Ontvangsten gewesten en gemeenschappen	133,6	173,2	133,2	611,1
- Lopende ontvangsten	86,6	126,6	88,6	581,0
- Kapitaalontvangsten	47,0	46,6	44,5	30,1
7. Uitgaven gewesten en gemeenschappen	136,9	152,5	150,7	565,9
- Lopende uitgaven	100,5	114,7	112,8	515,3
- Kapitaaluitgaven	36,4	37,8	37,9	50,7
8. NFS gewesten en gemeenschappen (6-7)	- 3,3	+20,8	- 17,5	+45,2
9. TOTALE NFS (5+8)	- 555,5	- 430,5	- 433,9	- 397,2
10. TOTALE NFS IN % VAN HET BNP	11 %	8,2 %	7,7 %	6,7 %

BRON: Ministerie van Financiën.

B. DE TOTALE SCHATKISTONTVANGSTEN

De totale ontvangsten van de Schatkist worden gevormd door het geheel van de fiscale en niet-fiscale lopende en kapitaalontvangsten geïnd door de Staat met uitzondering van de opdeciemen en opcentiemen geïnd voor rekening van de andere overheden. De kasontvangsten van de Schatkist hebben vier verschillende bestemmingen:

- het grootste deel van de ontvangsten wordt overgedragen naar de rijksmiddelenbegroting en wordt aangewend voor de financiering van de nationale begrotingsuitgaven;
- een ander belangrijk deel van de ontvangsten wordt overgedragen aan de gewesten en gemeenschappen en is bestemd voor de financiering van de begrotingen van deze regionale overheden;
- een derde deel wordt afgestaan aan de Europese Gemeenschappen;
- een laatste deel, het kleinste wordt toegewezen aan de rijksdienst voor sociale zekerheid in het raam van de MARIBEL-operatie.

In 1989 bedroegen de totale kasontvangsten van de Schatkist 1 692,4 miljard frank, 4,8 % meer dan in 1988. Van dit bedrag werden 1 055 miljard ingeschreven op de rijksmiddelenbegroting, hetzij 29,9 % minder dan in 1988. De bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van gemeenschappen en gewesten heeft ervoor gezorgd dat er vanaf 1989 meer financiële middelen worden overgedragen naar de gewesten en gemeenschappen. Dit verklaart waarom de ontvangsten op de rijksmiddelenbegroting drastisch verminderden in 1989.

Gedurende een overgangsperiode van twee jaar, eindigend op 31 december 1990, wordt de Thesaurie van de gemeenschappen en gewesten toch nog waargenomen door de Thesaurie van de Staat. Het opstarten van het nieuwe financieringssysteem voor de gewesten en gemeenschappen en de afhandeling van het systeem van kracht in de vorige periode

gaf in 1989 aanleiding tot heel wat grillige bewegingen in de maandelijkse Schatkisttoestanden van de nationale overheid en de gewesten en gemeenschappen. Sommige rekeningen bleven innig verweven.

De ontvangsten die de nationale overheid boekte ten voordele van de gemeenschappen en gewesten werden naargelang het geval en in afwachting van toewijzing gestort hetzij op een speciaal fonds opgericht op de afzonderlijke sectie IV van de begroting van het Ministerie van Financiën, hetzij op een rekening van de orderverrichtingen van de Thesaurie.

In 1989 werden 554,5 miljard frank toegewezen aan de gewesten en gemeenschappen tegenover 30,8 miljard in 1988. Tot in 1988 bekwamen de gewesten en gemeenschappen ristorno's van de Schatkist voor de financiering van hun behoeften. Ingevolge de financieringswet van 16 januari 1989 beschikken de gewesten en gemeenschappen voortaan over eigen belastingen en over gedeelten van belastingen die hen werden toegekend, behalve de Duitstalige Gemeenschap die voorlopig het genot heeft van ristorno's op het kijk- en luistergeld.

De ontvangsten geïnd door de BTW-administratie en door de administratie der douane en accijnzen en bestemd voor de Europese Gemeenschappen bedroegen 68,8 miljard, 7,1 % meer dan in 1988. Zij omvatten de invoerrechten (met uitzondering van de EGKS-invoerrechten) die afgedragen worden als eigen ontvangsten aan de EEG en de BTW-afstand sinds 1979 van een bedrag dat overeenkomt met 1,4 % van de BTW-grondslag.

De ontvangsten voorbehouden om overgedragen te worden in het raam van de MARIBEL-operatie beliepen 14 miljard, 1 % minder dan in 1988. Zij waren afkomstig van afhoudingen op accijnzen, verbruikstaks, BTW- en zegelrechten.

TABEL 60- TOTALE SCHATKISTONTVANGSTEN

OMSCHRIJVING	In miljard BEF			% verloop t/t-1	
	1987	1988	1989	1988	1989
1. Fiscale ontvangsten	1 489,1	1 553,2	1 624,8	+4,3	+4,6
(idem in % van het BNP)	*(28,2)*	*(27,7)*	*(27,4)*		
- Directe belastingen	895,0	919,2	932,3	+2,7	+1,4
(idem in % van het BNP)	*(16,9)*	*(16,4)*	*(15,7)*		
waaronder:					
- verkeersbelastingen	21,8	22,2	24,0	+1,8	+8,1
- roerende voorheffing	140,4	143,8	146,5	+2,4	+1,9
- voorafbetalingen	185,2	193,4	208,6	+4,4	+7,9
- bedrijfsvoorheffing	539,6	554,2	565,6	+2,7	+2,1
- Indirecte belastingen	594,1	633,8	692,6	+6,7	+9,2
(idem in % van het BNP)	*(11,3)*	*(11,3)*	*(11,7)*		
Invoerrechten	23,3	27,6	31,0	+18,5	+12,7
Accijnzen	113,7	116,1	126,8	+2,1	+9,2
BTW en gelijkgestelde taksen	401,7	429,1	461,8	+6,8	+7,6
Registratie en diversen	40,8	45,7	57,6	+12,0	+26,0
Successierechten	14,6	15,5	15,4	+6,2	- 0,6
2. Niet-fiscale ontvangsten	68,5	61,4	67,5	- 10,4	+9,9
3. TOTALE SCHATKISTONTVANGSTEN	1 557,4	1 614,6	1 692,4	+3,7	+4,8
(Idem in % van het BNP)	*(29,5)*	*(28,8)*	*(28,6)*		

BRON: Ministerie van Financiën.

In verhouding tot het BNP namen de fiscale ontvangsten af van 28,2 % in 1987 tot 27,4 % in 1989. Dit verloop wordt hoofdzakelijk verklaard door het verminderde aandeel van de directe belastingen te wijten aan de toepassing van de hervorming van de personenbelasting en aan de versnelling inzake de inkohieringen van zowel de belasting op de natuurlijke personen als die op de vennootschappen. Deze versnelling heeft minder supplementen en meer verminderingen met zich gebracht. De ontvangsten van de indirecte belastingen worden verhoudingsgewijs steeds belangrijker. De stijging van de accijnsontvangsten weerspiegelt de stijging van de tarieven van de rechten die werd ingevoerd gedeeltelijk om de verlaging van de personenbelasting te compenseren. De stijging van de ontvangsten van de belasting over de toegevoegde waarde is toe te schrijven aan de levendige bouwactiviteit en aan de verkoop van auto's. De toename van de ontvangsten van de registratierechten werd voornamelijk gerealiseerd wegens de rechten geïnd op grote verrichtingen, waarmee enerzijds de kapitaalsverhogingen worden bedoeld en anderzijds de overdrachten van onroerende goederen.

C. DE SCHATKISTUITGAVEN

Oorspronkelijk werden de begrotingsuitgaven van 1989 begroot op 1 963,2 miljard. In uitvoering van de financieringswet van 16 januari 1989 werden hiervan 587,7 miljard kredieten overgeheveld naar de gewesten en gemeenschappen. De departementele uitgavenbegrotingen werden met eenzelfde bedrag verminderd. Zij bevatten niet langer kredieten die betrekking hebben op de bevoegdheden die als gevolg van de staatshervorming behoren tot het domein van de gewesten en gemeenschappen.

TABEL 61- SCHATKISTUITGAVEN VAN DE NATIONALE OVERHEID

UITGAVENRUBRIEKEN	In miljard BEF			% verloop t/t-1	
	1987	1988	1989	1988	1989
LOPENDE UITGAVEN	*1 740,6*	*1 749,2*	*1 410,2*	*+0,5*	*- 19,4*
Staatsschuld	388,4	395,1	446,7	+1,7	+13,1
Pensioenen	186,6	189,9	203,5	+1,8	+7,2
Lonen en sociale lasten	192,1	188,7	136,9	- 1,8	- 27,5
Goederen en diensten	53,5	53,0	49,7	- 0,9	- 6,3
Duurzaam militair materieel	24,5	19,1	19,2	- 22,0	+0,7
Rente + verliezen	18,0	19,3	2,5	+7,2	- 86,9
Inkomensoverdrachten aan andere sectoren	98,9	138,1	136,0	+39,6	- 1,5
Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	579,5	589,6	256,0	+1,7	- 56,6
Diversen	35,2	41,3	17,9	+17,3	- 56,7
Begrotingsfondsen	163,9	115,2	141,9	- 29,7	+23,2
KAPITAALUITGAVEN	*170,4*	*152,4*	*116,0*	*- 10,6*	*- 23,9*
Inkomensoverdrachten aan andere sectoren	13,9	12,3	12,8	- 11,5	+4,7
Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	81,8	66,1	35,8	- 19,2	- 45,9
Investeringen	21,1	18,7	17,5	- 11,4	- 6,6
Kredietverleningen	25,1	23,0	16,9	- 8,4	- 26,5
Diversen	6,9	6,2	5,7	- 10,1	- 8,1
Begrotingsfondsen	21,7	26,1	27,2	+20,3	+4,5
TOTAAL	*1 911,2*	*1 901,6*	*1 526,2*	*- 0,5*	*- 19,8*

BRON: Ministerie van Financiën.

De Schatkistuitgaven vallen bijgevolg voortaan uiteen in twee rubrieken: de uitgaven uitgevoerd in opdracht van de nationale sector en de uitgaven uitgevoerd voor de gewesten en gemeenschappen. Bij de interpretatie van de cijfers van

1989 moet er rekening mee worden gehouden dat er wegens de implicaties van de bijzondere financieringswet nog tijdelijke verstrengelingen kunnen bestaan tussen de ontvangsten en de uitgaven van de verschillende begrotingseenheden. Voor 1989 werden voor de nationale overheid alleen de cijfers na de transferten ingevolge de financieringswet weerhouden.

De kasuitgaven van gewesten en gemeenschappen bedragen voor de begrotingen zelf 505,7 miljard en voor de begrotingsfondsen 60,2 miljard; hetzij 565,9 miljard in totaal.

TABEL 62- DE KASUITGAVEN VAN GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN

In miljard BEF.

UITGAVEN	1987	1988	1989
Lopende uitgaven	102,7	112,8	515,3
Kapitaaluitgaven	49,7	37,9	50,6
TOTAAL	*152,4*	*150,7*	*565,9*
Vlaamse Gemeenschap	89,7	82,8	308,6
Waals Gewest	24,6	28,6	68,9
Franse Gemeenschap	37,3	38,3	169,5
Duitse Gemeenschap	0,8	1,0	1,0
Brussels Gewest	--	--	17,9

BRON: Ministerie van Financiën.

Als gevolg van de uitvoering van de bijzondere financieringswet met betrekking tot de gewesten en gemeenschappen en gelet op de budgettaire autonomie van de deelgebieden bleef de toepassing van de eerste regel van de dubbele begrotingsnorm die sinds 1989 werd aangenomen beperkt tot de budgettaire verrichtingen van de nationale overheid. Deze norm voorzag dat de stijging van het geheel van de uitgaven, exclusief de rentelasten niet hoger mocht liggen dan het inflatiepercentage.

Op grond van de informatie verstrekt ter gelegenheid van de budgetcontrole voorzag de nationale overheid een bijkomende besparing op haar uitgaven ten bedrage van 12 miljard frank. Deze besparingen waren nodig om de effecten van een aantal elementen, die bij de opstelling van de initiële begroting niet konden worden voorzien, ongedaan te maken.

De tegenvallers voor de initiële begroting waren de extra stijging met 17 miljard van de uitgaven voor rentelasten wegens het gestegen rentepeil en de stijging van de uitgaven voor lonen en pensioenen ingevolge de conventie van 1989 voor het openbaar ambt en ingevolge de sociale programmatie op de pensioenen. Tenslotte moet nog meldig gemaakt worden van de stijging van de uitgaven van om en bij de 15 miljard voor de uitgaven die samenhingen met de lasten van het verleden inzake de bevoegdheden dieop 1 januari 1989 werden overgedragen aan de gewesten en gemeenschappen en waarvan de omvang groter was dan oorspronkelijk werd geraamd.

De besparingsmaatregelen werden voor de helft genomen in de sociale begrotingscel - Pensioenen, Middenstand, Tewerkstelling en Arbeid, Sociale Voorzorg en Volksgezondheid - en poogden in de eerste plaats via een striktere toepassing van de bestaande wetten en reglementen de uitgaven te drukken voor o.a. werkloosheidsverzekering en pensioenen. De belangrijkste overige maatregelen waren de toewijzing van bepaalde boni naar de sector van de sociale zekerheid; de gedeeltelijke financiering door de Nationale Loterij van de Belgische bijdrage aan de kapitaalsverhoging van internationale instellingen, de alternatieve financieringsmethodes bij de NMBS; een spreiding van de ordonanceringen i.v.m. de lasten van het verleden en een blokkering van het nationaal investeringsprogramma ten belope van 10 %.

Uit de kasgegevens van de Schatkist bleek in de loop van het jaar dat de uitgaven gunstig verliepen ten opzichte van de verwachtingen. Slechts één negatief fenomeen werd waargenomen: de betalingen op ordonanceringen van vorige jaren en op getransporteerde kredieten werden, wegens het stelsel van de voorlopige twaalfden toegepast in 1988, doorgeschoven van 1988 naar 1989 en leidden tot meer kasbetalingen dan oorspronkelijk verwacht werd.

De uitgaven voor rentelasten stegen zeer sterk: +13,1 %. Bovendien nam de rentelast in % van het BNP opnieuw toe en dit in tegenstelling tot het verloop in de jaren 1986, 1987 en 1988.

TABEL 63- INTRESTLASTEN VAN DE RIJKSSCHULD

Op kasbasis, in miljard BEF.

RUBRIEKEN	1985	1986	1987	1988	1989
Rijksschuld (a)					
- einde jaar	4 815,5	5 333,5	5 791,0	6 278,6	6 699,8
- % stijging	+15,4	+10,8	+8,6	+8,4	+6,7
- in % van het BNP	100,5	105,3	109,7	112,0	106,0
Intrestlasten (lopende uitgaven)					
- einde jaar	388,2	418,5	388,4	395,1	446,7
- % stijging	+23,7	+7,8	- 7,2	+1,7	+13,1
- in % van de lopende uitgaven	22,8	23,8	22,3	22,6	31,7
- in % van het BNP	8,1	8,3	7,3	7,1	7,5
Gemiddeld rentetarief (b)	8,1	7,8	6,7	6,3	6,7
Primair saldo (c)					
- einde jaar	- 121,8	- 132,7	- 49,0	- 18,6	+20,7
- in % van het BNP	2,5	2,6	0,9	0,3	0,3

BRON: Ministerie van Financiën; berekeningen ADSD.

(a) Verrichtingen IMF niet inbegrepen.
(b) Lopende uitgaven rentelasten gedeeld door uitstaande schuld.
(c) Het verschil tussen de totale ontvangsten en de uitgaven, exclusief de uitgaven voor intrestlasten, volgens de Schatkisttoestand en rekening houdend met de ontvangsten en uitgaven van de Gewesten en Gemeenschappen.

GRAFIEK 17- INKOMSTEN EN UITGAVEN ZONDER RENTELAST

Kasbasis, in % van het BNP.

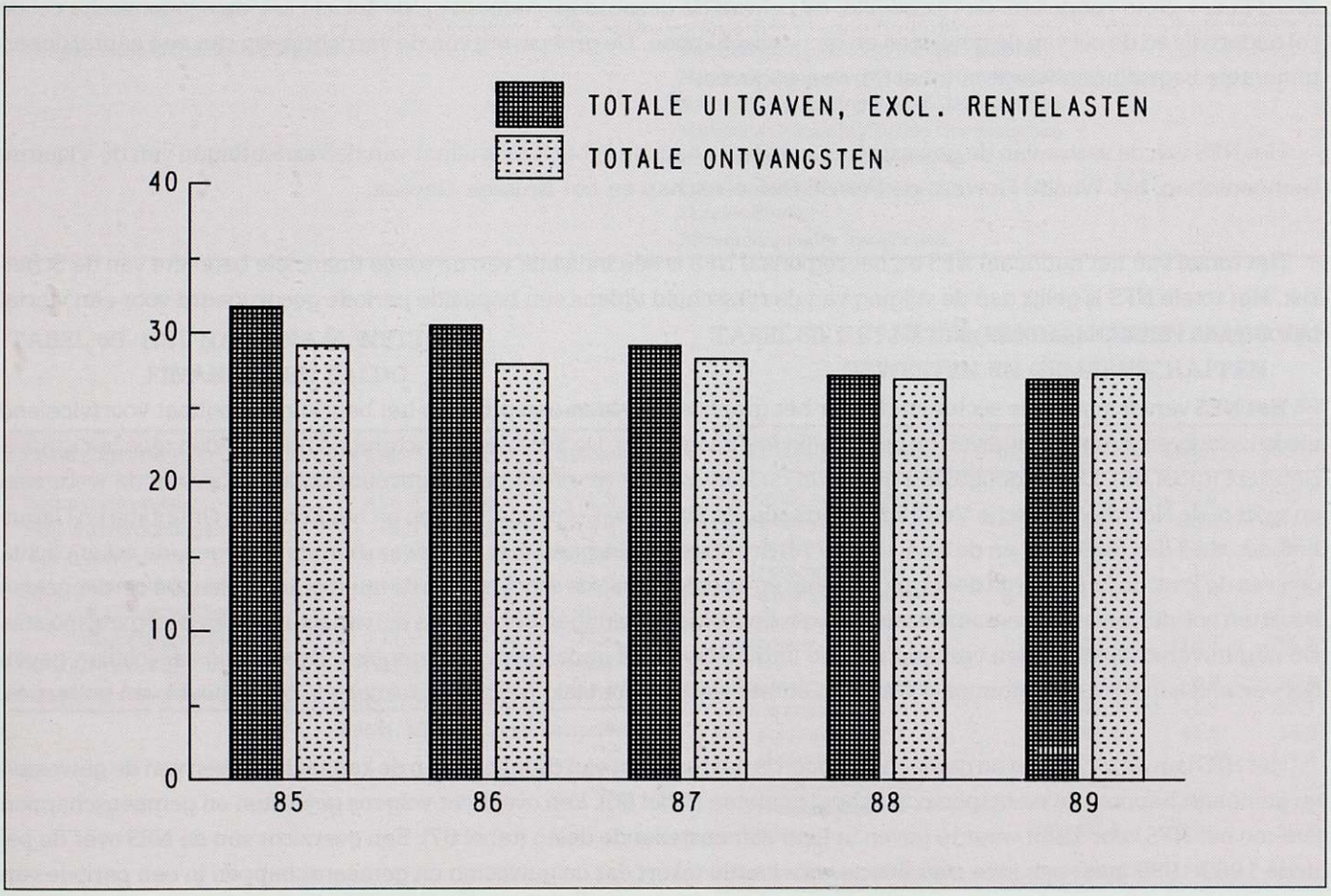

BRON: Ministerie van Financiën; berekening MEZ, ADSD.

Ondanks de hogere rentelasten, kon de stijging van de rijksschuld worden beheerst. De jaartoename van de schuld bedroeg slechts 6,7 % tegenover 8,6 en 8,4 % in 1987 en 1988. In procent van het BNP daalde de rijksschuld zelfs. Deze beheersing van de rijksschuld kon worden verkregen omdat het verloop van het primaire saldo voor voldoende ruimte zorgde, zodat het gevaar voor een sneeuwbaleffekt werd afgewend.

De uitdrukking «sneeuwbaleffect» verwijst naar de toestand waarbij de rijksschuld voortdurend toeneemt onder druk van voortdurende stijging van de rentelasten. Intresten betaald op leningen aangegaan om de rentelasten te financieren zorgen ervoor dat de voortdurende groei van de totale rentelasten in stand wordt gehouden.

De verbetering van het primaire saldo is vooral te danken aan de uitgavenvermindering op de begrotingen. Sinds enkele jaren zorgden drastische besparingsmaatregelen voor een volgehouden vermindering van de uitgaven in % van het BNP. In 1989 genoot de ontvangstenzijde het effect van de wetswijzigingen m.b.t. de indirecte belastingen en van de opverende conjunctuur.

D. HET NETTO TE FINANCIEREN SALDO

In de analyse van de openbare financiën neemt het netto te financieren saldo (NFS) een sleutelpositie in. Het NFS is de waardemeter die de feitelijke kastoestand van de Schatkist weergeeft. Het NFS bevat twee componenten: het NFS van de nationale sector en het NFS van de gewesten en gemeenschappen.

Het NFS van de nationale sector geeft een samenvattend beeld weer van de grote componenten van de sector, geklasseerd in zes grote rubrieken: de rijksschuld, de cel van de gezagsdepartementen, de sociale cel, de economische cel,de cel onderwijs en de cel van de gewesten en gemeenschappen. De groepering van de verrichtingen van een aantal departementele begrotingen wordt in tabel 64 weergegeven.

Het NFS van de sector van de gewesten en gemeenschappen is het kasresultaat van de verrichtingen van de Vlaamse Gemeenschap, het Waalse Gewest, de Franse Gemeenschap en het Brussels Gewest.

Het totaal van het nationaal NFS en het regionaal NFS is een indicatie van de totale financiële behoefte van de Schatkist. Het totale NFS is gelijk aan de stijging van de rijksschuld tijdens een bepaalde periode gecorrigeerd voor een viertal bijkomende verrichtingen (zie punt E.).

Het NFS van de nationale sector vindt voor het grootste deel haar oorsprong in het begrotingsresultaat voortvloeiend uit de kasontvangsten en -uitgaven op de rijksmiddelenbegroting. De Schatkistverrichtingen beïnvloeden mee het thesaurietekort (tabel 65). De derdengelden betreffen de saldi van de verrichtingen uitgevoerd door de Kas van de weduwen en wezen, de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, de Europese Gemeenschappen en het Europees Oriëntatie en Garantiefonds voor de Landbouw en de saldi van de verrichtingen in verband met de gewaarborgde leningen, de rekenplichtigen van de Post, de fondsen van de fiscale besturen en de delging van de schulden van de intercommunalen. De derdengelden bevatten ook de gewestelijke, samengevoegde en gedeelde belastingen geboekt als ontvangsten in een doorgangspositie. De uitgifteverschillen houden verband met de uitgifte boven of onder pari van leningen. De delgingsverschillen geven het verschil aan tussen de nominale waarden en het werkelijk betaald bedrag bij terugkoop op de beurs van obligaties.

Het NFS van de gewesten en gemeenschappen is het resultaat van de lopende en de kapitaaluitgaven van de gewesten en gemeenschappen die rechtspersoonlijkheid genieten (tabel 66). Een overzicht volgens gewesten en gemeenschappen laat toe het NFS voor 1989 weer te geven in haar samenstellende delen (tabel 67). Een overzicht van de NFS over de periode 1983-1989 geeft een idee over het gecumuleerde tekort dat de gewesten en gemeenschappen in een periode van zes jaar opbouwden en renteloos financierden via de Schatkist (tabel 68).

TABEL 64- GROEPERING VAN EEN AANTAL DEPARTEMENTELE BEGROTINGEN

Nationale sector	De departementele begrotingen
Rijksschuld	Rijksschuld
Cel van de gezagsdepartementen	Dotatiën Eerste minister justitie Binnenlandse zaken en openbaar ambt Buitenlandse zaken Landsverdediging Rijkswacht Financiën
Sociale cel	Pensioenen Middenstand Tewerkstelling en Arbeid Sociale Voorzorg Volksgezondheid
Economische cel	Landbouw Economische Zaken Verkeerswezen PTT Openbare Werken
Cel onderwijs	Onderwijs - Nederlandstalige sector Onderwijs - Franstalige sector Onderwijs - Gemeenschappelijke sector
Cel gewesten en gemeenschappen	Gemeenschappen en gewesten - dotatiën Nationale Opvoeding Vlaamse Gemeenschap Nationale Opvoeding Franse Gemeenschap Nationale Opvoeding Duitse Gemeenschap Onderwijs Duitse Gemeenschap Dotatie Duitse Gemeenschap Dotatie Brussel Bicommunautaire instellingen

TABEL 65- HET NATIONAAL NETTO TE FINANCIEREN SALDO

In miljard BEF.

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989
Begrotingsresultaat	- 458,2	- 396,1	- 471,2
Schatkistverrichtingen	+6,9	- 20,3	+28,8
wo. - derdengelden	+13,1	- 8,0	+53,6
- kasverrichtingen	+15,9	+11,0	- 4,0
- uitgifteverschillen	- 9,9	- 11,3	- 10,6
- delgingsverschillen	- 11,5	- 11,9	- 10,2
NATIONAAL NFS	- 451,2	- 416,0	- 442,4
- in % van het globaal NFS	104,8	95,9	111,4

BRON: Ministerie van Financiën.

TABEL 66- HET NETTO TE FINANCIEREN SALDO VAN GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN

In miljard BEF.

KASVERRICHTINGEN	1987	1988	1989
Lopende verrichtingen	*+11,9*	*- 24,2*	*+65,7*
- Ontvangsten	126,6	88,6	581,0
. dotaties	86,5	87,4	32,7
. ristorno's	39,8	1,2	25,6
. eigen ontvangsten	0,2	0,0	10,9
. financieringswet	-	-	511,8
- Uitgaven	114,7	112,8	515,3
Kapitaalverrichtingen	*+8,9*	*+6,6*	*- 20,6*
- Ontvangsten	46,7	44,5	30,1
. dotaties	44,5	44,5	16,0
. ristorno's	1,9	-	1,4
. eigen ontvangsten	0,3	-	1,5
. financieringswet	-	-	11,2
- Uitgaven	37,8	37,9	50,7
Netto te financieren saldo	*+20,8*	*- 17,5*	*+45,2*

BRON: Ministerie van Financiën.

E. HET VERLOOP VAN DE RIJKSSCHULD

Het verloop van de rijksschuld geeft het netto rendement weer van de leningen die rechtstreeks en onrechtstreeks door de Schatkist op de financiële markten werden geplaatst. In principe stemt het uitstaande bedrag van de rijksschuld overeen met het gecumuleerde bedrag van de begrotingstekorten uit het verleden. In de praktijk weerspiegelt het uitstaande bedrag van de schuld nog de invloed van schommelingen van de wisselkoersen, van de overname van schulden door de staat van de regularisatieleningen, van de schatkistverrichtingen en van de verrichtingen met het IMF. Het directe verband tussen een toename van de schuld en het netto te financieren saldo is hierdoor in de praktijk niet meer te leggen, tenzij mits de toepassing van een aantal correcties.

In 1989 gaf het begrotingstekort van 397,2 miljard aanleiding tot een stijging van de werkelijke schuld met 421,2 miljard. Deze schuldtoename werd voor 89,6 % gefinancierd door de uitgifte van titels in BEF, tegen 91,5 % in 1988. De overige 10,4 % (8,5 % in 1988) van de schuldtoename gebeurde in deviezen.

Zowel in procenten van het totaal als in absolute cijfers was de deviezenschuld iets groter dan in 1988. Opvallend hierbij was dat in tegenstelling tot 1988 vooral de korte termijnschuld aangezwengeld werd terwijl de netto aangroei van de geconsolideerde schuld fors in toom werd gehouden.

De leningen op lange termijn geplaatst in vreemde munt brachten netto 10,6 miljard op. Van de uitgifteopbrengst van 101,2 miljard werd 90,6 miljard benut voor aflossingen en terugbetalingen. De opbrengst van de uitgifte op korte termijn bedroeg 173,3 miljard en werd voor 139,5 miljard benut voor de aflossingen. Netto nam de korte termijnschuld toe met 33,8 miljard tegen een vermindering met 23,3 miljard in 1988. Op halflange termijn werden in tegenstelling tot de verrichtingen in 1988 geen bruto uitgiften gedaan. De schuld op halflange termijn werd afgelost en terugbetaald ten bedrage van 0,8 miljard.

TABEL 67- VERDELING VAN HET NFS PER GEWEST EN GEMEENSCHAP

In miljard BEF.

NETTO TE FINANCIEREN SALDO	1987	1988	1989
Vlaamse Gemeenschap	+9,9	- 8,1	+39,7
Waals Gewest	+8,0	- 3,6	+17,7
Franse Gemeenschap	+2,8	- 5,6	+5,7
Duitse Gemeenschap	+0,0	- 0,2	- 0,1
Brussels Gewest	-	-	- 17,9
Totaal van gewesten en gemeenschappen	*+20,8*	*- 17,5*	*+45,2*

BRON: Ministerie van Financiën.

TABEL 68- GECUMULEERD NFS VAN GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN

In miljard BEF.

JAAR	NFS	Gecumuleerd
1983	- 10,3	- 10,3
1984	- 2,8	- 13,0
1985	- 19,1	- 32,1
1986	- 3,9	- 35,4
1987	+20,8	- 14,7
1988	- 17,5	- 32,2
1989	+45,2	+13,0

BRON: Ministerie van Financiën.

TABEL 69- HET NETTO TE FINANCIEREN SALDO EN HET SCHULDVERLOOP

In miljard BEF.

RUBRIEKEN	1986	1987	1988	1989
TOTAAL NETTO TE FINANCIEREN SALDO	- 555,5	- 430,5	- 433,9	- 397,2
Wisselverschillen (a)	- 44,0	- 6,2	+18,6	- 25,2
Regularisatieleningen	+6,0	+33,1	+35,2	+49,2
Overgenomen staatsschuld	+0,5	-	-	-
WERKELIJKE SCHULDVARIATIE	+517,5	+457,4	+487,6	+421,2
Verrichtingen met het IMF (b)	- 14,3	- 3,2	+2,1	+4,7
Nominale schuldvariatie	+503,7	+454,2	+489,8	+425,9

BRON:Ministerie van Financiën.

(a) Wisselkoerswinsten verlagen de Schatkistbehoefte terwijl verliezen de financieringsbehoefte doen toenemen.

(b) De schommelingen van het uitstaande bedrag van de certificaten in het bezit van het IMF hebben geen invloed op het netto te financieren saldo.

TABEL 70- HET THESAURIETEKORT EN DE FINANCIERING ERVAN

In miljard BEF.

SCHULDRUBRIEKEN	1986	1987	1988	1989
Netto te financieren saldo	- 555,5	- 430,5	- 433,9	- 397,2
Nominale schuldvariatie	+503,7	+454,2	+489,8	+425,9
Werkelijke schuldvariatie (a)	+517,5	+457,4	+487,6	+421,2
- Schuld in BEF	+487,4	+431,9	+446,2	+377,6
. geconsolideerde	+241,9	+345,4	+443,2	+228,0
. vlottende (a)	+245,5	+86,5	+3,0	+149,6
- Schuld in deviezen	+30,1	+25,6	+41,5	+43,6
. geconsolideerde	- 69,6	- 7,7	+44,5	+10,6
. vlottende	- 99,7	+33,3	- 3,0	+33,0
TOTALE GECONSOLIDEERDE SCHULD	*+172,3*	*+337,7*	*+487,7*	*+238,6*
TOTALE VLOTTENDE SCHULD	*+345,2*	*+119,8*	*0,0*	*+182,6*

BRON: Ministerie van Financiën.

(a) Exclusief de verrichtingen met het IMF. De Schatkistpositie wordt niet beïnvloed door de verrichtingen met het Internationaal Muntfonds. Het is de NBB die BEF ontvangt of ter beschikking stelt in uitvoering van het akkoord met het IMF en niet de Schatkist.

TABEL 71- VERLOOP VAN DE SCHULD IN DEVIEZEN IN 1989

In miljard BEF.

	CHF	DEM	JPY	NLG	USD	Totaal
Geconsolideerde schuld	+34,9	+21,2	+20,0	- 1,2	- 64,1	+10,6
Vottende schuld	- 19,0	+17,8	+5,9	+0,13	+28,1	+33,0
- Halflange termijn	0	- 0,8	-	0	-	- 0,8
- Korte termijn	- 19,0	+18,6	+5,9	+0,13	+28,1	+33,8
Totale deviezenschuld	+15,9	+39,0	+25,9	- 1,1	- 36,0	+43,6

BRON: Ministerie van Financiën.

De Schatkist deed bij haar schuldbeheer een beroep op verbintenissen in CHF voor de lange termijnfinanciering terwijl het beroep op leningen in CHF op korte termijn drastisch werd teruggedrongen. De leningen in DEM kwamen in aanmerking zowel voor de korte als de lange termijnfinanciering. De leningen in JPY werden vooral gekozen voor de lange termijnfinanciering en in mindere mate voor de korte termijn. De verbintenissen in NLG werden minimaal aangegaan voor de korte termijn en voor de lange termijn netto afgestoten. De leningen in USD waren de instrumenten bij uitstek voor de korte termijnfinanciering. Voor lange termijnfinanciering vielen de leningen in USD niet in de smaak van de Schatkist die over het jaar haar portefeuille papier in USD verminderde met netto 64,1 miljard.

Dit alles zorgde ervoor dat alhoewel de deviezenschuld met haar toename van 43,6 miljard in 1989 slechts weinig boven de toename van 41,5 miljard in 1988 lag, er toch verschillende financieringspaden werden bewandeld. In 1988 waren de leningen in USD en CHF als financieringsinstrument erg in trek, terwijl de verbintenissen in DEM, JPY en NLG eerder werden geweerd. In 1989 waren leningen in DEM en JPY in het algemeen en in CHF op de lange termijn erg favoriet. Ten opzichte van de NLG bleef het enthousiasme koel. De leningen in USD kwamen enkel voor de korte termijn in aanmerking.

Het beheer van de deviezenschuld kan worden beïnvloed door een viertal elementen: wisselrisico, het beheer van het rentevoetrisico, het niet-naleven door de tegenpartij van verplichtingen bij een swap-contract en de liquiditeit.

Het wisselkoersrisico werd beperkt door het hernieuwen en herfinancieren van leningen door middel van leningen die werden aangegaan in dezelfde munt en door speciale dekkingstechnieken voor de EMS-deviezen. De kwetsbaarheid ten aanzien van het rentevoetrisico werd beperkt door schuld aan te gaan met een vaste rentevoet en door de schuldstructuur te wijzigen. Swap-technieken maakten het mogelijk zonder grote moeilijkheden en kosteloos leningen met vaste rentevoet om te zetten in leningen met veranderlijke rentevoet en vice versa. Om het liquiditeitsrisico te verhelpen heeft de schatkist haar financieringsbronnen en haar financiële instrumenten maximaal gediversifieerd.

Net zoals in 1988 werd het grootste deel van het schatkisttekort gefinancierd door een beroep te doen op de binnenlandse financiële markt. Deze financiering bedroeg 89,6 % van de totale behoeften hetzij 377,6 miljard en werd verdeeld over 228 miljard geconsolideerde schuld en 149,6 miljard vlottende schuld.

Er werden voor 605,3 miljard langlopende leningen in Belgische frank geplaatst, tegen 674,3 miljard in 1988. De uitgifte gebeurde op de volgende manier: - lening 8 % 1989-1997 Belgische Staat (173,6 miljard); - lening 8,25 % 1989-1997 Belgische Staat (177,6 miljard); - lening Wegenfonds 1989-2007 (0,7 miljard); - lening 8,25 % 1989-1996 Belgische Staat (62,5 miljard); - lening 9,5 % 1989-1998 Belgische Staat (50,0 miljard); - lineaire obligaties 8,25 % (81,7 miljard); - schatkistbons (49,2 miljard).

Na aftrek van de terugbetalingen en de aflossingen ten bedrage van 377,3 miljard bedroeg de netto stijging van de geconsolideerde schuld in BEF 228,0 miljard.

De schuldtoename in BEF op lange termijn werd gekenmerkt door de creatie van lineaire obligaties, die bij toewijzing in opeenvolgende maandelijkse tranches worden uitgegeven en waarbij iedere intekenaar wordt bediend tegen de prijs die hij geboden heeft. Alleen de uitgifteprijs verschilt van de ene tranche tot de andere. Vervaldatum en nominale rente blijven onveranderd. De lineaire obligaties dragen als bijzonder kenmerk de eigenschap dat de niet-financiële vennootschappen en de niet-ingezetenen op de opbrengst van deze effecten geen roerende voorheffing moeten betalen. Bovendien is de lijst van de intekenaars die aan de toewijzingen mogen deelnemen uitgebreid tot het geheel van de Belgische kredietinstellingen, de beursvennootschappen en de door het Institut Monetaire Luxembourgeois erkende Luxemburgse kredietinstellingen.

Niettegenstaande de uitgifte van lineaire obligaties bleef het volume van de netto uitgiften (288 miljard) onder het peil van het vorige jaar (443,2 miljard). Dit feit kan verklaard worden enerzijds doordat de kredietverstrekkers in een periode van renteverwachtingen à la hausse niet al te veel verbintenissen op termijn wilden aangaan terwijl de Schatkist het niet wenselijk achtte het rentepeil verder op te trekken gelet op de doelstellingen van het regeringsbeleid en anderzijds doordat een aantal schatkistleningen met het aanzienlijk bedrag van 377,3 miljard de vervaldatum bereikte (tegen 231,1 miljard in 1988).

De schuld op halflange termijn werd in 1989 voor de vierde opeenvolgende keer verder afgelost en wel ten bedrage van 16,7 miljard. De schuld op korte termijn nam toe met 165,6 miljard. De portefeuille schatkistcertificaten in handen van de banken en de privé-spaarkassen werd maar liefst met 188 miljard aangedikt tegenover 80 miljard in 1988. De openbare kredietinstellingen en het Rentenfonds krompen hun bezit aan certificaten in met respectievelijk 14,7 en 57,6 miljard. Men kan dus rustig stellen dat de banken en de privé-spaarkassen, gesterkt door hun voorkeur voor kortlopende activa, in 1989 optraden als de financiers van de Schatkist op korte termijn.

F. DE STAND VAN DE RIJKSSCHULD

De uitstaande schuld bedroeg op het einde van 1989 6 699,8 miljard frank, hetzij 5 568,8 miljard in BEF en 1 131 miljard schuld in deviezen. De schuld per inwoner stapelde zich torenhoog op en bedroeg meer dan 670 000 frank per

TABEL 72- STAND VAN DE RIJKSSCHULD (a)

In miljard BEF.

SCHULDRUBRIEKEN	1985	1986	1987	1988	1989
Schuld in BEF	3 825,2	4 313,1	4 745,1	5 191,2	5 568,8
- geconsolideerde	2 533,3	2 775,2	3 120,5	3 563,7	3 791,7
- vlottende (a)	1 291,9	1 537,9	1 624,6	1 627,5	1 777,1
Schuld in deviezen	990,3	1 020,4	1 045,9	1 087,4	1 131,0
- geconsolideerde	574,0	504,5	496,8	541,4	552,0
- vlottende	416,3	515,9	549,1	546,0	579,0
Totale geconsolideerde	3 070,3	3 279,7	3 617,3	4 105,1	4 343,7
Totale vlottende	1 708,2	2 053,8	2 173,7	2 173,5	2 356,1
TOTALE SCHULD(a)	4 815,5	5 333,5	5 791,0	6 278,6	6 699,8
- in % van het BNP	101,2	105,9	120,3	112,5	113,8
SCHULD PER INWONER (in BEF)	488 442	540 660	586 430	635 807	677 432

BRON: Ministerie van Financiën.

(a) Exclusief IMF certificaten.

hoofd, tegen iets meer dan 423 000 frank vijf jaar geleden. Het aandeel van de schuld in het BNP scoorde met 113,8 % het hoogste cijfer ooit bereikt en lag ver boven het EEG-gemiddelde dat rond de 60 % schommelt. Duitsland en Frankrijk liggen met een verhouding van 22,5 en 26,1 % ver onder het EEG-gemiddelde. Het Verenigd Koninkrijk haalt 39,8 %. Nochtans zijn de soepelheid waarmee steeds weer de openbare uitgiften in Belgische frank worden geplaatst, de terugkeer van kapitaal en de voorwaarden voor financiering in vreemde munten duidelijke aanwijzingen van het vertrouwen dat de Belgische Staat nationaal en internationaal geniet.

Het traditioneel onderscheid tussen de geconsolideerde en de vlottende schuld, weergegeven in tabel 72, toont aan dat de schuld op lange termijn sinds 1981 steeds meer dan 60 % van de totale schuld uitmaakte. In 1988 klom het aandeel zelfs op tot 65 %. In 1989 verminderde de verhouding tot 64,8 %.

Naast de klassieke obligatieleningen omvat de langlopende openbare schuld in BEF de schatkistbons uitgegeven in het kader van de regularisatieverrichtingen in verband met de lasten van het verleden (vastgelegd bij koninklijk besluit nr 446 van 20 augustus 1986) en de lineaire obligaties. Deze laatsten zijn een nieuwe formule van leningen, uitgegeven in 1989 om de schatkistbehoeften te dekken. Het zijn leningen met een veranderlijke emissiepremie die maandelijks worden toegewezen volgens een tendersysteem.

De toestand van de geconsolideerde rijksschuld ziet er eind 1989 uit als volgt:

- Schatkistleningen 3 019,6 miljard
  - Openbare uitgiften 2 916,0 miljard
  - Staatsleningen 2 834,2 miljard
    - Lineaire obligaties 81,8 miljard
    - Privé-uitgiften 103,6 miljard
  - Privé-uitgiften voor het Fonds van Industriële Vernieuwingen: 4,5 miljard
- Privé-uitgiften voor het Brusselse Gewest: 19,8 miljard
- Privé-uitgiften voor de herstructurering van de nationale sectoren: 89,9 miljard
- Privé-uitgiften voor de regularisatieverrichtingen (Schatkistbons): 113,6 miljard
  - Periode 1986-1988: 64,4 miljard
  - Periode 1989 : 49,2 miljard

TABEL 73- STAND EIND 1989 VAN DE SCHULD IN DEVIEZEN

In miljard BEF.

SCHULDRUBRIEKEN	CHF	DEM	JPY	NLG	USD	TOTAAL
Geconsolideerde schuld	191,5	189,1	118,4	22,9	30,0	552,0
Vlottende schuld	160,5	266,2	13,6	65,2	73,5	579,1
Halflange termijn	13,8	4,4	-	2,1	-	20,3
Korte termijn	146,7	261,8	13,6	63,1	73,5	558,8
TOTAAL	*352,0*	*455,3*	*132,0*	*88,1*	*103,5*	*1 131,0*

BRON: Ministerie van Financiën.

- Uitgiften van het Wegenfonds en de intercommunale wegenwerken: 53,2 miljard
  - Openbare uitgiften: 520,4
  - Privé-uitgiften : 10,8
- Privé-uitgiften voor de Dienst van de Scheepvaart: 9,6 miljard
- Diverse privé-uitgiften: 3,5 miljard
- Totale geconsolideerde openbare schuld in BEF 3 791,7 miljard.

De vlottende schuld omvat de schuld op zeer korte en korte termijn met een looptijd van maximaal één jaar en de schuld op halflange termijn met een maximale looptijd van vijf jaar. De schuld op korte termijn heeft veranderlijke rentevoeten en verhoogt de gevoeligheid van de uitgaven voor rentelasten en beïnvloed dus, ingrijpend en snel, het netto te financieren saldo.

Het kortlopend schatkistpapier in BEF was voor 1 157,8 miljard in handen van de banken en de privé-spaarkassen. De openbare kredietinstellingen en de parastatale instellingen namen voor respectievelijk 309,3 en 48,6 miljard waardepapier op in hun portefeuille. De internationale organisaties hielden voor 103 miljard papier aan. Het Rentefonds behield slechts 66,5 miljard. De particulieren financieren de Schatkist via hun tegoeden op postrekening voor 104,9 miljard. De Nationale Bank hield haar kredietlijn op 37 miljard.

Een opsplitsing van de rijksschuld volgens de effectief gebruikte munt toont aan dat sinds 1984 de expansie van de schuld in deviezen werd omgebogen. Het aandeel van de schuld in vreemde munt in de totale uitstaande schuld is verminderd van 24,4 % in 1984 tot 16,9 % in 1989. In absolute termen bleef de schuld toenemen. Eind 1989 zag de situatie eruit als geïllustreerd in tabel 73.

De schuld in deviezen bestaat voor ongeveer de helft uit lange termijnschuld. De andere helft is nagenoeg allemaal schuld op korte termijn. De leningen in DEM en CHF vormen samen meer dan 71 % van de deviezenschuld. De leningen in JPY, USD en NLG zijn goed voor respectievelijk 11,7, 9,2 en 7,8 %.

4.2. MONETAIRE FACTOREN

4.2.1. INTERNATIONAAL MONETAIR BELEID IN DE BAN VAN DE INFLATIEBESTRIJDING

Stijgende rentevoeten, vooral op de korte termijn, kenmerkten de geldmarkten in de loop van 1989. In de Verenigde Staten verzwakte die trend in de tweede helft van het jaar dermate dat de korte termijnrente op het jaareinde zelfs onder het peil van twaalf maand ervoor lag.

Die hoge rente kan aan twee factoren worden toegeschreven: enerzijds het moneteir beleid,dat via de verhoging van de basisrentetarieven het inflatiegevaar wilde tegenwerken. Vooral in het Verenigd Koninkrijk en de Duitse Bondsrepubliek speelde deze factor. Anderzijds werd het rente-instrument ook gebruikt voor de stabilisering van de wisselkoersen, voornamelijk toegespitst op de verhouding USD/JPY.

De lange termijnrente steeg minder sterk waardoor de normale rentestructuur verstoord werd en de korte termijnrente soms hoger kwam te liggen dan de lange termijnrente. Deze situatie begon naar het einde van het jaar toe terug te keren naar een normale rentestructuur, enerzijds wegens de lichte renteverlaging op korte termijn in de US, anderzijds wegens de toename van de vergoeding voor lange termijnbeleggingen.

TABEL 74- KORTE TERMIJN RENTEVOETEN IN DE VOORNAAMSTE LANDEN (a)

LANDEN	1986	1986 (b)	1987	1987 (b)	1988	1988 (b)	1989	1989 (b)
Verenigde Staten	5,49	3,49	5,77	2,13	8,07	3,94	7,63	2,81
EEG								
België	*7,40*	*6,10*	*6,75*	*5,25*	*7,50*	*6,30*	*10,25*	*7,13*
Nederland	6,08	5,88	4,72	5,22	5,66	4,96	8,51	7,41
Frankrijk	7,98	5,48	8,60	5,10	8,47	5,87	10,89	7,21
Duitse Bondsrepubliek	4,81	5,01	3,65	3,45	5,33	4,13	8,05	5,29
Verenigd Koninkrijk	10,56	7,25	8,21	4,01	12,51	7,61	14,48	6,69
Italië	10,25	4,35	11,66	6,86	11,44	6,44	13,37	6,76
Japan	4,40	4,00	3,90	4,20	4,16	3,66	5,80	3,54

BRON: OESO, ***Main economic indicators***.

(a) De korte termijnrente op drie maandbeleggingen, meestal schatkistbons, op het jaareinde.
(b) Reële rente: nominale rente min inflatie.

Op de wisselmarkten waren in het jaar 1989 twee periodes te onderscheiden. In de eerste helft steeg de nominale wisselkoers van de USD, vooral tegenover de JPY. De Groep van Zeven grote industrielanden vond deze ontwikkeling dermate verontrustend dat zij overeenkwamen via massale interventies op de wisselmarkten deze tendens tegen te werken. Ook de renteverhogingen in Japan en sommige Europese landen moesten hieraan verhelpen.

De verklaring van de Groep van Zeven dat «the rise in recent months of the dollar (is) inconsistent with longer run economic fundamentals» werd door die interventies geloofwaardig,maar ook de democratiseringstendens in Oost-Europa en de perspectieven op de éénmaking van de beide Duitslanden droegen bij aan de depreciatie van de USD vanaf september 1989, omdat die ontwikkelingen kapitalen aantrokken naar de Duitse Bondsrepubliek en Oost-Europa. Ook het kleinere rentedifferentiëel tussen de US en andere financiële markten droeg hieraan bij.

TABEL 75- REELE EFFECTIEVE WISSELKOERSEN

1980/1982 = 100.

JAAR	USD		JPY		DEM		GBP	
	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
1983	112,7	114,9	96,8	100,4	101,0	100,6	93,1	93,1
1984	119,6	120,8	97,8	102,4	98,0	96,8	90,2	89,7
1985	122,3	123,8	97,0	101,9	96,7	95,8	92,9	92,4
1986	102,4	107,8	115,4	120,0	103,4	104,7	87,4	88,3
1987	91,8	97,8	119,6	123,3	106,9	109,3	87,5	89,3
1988	87,4	92,4	125,9	128,9	106,2	107,6	94,4	95,6
1989	91,8	96,3	118,2	121,5	104,7	105,1	93,6	94,2
1986 (c)	- 17,1	- 13,5	+23,4	+21,9	+6,9	+9,1	- 5,9	- 4,4
1987 (c)	- 10,6	- 9,5	+4,7	+3,8	+2,8	+3,9	+0,2	+1,1
1988 (c)	- 4,8	- 5,8	+5,9	+4,9	- 0,6	- 1,6	+7,9	+7,2
1989 (c)	+5,0	+4,2	- 6,1	- 5,7	- 1,4	- 2,3	- 0,8	- 1,5

BRON: Morgan Guaranty Trust Co.

(a) Tegenover de munten van 15 andere industrielanden.
(b) Tegenover de munten van 18 andere industrielanden en 22 ontwikkelingslanden.
(c) Verandering in % t/t-1.

GRAFIEK 18- NOMINALE EFFECTIEVE WISSELKOERSEN VAN USD, JPY EN DEM

1980-1982 = 100.

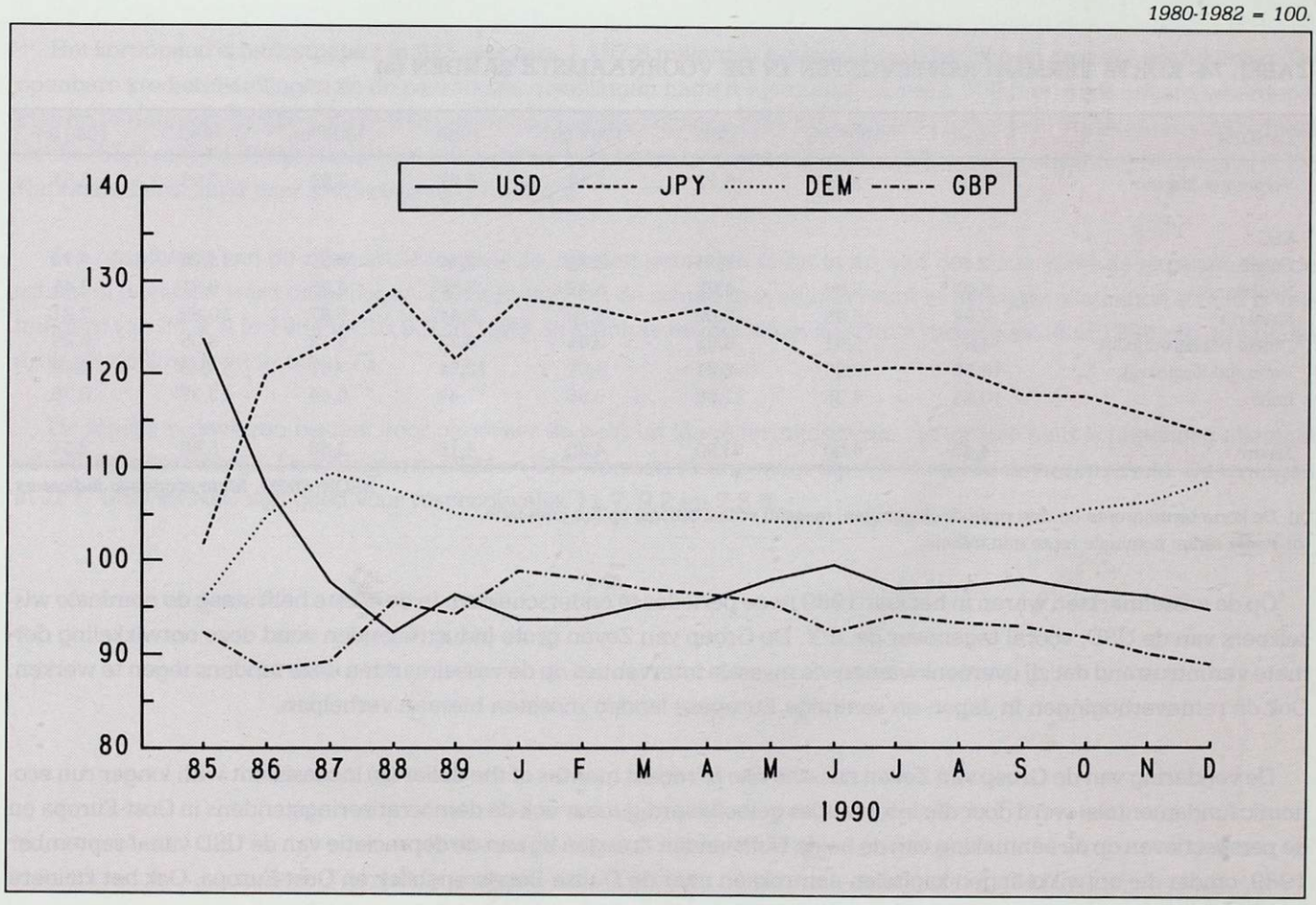

BRON: Morgan Guaranty.

Voor de reële economie had die dollarbeweging wellicht weinig invloed. Zowel het IMF als Morgan Guaranty vermelden immers geen schokkende veranderingen voor de reële effectieve wisselkoers, een berekening die rekening houdt met de koers van de munten van diverse handelspartners. De appreciatie van de USD is ongeveer even groot als de depreciatie in 1988. De grote correctie van de overgewaardeerde dollar en de ondergewaardeerde Yen gebeurde echter al in de jaren 1986 en 1987 (zie tabel 75 en grafiek 18).

4.2.2. DE BELGISCHE GELD EN KAPITAALMARKT

A. DE WISSELMARKT: EEN STABIELE BEF

Op de valutamarkt tekenden zich in 1989 duidelijk twee verschillende toestanden af. Tijdens de eerste negen maanden oefende een sterke USD een neerwaartse druk uit op de DEM, wat de wisselkoersstabiliteit van de valuta binnen

GRAFIEK 19- OFFICIELE WISSELKOERSEN TE BRUSSEL

In BEF.

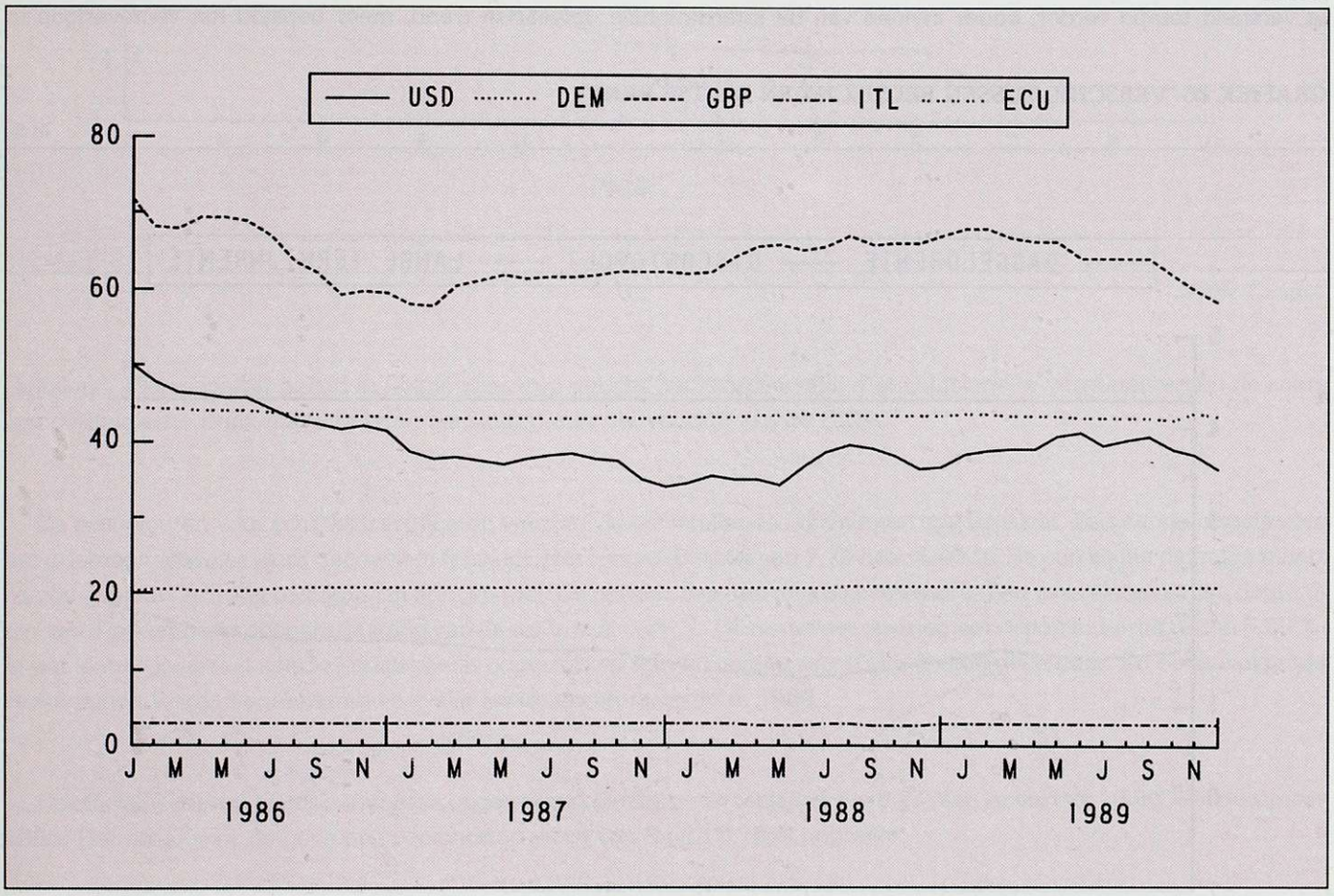

BRON: Nationale Bank van België.

het Europees Monetair Systeem ten goede kwam. De renteverschillen op korte termijn ten opzichte van Duitsland werden verkleind. De externe liquiditeit van de economie werd versterkt. De positie van de BEF ten opzichte van de DEM bleef praktisch stabiel. Hetzelfde gold voor de koers tegenover de Nederlandse gulden. De BEF verloor enkel tegenover

de Italiaanse lire en de Spaanse peseta terrein, omdat deze laatste munten genoten van een koersondersteuning via de massale toestroom van privé-kapitaal wegens de hoge rente op de beleggingen.

Vanaf september verminderde de dollarwaarde en versterkte de DEM zijn positie binnen het Europees Monetair Systeem. Alle munten verloren in meerdere of mindere mate terrein, niettegenstaande de rente werd opgetrokken. Globaal genomen bleef de wisselkoers van de BEF binnen het Europees Monetair Stelsel ongeveer ongewijzigd. Tegenover de dollar vertoonde de BEF een beperkte depreciatie.

De stabiliteit van de BEF binnen het Europees Monetair Stelsel is evenwel geen afspiegeling van de verrichtingen van de BLEU met het buitenland. De spanningen op de valutamarkt, veroorzaakt door de afwisselende periodes van netto-kapitaalimport en -export, voortvloeiend uit het verloop van de betalingsbalans, zijn veeleer terug te vinden in de wijzigingen van de nationale deviezenreserves en in het kapitaalverkeer in vreemde valuta's van de overheid.

B. DE GELDMARKT: OMGEKEERDE RENTESTRUCTUUR EN STRUCTURELE HERVORMINGEN

De rentehausse die zich op de Belgische rentemarkt vanaf het tweede halfjaar van 1988 aftekende zette zich in 1989 in versneld tempo verder, onder invloed van de internationale opwaartse trend, meer bepaald het renteverloop in

GRAFIEK 20- VERSCHIL TUSSEN BELGISCHE EN DUITSE RENTE

In %.

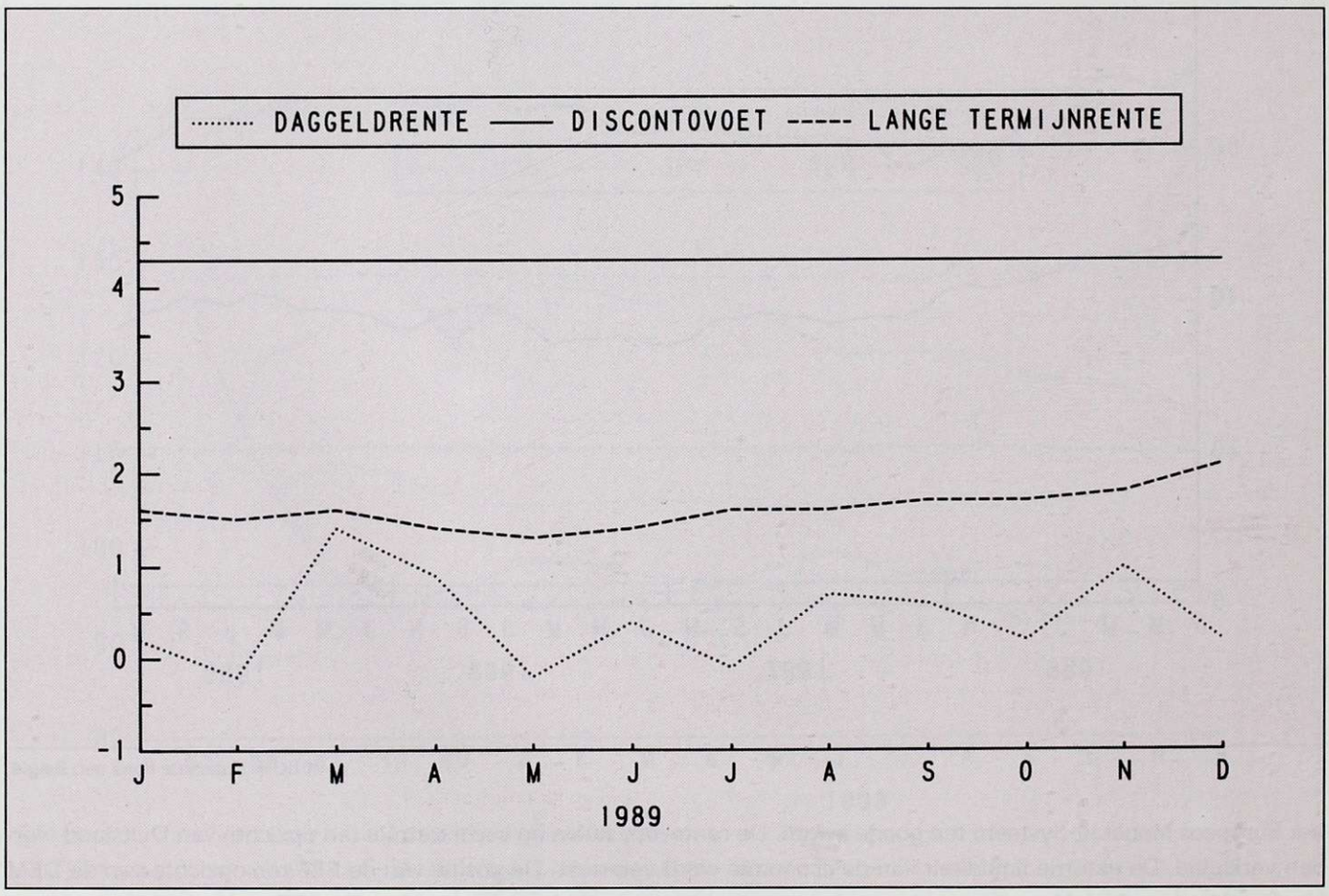

BRON: Eurostat.

GRAFIEK 21- VERSCHIL TUSSEN LANGE EN KORTE TERMIJNRENTE: INTERNATIONALE VERGELIJKING

In %.

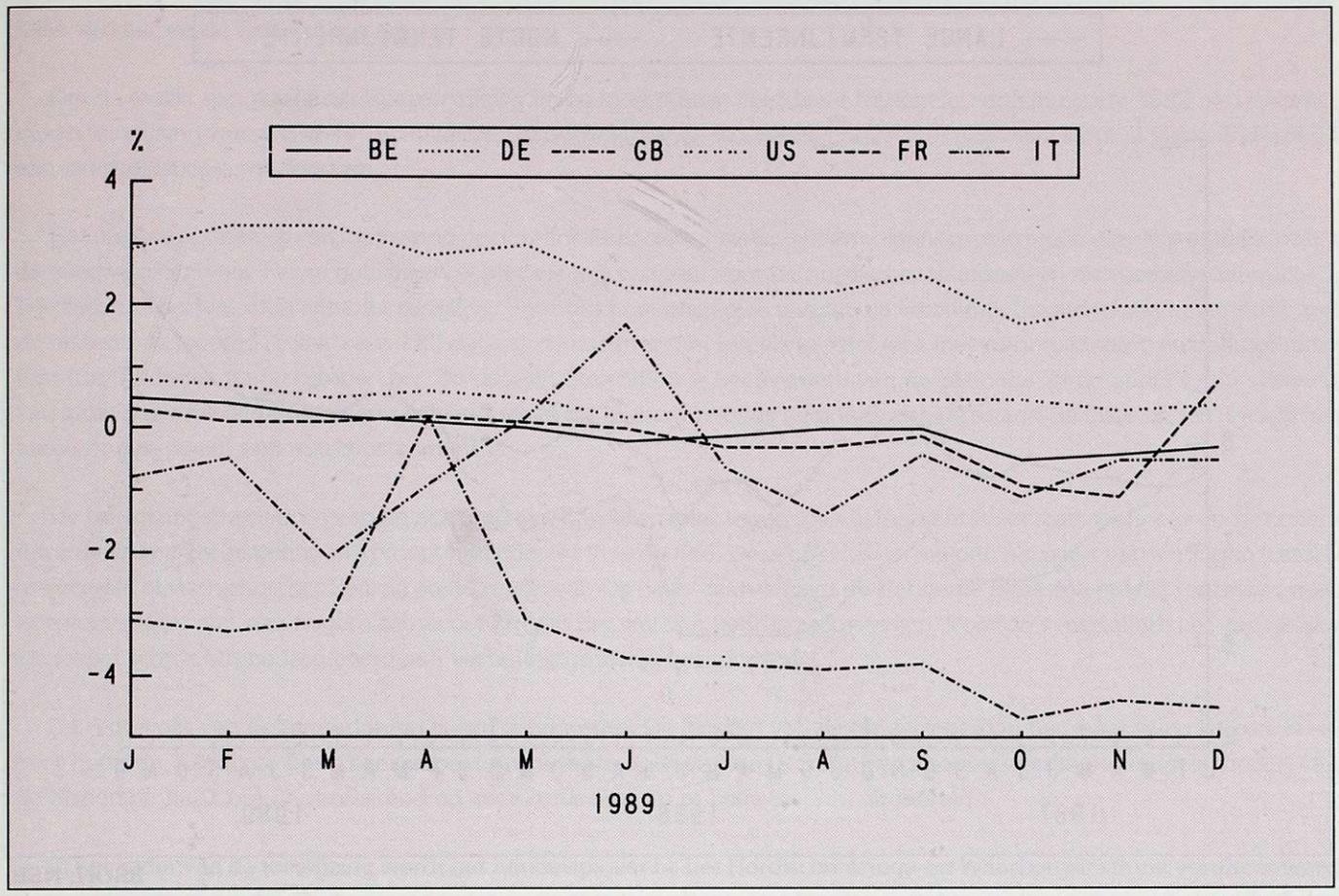

BRON: Eurostat.

Duitsland. Het monetair beleid in België was erop gericht het renteverschil met Duitsland te verminderen en de koers van de Belgische frank nauw te laten aansluiten met het verloop van de DEM.

De rentevoeten voor schatkistcertificaten werden via verschillende wijzigingen opgetrokken. Een eerste impuls voor het driemaandspapier werd gegeven in februari. Het rentepeil steeg van 7,70 naar 8,40 %. Na een kleine daling in maart volgde opnieuw een sterke stijging in april en mei. De periode van juni tot augustus was er één van relatieve rust. September werd gekenmerkt door een stijging van de rente met 0,75 %. De rentevoet op driemaandspapier bereikte dan 9,20 %. In het laatste kwartaal werd zij stapsgewijs opgetrokken tot een niveau van 10,25 % eind december. De opeenvolgende verhogingen waren kenmerkend voor alle korte termijntarieven in 1989.

De officiële tarieven werden eveneens opgetrokken. De discontovoet steeg van 8,25 % in januari tot 10,25 % in december 1989. Het tarief voor de gewone voorschotten werd van 8 op 10,75 % gebracht.

De lange termijnrente steeg minder snel, waardoor de rentestructuur tijdens een groot deel van het jaar invers was. Het fenomeen bleef eerder beperkt en was veel minder typisch voor de Belgische financiële markt dan in de periode 1986-1987. In heel wat andere landen werd als gevolg van het gevoerde monetair beleid eveneens een omslag in de rentestructuur opgemerkt.

GRAFIEK 22- KORTE EN LANGE TERMIJNRENTE IN BELGIE

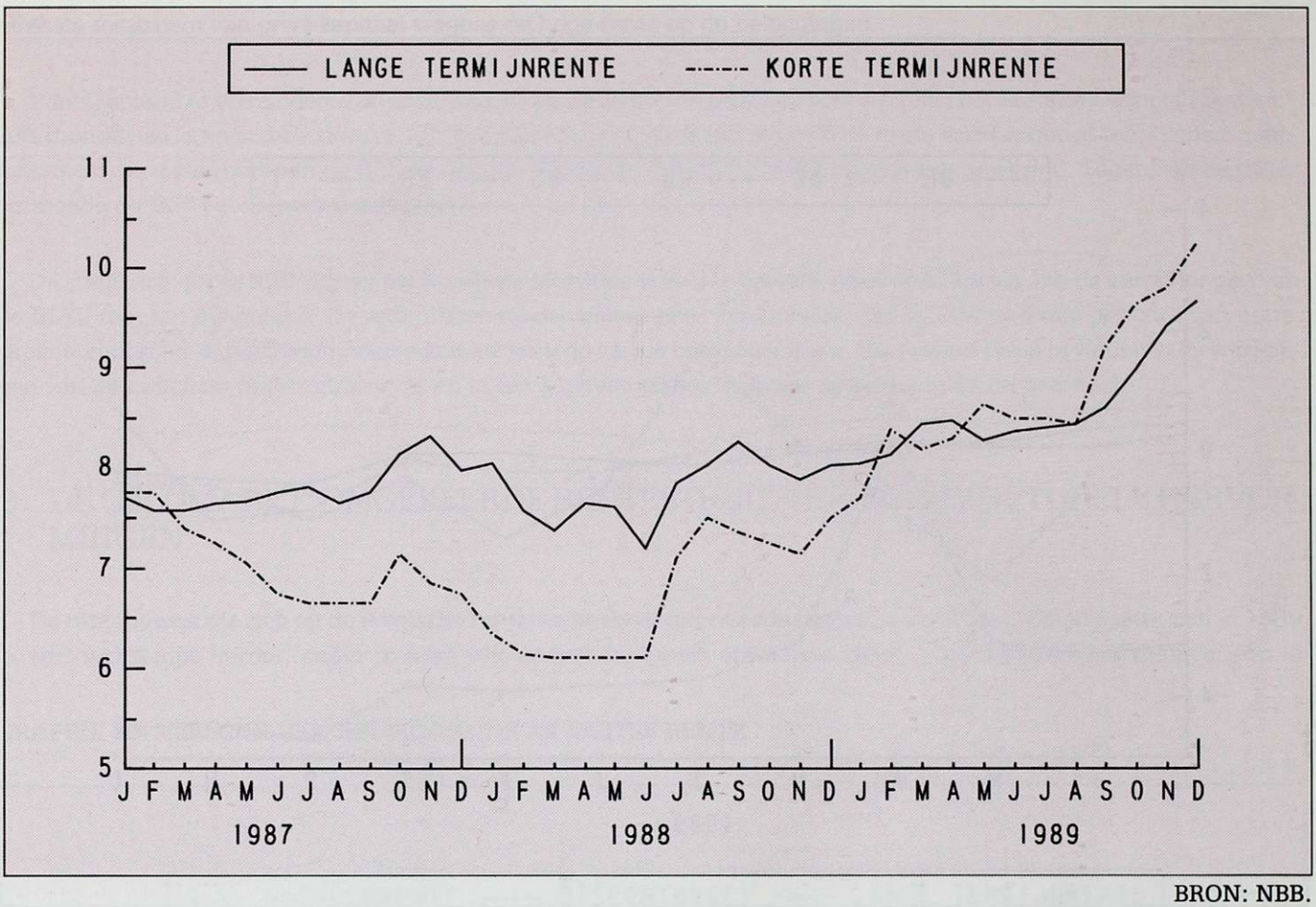

BRON: NBB.

Een mogelijke verklaring voor de Belgische omgekeerde rentestructuur ligt in het feit dat de overheid als grootste kredietnemer de stijgende tendens van de lange termijnrente heeft afgeremd door haar vraag naar langlopend kapitaal te beperken.

Wegens de vertraging van de uitgiften van de overheid nam het beroep op de geldmarkt vooral de vorm aan van uitgiften van kortlopend overheidspapier. De Schatkist en het Rentenfonds plaatsten aanzienlijke hoeveelheden schatkistpapier bij de financiële instellingen en de spaarbanken die er, gelet op de vlakke en later de omgekeerde rentestructuur, de voorkeur aan gaven een groter deel van hun liquiditeiten op korte termijn uit te zetten. De portefeuille schatkistpapier in het bezit van de Belgische financiële instellingen steeg als gevolg hiervan opnieuw sneller dan de werkmiddelen in BEF.

Ook de interbankenmarkt, waar vooral de Luxemburgse banken actief waren als aanbieders, leverden de Belgische financiële instellingen heel wat middelen. Het aandeel van de middelen verkregen door mobilisering van handelspapier en door belegging op de daggeldmarkt bleef verminderen.

Over het hele jaar beschouwd trad er in 1989 een verkrapping van de geldmarkt op, tegenover een lichte verruiming in 1988. Deze verkrapping was enerzijds toe te schrijven aan de bewegingen van het lopende en het kapitaalverkeer met het buitenland vooral naar het jaareinde toe en anderzijds aan het verloop van de biljettenomloop dat in 1989 aan sterke seizoenschommelingen onderhevig was.

In 1989 werd de geldmarkt bovendien nog gekenmerkt door een reeks structurele hervormingen die wellicht in de toekomst nog verder uitgewerkt zullen worden in het raam van de Europese éénwording en de liberalisatie van het financiële verkeer en de financiële markten.

Om de markt van het handelspapier nieuw leven in te blazen voerde de Nationale Bank in maart 1989 een systeem in van toewijzing van cessies-retrocessies van handelspapier en van voorschotten met een vaste looptijd tegen onderpand van overheidspapier of -fondsen.

Het nieuwe systeem is van toepassing op dezelfde financiële instellingen en volgens grosso modo dezelfde criteria inzake de voorwaarden voor het te gebruiken papier als het systeem voor de herdiscontoplafonds en de voorschottenquota's. De discontovoorwaarden zijn niet dezelfde. Voor het handelspapier werden ze verruimd, inzonderheid in verband met de resterende looptijd (1 jaar i.p.v. 120 dagen), de aard van het initiële krediet (ook investeringskrediet) en de uitgiftedatum (tot 90 dagen na facturatie i.p.v. 30 dagen). Bovendien is het systeem van de plafonds en de quota's een systeem van individuele kredietlijnen tegen een vast tarief die bijdragen tot de liquiditeit van de financiële instellingen, terwijl het toewijzingssysteem een marktinstrument is.

De toewijzingsprodedure van de aankoop van handelspapier tegen toewijzingsrentevoet start wanneer de Nationale Bank de financiële instellingen oproept hun offertes in te dienen. Deze offertes vermelden het soort verrichtingen (cessie-retrocessie of voorschot) het bedrag en de rentevoet. Op basis daarvan legt de Nationale Bank één enkele rentevoet vast. Alle voorstellen met een hogere rentevoet krijgen het volledig bedrag toegewezen. Voor de voorstellen met een gelijke rentevoet wordt het bedrag eventueel verhoudingsgewijs verminderd.

De rentevoet van de tenderlening is een marktrente. De looptijd van de tenderleningen bedraagt twee weken. Hierdoor heeft de Nationale Bank haar impact op de rente op zeer korte termijn vergroot en werden de mogelijkheden van de Nationale Bank om de rentestand op zeer korte termijn te beïnvloeden, uitgebreid.

In het kader van de toewijzing wordt het handelspapier bij het Herdisconterings- en Waarborgsinstituut verdisconteerd naar verhouding van de offertes aanvaard door de Nationale Bank. Het Herdisconteringsinstituut richt zich voor de financiering tot de Nationale Bank of tot de markt van het gewaarborgd daggeld en crediteert de overdrager van de vordering. Om het administratieve werk van de deelnemers ter verlichten, kan het Herdisconterings- en Waarborgsinstituut het handelspapier voor de cessies kosteloos in bewaring nemen.

Voor de cessies-retrocessies van het handelspapier werd de rentevoet meestal 0,40 % onder het interbankentarief op twee weken geplaatst en ongeveer 0,55 % onder de rentevoet voor éénmaandscertificaten van de Schatkist.

Voor de toewijzingen van voorschotten met vaste termijn was het verschil met het interbankentarief niet zo groot en soms onbestaande. De toewijzingen van voorschotten werden gedurende enkele weken opgeschort waarmee de Nationale Bank aantoonde dat ze een restrictiever beleid wilde voeren.

Na de invoering van het tendersysteem steeg de portefeuille van het handelspapier dat tegen de toewijzingsrente verdisconteerd werd tot 30 miljard. In totaal werd in 1989 voor 526 miljard verdisconteerd. Bijna al het papier was vooraf in bewaring gegeven. Het systeem was een succes.

Door de invoering van het wekelijks toewijzingssysteem heeft de Nationale Bank ervoor gezorgd dat de interventies op de geldmarkt iets minder exclusief op de Schatkist waren gericht. Het succes van het nieuwe systeem heeft het mogelijk gemaakt het plafond van de bijzondere bijstand aan het Rentenfonds te verlagen in twee etappes: van 160 naar 130 miljard in juli en vervolgens tot 110 miljard in december.

In het raam van een geïntegreerde Europese financiële markt zal in de toekomst nog gesleuteld worden aan de organisatie van de markt van het schatkistpapier, de actiemiddelen van de Nationale Bank en de toegang tot haar krediet.

C. DE OBLIGATIEMARKT: IN DE BAN VAN DE CONCURRERENDE BELEGGINGSMOGELIJKHEDEN

Op de obligatiemarkt werden in 1989 nieuwe overheidsfondsen uitgegeven: de lineaire obligaties. De nieuwe uitgifte paste in het beleid van de overheid om het beheer van de overheidsschuld te moderniseren en de beleggingen in overheidspapier voor buitenlands kapitaal aantrekkelijker te maken.

De lineaire obligaties worden bij toewijzing in opeenvolgende maandelijkse tranches uitgegeven. Iedere intekenaar bekomt overheidspapier tegen de door hem geboden prijs. Van de ene tranche tot de andere verschilt enkel en alleen de uitgifteprijs. De vervaldatum en de nominale rente blijven ongewijzigd. De niet-financiële vennootschappen en de niet-ingezetenen hoeven geen roerende voorheffing te betalen.

TABEL 76- NIEUWE OBLIGATIELENINGEN VAN DE OVERHEID

LENINGEN	Periode	Uitgegeven bedrag	Rendement voor de houder op eindvervaldag
8 % Staatslening 1989-1997	jan.	173,6	8,04
8,25 % Staatslening 1989-1997	maart	90,0	8,34
8,25 % Staatslening 1989-1997 2de reeks	juni	87,5	8,25
8,25 % Staatslening 1989-1996	okt.	62,5	8,54
9,50 % Staatslening 1989-1998	dec.	50,0	9,48
TOTAAL		463,6	

BRON: NBB.

Niettegenstaande deze nieuwigheid bleef het totale volume van de netto-uitgiften van de overheid ver onder de verwezenlijking van 1988. Dit feit wordt verklaard door het aanzienlijke bedrag aan schatkistleningen die de vervaldag bereikten en aan de renteverwachtingen à la hausse waardoor de beleggers niet al te veel verbintenissen op lange termijn wilden aangaan. De kredietinstellingen kozen er in het voorbije jaar blijkbaar voor hun beleggingen in overheidsobligaties terug te schroeven en andere vormen van leningen aan te gaan waaraan soepeler rendementsvoorwaarden waren verbonden. De Schatkist achtte het om begrotingsredenen niet wenselijk het rentepeil aantrekkelijker te maken.

Ook de totale netto-uitgifte van de financiële instellingen bleef ver onder het peil van 1988. Dit verloop werd verklaard door de voorkeur van de beleggers voor kortlopende activa en door het renteverschil ten gunste van de staatsleningen.

De derde emittent op de obligatiemarkt, de overige ingezetenen, bleef eenzelfde gedrag vertonen als in 1988. Er vonden vrijwel geen nieuwe emissies plaats. De overige ingezetenen betaalden meer obligaties terug dan ze er uitgaven. De netto-uitgiften van de niet-ingezetenen daarentegen namen toe, maar in veel mindere mate dan in 1988.

Net als tijdens de vorige jaren trokken de instellingen voor collectieve beleggingen waaronder de SICAV's, een steeds groter deel van het spaargeld van de particulieren en de vennootschappen naar zich toe. Het rendementsverschil tussen de beleggingsmogelijkheden deed de SICAV's ertoe besluiten steeds meer overheidsobligaties te kopen.

In de loop van het jaar steeg het aandeel van het overheidspapier in de totale portefeuille financiële activa in BEF van de particulieren en de vennootschappen. Vanaf het midden van het jaar nam de belangstelling voor de korte termijndeposito's opnieuw toe ten nadele van het overheidspapier en de kasbons. Deze belangstelling voor de kortlopende beleggingsvormen, die naar het jaareinde toenam, kan verklaard worden door de uitzonderlijke voorwaarden toegekend aan de grote deposito's, die maakten dat de korte rente hoger kwam te liggen dan de lange rente en in de tweede plaats door de verwachtingen omtrent de verlaging van de roerende voorheffing.

Tenslotte bleven de particulieren en de vennootschappen net als in 1988 erg geïnteresseerd in financiële activa in vreemde valuta's. De kortlopende beleggingen genoten hierbij, gelet op de opwaartse rentetendens, de voorkeur. Toch konden ook de obligaties rekenen op heel wat belangstelling.

D. DE AANDELENMARKT: EEN GOED JAAR

De Brusselse beurs beleefde ook in 1989 een goed jaar. Het optimisme dat zich begin 1989 vasthechtte op de kracht van het uitzonderlijk beursjaar 1988 bleef het beursverloop het hele jaar voort typeren ook al waren de hausses soms minder markant en soms eerder onverwacht. De positieve invloed van het algemeen economisch klimaat en de bemoedigende resultaten van de ondernemingen lieten zich gelden op de beurs en werden enkel getemperd door de hoge rentestand en de geruchten rond de verlaging van de roerende voorheffing.

GRAFIEK 23- BEURS VAN BRUSSEL, ALGEMENE INDEXEN

1989 = 1 000.

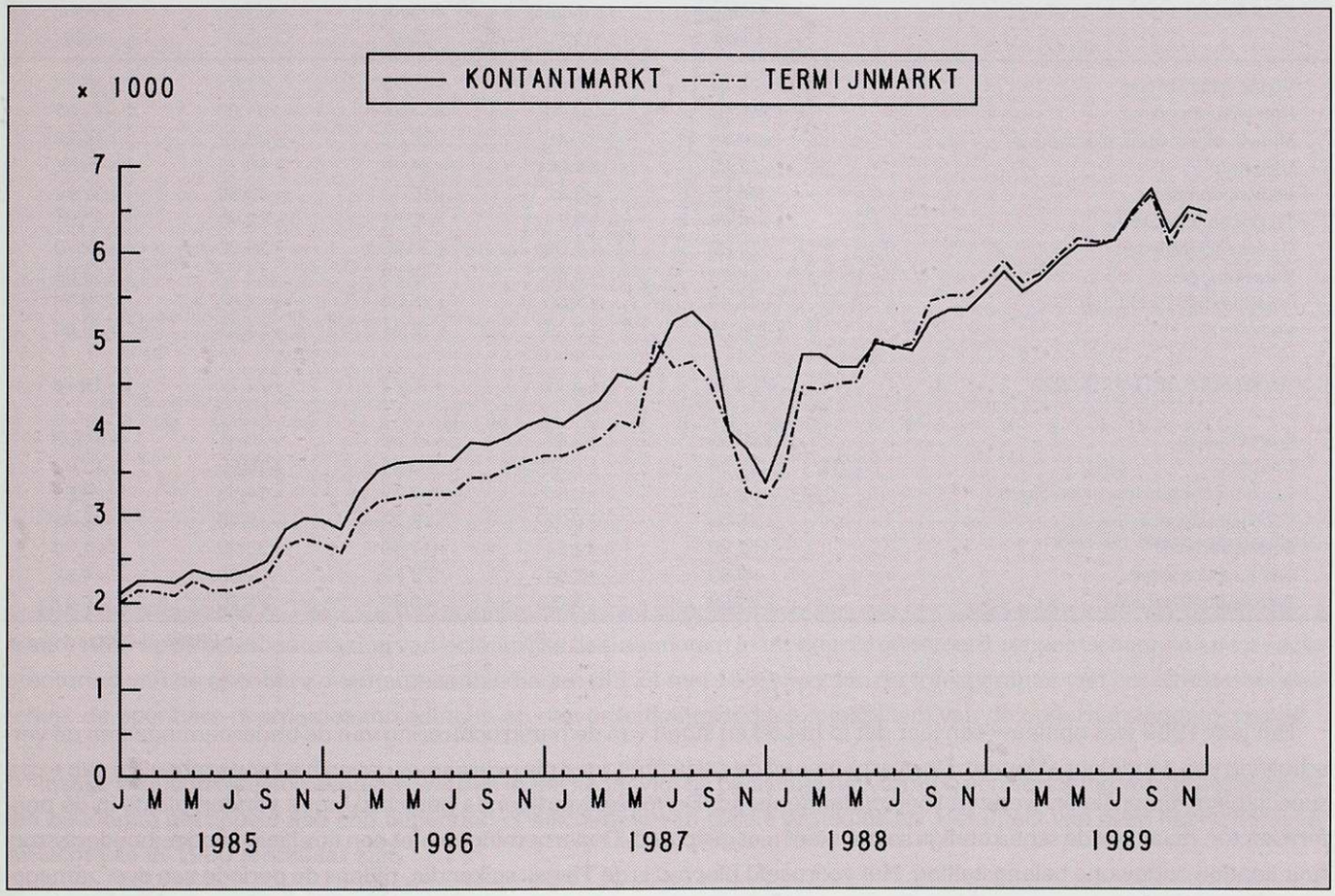

BRON: Beurscommissie.

De returnindex op de contantmarkt liet een eerder bescheiden stijging zien van 16,89 % tegen +54,16 % in 1988. Tegenover deze bescheiden koersstijging stond echter een zeer levendige handel. Er werden in totaal 418 miljard BEF aandelen verhandeld wat beduidend meer is dan de 394,7 miljard verhandeld tijdens het recordjaar 1988. Het globale gemiddelde van de dagelijkse omzet in kapitalen steeg van 1,6 miljard in 1988 tot 1,7 miljard in 1989.

Zowel de contant- als de termijnmarkt vertoonden deze zeer levendige activiteit. Een uitsplitsing van de totale aandelenomzet geeft 146,2 miljard voor de contantmarkt, een stijging met 14,8 % t.o.v. 1988, en 271,8 miljard voor de termijnmarkt, een stijging met 1,3 %. De beurscijfers zouden er ongetwijfeld nog beter uitgezien hebben zonder de tijdelijke inzinking van 13 oktober de zogenaamde «minicrash».

De omzet van de buitenlandse waarden steeg van 88 miljard tot 114,3 miljard, een stijging met bijna 30 %. De omzet van de Belgische waarden daalde van 307,6 miljard tot 303,7 miljard in 1989, een daling met 1,3 %. De daling was enkel te wijten aan de kleinere omzet op de termijnmarkt. De contantmarkt kende een fikse stijging van 108,4 naar 120,1 miljard.

Op de noteringslijst waren er zeven nieuwkomers en twaalf schrappingen. Net zoals in 1988 waren er slechts twee Belgische ondernemingen die een notering aanvroegen. Ook de buitenlandse introductie bleef beperkt tot vijf tegen negen in 1988. De meeste van de zeven Belgische en de vijf buitenlandse aandelen verdwenen als gevolg van een fusie of een overname.

TABEL 77- RETURNINDEXEN PER SECTOR VAN DE BELGISCHE WAARDEN OP DE BRUSSELSE CONTANTMARKT IN 1989

Wijziging in % ten opzichte van einde vorig jaar.

SECTOREN	december 1988	31 maart 1989	30 juni 1989	30 sept 1989	28 dec 1989
Voedingsnijverheid	+24,34	+6,64	+40,73	+67,93	+76,37
Non-ferro metalen	+106,97	+30,96	+37,26	+104,97	+73,67
Metaal, electriciteit, electronica	+69,89	+10,48	+22,72	+49,27	+48,28
Diensten	+82,23	+4,92	+24,75	+50,75	+44,66
Bouwnijverheid	+64,88	+3,98	+16,10	+43,89	+37,22
Tropische produkten	+74,24	- 8,79	+6,54	+22,80	+33,91
Diverse nijverheden	+37,23	+1,08	+20,25	+38,00	+32,70
Verzekeringen	+33,30	+5,08	+7,89	+33,17	+32,69
Scheikundige produkten	+45,49	+1,00	+16,04	+23,94	+29,36
Vastgoed	+58,26	- 0,49	+12,41	+34,61	+26,50
ALGEMENE RETURNINDEX	*+54,16*	*+3,14*	*+10,15*	*+21,71*	*+16,98*
Warenhuizen	+63,53	+5,49	+15,38	+26,81	+14,92
Holdings	+76,66	+1,94	+8,94	+18,98	+13,00
Banken en financiële instellingen	+39,96	+3,84	+7,19	+14,53	+8,69
Vroegere steenkoolmijnen	+18,60	+8,72	+12,70	+16,79	+6,06
Staalnijverheid	+152,26	+14,21	+17,49	+33,39	+4,79
Gas en electriciteit	+9,69	+2,94	+3,82	+2,89	+4,22
Petroleumnijverheid	+79,50	- 3,26	+0,06	+1,30	- 5,47

BRON: Beurscommissie.

Het jaar 1989 was opnieuw een jaar dat in het teken stond van de herstructurering van de ondernemingen en de verschuiving van aandelenpakketten. De overnames en de geruchten rond die overnames gaven het beursgebeuren een extra speculatieve dimensie en werkten koersondersteunend. De meest ingrijpende herschikkingen vonden plaats in de nonferrosector, maar ook de scheikundige sector bleef niet gespaard. Ondernemingen met een familiale aandeelhoudersstructuur kenden ongewone belangstelling. Het voorbeeld hiervan is de Tiense suiker die, tijdens de periode van overnamegeruchten, een forse koersstijging kende.

Ondanks alle fusies en overnames telt de Brusselse beurs weinig echte grote ondernemingen. In vergelijking met het buitenland hebben de Belgische groepen een beperkte beurskapitalisatie. Bovendien leidden de fusies van het verleden vooral tot een vermindering van het aantal genoteerde aandelen. Een en ander houdt verband met de grote densiteit van kleine en middelgrote ondernemingen en familiale ondernemingen in België.

Begin 1989 werd een aanvang genomen met de uitvoering van de beurshervorming. De automatisering begon met de invoering van het CATS-systeem waardoor een continue handel in aandelen op de termijnmarkt mogelijk werd. Omdat de aandelen geleidelijk aan werden opgenomen in het CATSsysteem is het effect van de automatisering niet eenvoudig aan te tonen. Toch wordt er op de termijnmarkt over het algemeen levendiger verhandeld dan in de vorige jaren. Ook de maandelijkse omzetten liggen gemiddeld hoger zowel voor de Belgische als voor de buitenlandse waarden.

GRAFIEK 24- MAANDELIJKSE OMZET OP DE TERMIJNMARKT

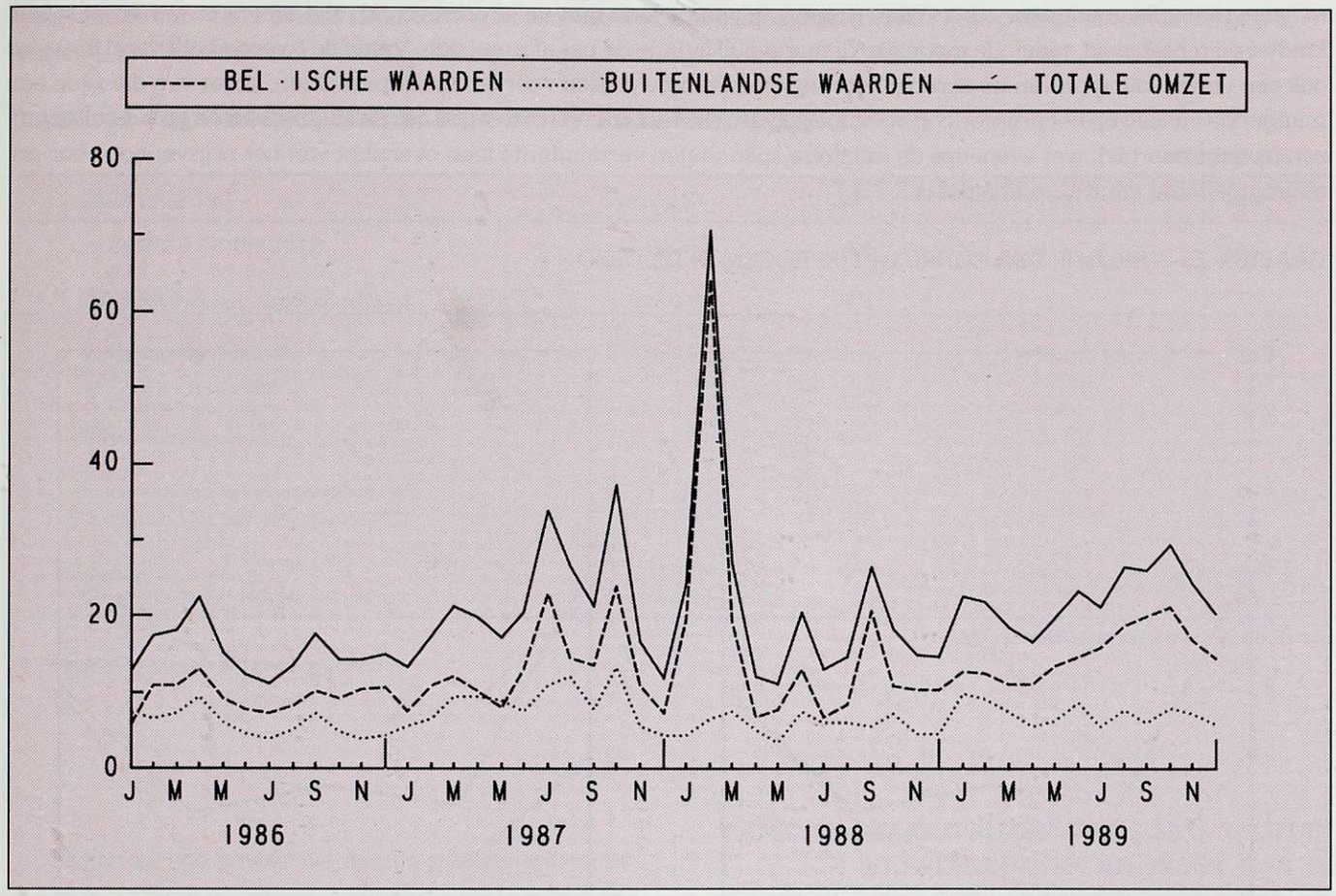

BRON: Beurscommissie.

Het beursgebeuren in 1989 werd niet alleen beïnvloed door de invoering van het CATS-systeem. Door de wet van 2 maart 1989 op de openbaarmaking van belangrijke deelnemingen in ter beurze genoteerd vennootschappen en tot reglementering van de openbare overnameaanbiedingen (BS 24 mei 1989) werden de transparantie van het aandeelhouderschap, de openbare overnameaanbiedingen en de verdedigingsmiddelen (gifpillen) van de ondernemingen geregeld.

Inzake vennootschapsbelastingen werden in het kader van de belastingshervorming een verlaging van de aanslagvoeten bedongen gekoppeld aan een beperking of afschaffing van fiscale aftrekposten. Het effect van deze hervorming zal wellicht pas in 1990 merkbaar zijn.

4.3. PRIJSVERLOOP

4.3.1. INTERNATIONALE ONTWIKKELINGEN

In de meeste geïndustrialiseerde landen steeg de inflatie in de eerste helft van 1989, daarna verzwakte de prijsstijging in lichte mate. De monetaire autoriteiten grepen, in vergelijking met de jaren zeventig, erg snel in en verstrakten hun krediet-en rentebeleid, teneinde mogelijke demand-pull inflatie de pas af te snijden. Vanaf de tweede helft van 1989 trad ook een verzwakking op van de aardolienoteringen en van de prijzen voor landbouwprodukten, zodat van die zijde een matigende invloed op het prijsverloop ontstond. Op de wereldmarkten vertraagde ook de stijging van de grondstoffenprijzen (zonder energie), wat eveneens de inflatoire spanningen verminderde (een overzicht van het prijsverloop voor primaire goederen vindt U in hoofdstuk 2.3.1.)

GRAFIEK 25- VERLOOP DER CONSUMPTIEPRIJZEN IN DE OESO

Wijziging in %, t/t-1.

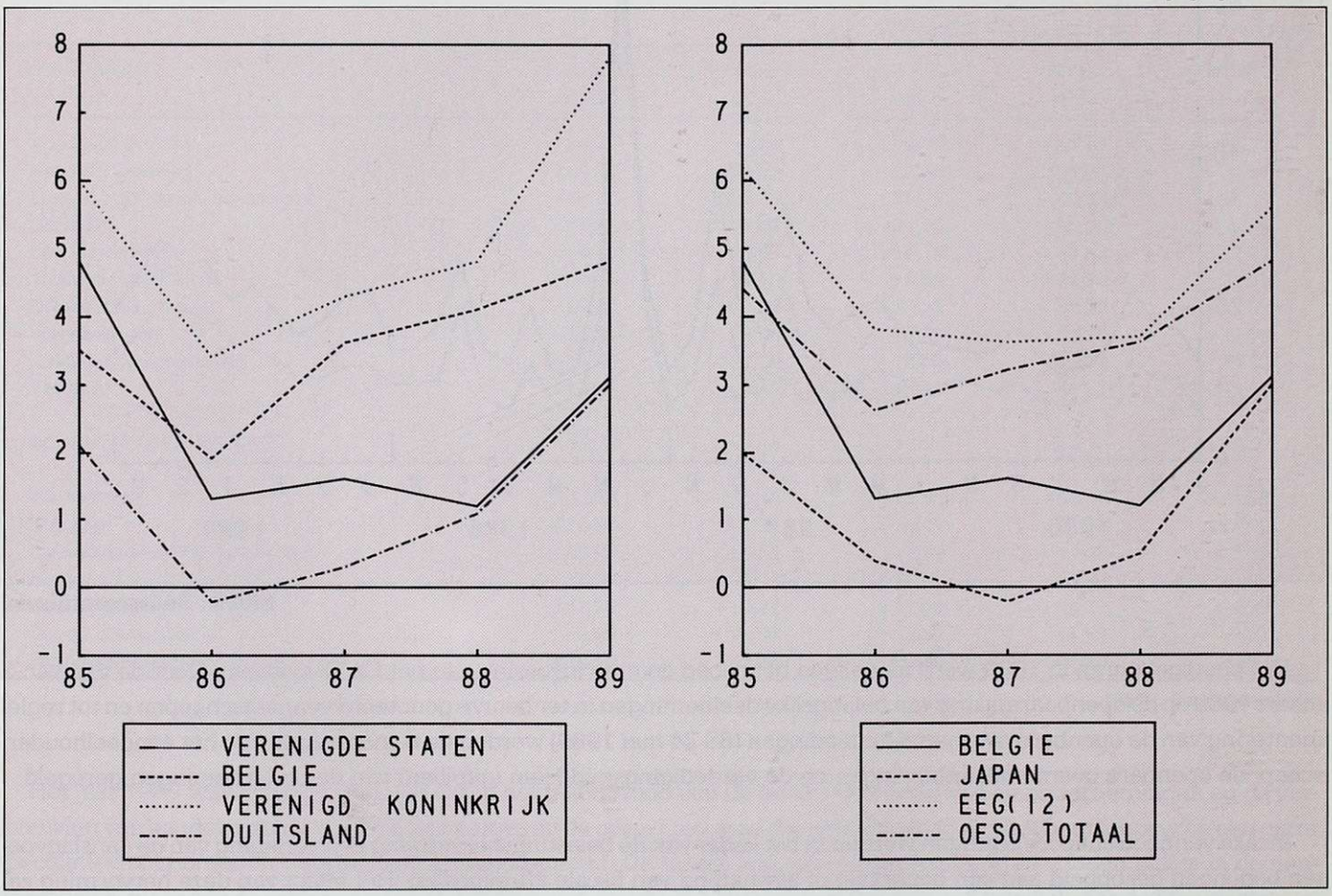

BRON: OESO.

In de Verenigde Staten en Canada benadert het indexcijfer van de consumptieprijzen terug het 5 %-niveau. In Japan, de Duitse Bondsrepubliek, Zwitserland, evenals in België, steeg de inflatie van om en bij de 1 % tot het 3 %-niveau. Frankrijk ontsnapte aan de nieuwe inflatiegolf, waardoor het inflatieverschil met de Duitse Bondsrepubliek tot 0,5 % werd herleid. Italië en het Verenigd Koninkrijk bereikten midden 1989 inflatiepercentages van respectievelijk 7 en 8 %, daarna trad een lichte vertraging op (32). Ook in Spanje is de inflatie van 5 % tot bijna 7 % opgelopen. Uitschieters blijven Portugal waar de inflatie van 9 % tot 13 % opklom en Griekenland waar de prijsstijging vrijwel ongewijzigd op 13 % bleef.

4.3.2. BELGISCH PRIJSVERLOOP

A. INDUSTRIELE PRODUKTIEPRIJZEN

De stijgende tendens die het algemeen indexcijfer van de industriële produktieprijzen vertoonde sinds midden 1988, zette zich vanaf juni 1989 niet verder door. In vergelijking met dezelfde maand van het voorgaande jaar daalde het stijgingstempo van 7,4 % in mei 1989 tot 4 % in december van hetzelfde jaar. In 1989 beliep de gemiddelde stijging 5,7 % tegen 1,2 % in 1988.

TABEL 78- PRIJSINDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIELE PRODUKTIE

Wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	Weging (a)	1987	1988	1989
ALGEMEEN INDEXCIJFER	10 000,00	- 4,4	1,2	5,7
Indexcijfer zonder aardolieprodukten	8 856,50	- 4,2	2,1	4,7
Intermediaire goederen	5 846,60	- 6,6	1,0	7,1
Idem, zonder energie	3 234,60	- 3,7	4,3	7,0
Consumptiegoederen	3 039,40	- 2,3	1,4	4,3
Investeringsgoederen	1 114,00	0,3	1,7	3,5
Produkten van extractieve industrieën	173,50	- 12,5	- 3,3	5,2
Produkten van fabrieksindustrieën	8 311,50	- 2,9	1,6	6,7
Energie en water	2 757,00	- 10,2	- 4,8	7,6
Voedingswaren, dranken en tabak	2 558,00	- 3,9	1,7	4,5

BRON: MEZ, Administratie van de Handel.

(a) Wegingscoëfficiënt in per tienduizend.

Sectorieel beschouwd werden de sterkste prijsverhogingen waargenomen in de basismetaalnijverheid (+ 17,2 %). De prijzen van de non-ferrometalen stegen zelfs met 28,8 %. De prijzen van de chemische produkten lagen gemiddeld 5,7 % hoger dan in 1988. Vooral de chemische grondstoffen, de chemische produkten voor industriële en agrarische toepassingen en de verven werden duurder. In de voedingsmiddelenindustrie stegen de prijzen met 4,5 %. De oliën en vetten werden 7,3 % duurder, niettegenstaande dat vanaf midden 1989 een sterke vertraging van het stijgingstempo optrad. Ook in de textielnijverheid vertraagde de prijsstijging.

B. LANDBOUWPRIJZEN

Het prijsindexcijfer van land- en tuinbouwprodukten van het Landbouw Ekonomisch Instituut lag 10,8 % hoger

TABEL 79- MARKTPRIJZEN VAN LAND- EN TUINBOUWPRODUKTEN EN INDEX VAN DE AANKOOPPRIJZEN VAN PRODUKTIEMIDDELEN

Wijziging in %, t/t-1.

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989
ALGEMEEN INDEXCIJFER LAND- EN TUINBOUW	- 2,5	- 0,5	10,9
Landbouwprodukten	*- 5,4*	*0,7*	*12,8*
- plantaardige produkten	- 3,7	- 1,0	5,6
- dierlijke produkten	- 5,6	1,0	14,1
Tuinbouwprodukten	*8,9*	*- 4,8*	*3,5*
- groenten	19,6	- 13,2	- 1,6
- fruit	- 13,0	21,2	12,9
- niet-eetbare produkten	2,9	- 1,1	7,1
INDEX VAN DE AANKOOPPRIJZEN	- 3,8	1,2	2,8

BRON: Ministerie van Landbouw, L.E.I.

dan in 1988. Deze stijging is vooral toe te schrijven aan de landbouwprodukten (+13 %), terwijl de tuinbouwprodukten, die vorig jaar nog met 5 % in prijs daalden, 3 % duurder werden. Bij de landbouwprodukten was de stijging groter voor de dierlijke produkten (+14 %) dan voor de plantaardige produkten (+5,5 %).

C. CONSUMPTIEPRIJZEN

Het sedert 1986 waargenomen gunstig inflatieverschil van België met zijn belangrijkste handelspartners bleef in 1989 behouden, doch liep sterk terug. Een verklaring hiervoor is o.m. dat de huidige weging van het indexcijfer van de consumptieprijzen nog gebaseerd is op het consumptiepatroon van 1981, waardoor de invloed van de prijsbewegingen van energieprodukten en voedingsmiddelen sterker tot uiting komt dan in andere landen.

De onderliggende inflatie (zonder energie en voeding) vertoonde minder schommelingen dan het algemeen indexcijfer, maar nam toch licht toe: van 2,2 % in 1988 tot 2,7 % in 1989. Deze stijging wordt vooral verklaard door de prijzen van de diensten die van 1,5 % in 1988 tot 2,6 % in 1989 toenamen en aldus met enige vertraging de stijging van het algemeen indexcijfer volgden.

Begin 1989 werd de inflatieherleving bevorderd door de verhoging van de tarieven van het openbaar vervoer en door de stijging van de indirecte belastingen voor benzine, alcohol en sigaretten. De verscherping van de concurrentie en de meer prijsbewuste consument hebben ertoe bijgedragen dat prijsstijgingen in de ene sektor niet tot onverantwoorde prijsverhogingen van andere produkten hebben geleid. Ook de monetaire instrumenten werden ingeschakeld in de strijd tegen de inflatie.

TABEL 80- CONSUMPTIEPRIJZEN

Wijziging in %, t/t-1.

GROEPEN	Weging (a)	1987	1988	1989
ALGEMEEN INDEXCIJFER	1 000,00	1,6	1,2	3,1
Indexcijfer zonder energie en voeding	652,25	3,5	2,2	2,7
VOEDINGSWAREN EN DRANKEN	221,45	- 0,4	0,0	3,1
NIET-VOEDINGSWAREN	427,95	1,1	1,1	3,4
DIENSTEN	286,60	3,1	1,5	2,6
HUISHUUR	64,00	4,3	3,6	3,7
Voeding, dranken en tabak	233,10	- 0,1	0,0	3,3
Kleding en schoeisel	82,25	5,1	3,9	3,1
Huur en bijkomende lasten, verwarming en verlichting	195,75	- 1,3	0,3	3,4
Meubelen, huishoudelijke apparaten, gereedschappen, dagelijks onderhoud	94,50	2,5	1,4	2,0
Lichamelijke verzorging en sanitaire uitgaven	39,95	3,8	1,6	2,5
Vervoer en verkeer	154,50	2,2	0,8	4,5
Kultuur en ontspanning	81,65	3,0	1,5	1,5
Overige goederen en diensten	118,30	3,4	2,5	2,8

BRON: MEZ, Administratie van de Handel.

(a) Wegingscoëfficiënt in per duizend.

In 1989 hebben de voedingsmiddelen, de niet-voedingsmiddelen (exclusief energie) en de diensten in dezelfde mate tot de stijging van het algemeen indexcijfer bijgedragen (elk voor 0,7 %). Het aandeel van de energieprodukten in de stijging beliep 0,8 %. De huurprijzen deden het algemeen indexcijfer met 0,2 % toenemen.

Bij de voedingsmiddelen werden in 1989 prijsstijgingen van 30 % genoteerd voor aardappelen, van 6 % voor vis, van 5 % voor eetbare oliën en vetten en van 4 % voor melk, kaas en eieren. De prijzen stegen ongeveer in dezelfde mate als

KADER 4.3.- PRIJSVERLOOP 1980-1989

De versnelling van de inflatie die vanaf midden 1979 werd waargenomen, zette zich in het begin van de jaren tachtig verder door. Het stijgingstempo van het indexcijfer van de consumptieprijzen steeg van 4,5 % in 1979 tot 6,7 % in 1980 en tot 7,6 % in 1981. In 1982 werd het hoogste inflatiepercentage van het decennium,nl. 8,7 % bereikt. Hoewel in 1982 de inflatie niet kon worden teruggedrongen - mede door de inflatoire spanningen als gevolg van de devaluatie van februari 1982 met 8,5 % - kon toch, dankzij de door de regering getroffen maatregelen (de algemene en daarna de selektieve prijzenblokkering) de inflatieversnelling gestopt worden.

Vanaf 1983 trad een langzame vertraging van het inflatietempo op van 7,7 % in 1983 tot 4,9 % in 1985. Gedurende deze periode werden de prijsstijgingen vooral veroorzaakt door de stijging van de invoerprijzen en de waardevermindering van de Belgische frank.

In 1986 trad een sterke vertraging van het stijgingstempo van de consumptieprijzen op. De prijzen van de energieprodukten daalden in 1986 met 19,5 %, hoofdzakelijk dankzij de omgekeerde olieschok. Ook de verzwakking van de dollar had een prijsremmende invloed op de invoerprijzen (uitgedrukt in BEF) en op de kostprijzen van de industriële produkten. Gedurende de periode 1986-1988 bleef de inflatie in België uitzonderlijk laag. Nadat de consumptieprijzen in 1986 slechts met 1,3 % toenamen, ingevolge de fors gedaalde energieprijzen en een matige prijsstijging van de voedingswaren, bleef het inflatietempo in 1987 beperkt tot 1,6 % door het terugdringen van de onderliggende inflatie (zonder energie en voeding).

In 1988 bleef het lage inflatietempo standhouden (1,2 %), ingevolge de lichte daling van de energieprijzen en niettegenstaande de stijging van de meeste grondstoffenprijzen vanaf midden 1988. Door het uitblijven van loonaanpassingen ingevolge de geringe stijging van het algemeen indexcijfer van de consumptieprijzen steeg ook het deelindexcijfer van de diensten minder snel.

In 1989 trad in België, zoals in de meeste geïndustrialiseerde landen, een beperkte inflatieversnelling op, ingevolge de gestegen koopkracht als gevolg van hogere lonen en tewerkstelling. Ook de verhoging van de tarieven van een aantal openbare diensten (openbaar vervoer) en van sommige indirekte belastingen (voor benzine, alcohol en sigaretten) hebben begin 1989 de versnelling van de inflatie tot 3,1 % in de hand gewerkt.

GRAFIEK- VERLOOP INDEXCIJFER DER CONSUMPTIEPRIJZEN 1980-1989 *Wijziging in %, t/t-1.*

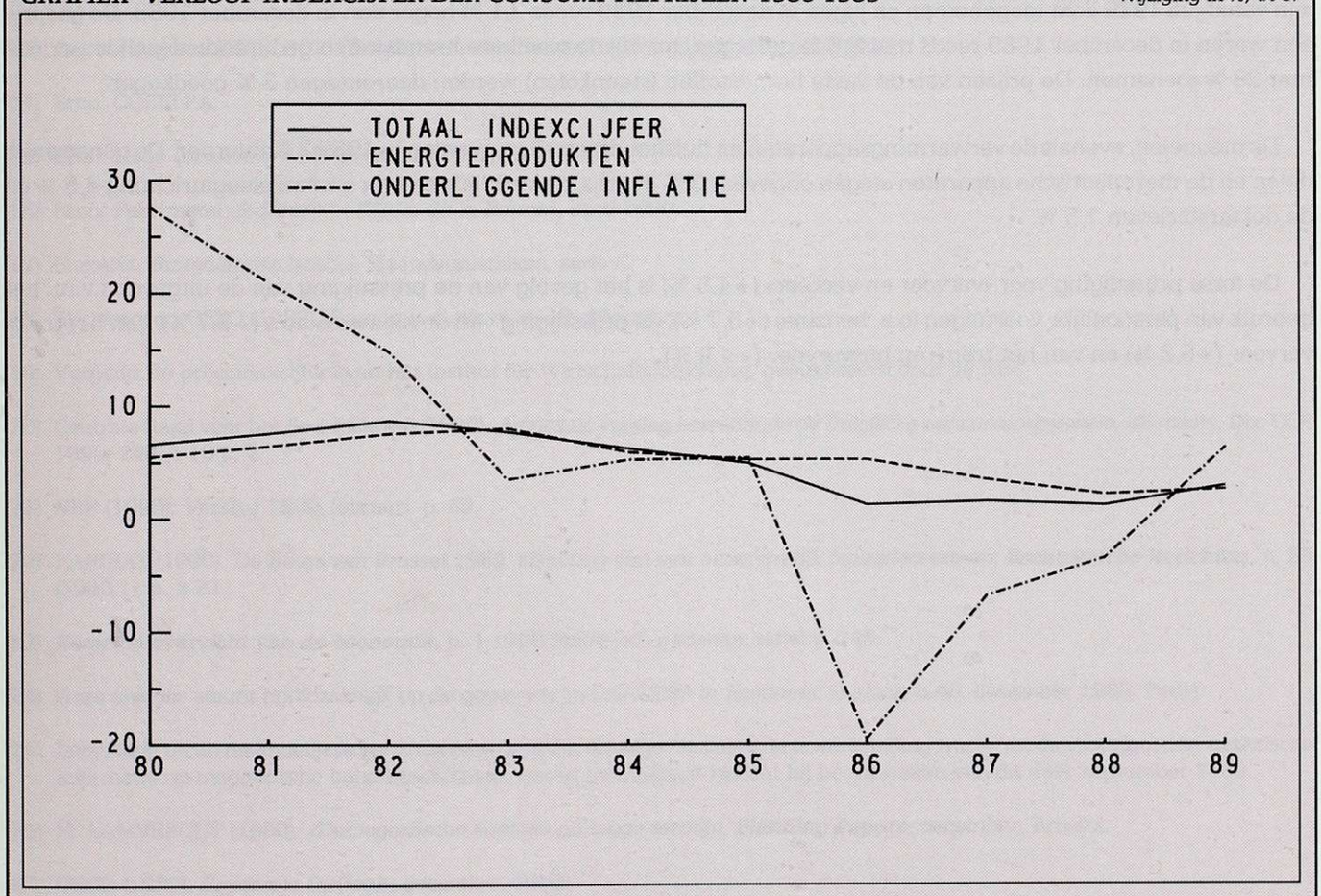

TABEL 81- AANDEEL PER VERBRUIKERSGROEP IN DE VERANDERING VAN HET ALGEMEEN INDEXCIJFER DER CONSUMPTIEPRIJZEN

Gedeelte van de % stijging van het indexcijfer.

VERBRUIKSGROEPEN	1985	1986	1987	1988	1989
Voedingsmiddelen	0,8	0,4	- 0,1	0,0	0,7
Energieprodukten	0,7	- 2,5	- 0,7	- 0,3	0,8
Niet-voedingsmiddelen (exclusief energie)	1,8	1,7	1,2	0,9	0,7
Diensten	1,3	1,5	0,9	0,4	0,7
Huur	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2
TOTALE % WIJZIGING	*4,9*	*1,3*	*1,6*	*1,2*	*3,1*

BRON: MEZ, Administratie van de Handel.

het algemeen indexcijfer voor vlees (+3,3 %), brood en graanprodukten (+2,6 %), koffie (+2,5 %) en vers fruit (+2,3 %). Suiker werd voor de consument 1 % duurder, terwijl de suikerwaren en de confiserie licht in prijs daalden. De prijzen van conserven van groenten en fruit bleven vrijwel ongewijzigd. De verse groenten werden 4,4 % goedkoper.

De alcoholhoudende dranken die in het indexcijfer zijn opgenomen, werden in 1989 4,8 % duurder. De alcoholvrije dranken namen met 1,4 % in prijs toe. Het prijsindexcijfer van tabak en tabakswaren steeg in 1989 met 6,3 %. De vertraging van de prijsstijging zette zich verder door voor kleding en schoeisel (3,1 % in 1989 tegen 3,8 % in 1988).

De kosten voor huisvesting, verwarming en verlichting lagen in 1989 3,4 % hoger dan in 1988. De kosten voor verwarming en verlichting stegen met 3,9 % (vorig jaar werd nog een daling met 4 % waargenomen). De elektriciteitstarieven zijn vanaf juli 1989 licht toegenomen en lagen in december 1989 reeds 2,1 % hoger dan in december 1988. De gasprijzen waren in december 1989 reeds met 8,8 % gestegen, terwijl de vloeibare brandstoffen gedurende dezelfde periode met 38 % toenamen. De prijzen van de vaste brandstoffen (steenkolen) werden daarentegen 3 % goedkoper.

De meubelen, evenals de verwarmingsapparaten en huishoudtoestellen, werden in 1989 2 % duurder. De geneesmiddelen en de therapeutische apparaten stegen ongeveer 3 % in prijs, de verblijfkosten in een verpleeginrichting 4,5 % en de dokterstarieven 1,5 %.

De forse prijsstijging voor «vervoer en verkeer» (+4,5 %) is het gevolg van de prijsstijging van de uitgaven i.v.m. het gebruik van persoonlijke voertuigen (o.a. benzine) (+5,7 %), de prijsstijging van de nieuwe auto's (+3,7 %), van het treinvervoer (+5,2 %) en van het tram- en busvervoer (+4,9 %).

VOETNOTEN

(1) OECD (1989), *Economic Outlook*, n. 46, Parijs.

(2) Centre d'information des médias, *Distribution d'aujourd'hui*, februari 1990.

(3) GATT (1990), *Rapport préliminaire sur le commerce international en 1989-1990*, Genève.

(4) IMF (1989), *World Economic Outlook*, Washington, oktober.

(5) OESO (1989),*Economic Outlook*, nr 46, Parijs, december.

(6) IMF (1989),*World Economic Outlook*, Washington, oktober,Statistische bijlagen.

(7) GATT (1990), *Ibidem*.

(8) Dit probleem werd reeds besproken in ***De Belgische economie in 1988***, p. 46-47.

(9) Jaarrapport van het Staalindustrieverbond, april 1990.

(10) Jaarrapport van de FCI (Federatie van de Chemische Industrie), mei 1990.

(11) Jaarverslag van FEBELTEX (Federatie van de Belgische Textielbedrijven), mei 1990.

(12) Speciale raadgevende commissie voor het leder van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, februari 1990.

(13) Jaarverslag van FEBELBOIS (Belgische Federatie van de Houtnijverheid), april 1990.

(14) Bron: COBELPA.

(15) Bron: Hoge Raad voor de Diamant, Antwerpen.

(16) Bron: Fabrimetal geciteerd in ***l'Echo de la Bourse***, april 1990.

(17) Eurostat, *Buitenlandse handel*, Maandstatistieken, serie C.

(18) Zie hierover: OESO (1989), *Economic Outlook*, n. 46, décembre.

(19) Vergelijk de prijsindexcijfers van het Institut für Wirtschaftsforschung, gepubliceerd door de NBB.

(20) Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (1990), *Advies en verslag betreffende de Belgische concurrentiepositie*, 28 maart, Doc CCE 1990/ 243 A 10 p, 3.

(21) NBB (1990), *Verslag 1989*, februari, p. 69.

(22) PARIBAS (1990), *De Beurs van Brussel 1989, afsluiting van een uitzonderlijk beursdecennium*, ***Economische Berichten***, n. 89 (1990,1), p. 3-23.

(23) ***Kwartaaloverzicht van de economie***, n. 1-1990 Statistisch gedeelte, tabel p. 146.

(24) Deze analyse steunt hoofdzakelijk op de gegevens van de OESO in *Economic Outlook*, n.46, december 1989, Parijs.

(25) Informatie uit de maandelijkse berichten van de RVA, de gegevens over de tewerkstelling waren tot de voorafgaande statistische informatie op magnetische band beschikbaar. Laatst beschikbaar bericht bij het opstellen van dit deel: september 1989.

(26) M. LAMBRECHT (1989), *«Demografische evolutie op lange termijn*, ***Planning Papers***, december, Brussel.

(27) OECD (1989), ***Economic Outlook***, december, Parijs.

(28) EEG (1989), ***European Economy***, november, nr 42, Brussel.

(29) SERROYEN C.(1989), *De sectoriële onderhandelingen voor 1989-1990: een balans*, **De gids op maatschappelijke gebied**, nr 5, mei 1989.

(30) VLEMINCKX, M. (1989), *Interprofessioneel akkoord 1989-1990 in de private sector: onderzoek van de overeenkomsten in de paritaire comité*, Conjunctuurbasis 1, **Kwartaaloverzicht van de economie**, 2/89, MEZ, ADSD, blz. 31-38.

(31) LEGEIN, Erna (1990), *De financiering van de Gewesten en Gemeenschappen*, **Kwartaaloverzicht van de economie**, nr. 1/90, maart, Ministerie van Economische Zaken, blz. 67-95.

(32) In het Verenigd Koninkrijk is de oplopende inflatie gedeeltelijk te verklaren door de verstrakking van het monetair beleid: doordat de rentelasten mee worden opgenomen in de berekening van het indexcijfer der consumptieprijzen, heeft een renteverhoging in eerste instantie een inflatiebevorderend effect. Pas later, wanneer de hogere rente leidt tot minder binnenlandse consumptie, kan de inflatie, voor zover zij aan een te hoge vraag is te wijten, verzwakken.